

Néptánc – Társadalmi szerep– Változás

A néptánc funkciójának vizsgálata a XX-XXI. század hagyományos és revival közegében

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében a néprajz tudományágban

Írta: Kovács Henrik

Okleveles néptáncpedagógus

Készült a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája
(Néprajz Doktori Programja) keretében.

Témavezető: Dr. Kavecsánszki Máté

Debrecen, 2019.

Néptánc – Társadalmi szerep– Változás

A néptánc funkciójának vizsgálata a XX-XXI. század hagyományos és revival közegében

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében a
Néprajzi és kulturális antropológiai tudományágban

Írta: **Kovács Henrik**

okleveles néptáncpedagógus

Készült a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája
(Néprajz Doktori Programja) keretében.

Témavezető: Dr. Kavecsánszki Máté

.....
(olvasható aláírás)

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.

A doktori szigorlat időpontja: 20...

Az értekezés bírálói:

Dr.
Dr.
Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.
Dr.
Dr.

A nyilvános vita időpontja: 20...

Nyilatkozat

Én, Kovács Henrik teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.

Szendehely, 2019. április 17.

Kovács Henrik

Néptánc – Társadalmi szerep– Változás

A néptánc funkciójának vizsgálata a XX-XXI. század hagyományos és revival közegében

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék	7
Előszó.....	9
1. Bevezetés.....	10
2. A kutatás bemutatása.....	13
2.1 A kutatás hipotézisei	13
2.2 Kutatásmódszertan	14
2.2.1 A kutatás általános jellemzői.....	14
2.2.2 A kutatásban alkalmazott módszerek	16
3. Kutatástörténeti előzmények	23
3.1 Fogalmi lehatárolás	23
3.1.1 Táncnyelv	26
3.1.2 Néptánc.....	32
3.1.3 Survival – revival – revitalizáció – hagyományos közeg.....	35
3.2 A magyar néptánc főbb jellegzetességei	39
3.3 A néptánc funkciói	47
3.3.1 Kutatástörténet	47
3.3.2 Szórakozó, mulató táncok	69
3.3.3 Színpadi néptánc	74
3.4 A kutatástörténeti előzmények összefoglalása	77
4. A néptánc szerepének alakulása a XX-XXI. században	81
4.1 Néptánc szerepe a hagyományos közegben	81
4.2 Néptánc szerepe a revival közegben	86
4.2.1 Funkciók.....	86
4.2.2 A kérdőíves kutatás kiértékelése	90
4.3 Összehasonítás.....	130
4.3.1 Hangsúlyeltolódás	130
4.3.2 Funkcióváltozás.....	131

4.4 Részösszefoglalás	134
5. Összegzés	143
5.1 Az értekezés összefoglalása	143
5.2 Az eredmények szerepe a néptánc jövőjében	150
5.3 Az értekezés angol nyelvű absztraktja (Abstract of the dissertation in English)	153
6. Hivatkozott irodalom	155
7. Melléklet	173
7.1 Táncfunkciók összefoglaló táblázata	173
7.2 Kérdőív a néptáncához fűződő viszonyról	176
7.3 Gyűjtések adatai	181
7.4 Szövegelemzés kódtáblázata	182
7.5 Faktorelemzés adat táblázatai	183
7.6 Válogatás a nyílt kérdésre adott válaszokból	185
7.6.1 Mi vonz a táncban?	185
7.6.2 Szerinted a tánc hatással volt az életed alakulására (gondolkodásodra, viszonyodra embertársaidhoz, testi-lelki egészségedre, stb.)?	186
7.6.3 A „Számomra a néptánc ...” kérdés egyéb kategóriájában adott válaszok:	187

Ábrajegyzék

1. ábra A társadalmat működtető elemek viszonyrendszere.....	26
2. ábra A mozgások különböző fajtái és egymáshoz való viszonyuk Vitányi Iván közlésében.....	28
3. ábra A mozgások különböző fajtái és egymáshoz való viszonyuk Körtvélyes Géza alapján.....	29
4. ábra A hagyományos és revival közeg táncagyományozódásának módja.	39
5. ábra A táncüzenet vevője alapján felállított kategóriák összefüggései.....	57
6. ábra A jellegzetes táncalkalmak tulajdonságai	83
7. ábra A minta életkori eloszlása	91
8. ábra A minta nemenkénti eloszlása	92
9. ábra A néptáncal eltöltött évek eloszlása	92
10. ábra Az amatőr néptáncgyűttesbe járók táncidejének eloszlása	93
11. ábra A táncházba járók táncidejének eloszlása.....	93
12. ábra A tánc táborba járók táncidejének eloszlása	94
13. ábra A tanfolyamra járók táncidejének eloszlása	94
14. ábra A hivatásszerűen táncoló táncidejének eloszlása.....	95
15. ábra A néptáncossá válás okai	96
16. ábra A táncalkalmak gyakorisága	97
17. ábra Színpadi táncművészet-mulatsági néptánc arányának eloszlása.....	98
18. ábra A más szabadidős tevékenységgel eltöltött idő	99
19. ábra Táncfunkciók kedvelése.....	100
20. ábra Számomra a néptánc ... szórakozás lehetőségre adott válaszok gyakorisági eloszlása	101
21. ábra Számomra a néptánc ... közösségi lét lehetőségre adott válaszok gyakorisági eloszlása	101
22. ábra Számomra a néptánc ... hagyományőrzés lehetőségre adott válaszok gyakorisági eloszlása	102
23. ábra Számomra a néptánc ... egyfajta terápia lehetőségre adott válaszok gyakorisági eloszlása	103
24. ábra Számomra a néptánc ... készség-, képességfejlesztés lehetőségre adott válaszok gyakorisági eloszlása	103

25. ábra Számomra a néptánc ... páros lét megélése, fejlesztése lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása	104
26. ábra Számomra a néptánc ... önmagam és társaim megismerésének egyik eszköze lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása	104
27. ábra Számomra a néptánc ... színpadi megmutatkozás lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása	105
28. ábra Számomra a néptánc ... sportlehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása	105
29. ábra Számomra a néptánc ... segít eligazodni a világbanlehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása	106
30. ábra Táncformák előnyben részesítése	107
31. ábra A néptánc hatása az egyén életének különböző területeire (összes válasz)....	110
32. ábra A néptánc hatásának leíró alkategóriák aránya.....	110
33. ábra A néptánc hatását leíró fő kategóriáinak aránya	111
34. ábra A néptánc első helyen megjelölt hatásainak aránya.....	112
35. ábra A néptánc második helyen megjelölt hatásainak aránya	113
36. ábra A néptánc, mint színpadi megmutatkozás megítélése a különböző életkoruk óta táncolók körében.....	123
37. ábra A komponensek faktorsúlyai az életkor függvényében	126
38. ábra A komponensek faktorsúlyai a néptáncal eltöltött évek függvényében	127
39. ábra A komponensek faktorsúlyai a néptánc tanulás elkezdése életkorának függvényében.....	128
40. ábra A három klaszter esetében tapasztalható tulajdonság faktorsúlyok eloszlása	129
41. ábra A szórakoztató és a szórakozó tánc aránya a paraszti közösségben	130
42. ábra A szórakoztató és a szórakozó tánc aránya a revival közösségben	131
43. ábra A közösségi forma és a néptánc társadalmi szerepének összefüggései	139

Számomra a néptánc: „maga az élet”,
„más szférába repít”,
„a lételemem”!
(revival néptáncosok)

Előszó

Kutatásomat 7 éves koromban kezdtem. Természetesen ekkor még nem tudtam, hogy több mint harminc éven át fog tartani és egy doktori dolgozatban teljesedik ki. Az viszont bizonyos, hogy a vizsgálat itt nem ér véget.

Általános iskolásként kezdtem táncolni a százhalombattai Forrás Néptáncgyűttesben, ahol 14 éves koromban pedagógus asszisztensi feladatokat bíztek rám. Hálás szívvel gondolok vissza forrásos éveimre. Legendás pedagógusok tanítottak, közelről figyelhettem munkájukat, próbálgathattam mesterfogásaikat. Táncosként és tanárként átélhettem a fellépések minden pozitív és negatív hatását. Megérintett a fesztiválok táncház hangulata, mely érzés az erdélyi gyűjtéseim során teljesedett ki. Egyre jobban foglalkoztatott a különbség a színpadi néptánc és a táncházban járt tánc adta érzés és szituáció között. Mindez felerősödött, amikor tanárként – különösen kezdő felnőtt táncgyűtteseknél – egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a tanítványok néptáncához fűződő viszonya nagyon különböző. Ki a fellépések miatt jár, ki a fellépések miatt nem jár. Egyesek élvezik a szabad táncolás adta élményt és kiteljesedést, mások konkrét, beállított táncfolyamatok nélkül hamar elvesztik lelkesedésüket. Szerteágazó célok, szerteágazóak a tánc által betöltött szerepek. Tehát akkor mire való a néptánc?

A kérdés megválaszolásának helyes irányban tartásáért elsősorban konzulensemnek, Dr. Kavecsánszki Máténak fejezem ki köszönetem. A dolgozathoz az elmúlt évek tanári, kollegiális tanácsaival Dr. Németh András, Dr. Fügedi János és Dr. Sándor Ildikó járult hozzá. Külön köszönöm a kérdőív elkészítéséhez nyújtott szakmai támogatást Dr. Falus Iván, Dr. Ollé János Tanár Uraknak valamint Dr. Csótó Mihálynak, Bene Mónikának és Lévai Dórának a technikai segítséget. Hálával gondolok adatközlőimre és a több mint 2500 néptáncosra, akik a kérdőív tesztelésével, terjesztésével és kitöltésével hozzájárultak a kutatás létrejöttéhez.

Szendehely, 2019. április 17.

Kovács Henrik

1. Bevezetés

Kutatásom alapgondolata egy gyakran feltett és meglehetősen tág kérdés: miért táncol az ember? A felvetést tovább finomítva, elsőként a tánc társadalmi szerepkörére szűkítve ekként fogalmazom meg: milyen funkciót tölt be a tánc az emberi életben?. Az időbeliségre fókuszálva jutok el a végleges témához: milyen funkciót tölt be a néptánc a XX.-XXI. századi hagyományos és revival közösségekben élő személyek körében? A kérdésfeltevést a részterületek – tánc és a néptánc értelmezése, a kárpát-medencei néptánc fő jellegzetességei, a néptánc funkcióinak vizsgálata – megoldásával közelíthetjük meg. Így a dolgozat elsődleges fókuszát az alábbi kérdésekkel bontom kisebb részterületekre. Mi a néptánc szerepe a XXI. század társadalmában? Milyen változásokon megy keresztül az önszórakoztató és a szórakoztató funkciójú néptánc, a hagyományos kultúrából a revival közegbe átkerülve? Van-e jelentősége a néptánccal eltöltött évek mennyiségének a néptánc megítélésével kapcsolatban?

Céлом a válaszok megtalálásával a néptánc funkciójának feltérképezése a hagyományos és a revival közegben egyaránt.

Kutatásom igazodik a néptánc komplexitását feltáró vizsgálatok sorába. Már Martin György felhívta a figyelmet a magyar tánc kutatás korai szakaszában levő formai szempontok nagyobb túlsúlyára a funkcionális szempontokkal szemben.¹ A táncok komplexebb vizsgálatára későbbiekben többek között Falvay Károly², Pesovár Ernő³, Ratkó Lujza⁴, Kavecsánszki Máté⁵, Könczei Csongor⁶, Varga Sándor⁷ mutatott példát. A kutatás irányultságát Varga Sándor a következő képen fogalmazta meg: „A magyar táncfolklorisztika formai-strukturális, gyakran esztétizáló, a tiszta stílusok védelmét szem előtt tartó irányultsága alapvetően meghatározta a magyar néptáncoktatók viszonyulását a Kárpát-medence néptánc kultúrájához. Az utóbbi két évtizedben a különböző falvak, dialektusok táncanyagának, motívumkincsének forma- és stílushű megtanítása, és színpadi, tánc házi visszaadása vált a legfontosabbá. A tánc funkciójáról, a nemi szerepek táncbéli megmutatkozásáról, valamint a régi- és új stíluson kívül eső táncfajtákról rendkívül kevés a tudásunk. Mindez nem csak a tudományos párbeszédben, hanem a

¹ Martin 1997: 10.

² Falvay 1985: 1987.

³ Pesovár Ernő 1997b.

⁴ Ratkó 1997, 2001, 2010.

⁵ Kavecsánszki 2007: 129–152.

⁶ Könczei Csongor 2002.

⁷ Varga 2009a.

táncoktatás során is kérdéseket vethet fel.”⁸ Ennek szellemében kutatásom fő iránya a néptánc funkciójának vizsgálata.

A revival közeg tánc szerepkörének kutatását – illeszkedve a magyar néptánc kutatás több vizsgálatához⁹ – empirikus módszerekkel végezem.

Munkám során kiemelt figyelmet kap a néptánc funkcióinak áttekintése, a funkciók szerepének változása, hangsúlyeltolódása és az ezzel járó előnyök és veszélyek feltérképezése. Bemutatom, hogy a néptáncnak vannak olyan funkciói – az egyén és a társadalom számára nélkülözhetetlen, rejtett szerepkörök –, amelyek függetlenek az éppen aktuális társadalmi, gazdasági, egyéni jellemzőktől. A dolgozat ennek megfelelően – ugyanakkor a téma lényegéből adódóan csupán vázlatos – áttekintést ad a Kárpát-medencei néptánc történeti, területi sajátosságairól is.

A dolgozat bevezetőjét a kutatás részletes bemutatása követi, amelyben a hipotézisek felállítása után a kutatásban alkalmazott módszerek ismertetése található. A kutatástörténeti előzményeket bemutató fejezet több alfejezetre tagolódva helyezi el a témát a tudományterületben. A 3.1 alfejezet a munka fogalmi hálóját, a 3.2 alfejezet a magyar néptánc főbb jellegzetességeit, a 3.3 alfejezet a néptánc funkcióinak kutatástörténetét és két meghatározó funkció részletesebb kifejtését tartalmazza. A kutatás eredményeit bemutató 4. fejezet első alfejezetében a még fellelhető hagyományos közegben táncéletet élők körében folytatott vizsgálat során megismerhetjük a néptánc társadalmi szerepére vonatkozó szakirodalomban olvasottak megerősítését. Továbbá olyan kvantitatív adatokat is közlök, melyek a szakirodalomban nem találhatóak. Az eredményeket bemutató fejezet második alfejezetében a revival közösség kérdőíves kutatásának eredményei olvashatók. Az azonos mozdulatvilágú néptáncot művelő, de szociokulturális jellemzőit tekintve eltérő két közeg összehasonlítása zárja a dolgozat ezen fő fejezetét. A 3. és 4. fejezeteket a könnyebb átláthatóság kedvéért részösszefoglalás fejezetek zárják. Az Összegzésben az értekezés eredményeinek összefoglalását követően kitekintek a néptánc társadalmi szerepének, és a néptáncoktatás jövőbeli kérdéseire. A Hivatkozott irodalom fejezetet követő mellékletben a kérdőívet, a saját gyűjtéseim adatait, valamint a statisztikai elemzés legfontosabb paramétereit

⁸ Varga 2009a.

⁹ Motoroskészség-fejlesztés vizsgálata (Kokas, Porkolábné – Antal 2002: 58–61; Lévai 2003, Kovács Henrik 2007: 111–123), ének-néptánc kapcsolatának kutatása (Antal 2002: 62), motivációs vizsgálat (Antal 2002: 163–167), táncházak, táncgyűttek vizsgálata (Liszkay 1974: 50–54, Sági 1978: 131–149, Kardos D. 1987: 77–78, Sándor 1999, Fábri-Füleki 2006: 41–66, Hunyadi 2009, Simon 2013: 229–247, 2014: 69–79, Fehér-Szőke, 2018), néptánc pedagógia módszertani kérdései (Lévai 2011), táncjelírás hasznossága a néptánc oktatásban (Fügedi 2003, Mahovics 2007, Lévai 2011, Fügedi-Bernáth 2011, Kovács Henrik 2011a, Balogh 2013, Benkéné 2013), néptáncosok néptáncához fűződő viszonya (Kovács Henrik 2011b).

tekintheti át az olvasó. A mellékletek végén a kérdőív nyílt kérdéseire adott válaszokból közlök válogatást.

2. A kutatás bemutatása

A kutatás elsődleges területe a néptánc funkcióinak szakirodalmi áttekintése. A funkció meghatározások tendenciáinak, a felállított rendszerek hasonlóságainak és különbségeinek bemutatása (3. fejezet). A vizsgálat másik nagy pillére az önszórakoztató és a szórakoztató¹⁰ funkciójú néptánc szerepének vizsgálata a hagyományos, valamint a revival közösségben (4. fejezet).

A vizsgálatom mindezek következtében a szakirodalmi forrásokra, a hagyományos közegben élő adatközlőimre és a mai magyar néptáncoktatás intézményesült kereteiben és az iskolai rendszer alatti és utáni tanulási lehetőséget biztosító revival mozgalomban (amatőr néptáncgyűttek, táncházak, tánc táborok, néptánc tanfolyamok) résztvevőkre irányul.

Fontosnak tartom, hogy a két nagy néptánc kutatási irányzat – a kontextuális és a formai-morfológiai irányzat – értékeit egy munkában tudjam megjeleníteni. Ezért a kontextuális szemléletet a funkcionista irányzatban vizsgált szórakozó funkciójú táncok esetében alkalmazom, mely illeszkedik az elmúlt években megjelent magyar kutatási irányvonalba. A kutatás ennek kapcsán rávilágít a funkció felosztások elnevezéseinek, kategorizálásainak különbségére is.

2.1 A kutatás hipotézisei

Az előzetes kutatások alapján a következő kutatói kérdések segítségével az alábbi hipotézisek várnak igazolásra.

1) Mi a néptánc szerepe a XXI. század társadalmában?

- H1a Feltételezem, hogy a néptánc lényegét jelentő tartalmi elemek – a szórakozás, a közösségfejlesztés, a közösségi lét megélése, az önismeret, a mások megismerése, a páros lét megélése, fejlesztése, a színpadi megmutatkozás, a rekreáció, a sport/testmozgás, a terápia (feszültségoldás, kikapcsolódás, feltöltődés), a készség-, képességfejlesztés (ritmus, mozgás, állóképesség) – sokrétűsége jelen van a XXI. században.
- H1b Feltételezem, hogy a revival néptáncosok mindennapjainak része hagyományos kultúra mozgáskincse.
- H1c Úgy vélem, hogy a néptánc alkalmas a jelen kori közösségek építésére, összetartozásuk erősítésére.

¹⁰ A funkció elnevezések részletesebb kibontása 3.3 A néptánc funkciói című fejezetben olvasható.

- 2) Milyen változásokon megy keresztül az önszórakoztató és a szórakoztató funkciójú néptánc, a hagyományos kultúrából a revival közegbe átkerülve?
- H2a Feltételezem, hogy a hagyományos kultúrában a funkciók közül az önszórakozó néptánc volt a leghangsúlyosabb.
 - H2b Feltételezem, hogy a revival közegben arányeltolódás következett be. Az önszórakoztató táncok háttérbe szorultak a szórakoztató táncokkal szemben.
 - H2c Úgy gondolom, hogy a hivatásos és a más közösségi formákban táncolók a színpadi néptánchoz eltérő módon viszonyulnak.
 - H2d Állításom szerint a színpadi néptánc bemutató jellege miatt legnagyobb hatással van a kevés ideje táncolókra.
- 3) Van-e jelentősége a néptáncal eltöltött évek mennyiségének a néptánc megítélésével kapcsolatban?
- H3a Állításom szerint a néptáncal eltöltött évek összefüggésben vannak a közösségi formával.
 - H3b Feltételezésem szerint a néptáncal el kell tölteni legalább öt évet a vele együtt járó pozitív hatások felismeréséhez.
 - H3c Feltételezésem szerint a gyerekkoruk óta táncolók a legtöbb esetben másként gondolkodnak a néptánc társadalmi szerepét meghatározó tulajdonságairól, mint akik felnőtt korukban kezdtek el táncolni.

2.2 Kutatásmódszertan

2.2.1 A kutatás általános jellemzői

A néptánc szerepének és hagyományozódásának kutatásához fontos megközelítéseket ad a szakirodalom. Kéri Katalin¹¹ módszertani bevezető könyvében felhívja a figyelmet a diakrón és a szinkron kutatások egymást kiegészítő szerepére. Állítása szerint az időrendi (diakrón) vizsgálatokat nagyon fontos más szemszögből, a különböző korokat tematikusan összekötő szisztematikus (szinkrón) kutatásokkal bővíteni. Így a vizsgálat szélesebb körű lesz, a folyamatok részleteit jobban megismerhetjük. Ennek szellemében kutatásomban megtalálható a néptánc funkcióinak időrendi változásainak diakrón, másrészt a néptánc korszakoktól független szerepének szinkrón vizsgálata.

¹¹ Kéri 2001: 17–28.

A kutatás alapvetően posztmodern szemléletet követ. A témára úgy tekint, mint a valóság egyéni leképeződésére, melyben mindenki a saját szempontjai, nézőpontjai oldaláról járja körül a néptánc szerepét az életében. A sok egyéni véleményből majd általános érvényű, az egész társadalomra jellemző következtetéseket lehet levonni.¹² Ezzel el is jutottunk a vizsgálat induktív jellegéhez. Az egyéni esetek részletes vizsgálata lehetőséget ad a nagy folyamatok felvázolásához. Az erdélyi magyar, vagy a magyarországi magyar és a magyarországi sváb hagyományos közegben nevelkedő táncos egymáshoz közelítő tánc szerep véleményei elvezetnek bennünket a tánc szerepkörének általános felismeréséhez. Az elméletek igazolását követő deduktív eljárás segítségével az előfeltevéseket bizonyítjuk empirikus kutatással. Esetünkben például feltételezzük, hogy a hivatásos táncosok táncjal eltöltött idejük nagy részét a színpadi táncművészetnek szentelik, ami magával hozza, hogy a táncot kevésbé tekintik a páros lét megélésének, vagy hagyományörzésnek.¹³

A kutatás természete lehetőséget ad az idiografikus és a nomotetikus magyarázatokra is. Az idiografikus magyarázatoknál az egyedi esetek minél teljesebb körű leírására törekszünk. Esetünkben a néptánc emberi életben betöltött szerepét a kérdőíves vizsgálat segítségével jól leszűkíthetnénk például a miskolci Avass Néptáncgyűttes táncosainak közösségére, vagy egy-egy meghatározott személyre. Ugyanakkor a nomotetikus magyarázat vizsgálatomban elsőbbséget élvez, azaz nem egy-egy konkrét esetre, vagy konkrét csoportra, hanem általánosságban a néptánc szerepére a társadalomban, vagy a társadalom bizonyos csoportjára szeretnék rákérdezni is alkalmas a kutatási eszköztár. Például az amatőr táncgyűttesekben nevelkedő 18-24 éves, 11-15 éves táncolók, vagy a táncanfolyamokon, táncházakon résztvevő 25-34 éves 5 évnél kevesebb ideje táncolók közössége is vizsgálható.¹⁴

A kutatás módszertani írások¹⁵ hangsúlyozzák a módszertani dualizmus előnyeit, vagyis a kvantitatív és a kvalitatív megközelítés egyidejűségét. A két megközelítési irány kapcsolatát részletes elemzés után Németh a következőképpen foglalja össze: „a módszertani pluralizmus jegyében az elmúlt évtizedekben egyre jobban oldódnak a kvalitatív és kvantitatív eljárások közötti határok. ... A két eljárást gyakran egymással kombinált formában használják, például a kvalitatív interjúkat sokszor összekötik a kérdőíves vizsgálatokkal, esetleg standardizált interjú kérdésekkel, továbbá a tartalomelemzés különböző formáival, vagy azt kiegészítik a résztvevő

¹² Babbie 2008: 24–27.

¹³ Babbie 2008: 39–40.

¹⁴ Babbie 2008: 38–39.

¹⁵ Babbie 2008, Szabolcs 2001, Punch 2014: 4, Onwuegbuzie–Leech 2005: 483, Németh 2014:171–188.

megfigyeléssel.”¹⁶ Ezt az elvet követve a beérkezett információkat mennyiségi és minőségi elemzésnek is alávetem.

A naturalizmus, mint terepkutatási paradigma fontos szerepet tölt be a vizsgálatban. Legfontosabb vonásaként a kutató és a kutatás témája közötti szoros kapcsolat említendő. A naturalista irányzat első jeles képviselőjének, William Foote Whytenak is meggyőződése volt, hogy a kutatónak „insiderré” kell válnia.¹⁷ Esetemben a kutatói pozícióm étikus-émikus megközelítése során a folyamat megfordításra van szükség. A 30 éves táncosi múltam során amatőr táncosként, főiskolai hallgatóként, számos fesztivál és verseny résztvevőjeként, szervezőjeként, zsűritaggént, pedagógusként széles és egyben mély rálátást szereztem a témára. Így a kutatás során az émikus kutatói pozíciómat étikus irányba, a téma érzelemmentes, kívülről látására kell alakítsam.¹⁸ A terepen készített kvalitatív interjúk is a naturalisztikus irányvonal részei. Hiszen elsősorban a kérdezett értelmezésében ismertem meg a valóságot. Az adatközlők szemszögéből láttatott események, arányok nem feltétlenül a tényleges valóságot közlik velünk. Ennek kiküszöbölésére az interjúkból és a szakirodalomból leszűrhető, mögöttes tartalom felfejtésére használatos etnometodológia paradigmáját is használtam. A hagyományos paraszti társadalmakban a táncalkalmak életkori összefüggései rávilágítanak, hogy a tánc nagyon fontos szerepet töltött be a párválasztásban, a társadalmi beilleszkedésben.¹⁹

2.2.2 A kutatásban alkalmazott módszerek

2.2.2.1 Dokumentumelemzés

A beavatkozás-mentes vizsgálatok egyik legalapvetőbb módszere a dokumentumelemzés. A témához kapcsolódó, eddig megjelent szakirodalom áttekintése alapozza meg a kutatást. Ez hozzásegít a másik beavatkozás-mentes vizsgálat, a történeti/összehasonlító elemzés elvégzéséhez. A néptáncok szerepét az adott társadalmi rendszerben ennek alapján dokumentumelemzéssel kezdem, hiszen már maga a fogalom, a funkció és annak lehetséges módzatai a szakirodalom részletesebb vizsgálatával tisztázható. Csupán ezek után vizsgálhatom meg történeti/összehasonlító elemzés segítségével, hogy a néptánc funkciója a hagyományos, paraszti közegben és a XX.-XXI. század revival közösségében hogyan viszonyul egymáshoz.²⁰

¹⁶ Németh 2014: 184.

¹⁷ Babbie 2008: 324, Szabolcs 2001: 35.

¹⁸ Szász-Biczó-Gulyás 2008: xiii.

¹⁹ Babbie 2008: 325, Szabolcs 2001: 38.

²⁰ Babbie 2008: 350–380.

Forrásként a magyar néptánc helyét kijelölő néprajzi szakirodalomhoz fordultam. A néptánc emberi életben betöltött szerepének vizsgálatához az antropológiai szakirodalom tánc, néptánc funkciójával foglalkozó könyvei szolgáltak. A kutatómódszertani könyvek a vizsgálat szakszerű lefolytatásához nyújtottak segítséget. A kérdőív kialakításához figyelembe vettem a néptáncsal kapcsolatos eddigi kutatásokat is. Bár a tényleges témához, a néptánc szerepéhez szorosan kapcsolódó írások csak kismértékben voltak megtalálhatóak.

2.2.2.2 Fókuszcsoporthoz interjú

Az egyének néptáncához fűződő viszonyát vizsgáló interjúkban a kvalitatív interjúkban megszokott módon a főbb kérdések csupán a vázát adták az interjúnak. A beszélgetés szabad áramlása, a kérdések sorrendjeinek esetleges felcserélése, az interjú során megjelenő új témák lehetőséget adtak a kvalitatív interjúk megvalósulásához.²¹

Az interjúkat szóbeli és írásbeli formában készítettem el 20 fővel, táncegyüttes tagokkal, táncegyüttes vezetőikkel, táncházat, tanfolyamot, táborát látogatókkal. A kérdőív elkészítése után egy szűkebb, 8 fős, majd egy tágabb, 40 fős mintán teszteltem. Mindkét esetben törekedtem rá, hogy életkorban, táncegyüttes szerepben (tag, vezető), amatőr és hivatásos formában táncolók közül is kerüljenek a tesztelő csoportba.

2.2.2.3 Megfigyelés

A témához fűző szoros kötődés révén, amatőr táncosként, pedagógiai asszisztensként, pedagógusként eltöltött idő alatt folyamatosan – a doktori tanulmányaim alatt mindjobban – alkalmaztam a megfigyelés módszerét. A környezetemben lévő táncosok néptáncához fűződő viszonyát beszélgetéseikből, tetteikből ismertem meg. A levont következtetéseket beépítettem a kutatásba.²²

2.2.2.4 Kérdőív

A mennyiségi kutatás fő forrásául a kérdőív szolgál. Az adatgyűjtés kérdőíves módszerét megelőzte korábbi kérdőívek elemzése²³, a megfigyelés és a strukturált interjúk készítésének módszere. Szakmai oldalról a kérdőív áttanulmányozása után Falus Iván és Ollé János Tanár Urak láttak el fontos tanácsokkal.

A kérdőív végleges formája – mely a 8.2 fejezetben látható – a megfigyelések és az interjúk alatt kapott válaszok, észrevételek alapján alakult ki.

²¹ Babbie 2008: 336.

²² Babbie 2008: 319–324.

²³ Liszkay 1973, Sági 1978, Kardos D. 1987, Fábri–Füleki 2006, Hunyadi 2009, Lévai 2011.

2.2.2.4.1 A kérdőív kialakítása, terjesztése

A kérdések kialakításánál figyelembe vettem a kérdőíves kutatások főbb irányelveit. Miszerint a kérdőív tartalmazzon nyílt és zárt kérdéseket, kérdésfeltevése egyértelmű legyen, a kérdőív nem tartalmaz „duplacsöví” kérdést, a megkérdezettek kompetensek a kérdésben, és számukra lényeges dologról kérdezem őket, vagyis a kérdés releváns. A kérdésfeltevésnél törekedtem a rövidségre. Ugyanakkor egyes kérdéseknél (Kérlek jelöld meg, hogy melyik kapcsolat, vagy milyen esemény segített eldönteni, hogy táncolj., Táncdal eltöltött időd hogyan oszlik meg...) a téma összetettsége, vagy a kérdéstípus miatt hosszú mondatokra volt szükség. Ilyen esetekben a kérdés típusának változtatásával segítettem a kitöltőket (pl.: mátrix). A kérdőívben nem szerepel tagadó vagy „negatív” megfogalmazás. A kérdőív egyszerűsítése és a minél nagyobb válaszadó hajlandóság elérése érdekében nem használtam sem feltételes, sem ugrató kérdéseket. A zárt kérdések közül egyszerű és többszörös választásos kérdéseket, valamint Likert-skálát használtam.²⁴

A kutatás fő eleme a több típusú kérdést tartalmazó kérdőív nyílt kérdéseinek szövegelemzése. A nyílt kérdésekre adott válaszok hatalmas adattömeget hoztak létre. Ezért kezelésükre nyílt kódolást használtam. A meglévő szövegekben kulcskifejezéseket kerestem, melyek alapján kategóriákat állítottam fel. Így a vizsgálat során a válaszokban fellelhető rejtett tartalom egyértelműsíthető. A megszerzett szubjektív információk, a közösség számára értéket jelentő tulajdonságok, a tagok attitűdjeinek konkretizálására így a szövegelemzés kvalitatív megközelítését használom.²⁵

A kérdőívben az önkitöltős változatokkal ellentétben a demográfiai adatokra vonatkozó kérdések előre kerültek. Ez bizonyos tekintetben kissé ellentmond a kérdőív szerkesztési ajánlásokkal. Ugyanakkor az egyszerű választást tartalmazó két kérdés (életkor, nem) után már a kitöltő számára motiváló egyszerű választás és egy táblázatos kérdés következik. Így a kitöltő első pillantásra is láthatja, hogy egyszerű és érdekfeszítő kérdésekkel egyaránt lesz dolga. Az egysíkú demográfiai adatokat pedig csak kis számban kell megválaszolni. A kérdések között található implicit és explicit kérdés is. Ennek segítségével egyrészt a zárt kérdések tekintetében az explicit kérdéstípussal konkrétan rákérdeztem adatokra (demográfiai adatok, táncdal eltöltött idő és más szabadidős tevékenység aránya, táncformák preferenciája). Más részről az implicit kérdések (Mi vonz a táncban?, Szerinted a tánc hatással volt az életed alakulására (gondolkodásodra, viszonyodra embertársaidhoz, testi-lelki egészségedre, stb.)?)

²⁴ Babbie 2008: 192–193, 282–290.

²⁵ Babbie 2008: 419–425, Szabolcs 2001: 58.

nyíltsága segítségével közvetetten jutottam információkhoz, melyek különösen a próbakérdőívek esetében további kutatási irányokat adtak meg.²⁶ Így a Számomra a néptánc... mátrix kérdésben új elemeket is bevettem a teszt során kapott visszajelzések következményeképpen. Az internetes terjesztés segítségével kiküszöböltem a válaszadósági hajlandóságból adódó torzítást.²⁷

A megcélzott populáció, a néptáncosok csoportja alkalmatlan a valószínűségi mintavételre. Hiszen tagjairól nincs adatbázis, mely segítségével kvótás, vagy valószínűségi mintavételt lehetne készíteni. Ennek következtében a nem valószínűségi kiválasztás mintavételi eljárását alkalmaztam. A kérdőív tesztelésére a szakértői kiválasztást, míg a teljes populáció vizsgálatára az egyszerűen elérhető alanyok és a hólabda módszerét használtam.²⁸

Mindezt kiegészítette, hogy a terjesztésbe a lehető legnagyobb kört vontam be²⁹. Figyelembe véve és aktualizálva vizsgálatomra John Blacking iránymutatását: „kérdezzük meg ... a táncosokat és a nézőket a legszélesebb skálán ..., hogy mit is gondolnak arról, hogy ők maguk mit tesznek és mit tapasztalnak, majd magyarázataikban keressük meg az összefüggő mintázatokat.”³⁰ A Magyar Táncművészeti Egyetem³¹ hallgatói az ország egész területét behálózzák néptánc pedagógusként, próbavezetőként, táncosként. Az első körben, 2011 júniusában elindított kérdőívet megkapta az összes addig, a Magyar Táncművészeti Főiskolával hallgatói jogviszonyban lévő néptáncos. Az országos lefedettséget biztosította még a három nagy társadalmi szervezet tagjainak elérése is. Az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület a gyermek és - a számomra nélkülözhetetlen - ifjúsági korosztályokat tömöríti. Csasztvan András elnök 2016. március 14-ei tájékoztatása alapján egyéni tagjainak száma 220 fő, míg csoportos tagjainak száma 250. A Martin György Néptáncszövetség a felnőtt amatőr néptáncosokat fogja össze. Tagszervezeteinek száma 97, egyéni tagjainak száma 122. A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség a hagyományörző néptáncegyüttesek szakmai szervezete. Egyéni tagjainak száma 55, tag együtteseinek összlétszáma 88. Mindhárom civil szervezet vezetősége készséggel segített a kérdőív terjesztésében. Azok a táncegyüttesek, amelyek nem tagjai az előbb felsorolt szakmai szervezeteknek, hiszen sem gyermek, sem ifjúsági korosztályúak, de nem is több éve táncoló felnőttek,

²⁶ Lengyelne 2013: 86.

²⁷ Babbie 2008: 276–290.

²⁸ Babbie 2008: 202–209.

²⁹ Ratkó (2010: 25) rámutat, hogy „nagy hiányossága tudományágunknak, hogy nem használta, használja ki a néptánc- és táncművészeti mozgásművészet, illetve az iskolai táncoktatás által érintett százezres tömegekben rejlő lehetőségeket ...”.

³⁰ Blacking 1985: 66.

³¹ 2017. február 1-jéig Magyar Táncművészeti Főiskola.

ugyanakkor nem is szeniorok tartoznak a felnőtt korukban táncot tanulni kezdők csoportjába. Számuk a folyamatos alakulás, az összefogó szervezet hiányában csak becsülhető. Szerencsére már 15 éve létezik a csepeli Országos Öregtáncos Találkozó, ahol fórumot kaphatnak az érdeklődő együttesek. A szervezők segítségével az addigi összes találkozó minden résztvevőjéhez eljutott a kérdőív. Léteznek az országban olyan amatőr közösségek, amelyek nem hoznak létre együttest, egyesületet. Önszerveződő módon rendeznek magán táncházakat, tanfolyamokat. A látókörömbbe került ilyen jellegű közösségeket is megszólítottam. Az amatőr mozgalom mellett a hivatásos néptánc együttesekhez és a művészeti szakközépiskolák néptáncosainak is eljuttattam a kérdőívet. Továbbá akkreditált néptánc, népi játék módszertani továbbképzések néptáncos résztvevői körében is terjesztettem. A néptáncos képzést végző középiskolák is segítségemre voltak. Továbbá a kérdőívet elküldtem az interneten a néptánc témára szerveződött „folklista” levelezőlistára, valamint a Facebook „Megszállott TáncPedagógusok”, „Tánc - a néptánc kedvelők oldala”, a „Martin György Néptáncszövetség”, az „Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület” csoportokba is. A közösségi oldalon a terjesztés hatékonyságát növelte, hogy közel 100 további megosztás is történt. Határon túlra is eljutott a kérdőív. A Kárpát-medence és az Észak- és Dél-Amerika magyar néptáncal foglalkozó közösségei is megkapták az űrlapot. Valamint a Külföldi Magyar Cserkészszövetség (KMCSSZ) fórumain is megjelent a kérdőív.

A kérdőív terjesztése 2011 júniusában indult. Az utolsó felhívást 2016 júliusában tettem. A kérdőív terjesztése az indítást követően folyamatos volt. A megszakítás nélküli vizsgálatot biztosítva minden évben a Magyar Táncművészeti Főiskola néptánc szakirányára felvételizők, majd a felvételt nyert elsősök körében is kiküldtem a kérdőívet. Az öt éves kutatási időszak alatt 2568 elemszámú mintán gyűlt össze. Ez az eddigi legnagyobb néptáncal foglalkozó vizsgálatokat elvégzését tette lehetővé.

A kérdőívet a Google Űrlapok szolgáltatás felületén készítettem el. Az internetes kérdőív vitathatatlan előnye a könnyű terjesztés, és a válaszok összegzésének felhasználóbarát kezelése, elemzése. Valamint a „kötelező” opció megléte is nagy segítség. Vagyis elérhettem, hogy bizonyos kérdésekre kötelezően válaszolniuk kelljen a kitöltőknek. Ami nagy segítség, hiszen a papír alapú kérdőíveknel számtalan esetben találkozhatunk bizonyos válaszok kihagyásával. Így a kutatás egyes elemeire nem érkezik elegendő válasz a vizsgálatához.

A kérdőív kérdéseinek összetettsége miatt alapvetően a 14 év feletti korosztályt céloztam meg. Azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy a vegyes életkorú ifjúsági csoportokban vannak a fiatalabb korosztályokból is. Ezért a kérdőívben az életkorra

vonatkozó kérdésnél lehetőséget adtam a fiatalabbak korának jelzésére is. A kísérőlevelekben minderre felhívtam az együttes vezetők, kitöltők figyelmét.

2.2.2.4.2 A kérdőív adatainak feldolgozásának módszere

A 2016. július 24-én lezárt kérdőív 2568 válaszát adattisztításnak vettem alá. Kiszűrtem a többszörösen megjelenő 16 választ. Továbbá a Milyen gyakorisággal táncolsz kérdés egyéb válaszlehetőségére adott 3 „soha” választ. Így az elenyésző 19 kitörendő válasz után 2539 érvényes elemszámú minta maradt. A mintában a legfiatalabb (6-13 éves) és a legidősebb (65 év feletti) korosztályok a mintában alulreprezentáltak. A kérdőív alapvetően 14 év feletti korosztályra készült. Azonban a néptáncos közösség nagy része amatőr néptáncgyűttesek tagjai, ahol a csoportok tagjainak életkora nagy szórást mutathat. Ezért hagytam meg a 14 év alattiak kitöltési lehetőségét. Várva, hogy a megfelelően nagyszámú visszaérkezés esetén benne hagyhatom a korosztályt a mintában. Azonban a 49 válaszadó csupán a minta 1,9%-a. A feltételezhetően nem teljes mértékben kiforrott személyiségük és a nem megfelelő mintaarány miatt válaszaikat nem vettem figyelembe. A másik kiszűrt korosztály a 65 év feletti 21 válasza, ami a minta 0,8%-a. Válaszaikat külön kutatásban érdemes összehasonlítani a teljes populációéval, különösen a több mint 26 éve táncolókét, akik a szakma „nagy öregjeit” jelentik. A végleges, tisztított vizsgálati minta 2469 elemszámú.

A fő adatforrást jelentő kérdőív kérdéseit statisztikai módszerekkel értékelem. Legelemibb vizsgálati módszer az egyváltozós elemzés, és a segítségével kialakított gyakorisági eloszlás. Ennek segítségével az életkorok és a nemek eloszlásán kívül leírható, hogy a kitöltő néptáncosok milyen gyakorisággal táncolnak leginkább, többet töltenek-e más szabadidős elfoglaltsággal, a színpadi néptáncot, vagy a szabad táncot, vagy mindkettőt kedvelik-e.³²

Az összetettebb kérdések segítségével több változós vizsgálatok is végezhetők. A kutatásban alkalmazott másik módszer, a kereszttábla elemzés segítségével tárom fel a különböző változók közötti kapcsolat meglétét és mértékét.³³

A változók összefüggésének vizsgálatára $p < 0,05$ szignifikanciaszintet határoztam meg. Az összefüggések mértékének meghatározására ordinális adatok esetén gamma mérőszámot használom. Csak azokban az esetekben használom a kereszttábla elemzést, ahol a cellákban a peremeloszlások alapján várható értékek nagyobbak 1-nél, vagy a cellák kevesebb, mint 20%-ban ez az érték kisebb, mint 5.

³² Babbie 2008: 454–455.

³³ Babbie 2008: 470.

A néptánc különböző tulajdonságainak táncosokra gyakorolt hatásának átláthatóbbá tétele érdekében exploratív faktoranalízist használtam. A főkomponens-elemzéses faktoranalízis elvégzésekor a minta alkalmasságának vizsgálatára a Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) értéket használtam. A minta 0,5-nél kisebb KMO értéknél alkalmatlan a főkomponens-elemzésre, 0,5 és 0,7 között gyenge, 0,7 és 0,8 között közepes, 0,8 fölött jó a főkomponens-elemzés értékelése.³⁴ Vizsgálatomban a KMO érték 0,803. A néptánc társadalmi szerepének tulajdonságainak csoportosítása alapján a kitöltők csoportokra osztása segítségével jellemzem a néptáncos közösség belső szerkezetét. A csoportokra osztáshoz hierarchikus klaszterelemzést használtam. A módszer lényege, hogy a mintából olyan csoportokat lehet létrehozni, ahol az egyedek bizonyos tulajdonság alapján nyert hasonlósága nagymértékű, valamint egy egyed csakis egy csoportba tartozik. A csoportok fokozatos csökkentését a metódus úgy végzi, hogy mindig összevonja a két egymáshoz legközelebb levő csoportot. Összekapcsolási módszernek Ward módszert, az objektumok közötti távolság meghatározásához négyzetes euklideszi távolságot használtam.³⁵

³⁴ Kovács Erzsébet 2014: 156.

³⁵ Füstös 2009: 185, Kovács Erzsébet 2014: 56.

3. Kutatástörténeti előzmények

3.1 Fogalmi lehatárolás

Dolgozatom fő iránya egybevág az antropológiában Malinowski és Radcliffe-Brown nyomán alapvetőnek tekintett kulturális rugalmassággal. A kultúra - ami határozott jelentérendszerével folyamatosan alakul a társadalmi, gazdasági változásokra - sohasem merevedik meg. Az európai etnológiában az elmúlt évszázad második felében előretörő szemléletnek megfelelően³⁶ kutatásomban a folyamatos változás egy szeletét kísérem megragadni, mellyel igazodok a magyar néptánc kutatás tudományos munkáinak irányultságához is.³⁷ A néptánc jelenkori, valós életét helyezem a kutatás egyik fókuszába.

A folyamatos változás gondolata a hagyományértelmezésben is felmerül. Shils elsőként fogalmazta meg, hogy a hagyomány „fő elemei megmaradnak, miközben a többi eleme megváltozik; attól válik hagyománnyá, hogy a fő elemei a külső megfigyelő számára megközelítőleg azonosak maradnak Másrészt a hagyomány hatalmas változásokon mehet keresztül, anélkül, hogy átvevőinek ez különösebben feltűnne.”³⁸ Markarjan Shilsszel egy időben emeli ki a hagyomány folyamatos változásának gondolatát. Definíciójában külön figyelmet érdemel a változással együtt járó reprodukció: „... a kulturális hagyomány nem egyéb olyan társadalmilag szervezett sztereotípiákban kifejezett csoporttapasztalatnál, amely tér- és időbeli közvetítések útján különböző emberi közösségekben halmozódik fel és termelődik újjá.”³⁹

Az előzőekben kiemelt folyamatos változáshoz és a társadalmi rétegek közötti kulturális kölcsönhatáshoz szorosan kapcsolódik a szórakozás mibenlétének és történeti változásainak nyomon követése. Jánosi⁴⁰ munkájában többször is kiemeli, hogy a szórakozás legfőbb célja a kellemes élmények megélése, melynek legfőbb jellegzetességei, hogy (1) individuális, (2) öncélú, és (3) antiutilitáris. Vagyis elsősorban a szubjektív és partikuláris világában törekszik a nem a produktivitást előtérbe helyező, a társadalomilag elfogadott mérce szerinti hasznossággal nem mérhető kellemes élmények elérésre. A szerző többször is hangsúlyozza, hogy a szórakozásnak a történeti alakulás során számtalan átmeneti formája alakult ki, melyek között találhatunk csoportos, a produktivitást előtérbe helyező és a társadalom szempontjából is hasznos

³⁶ Kaschuba 2004: 60–62, 82–83.

³⁷ Dóka 2011, Varga 2011, Kavecsánszki 2014.

³⁸ Shils 1987: 33.

³⁹ Markarjan 1987: 70.

⁴⁰ Jánosi 1986.

végeredményű formákat is.⁴¹ A sajátos Kárpát-medencei történeti, gazdasági és politikai fejlődés eredményeként kialakult és fennmaradt tánc kultúra kiváló példája a szórakozás-szórakoztatás különleges, átmeneti formáira. Jellemzőjük, hogy a szubjektív kellemesség érzés megszerzése mellett hozzásegítik használóikat a társadalmi beilleszkedéshez szükséges képességek fejlesztéséhez is. Ennek megfelelően dolgozatomban szerepet kap a szórakozás identifikációs funkciójának vizsgálata, különös tekintettel a hagyományos és a revival közegekben található különbségek tekintetében. Hiszen Jánosi is kiemeli: „A szórakozás és a szórakoztatás identifikációs funkciója, mely tehát azt jelenti, hogy a szórakozás közvetett szerepet játszik az egyén és a társadalom viszonyának alakulásában ...”.⁴² A szerző a jelenségek pontosabb körülírása érdekében tovább bontja az identifikációs funkciót. Az alábbi részterületekre munkámban alfunkcióként utalok:

1. Kiegészítő-kompletációs alfunkció: A sikeres társadalmi beilleszkedés esetén „a szórakozás – többnyire a hétköznapi világának valóságos közegében maradván – a külső kötelezettségek teljesítésének feszültségoldó »intermezzójaként« kiegészíti és teljessé teszi a mindennapi élet folyamatát”.
2. Pszichohigiénés alfunkció: „... a társadalmi beilleszkedés korlátozottsága esetén ... a kellemesség megszerzését célzó tevékenységformák kárpótlást nyújtanak a külvilágtól elszenvedett vélt vagy valós sérelmekért”.
3. Menekülési-izolációs alfunkció: „... ahol a társadalmi beilleszkedést az anómia és deviáns magatartás, a külső kapcsolatok rendszerét pedig a diszkordancia és a kölcsönös elutasítás jellemzi, a szórakozás ... a társadalmi kötelezettségektől és a mindennapi problémáktól való elfordulást szolgálja. ... többnyire azokat a torz szórakozási formákat állítja előtérbe, amelyek a kellemes élmények hamis és illuzórikus világának kialakításával radikálisan kiszakítják a cselekvés szubjektumát a mindennapi élet valóságos környezetéből.”⁴³

A dolgozatban elsősorban a magyar szakirodalomban használt funkció elnevezéseket használom. A mulatsági, szórakozó, önszórakoztató kifejezések alatt a táncos saját maga szórakoztatására járt néptánc funkciót értem. Míg a szórakoztató, bemutató, virtuskodó, mutatványos megnevezésekkel a mások szórakoztatására járt funkciót írom le. Igazodva ezzel a magyar tánc kutatásban használatos fogalom

⁴¹ Jánosi 1986: 18, 102, 156–158.

⁴² Jánosi 1986: 204.

⁴³ Jánosi 1986: 205–206.

elnevezésekhez és a Jánosi György által részletesen kibontott lehatároláshoz. Azzal a megjegyzéssel, hogy a Jánosi-féle rendszerben a korábbiakban már említett okoknál fogva létezik egy szűken vett és egy tágabban értelmezett szórakozás-szórakoztatás fogalom. Előbbi esetében „a szórakozás – belső formai differenciálódásától függetlenül – egy olyan mesterségesen megkonstruált, intenzíven átélt, sajátos világ kialakítására törekszik, mely szemben állva az objektív társadalmi viszonyok által szabályozott mindennapi élet kényszereivel és törvényszerűségeivel, a szabadság és az otthonosság kellemes érzését teremti meg a tevékenységet végző szubjektum számára.”⁴⁴ Míg a tágabb értelemben vett forma alatt azt értem, ahol a társadalom aktív alakítója a szórakozásnak-szórakoztatásnak.

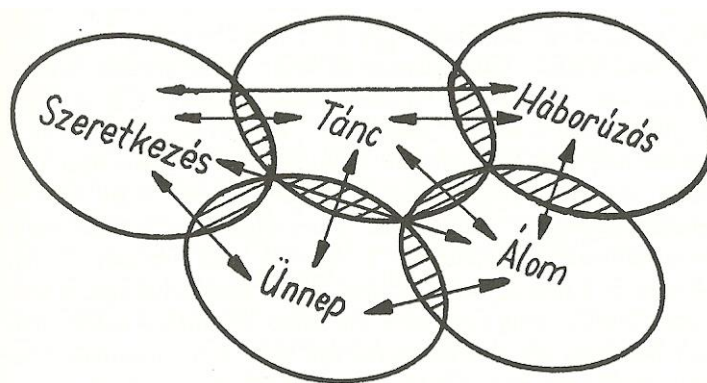
A tánc társadalomban betöltött fontos szerepére utal Richard Schechner⁴⁵ is. A táncot a modern színház kialakulásának vizsgálata során helyezi a középpontba. Arisztotelész mimézis alapeszméjéből kiindulva a művészet értelmét a következőképpen magyarázza: „A művészet a nyers tapasztalat átváltoztatásának folyamata, fogyasztható, élvezhetőformákká. Ez az átváltozás egyfajta megjelenítés, mimézis.”⁴⁶ Későbbiekben a primitív népek művészeti megnyilvánulásai közé sorolja a táncot. Majd a későbbi példáiban rendszerint olyan jelentős szokásokat tárgyal, melyeknek fontos pontjai táncos események. Eliade-ra hivatkozva aktualizálódásnak nevezi a folyamatot, melyben „az élmény feldolgozásának, a múlt és a jelen, az egyéni és csoportos, a belső és a külső közti szakadékok áthidalása”⁴⁷ zajlik. Ekkor már nemcsak a primitív népek szokásait, hanem a paraszti kultúrát is példaként említi. Azokat a kultúrákat, ahol a modern emberi gondolkodással ellentétben minden mindennel összefügg. A társadalmat működtető elemek nem esnek darabjaira, hanem folyamatos dinamikában vannak. Átfedik, helyettesítik egymást. Sok esetben átalakulnak az éppen aktuális szerepkörbe. Lényegük, hogy nem alá- és fölrendeltségi, hanem mellérendelő viszonyban vannak egymással. A társadalmat működtető elemeket Schechner a következőképpen ábrázolja:

⁴⁴ Jánosi 1986: 73–74.

⁴⁵ Schechner 1984.

⁴⁶ Schechner 1984: 15.

⁴⁷ Schechner 1984: 18.

1. ábra A társadalmat működtető elemek viszonyrendszere.⁴⁸

A középpontban, egyedülként a tánc van egyszerre kapcsolatban a többi összetevővel. A tánc fontos szerepét példázza Lenoir a Batuos törzsek vizsgálata során, melyet Lévi László közöl: „«Milyen táncotok van?» Így szól az első kérdés, amit találkozáskor két Bantous törzs egymáshoz intéz. ... Ellenségeskedések alkalmával, a győztes törzstagok magukévá teszik mindazt, ami az ellenség tulajdona volt: emblémát, éneket, táncot, lelket.”⁴⁹ Dolgozatom egyik kérdése lesz, hogy ezt az összetett, sokrétű szerepkört mennyire tartja meg a néptánc a megváltozott, XXI. századi környezetében.

Dolgozatom tudományterületi irányultsága igazodik a korszerű társadalomtudományi gondolkodás komplexitásába, melyet Brandstetter és Wulf gondolatából kiindulva Kavecsánszki Máté a következőképpen fogalmaz meg: „Az antropológia az emberi test mozdulatainak és mozgásának szemantikai jellegű vizsgálatából kiindulva sokkal komplexebben közelít a tánc kérdéséhez, amelyet mintegy eszközként használ az ember, illetve a közösség, társadalom megértéséhez. E törekvése során a táncot sajátos mentális reprezentációként, egyéni vagy közösségi performanszként értelmezi, amely az individuális vagy kollektív társadalmi valóság modellezésére is alkalmas.”⁵⁰

3.1.1 Táncnyelv

A néptánc fogalmának meghatározásához feltétlenül érinteni kell a táncnyelv és ezzel összefüggésben a tánc fogalmát.

A tánc mibenlétének dilemmáját Kurath az alábbiak szerint részletezi. Szorosan értelmezve a tánc ott kezdődik, ahol már motívumok vannak, de ekkor a táncal foglalkozó tudomány, a táncetnológia használhatósága korlátozódik. A tánc fogalmát szélesebben értelmezve beleért minden olyan mozgást, ami karakterisztikus és

⁴⁸ Schechner 1984: 21.

⁴⁹ Lévi 1986: 51.

⁵⁰ Kavecsánszki 2013: 92 vö. Giurchescu 1975: 196.

expresszív, ebben az esetben a tánccal foglalkozó diszciplínáról elmondható, hogy „eredményei nélkülözhetetlenek lesznek minden átfogó kulturális vizsgálathoz.”⁵¹

Kaeppler felhívja figyelmünk már önmagának a tánc terminusnak a nyugati kultúrában gyökerező értelmezésére, mely nem minden esetben vág egyben a nem nyugati kultúrák tánc felfogásával.⁵² Továbbá kiemeli: „A tánc olyan sokoldalú jelenség, amely a láthatatlan és hallható mellett a »láthatatlan« alaprendszert, a rendszert és a terméket előállító folyamatokat, valamint a társadalmi-politikai kontextust is magában foglalja.”⁵³

A táncot átfogóan vizsgáló munkák⁵⁴ – a fenti két példával előrevetítve – már abban is eltérnek, hogy mit nevezhetünk táncnak. Kennedy és Wolfram – Kurath⁵⁵ megfogalmazásában – a járólépést motívummá rendeződése esetén már körmenetnek, vagyis táncnak tartják. Hasonlóan halvány a határvonal egyes munkafolyamatok és a tánc között, melyre Moerdowo és Shawn a rizspalánta ültetés példáját hozza, melynek ritmikus mozdulataiból dallal kísérve tánc stilizálódott.⁵⁶

Anca Giurchescu a tánc meghatározásakor absztrakcióhoz folyamodik, Radu Niculescuval tartott előadásukra hivatkozva a következőekben foglalja össze a tánc lényegét: „A legtagabb értelmezésben a tánc /fizikai paramétereinél fogva/ testritmussal kifejezett energia-befektetés, amelynek révén az ember az egyenesek és a görbék dinamikus rajzaival alakítja az őt körülvevő teret.”⁵⁷

A hétköznapi mozgások és a művészi, vagyis táncos mozgások közötti határvonalról Vitányi⁵⁸ és Körtvélyes⁵⁹ hosszasan értekeznek. Alapvetően hasonló rendszert állítanak fel.

Vitányi a 2. ábrán látható táblázatban⁶⁰ foglalja össze a mozgás különböző fajtáinak csoportosítását. Hegel, Lábán és Rabinovszki gondolataira hivatkozva, azokat összefoglalva és kiegészítve a tánc tekintetében két nagy csoportra bontja az emberi mozgást. Művészi⁶¹ és közönséges mozgásokat különböztet meg. Meghatározásában a

⁵¹ Kurath 1960: 235.

⁵² Kaeppler 2000: 117.

⁵³ Kaeppler 2000: 117.

⁵⁴ A teljesség igénye nélkül: Ortutay 1934: 125-128; Kurath 1960: 233-254; Vitányi 1963: 19-26; L. Merényi Zsuzsa 1966: 55-61; Kaán 1983: 127-160; Körtvélyes 1999: 74-83; Kaeppler 2000: 116-125; Fuchs 2007: 221-276.

⁵⁵ Kurath 1960: 234.

⁵⁶ Kurath 1960: 234.

⁵⁷ Giurchescu 1975: 191.

⁵⁸ Vitányi 1963: 19-22.

⁵⁹ Körtvélyes 1999: 74-83.

⁶⁰ Vitányi 1963: 22.

⁶¹ Vö. Ortutay 1934: 125-128.

művészi mozgás „kifejez, jelent valamit”, „törvényrendszere van” és „rendszeres”, míg a közönséges mozgás⁶² ezzel szemben nem kifejez, hanem „gyakorlati célt” valósít meg, miközben „önkényes és szabad”.⁶³ A művészi mozgást további három alkategóriákra bontja. Elsőként a közönséges mozgásokhoz legközelebb álló hétköznapi kifejező mozdulatok csoportját határolja le.⁶⁴ Ezen mozdulatok legfőbb jellemzője, hogy „érzelmeket és cselekedeteket”⁶⁵ ábrázolnak így jól elkülöníthetőek a nem művészi közönséges mozgásoktól. A művészi mozgás további két nagy kategóriája a közhasználatú (népi és társasági) tánc, valamint a színpadi, vagy műtánc. Vitányi a közhasználatú és színpadi táncokat tartja kifejezetten táncoknak. A kettő közötti határvonalat a „társadalmi funkciójuk, esztétikai jellegük, pszichológiájuk, mozdulatrendszerük”⁶⁶ húzza meg.

Művészi mozgás	színpadi tánc	Táncművészet
	közhasználatú tánc	
	hétköznapi kifejező mozdulatok	Hétköznapi mozgás
Nem művészi mozgás	közönséges mozgások	

2. ábra A mozgások különböző fajtái és egymáshoz való viszonyuk Vitányi Iván közlésében.

Körtvélyes Géza⁶⁷ Vitányi alapgondolatait tovább részletezve alkotta meg az emberi test mozgása és a művészi táncnyelv tekintetében saját, aprólékos rendszerét. Felosztásában egy nagyobb eltérésre hívja fel a figyelmet Vitányiéhoz képest: a közönséges, vagy köznapi élet mozgásvilágát Vitányival ellentétben nem kettő, hanem három alkategóriára bontja. Mindketten külön-külön kategóriát állítanak fel a legegyszerűbb mozgásokra (séta, futás, gesztusok) és a hétköznapi kifejező mozgásokra (mimika, érzelmi gesztusok, kézfogás). Vitányi ez előbbi közönséges mozgásoknak, Körtvélyes életfunkciós mozgásoknak, míg utóbbit mindketten hétköznapi kifejező mozgásoknak nevezik. Körtvélyes azonban még egy kategóriát illeszt az előző kettő közé. Véleménye szerint fontos elkülöníteni a speciálisan szabályozott mozgásokat, melybe többek között a munkamozgásokat, a katonai menetelést, sportmozgásokat, gyerekjátékokat sorolja.⁶⁸ A művészi mozgások tekintetében lényegében azonos kategóriákat állítanak fel. A közhasználatú táncok elnevezése és tartalma is megegyezik

⁶² Vitányi (1963: 20) Rabinovszki példájával a járást sorolja ide.

⁶³ Vitányi 1963: 20, 31.

⁶⁴ Vitányi (1963: 21) a következő példákat hozza: „örömmünkben felugrunk, szinte táncra perdülünk, haragunkban toppantunk, ... szavainkkal is gesztusainkkal kísérjük ... tiltást, vágyakozást, kérdést, állítást, tagadást stb. fejezünk ki ... sőt néha szavak nélkül csak gesztusaink beszélnek.”

⁶⁵ Vitányi 1963: 21.

⁶⁶ Vitányi 1963: 22.

⁶⁷ Körtvélyes 1999.

⁶⁸ Körtvélyes 1999: 75–77.

mindkettőjükénél. Ide sorolják a primitív törzsek táncait, a paraszti táncfolklórt és a társasági táncokat is. Körtvélyes kiemeli „Itt már táncról, tehát mozgásvilágról beszélünk, amelyben folyamat van, s azt egy mozdulatnyelv határozza meg.”⁶⁹ Jellemző az önálló formanyelv és a cél, utóbbi a primitív népeknél a befolyásolás, míg a paraszti táncfolklórnak és a társasági táncoknak a szórakozás és az érzelmkifejezés a lényege. A következő kategória Vitányinál színpadi táncok, míg Körtvélyesnél autonóm táncművészet nevet kapja, amelyet a közhasználatú táncoktól a funkció, a karakter és a nyelv választja el.

Körtvélyes előzőekben részletezett rendszerét a 3. ábrán mutatom be.

Művészi mozgások	autonóm táncművészet	balett
		modern
		klasszikus keleti táncművészet
		néptáncművészet
	közhasználatú táncok	primitív törzsek táncai
		paraszti táncok
		társasági táncok (történelmi táncok is)
Közönséges vagy köznap élet mozgásvilága	hétköznapi kifejező mozgások	társadalmi szokásokban jóváhagyott gesztusok
		kötött érzelmi állapotot kifejező cselekvések (kézfogás, vagy meghajlás)
	speciálisan szabályozott mozgások	munkamozgások
		katonai menetelés
		sportmozgások
		gyermekjátékok
	életfunkciós mozgások	járás
		futás
		gesztikuláció, stb.

3. ábra A mozgások különböző fajtái és egymáshoz való viszonyuk Körtvélyes Géza alapján⁷⁰

A már táncnak nevezett mozgások meghatározásakor rendszeresen megjelenik a táncnyelv terminus. Egyöntetű definíciójával azonban nem találkozunk. Sőt a szerzők egy-egy műben is több szinonimát használnak a jelenség körülírására.⁷¹

A táncsal foglalkozó kutatók és a táncosok, koreográfusok táncnyelv fogalmának használatában legnagyobb eltérés a fogalom konkrét meghatározásában, vagy a fogalom konkrétabb megfogalmazása nélküli felhasználásában található. A koreográfusok, táncművészek általában tágabb értelemben használják a táncnyelv kifejezést. Saját stílusuk leírására, vagy saját stílusuk kiindulópontjaként, ösztönzőjeként más

⁶⁹ Körtvélyes 1999: 78.

⁷⁰ Körtvélyes 1999: 74–83

⁷¹ Vitányi Iván (1963: 31) mozdulatrendszernek, Kaán Zsuzsa (1983: 131) mozdulatbázisnak, mozdulatrendszereknek, mozdulatkészletnek, Körtvélyes Géza (1999: 78) mozdulatnyelvnek, mozgásvilágnak, Fuchs Livia (2007: 236) mozdulatnyelvnek is nevezi.

táncnyelvekre utalnak. Mihail Fokin alapelveinek egyike a táncnyelvről szól. Véleménye szerint a táncnyelv kifejezi a nép és a kor jellegzetességeit.⁷² Jiři Kilian táncnyelvének forrásaként a folklórt nevezi meg.⁷³ William Forsythe a táncnyelvet szűkebben értelmezte. Akár egy darabon belül is külön-külön táncnyelveket határol le.⁷⁴ Mary Wigman táncnyelv felfogása szintén az előbb említett modern, művészi megközelítésekhez kapcsolható.⁷⁵ Merce Cunningham viszont már mozdulatpéldák közlésével teszi pontosabbá táncnyelv felfogását.⁷⁶

Vitányi Iván is fontosnak tartja táncnyelv kézzelfoghatóbb megközelítését. A pontosabb értelmezést a mozgás elemibb részeinek bevonásával éri el. Véleménye szerint minden táncnyelvnek vannak jellegzetes, visszatérő motívumai, melyeket a „megegyező mozdulatok egységeinek” nevez.⁷⁷

L. Merényi Zsuzsa Vitányi Jegyzetek a tánc művészi fejlődésének törvényszerűségeiről⁷⁸ című tanulmányára adott válaszában szintén a mozgás tovább már alig bontható részeiben látja a táncnyelvek meghatározhatóságát. Konkrétan megnevezi a lépés, ugrás és gesztus mozdulattípusokat, melyek térben és időben folyamattá szerveződnek, ezáltal válnak egy táncnyelv kifejező jellegévé.⁷⁹ Erre a gondolatmenetre építve cikkében később a táncnyelvet és a tánctechnikát szinte szinonimaként használja.⁸⁰

A táncnyelv tudományos vizsgálatának nagy lendületet adott a szemiotika megközelítésmódja. Kaán Zsuzsa ennek megfelelően a jeltudomány szemszögéből vizsgálja és értelmezi a táncnyelv fogalmát. Megfeleléseket rendel a tánc tekintetében a Saussure-i langue-parole és a langage terminusokhoz. Értelmezése szerint a közhasználatú táncokban (primitív táncok, paraszti és társasági táncok)⁸¹ a fenti fogalmak egyidejű megjelenésük és összeolvadásuk miatt elkülöníthetetlenek.⁸² Voigt Vilmos összefoglaló munkájában tágabb értelemben vizsgálja a tánc és a jelek kapcsolatát. A táncművészetben található jelek rendszerét is egyfajta „társadalmi rendszereknek” tekinti. Továbbá véleménye szerint a táncok jelrendszeréből a társadalom állapotára is következtethetünk, hiszen a „társadalom nyilvánul meg bennük”.⁸³ Sally Banes a táncot

⁷² Fokin 2008: 85.

⁷³ Garske 2008: 114.

⁷⁴ Odenthal 2008: 123.

⁷⁵ Wigman 2008: 150–160.

⁷⁶ Lesschaeve 2008: 192–197.

⁷⁷ Vitányi 1963: 32.

⁷⁸ Vitányi 1966: 64–74.

⁷⁹ L. Merényi 1966: 55.

⁸⁰ L. Merényi 1966: 61.

⁸¹ Vö. Vitányi 1963: 19–22 és Körtvélyes 1999: 74–83.

⁸² Kaán 1983: 135.

⁸³ Voigt 1977: 19 vö. Giurchescu 1975: 196, Kavecsánszki 2013: 92.

szemiotikailag megközelítve „nyelv előtti képzelet alkotásnak és kifejező eszköznek”⁸⁴ tekintette. Pintér Mária folytatva a szemiotikai irányvonalat Kaán Zsuzsára, Vitányi Ivánra hivatkozik továbbá Hans és Shulamith Kreitler elméletével száll vitába. Pintér szerint egy adott tánc jelentése nem csupán egy közegben értelmezhető, hiszen azonos értelmű jelek és alakzatok több kultúrkörben is előfordulhatnak (kör, kígyó, előre-hátramozgás).⁸⁵ Bíró Zoltán és Gagy József a táncnyelv kifejezést az erdélyi táncház mozgalom kutatása során összetett jelrendszerként mutatja be. A „táncház-öltözet viselése, a ... táncok ismerete, beszélni tudás a népi kultúráról, kapcsolat a faluval, ... az adatközlőkkel, a táncház alapelveinek ismerete és ezek terjesztése, ... megvédése”⁸⁶ mind olyan közös jelhalmaz a táncházba járóknak, amely az összetartozásukat, egységüket fejezi ki.

Fuchs Livia a klasszikus balett, a különböző modern technikák és a néptáncok jól körülhatárolható táncnyelveiről ír.⁸⁷

A táncnyelv különböző értelmezéseinek lényegre törő összefoglalását Kavecsánszki Máté adja. Véleménye szerint három nagy kategóriára bontható a táncnyelv tudományos felhasználása. (1) Benyő Hedvig⁸⁸ tanulmányára hivatkozva a táncnyelvet „*táncszaknyelv*” értelmezésben a táncról való gondolkodás írott változatának tartja. Kiegészítésként ide sorolom a táncsal összefüggő, és a tánc nyelvhasználati lehetőségeinek bemutatását magukra vállaló tanulmányokat is.⁸⁹ (2) A táncnyelv jelentheti a verbális nyelvre kialakított fogalmi háló táncos mozgásra alakítását is. Kavecsánszki itt elsősorban az angolszász szakirodalomban Kaeppler munkásságára, míg a magyar nyelvterület esetében Könczei Csilla írásaira hivatkozik.⁹⁰ Ide sorolom Kürti László egy korai tanulmányát⁹¹, melyben az angolszász nyelvi modell és a magyar strukturalista elemző módszer együttes használatára mutat példát. (3) Legáltalánosabb megfogalmazásban a táncnyelvet olyan jellemző mozdulatrendszerként értelmezik, melynek egységeit jelentéssel ruházzák fel. Így olyan jól elkülöníthető táncnyelvek határozhatóak meg, mint a balett, néptánc, modern, színpadi, stb.⁹²

Legfrissebb kutatási eredmények közül kiemelkedik Fügedi János⁹³ értekezése, mely teljesen új szemszögből világítja meg a táncnyelv előbb vázolt értelmezései közül a

⁸⁴ Banés 2000: 188.

⁸⁵ Pintér 2001: 40.

⁸⁶ Bíró–Gagy 1987: 180.

⁸⁷ Az eltérő táncnyelvek mibenlétét pontosan nem határoolja körül. Fuchs 2007: 221–276.

⁸⁸ Benyő 2009: 83–89.

⁸⁹ Vö. Réthei 1906: 59–69.

⁹⁰ Kavecsánszki 2015: 67 vö. Könczei Csilla (1993: 47–55, 1995: 161–164, 2014: 33–56).

⁹¹ Kürti 1980: 45–62.

⁹² Kavecsánszki 2015: 66–68.

⁹³ Fügedi 2018.

(2)-es, a táncot a verbális nyelvnek megfelelő elméleteket, valamint a (3)-as, a táncnyelvet jellemző mozgásrendszernek tartó kutatásokat. Fügedi vizsgálati módszere a tánc mozdulatainak tényleges vizsgálatán alapszik, amely kutatási irány a tudománytörténetében ilyen mélységében egyedülálló és iránymutató. Számtalan mozgáspéldával támasztja alá elméletét, miszerint a tánc egységei egyáltalán nem írhatóak le sem a beszélt nyelv sem a zenei nyelv terminusaival.⁹⁴

3.1.2 Néptánc

Az előző fejezetben már utaltam a tánc meghatározásának nehézségeire. A táncos és nem táncos mozgások közötti határvonalat a társadalmi funkció, az érzelmkifejezési eszköztár, a formakincs, a táncnyelv határozza meg. A szűkebben vett táncokra jellemző, hogy folyamatuk van, jól körülhatárolható mozgáskészlettel rendelkeznek, utóbbinak alapja a különböző mozdulattípusokból álló motívum. Legfrissebb kutatások alapján a mozgás jellegzetességeinek tényleges vizsgálatát és ezáltal sajátos – a beszélt és a zenei nyelvtől eltérő – szerkezetét csak lejegyzett táncanyagok segítségével lehet elvégezni.

A néptánc – és vele összefüggésben az etnikai tánc, az etnológiai táncok, a folklóre tánc, vagy akár a társastánc – fogalmának tudományos és közmegegyezésen⁹⁵ alapuló használata között is lényeges eltéréseket tapasztalhatunk. Alábbiakban röviden vázolom a témámhoz szorosabban kapcsolódó néptánc értelmezéseket.

Kurath összefoglaló tanulmányából jól látszik, hogy a néptánc fogalmának meghatározására számtalan elmélet jött létre az 1940-60-as években. Az 1940-es években Kurath és Boas is azonosította a néptáncot az etnikai táncokkal. Kurath egy tánctanárt idéz: „Néptánc alatt egy adott ország ama hagyományos táncait értjük, amelyek természetesen és spontánul fejlődtek ki az őket megalkotó nép mindennapi tevékenysége és tapasztalásai során.”⁹⁶ Későbbiekben a néptánc és az etnikai tánc két fogalma elvált egymástól. Ted Shawn az etnikai táncot a néptáncok egyik szűkebb kategóriájának tartja, melyen „a tiszta, autentikus, hagyományos faji, nemzeti és népi táncot” érti.⁹⁷ Kurath a 60-as években pontosítja korábbi meghatározását és a néptáncok alá már csak a szekuláris formákat sorolja, míg az etnikai táncokba a szekuláris táncok mellé a rituálisakat is belehelyezi.⁹⁸

⁹⁴ Fügedi 2018a: 92–94 vö. Fügedi 2018b.

⁹⁵ Vö. Maác „társadalmi megegyezés”, „közmegegyezés” fogalmaival. Maác 1991: 7–25.

⁹⁶ Kurath 1960: 235.

⁹⁷ Kurath 1960: 235.

⁹⁸ Kurath 1960: 235.

La Meri szerint etnológiai táncok „azok a bennszülött táncművészetek, melyek a népszerű és tipikus tánc kifejezési formákból nőnek ki.”⁹⁹ Véleménye szerint a néptáncok szűkebb kategóriát képviselnek: csak „az előadók saját örömeire járt közösségi táncok” csoportját tartja néptáncnak.¹⁰⁰ Definíciójának legfontosabb eleme a szórakozó funkció kategóriaképző tényezővé minősítése, mely kutatási témám számára kiemelten fontos információ.

Chujoy néptánc definíciójában is fontos szerepet kap a tánc felhasználására irányuló külső behatás: „a nép által létrehozott tánc, amely bárminemű koreográfusi behatás nélkül jön létre kifejezve a nép sajátos érzéseit.”¹⁰¹

Thurston a néptáncokat négy kategóriába sorolja: 1) Folklore táncok. Vallásos és mágikus táncok, a mesterségekhez köthető táncok, harci táncok, stb. Ez a legszűkebb értelmezés. 2) A nép táncaiba az előző kategórián kívül beletartoznak még a szórakozó, mulató táncok is. 3) Hagyományos táncok. Az előzőek kiegészülnek a sztepp táncokkal. A legszélesebb értelmezésben néptáncok közé sorol 4) minden nem professzionális táncot.¹⁰² Thurston is fontos elemként kezeli a szórakozó-mulató táncokat, hiszen ezen funkcióban járt táncokat új kategóriába sorolja. A következő, még tágabb néptánc fogalomba pedig a sztepp táncokat, vagyis a bemutató jellegű formát sorolja.

Vitányi Iván népi táncnak nevezi az „elnyomott osztályok” által kialakított és gyakorolt formákat. A népi táncokat jelöli meg minden más közhasználatú tánc – ide értve az udvari táncokat is – és a színpadi táncművészet forrásául.¹⁰³

Pesovár Ernő a Néptánc kislexikonban a néptánc fogalmát tovább finomítva olyan definíciót ad, mely a nép terminust időtállóbbá téve kiragadja a definíció megírásának korszakából: „tartalmi és formai jegyeit a mindenkor népi fogalmába tartozó társadalmi rétegek és csoportok változó tudatrendszere és esztétikai normái határozzák meg”.¹⁰⁴ Pesovár hat évvel későbbi néptánc definíciója kiegészül a korszakokon átívelő, de mégis egymással összefüggésben álló táncformák kiemelésével: „A néptánc nem más, mint a különböző történeti korszakokban gyökerező, de a hagyományban egymás mellett élő táncstílusok és táncművészetek összessége.”¹⁰⁵ A definíció nem szűkíti le a néptánc fogalmát szigorúan a parasztság társadalmi rétegére, vagy bizonyos korszakokra. Az általánosabb megfogalmazás már előrevetíti a hagyományos (tradicionális) tánc szakkifejezés

⁹⁹ Chujoy 1949: 177.

¹⁰⁰ Chujoy 1949: 177.

¹⁰¹ Chujoy 1949: 191.

¹⁰² Thurston 1954: 4–5.

¹⁰³ Vitányi 1963: 23 vö. Kardos D. 1987: 73.

¹⁰⁴ Pálffy 1997: 110–111.

¹⁰⁵ Pesovár Ernő 2003: 3.

meghonosodását. Ahol legfontosabb ismérvként a tánc hagyományozódása, a táncélet jellegzetessége kerül a középpontba, a társadalmi rétegek, vagy korszakok helyett. Ezzel is közelítve a nemzetközi tánc kutatásban használt *traditional dance* terminushoz és a komplexebb antropológiai nézőponthoz.¹⁰⁶ Ez a megfogalmazás áll legközelebb dolgozatom témájához is. Ugyanis a kutatásban vizsgált két meghatározó közeg – a hagyományos, valamint a revival néptáncosi „lét” – közötti legfontosabb választóvonal a tánc hagyományozódásában keresendő.

A néptánc fogalmának kérdésével Kavecsánszki is foglalkozott a társastáncok szűkebb meghatározásának kapcsán.¹⁰⁷ Rávilágít a két táncnyelv közötti szoros kapcsolatra az egymásba és egymásból alakulásra, ami egyértelműen utal a fogalmak pontos meghatározásának problematikájára. Sándor Ildikó a városi tánc házban járt néptáncot –funkciójából kiindulva – „társastáncnak” nevezi: „A széki modell adaptálásával ... városi társastánc született, amely a szabadidős tevékenységek közé épült be. Napjaink más, divatos táncos szórakozási formái mellé egyenrangú lehetőségként illeszkedik a tánc ház. Célja nem egy színpadon bemutatható táncprodukció létrehozása – ez markánsan megkülönbözteti a művészeti együttes munkájától – hanem a szórakozás.”¹⁰⁸

Sally Banes Pesovárhoz hasonlóan vélekedik: a „néptánc olyan köznépi táncforma, amelyet elsődleges (élő) vagy másodlagos (felélesztett) állapotában egy adott társadalom átfogó hagyományain belüli szűkebb hagyományként adnak elő.”¹⁰⁹ A hagyomány szűkebb, vagy tágabb értelmezése azonban elvezet a hétköznapi néptánc definíció és az előbb ismertetett értelmezések ellentmondásaihoz. Tudományos értelemben tehát a XXI. században néptáncnak kell tekintsük többek között a középkori gyökerekkel rendelkező udvari kontratáncok ránk marad színpadi, vagy akár mulatsági formáit, a paraszti¹¹⁰ kultúra fennmaradt táncformáit – legyen az akár egy jelen kori lakodalomban járt, vagy korábban táncfilmen rögzített majd újraalkotott forma – és a táncos szórakozóhelyeken járt sokrétű mozgásformákat. Hiszen egy adott korban a társadalom egy bizonyos csoportja használja az akár több korban gyökerező, több stílust is magában foglaló mozgásformákat.

A néptánc definíciójának tudományos értelmezése azonban egyáltalán nem érhető tetten a jelen kor hétköznapi társadalmában. A közmegegyezésen alapuló néptánc fogalom kormányrendeletben, pedagógiai programokban, médiában, hétköznapi

¹⁰⁶ Dóka 2011: 26–27.

¹⁰⁷ Kavecsánszki 2015: 68–72.

¹⁰⁸ Sándor 2006: 25.

¹⁰⁹ Banes 2000: 143.

¹¹⁰ A „paraszti” jelző további kérdéseket vet fel, melyre terjedelmi korlátok miatt jelen dolgozatban nem térek ki, azonban a következő fejezetben megoldást kínálok a pontosabb fogalomhasználatra.

társalgásban egyaránt a XIX-XXI. század során rögzített, szűkebben értelmezve a XX.-XXI. században lejegyzett, filmre vett köznépi táncfolklórt jelenti, amelyre a Nemzeti Alaptantervben¹¹¹, a hozzá kapcsolódó kerettantervekben¹¹², felsőoktatási¹¹³, középiskolai¹¹⁴, általános iskolai, óvodai, művészetoktatási intézmények képzéseiben, akkreditált képzésekben, a sajtó és a média számos közvetítőjében találunk példákat. Kutatásom célközönsége is ilyen értelemben – és nem a tudományos megközelítés tágabb felfogásában¹¹⁵ – használja a néptánc fogalmat. Ennek megfelelően a kérdőívben és az elemzés során a néptáncnak ezt az értelmezését követem.

3.1.3 Survival – revival – revitalizáció – hagyományos közeg

A néptánc megjelenési formái napjainkban nagyon összetett képet mutatnak. Egyrészt még tetten érhető – bár egyre ritkábban – a hagyományozódásában, funkciójában szinte változatlan paraszti, komplexebb társadalmi szerepeket betöltő mulatsági, szórakoztató, bemutató egyes esetekben rituális tánc-hagyomány. Valamint az ennek mintájára, a mozgásanyagot szinte teljesen lemásoló, de már hagyományozódásában, társadalmi funkciójában megváltozott másodlagos formái, továbbá számtalan átmeneti, vegyes megjelenési mód. Az előbbi esetében egyértelműen folklór jelenségről beszélünk, míg az utóbbi megjelenési formáknál már a folklorizmust érhetjük tetten.¹¹⁶

Már a Gyöngyösbokrétában¹¹⁷ észrevehető a folklór és a folklorizmus összemosódása. Eleinte a paraszttáncosok táncaikat a színpadon nagyobb változtatások nélkül mutatták be, majd a színpad követelményeinek megfelelően – vagy a kellően hozzá nem értő helyi betanítóknak köszönhetően – egyre inkább alakítottak rajtuk.¹¹⁸ Napjainkban rendszeresen előfordul, hogy a még eredeti közegében megtanult táncot az adatközlő a színpadon mutatja be alapvetően át nem alakított formájában, de előfordul, hogy táncát némiképpen a szerkesztők módosítják a színpadi igényeknek megfelelően.

¹¹¹ 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelet. Magyar Közlöny 2012: 10635-10847.

¹¹² Dráma és tánc. Tánc és mozgás kerettantervek. 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 2. melléklete.

¹¹³ Magyar Táncművészeti Egyetem néptáncművész BA, táncos és próbavezető alapszak néptánc szakirány BA, Néptáncművész MA, tánc-tanár MA néptánc szakirány. Ide kapcsolódik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene tanszék BA és MA képzései.

¹¹⁴ A teljesség igénye nélkül: Békéscsabai Bartók Béla Szakgimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola, Fóti Népművészeti Szakközépiskola és Gimnázium, Nyíregyházi Művészeti Szakgimnázium, Pápai Református Kollégium Gimnázium és Művészeti Szakgimnázium.

¹¹⁵ A Keszeg Vilmos által szerkesztett néprajz tankönyv a népi kultúra mibenlétének tárgyalása során az ellenkultúráként, vagy a részkultúráként, továbbá a művészi termékek vizsgálatán túlmutatóan a népi kultúrát tágabb értelemben véve a „mindennapi kulturális kommunikáció vizsgálatának is” nevezi. Keszeg 2008: 15–16.

¹¹⁶ Voigt 2017: 32–37.

¹¹⁷ A Gyöngyösbokréta mozgalom keretén belül parasztcsoportok tánc, ének és játék színpadi bemutatóit láthatta a városi közönség 1931 és 1944 között. Pálfi 1970: 115.

¹¹⁸ Pálfi 1970: 125–126.

Adatközlők számtalan esetben táncolják mulatsági táncaikat oktatási céllal gyűjtőknek vagy a revival táncosoknak tánc táborokban, tánc házakban, fellépéseken. Napjainkban nem ritka, hogy a táncot iskolában elsajátító városi táncosok tanítják vissza az eredeti közegükben már nem létező táncokat a felgyűjtésük helyén élő fiataloknak.

A kulturális jelenségek változásával foglalkozó Taylor¹¹⁹ survivalnak nevezte az olyan kulturális jelenségeket, melyek kialakulásuk eredeti funkciójának jelentőségéből veszítve későbbi korokban is fennmaradnak. A későbbi kutatások a funkcionálküliséget vitatják és a survival fogalmába értik azokat a kulturális jelenségeket is, melyek a kialakulásától eltérő funkcióban élnek tovább.¹²⁰

Marót Károly is Taylor definícióját veszi alapul. Az 1945-ben publikált tanulmányában részletesen összeveti a survival-revival jelenségek magyarázatait. Véleménye szerint feltétlenül meg kell vizsgálnunk a társadalmi produktumot használók belső indíttatását. Survival esetében egyfajta mechanikus utánzást, míg a revival jelenségeknél az erőteljes, az egyénből fakadó belső igényt helyezi a középpontba. Marót továbbá utal a társadalmi jelenségek „továbbélésére”, vagyis olyan folyamatos jelenlétükre, amely magában foglalja népszerűségük ingadozását: „Minden, ami a művészetek egész területén, felületről, «továbbélni» látszik, sohasem — mint a survival-felfogás követelné — az azonosság, hanem mindig — a revival-felfogásnak megfelelően — a hasonlóság; nem a régiség, hanem az aktuális érvény, vagyis a relatív újság; és nem függő jellege, hanem spontaneitása szempontjából bírálendő el.”¹²¹

Az 1960-as években Vitányi a műkedvelő mozgalmat újfajta népművészetként értelmezte, és elkülönítette az abszolutizmus fejedelmi udvaraiban meglévő műkedvelést a XIX-XX. század fordulóján elindult néptánc mozgalmaktól. Előbbit a reneszánsz városi művészet visszaszorulásaként, míg az utóbbit a népművészet megmentésére irányuló törekvésnek értelmezi. A XX. század műkedvelő mozgalmainak másik forrásaként Lábán Rudolf laikus mozgáscsoportjait tartja.¹²²

Felix Hoerburger 1968-ban a néptánc megjelenési formáit „a néptánc elsődleges léte” és „a néptánc másodlagos léte” kategóriába sorolta elkülönítve az „eredetit” a „reviváltól”.¹²³

A 2008-ban Keszeg Vilmos szerkesztésében kiadott néprajz tankönyv definíciója szerint a revival, „amikor egy elhalt hagyományt mesterségesen újjáélesztnek”.

¹¹⁹ Taylor 1871: 63–144.

¹²⁰ Bodrogi 1981: 506.

¹²¹ Marót 1945: 8.

¹²² Vitányi 1963: 266–267.

¹²³ Hoerburger 1968: 30–31 vö. Banos 2000: 143.

Példaként a kollektivizálás után megszűnt szüreti bálók újraszervezését hozza. A survival ezzel ellentétben olyan hagyomány, amely nem szűnik meg, hanem „túléli saját kulturális kontextusát, egy új kulturális együttes részévé válik”.¹²⁴

Voigt Vilmos néprajzi alapfogalmakat összegyűjtő kötetében a survivalt „a hagyományosan továbbélő kulturális elemek ... csökevényyszerű továbbélésének”, míg a revivalt „újjaalakításnak, felélesztésnek értelmezi”.¹²⁵

A néptánc XX-XXI. századi változatos megjelenési formáit összevetve a fenti definíciókkal még inkább kiviláglik a néptánc jelenkori sokrétősége, kategorizálásának nehézsége. Keszeg Vilmos tankönyvében a revival meghatározása egyrészt megfelel a dolgozatom témájának – hiszen számos esetben mesterségesen kellett újraéleszteni a felgyűjtött táncok mozgáskészletét és megjelenési formáit – másrészt kérdéseket vet fel. Revivalnak kell-e tekinteni a faluról városba került eredeti mozgásanyagát járó táncos közös táncát a városi kezdővel? Revival a kezdő táncos szemszögéből, de semmiképp a táncot eredeti közegében elsajátítótól. Ugyanakkor a jelenség survival kategóriájába sem illik, hiszen – bár új közegbe kerül –, de megegyező kulturális tartalommal bír. Hasonlóan nehéz ezek alapján meghatározni a nagyszüleit még táncolni látó, de a szüleitől már táncot nem tanuló, ma a néptáncpedagógus által oktatott erdélyi fiatal esetét. Kérdés továbbá, hogy a hagyományőrző együttesben nevelődött, idősebb generációktól – és néptáncpedagógustól – tanuló táncos, aki már csak színpadon járja táncát revival, vagy survival jelenség részese-e?

Az előbbi kérdésfeltevések során érzékelhető egyik problémakör a kulturális jelenség megszűnésének, „kihalásának” időbeli behatárolása. Hány évnek, mennyi generációnak kell mellőznie az adott tevékenységet, ahhoz hogy azt újjáéleszteni legyen szükséges? Természetesen erre egzakt választ nem várhatunk. Megoldásért a svéd népzene kutatás revitalizáció¹²⁶ fogalmához folyamodhatunk.

Ingrid Åkesson 2006-ban az aktuális etnomuzikológiai kutatásokat folytatva svéd népdalénekesek vizsgálata során kidolgozta rendszerét, amely egyaránt alkalmazható a történelmi, és a kortárs feldolgozások tekintetében is. A népzenehez való viszonyulás, az előadás, a feldolgozás módja szerint létrehozott „recreation”, „reshaping/transformation” és „renewal/innovation” kategóriák egyik kiinduló koncepciója a revival és revitalizáció fogalomkör. Åkesson rávilágít: „»Revival« terminust az angol, míg a »revitalizáció« kifejezést inkább a svéd szakirodalom használja; mindamellett jelentése közelebb áll az

¹²⁴ Keszeg 2008: 32–33.

¹²⁵ Voigt 2017: 38.

¹²⁶ Magyar vonatkozásban átfogóan Juhász Katalin (2011) foglalkozott a témával, míg Schell Csilla (2009: 141) és Lukácsné Marinka Melinda (2015: 85–87) esettanulmányok során használták fel az elméletet.

»új életet és energiát adni valaminek«, mint a »feléleszteni valami majdnem megszűntet« tartalomhoz.»¹²⁷

A szintén Svéd Dan Lundberg a népi hangszerek ezredfordulós felhasználási, készítési módjainak ismertetésekor folyamodik a revival/revitalizáció koncepcióhoz. Kiemeli, hogy a két fogalom tényleges jelentése nem kellően tisztázott. Számtalan esetben szinonimaként, vagy más fogalmakkal összevegyítve használja a szakma. Véleménye szerint a revitalizáció esetében elsősorban a folyamatra kell fókuszálnunk: „A revival és a revitalizáció közötti fontos választóvonal, hogy az előbbi már halott műfajt, vagy hangszert hoz vissza az életbe, míg utóbbi olyan folyamatot fejez ki, amelyben a zenei formák visszanyerik a népszerűséget anélkül, hogy teljesen eltűntek volna.»¹²⁸

A fogalmak elválasztásának nehézsége éppen abban rejlik, hogy a még élő és a revival/revitalizált hagyományok nagyon sok esetben átfedik egymást, együtt léteznek. A revitalizációt, mint folyamatot vizsgálva – Åkesson szavaival élve – „... legfontosabb kérdés eldönteni hol és mikor ér véget a revitalizáció, vagy inkább még létező eseményként egymást átfedő fázisokkal jellemezhető-e?»¹²⁹ A néptánc tekintetében az időbeli választóvonal meghúzásának problémájára a korábbiakban már adtam példát. A revival/revitalizáció térbeli elhatárolása szintén nehézségekbe ütközik többek között a táncház mozgalom számára emblematisztikus Szék néptáncának megjelenésében is. Időben szinte egyszerre, térben azonban jelentős különbségeket mutató alábbi események egyrészt revivalnek, másrészt revitalizációnak tekinthetők. Az 1970-80-as években egyszerre jártak Széken székiek, Kolozsváron székiek és kolozsváriak, Budapesten budapestiek szinte teljesen megegyező mozgásanyagú, azonos nevű táncot.

Láthattuk, hogy revival, revitalizáció, másodlagos megjelenés, műkedvelő mozgalom, stb. kifejezések pontos behatárolásának nehézsége megtalálható napjaink néptánc meghatározásánál is. Dolgozatomban a revival kifejezést használom. Egyetértve a fent hivatkozott megközelítések főbb pontjaival a *revival* alatt olyan jelenségérték, amikor az adott tevékenység a használó belső indíttatásából egy már megszűnt, vagy megszűnőben levő tevékenységet alakít újra, tölti meg új élettel és tesz újra funkcionálóvá.

A revival egyfajta ellenpontjaként a *hagyományos közeg*¹³⁰ alatt azt a társadalmi környezetet értem, amikor a tánc elsajátításának alapvető módja a közösség nagyobb,

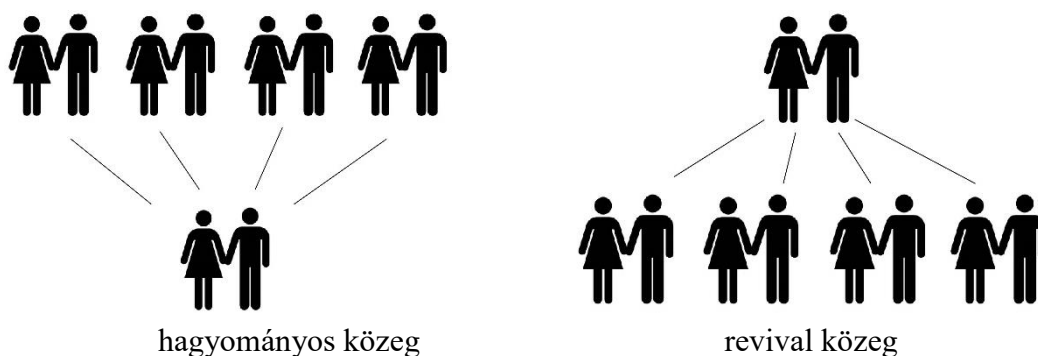
¹²⁷ Åkesson 2006.

¹²⁸ Lundberg 2007.

¹²⁹ Åkesson 2006.

¹³⁰ Giurcescu „városi-típusú és hagyományos folklór-típusú kultúra síkjai” (1975: 191), vagy „hagyományos társadalmi kontextus” (1975: 193), „hagyományos folklór” (1975: 203) megnevezéseket használja.

vagy kisebb táncalkalmain megfigyelt, majd utánzással újraalkotott módja a jellemző.¹³¹ A hagyományos kultúra jelzőt megtaláljuk az UNESCO 1989-ben, a hagyományos kultúrák és folklór védelmére kiadott ajánlásában.¹³² A revival közegben a hagyományos közegben felgyűjtött mozgások elsajátítása legtöbbször már egy szakértő (néptánc pedagógus, oktató, táncház vezető) segítségével hagyományozódik. A hagyományos közegre jellemző, hogy az egyénben újraalkotott tánc mintájául a közösség több tagja vesz részt, míg a revival közösség számos alcsoportjában ezzel ellentétes folyamat figyelhető meg. A tanulók csoportjának a mintát jellegzetes módon csupán az oktató(k) jelent(enek), szélsőséges esetben pedig a mozgóképen rögzített – éppen ezért a táncot minden esetben ugyanazon módon bemutató – táncos (4. ábra).¹³³ Vagyis a hagyományos közeghez képest a revival közegben jóval kevesebb referencia személy adja az elérendő tánctudásmintát.

4. ábra A hagyományos és revival közeg táncagyományozódásának módja.

3.2 A magyar néptánc főbb jellegzetességei

A dolgozat témáját tovább szűkítve a következő fejezetet a magyar néptánc jellegzetességeinek, fejlődési gyökereinek bemutatására szánom.

„A kelet-európai tánc kultúra – s ezen belül a magyar néptáncok – művelődéstörténeti jelentőségét, valamint a jövő számára átmentendő művészi értékeit valójában csak az európai tánc kultúra egészébe, egyetemes fejlődésének menetébe illesztve érthetjük meg.”¹³⁴ Martin György fenti szavait egy gondolattal kiegészítve a néptánc művészi értéke mellett annak a szocializációban, az individualizációban és

¹³¹ Giurchescu (1975: 193) is a tánc tanulás mikéntjének fontosságára hívja fel figyelmünk.

¹³² Csonka (szerk.) 1993: 1-6 vö. Andrásfalvy 2011: 553–563, Könczei Csongor 2014: 129–137.

¹³³ Természetesen a hagyományos közegben is voltak specialisták, kiemelkedő táncos egyéniségek. Aki a fiatalabb generációk kérésére tanították a táncot. Táncagyományozásban betöltött szerepük azonban lényegesen kisebb, mint a klasszikus utánzáson alapuló tánc tanulásnak, melyhez módszereik teljes mértékben igazodtak. A revival közegben is lehetséges a több mintájú tánc tanulás (táncos társtól való tanulás, motívumok ellesése, egy csoporthoz több pedagógus tervszerű meghívása, stb.), azonban megvalósítása igen nehéz, és nem jellemző a mozgalomra.

¹³⁴ Martin 1975: 89.

mindezekkel összefüggésben a néptánc funkciójának és tartalmának megértése érdekében is fontos megértsük Európa és ezen belül a Kárpát-medence néptáncainak történeti alakulását. „Éppen ezért utalnunk kell néhány olyan térbeli és időbeli összefüggésre, amelyek végső fokon a mai Európa – s benne Kelet-Európa – néptánckultúrájának összképét kialakították.”¹³⁵

Ennek előzményei már Varga Sándor Frigyes 1939-es Bevezetés a táncirodalomba című munkájában olvasható. Miszerint, a tánc kutatás egyik fontos irányvonalát az európai népi tánc kutatása jelenti. A másik két kutatási irány – a keleti tánc kultúrák, és a természeti és barbár népek táncának vizsgálata – rendelkezik még nagyobb szakirodalommal.¹³⁶ Mindez jól látható majd a tánc funkcióinak vizsgálatakor is. Ebben a tekintetben a természeti népek rituális táncainak vizsgálata kap nagy hangsúlyt. Az európai, azon belül is a Kárpát-medencei táncok vizsgálata a szerkezeti kutatások irányába tolódott el.¹³⁷ Egy-két kivételtől eltekintve¹³⁸ csupán az ezredforduló környékén jelentek meg a tánc szélesebb, társadalmi szerepét vizsgáló antropológiai kutatások.¹³⁹

A magyar néptánc tudományos kutatásának aranykora az 1950-60-as évekre tehető. Az összehasonlító kutatások mennyiségileg kissé háttérbe szorultak a szerkezeti kutatások mögött. Eredményük azonban egyértelmű. Miszerint a magyar tánc kultúra számos eleme részben, vagy akár teljes egészében megegyezik a kelet-európai népek táncjaival.¹⁴⁰ Az egyezés, vagy a nagymértékű hasonlóság elsősorban történeti okokra vezethető vissza. Pesovár Ernő esszéjében kihangsúlyozza, hogy az aktuális táncok minden esetben magukon hordozzák a korábbi korok táncainak tartalmi és formai sajátosságait, ezeket pedig tovább színezzek a kor divathullámai. Példaként többek között a középkori eredetű, egész Európában elterjedt kör-, lánc- és füzértáncokat említi. A történeti forrásokban és a XIX-XX. században a hagyományban még élő változatok összevetésével jól látszik, hogy mind a forma, mind a tartalom tekintetében a közös táncformák a történeti-gazdasági hatások, a divathullámok hatására más-más szerepkörben tűnnek fel. Pesovár megfogalmazásában „... míg a Balkánon még uralkodó szerepük van ezeknek az archaikusabb táncformáknak, addig Európa nagy részében visszaszorultak a rituális táncok zártabb világába (ilyenek például a nyugat-európai lánc-kardtáncok, vagy a mi lakodalmaink kígyóvonalban haladó gyertyástánca), vagy a

¹³⁵ Martin 1975: 89.

¹³⁶ Varga 1939: 27.

¹³⁷ Martin 1966, 1979, 1985, Martin–Pesovár 1960, 1964, Pesovár Ernő 1961.

¹³⁸ Falvay 1983, 1985, 1987, Kaposi 1999.

¹³⁹ Ratkó 1996, 2001, Könczei Csongor 2002, 2010, 2011, Könczei Csilla 2004a, 2004b, Varga 2007, 2009b, Kavecsánszki 2014.

¹⁴⁰ Martin 1964: 67.

tradicionális formákat jobban megőrző női táncéletbe (karikázók). De megtaláljuk emléküket a peremterületeken, továbbá a gyermekjátékok világában.”¹⁴¹

A reneszánszban megjelenő és a barokkban kiteljesedő forradalmi változás, vagyis a táncolási mód – kollektív táncok helyett megjelenő páros és szolisztikus formák – váltásának lényegi megértéséhez is vissza kell nyúlnunk az előző gondolathoz. Az egymást követő tánc stílusok nagyban összefüggnek egymással, lényegük megértéséhez ismernünk kell a korábbi stílus főbb vonásait. A reneszánszban megjelenő új művészi elvek a táncban is felismerhetők. A korábbi füzér és körtáncok személytelen egyöntetűségét, a közösség meghatározott együttmozgását felváltotta az egyéni és páros táncformák rögtönzött, a többi táncostól független táncfelépítésének megjelenése. Az egyéniség előretörésének szép példája a XIV. századi küzdő karakterű páros tánc térhódítása, mely nagy rokonságot mutat a korábbi fegyvertáncok bizonyos formáival, és kiváló előképe a szintén reneszánsz kori zárt összefogódzású páros táncnak, a voltának.¹⁴² Térhódításáról elsősorban a korabeli tiltó rendelkezések, „kiátkozások” tanúskodnak. Kiemelik a tánc erkölcstelenségét, a szoros összekapaszkodást, az ölelkezést, a csókot, mint Istennek nem tetsző bűnt. Ugyanakkor ezen páros viszonylatú szeméremsértések mellett kárhoztatják még a közösségi szintű ellenszegülést is. Miszerint a tánc eddigi rendezettsége, szabályozottsága is felbomlik. A nyugat európai tiltások ellenére az új táncdivatnak természetesen nem lehetett gátat szabni. Elterjedését jól nyomon lehet követni a korabeli freskótöredékeken, képzőművészek munkáin (Házikönyv mestere, Hans Sebald Beham, Urs Graf, Albrecht Dürer, Pieter Bruegel) és a különböző leírásokban (Arbeau, Andreas Oriande, Montaigne, Neocorus). Hazánkba már a XVI. század végén eljutott, ahogy arról Bornemisza Péter vagy később Pázmány Péter, és a települési lelkészek (Gyulai Mihály - Dob, Debreceni János - Polgár) írnak.¹⁴³ Az egyik legkorábbi leírásban Bornemissza Péter jellemzésében kendőzetlenül ír a tánc „újításairól”: „Ki barát tánczot kezd, ki tapogatós tánczot. És abba mind fület, szajat, orrot, mellyet czezet, mind talpig el tapogattya, és úgy izgattya a sátán sok féle fertlemessége.”¹⁴⁴

Martin György a három nagy tánc történeti korszakot a következőképpen összegzi: „A legrégebb 1. lánc- vagy füzér- és körtáncok; 2. a szabad férfi- és párostáncok; valamint 3. a szabályozott szerkezetű kötött párostáncok három olyan alapvető csoportot képviselnek, amelyeknek európai tánc történet egy-egy jelentős szakaszában volt uralkodó szerepük, ma pedig a nagyobb európai tájak táncfolklórjának általános jellegét,

¹⁴¹ Pesovár Ernő 1967: 39.

¹⁴² Pesovár Ernő 1997a: 20–36, Pesovár Ernő 1967: 39–42.

¹⁴³ Pesovár Ernő 1997a: 37–42.

¹⁴⁴ Pesovár Ernő 1997a: 38.

táncéletének szerkezetét határozzák meg, s ezen belül árnyalatnyi eltérésekkel a különböző népek nemzeti hagyományaként jelennek meg.”¹⁴⁵

A magyar táncfolklorisztikai szakirodalomban a nagyobb európai táncdialektusokat korábban már Pesovár Ernő is vázolta. Kiemeli, hogy a nagy történeti stílushatárok a XIX-XX. századra egyben területi elkülönülést is hoztak. Az eltérő fejlettség, a különböző gazdasági-társadalmi utak hozták létre a három nagy európai dialektust. A nyugatról érkező új hullámoknak gátat szabó török hódoltság legkorábban és legtovább a Balkánon fejtette ki határoló szerepét. Így ott leginkább a középkori eredetű lánc- vagy füzér- és körtáncok maradtak meg. A később kezdődő és rövidebb ideig tartó, konzerváló török uralom Kelet-Európában a nyugatról érkező reneszánsz páros- és szólótánc divattal alakította ki a jellemző sajátos egyveleget, ahol még megtalálhatóak a kollektív táncformák, de a tánckészlet túlnyomó többségét a szabad férfi- és páros táncok adják. A régió tánckészletének változatosságát tovább növeli, hogy mindezen táncok mellé már a polgári társastáncok is bekerültek a táncrendbe. A XIX-XX. század szabályozott szerkezetű kötött páros táncainak divatját önmagában, a korábbi századok táncagyományát kisérvén csupán Nyugat-Európa tartotta meg.¹⁴⁶

Közép-Európa és ezen belül a Kárpát-medence tánckészlete tehát nagyon változatos. Felöleli az Európában az elmúlt 6-700 évben megjelenő és nagy divatot teremtő táncformák szinte teljes egészét. Ez a táncagyomány azonban tartalmaz régebbi elemeket is: „A táncetnológiai kutatás egyik alapvető megállapítása, hogy az európai népek folklórtáncjaiban egy korábbi, kereszténység előtti táncagyomány él tovább, s jelentésüket, jellemző vonásaikat csak e korábbi történelmi szakaszból érthetjük meg igazán. (Sachs 1933, Dömötör T. 1964)”¹⁴⁷

Kutatásom egyik gondolata éppen ebben a hosszan tartó „tánc evolúció”¹⁴⁸ mélyén rejlő tartalmak kibontásában található. Láthattuk, hogy a Kárpát-medence a XX. századra sajátos térbeli helyzete folytán az idő múlásával Európa élő néptánc archívumává vált. Hatalmas szerencsénkre tánckutatóink még abban az időszakban kezdték el gyűjtőmunkájukat, amikor fellelhető volt ez a többretegű tánc kultúra. Ezáltal a néptáncot

¹⁴⁵ Martin 1965: 67.

¹⁴⁶ Pesovár Ernő 1967: 39–43.

¹⁴⁷ Paládi-Kovács 1990: 253.

¹⁴⁸ A népi kultúra változásának leírása során Giurchescu (1975: 191), a tánc szerepével kapcsolatban Maácz (1990: 7), a tánc kutatással összefüggésben szintén Maácz (1997: 65) használja az evolúció kifejezést. Valamint Szabó (2008: 9–10) is utal az európai néprajzkutatás evolúciós elveket követő irányzatára. Vö. Taylor 1871: 23–62.

Evolúció alatt itt elsősorban egy folyamatot értek, mely pozitív, vagy negatív irányultsága csak megfelelő időtávlatból mérhető le.

eredeti közegében, és funkciójában rögzítették. Így lehetőségünk van a tánc mélyebb tartalmainak vizsgálatára.

Feltehetően ez a formai és funkcionális sokrétűség az oka, hogy a XXI. század embere is megtalálja az utat a néptánchoz. Hiszen változatos formái lehetőséget adnak számos egyéni igény kielégítésére. A kereszténység előtti és a középkori kollektív táncformák révén megélhető a közösségbe tartozás, az együttműködés. A számtalan lánc-, kör- és füzértáncot tartalmazó egyértelműen reneszánsz előtti kultúrát őrző Moldova, valamint a szomszédos Gyimes és Bukovina egyszerűbb táncai nagy népszerűségnek örvendenek a mai táncházakban is. A csoportos, férfiak és nők által közösen járt körtáncok másik nagy csoportját a történeti stílus másik végén elhelyezkedő, új stílusú körcsárdások képviselik. A korábbi egynemű, női körtáncokból kialakuló, különösen a Felvidéken gyakoriak az új jegyeket magán viselő körcsárdások.¹⁴⁹ Körtáncaink közé tartoznak a feltehetőleg kereszténység előtti időből származó karikázók is. Fontosságuk nemcsak rituális jellegükben, hanem táncpótlék szerepükben is megnyilvánul. A bőjti időszakok közösségi mozgásos formájaként pótolták az éppen tiltott mulatsági táncokat. Hiszen a hangszeres zene hiányában sem a nép sem az egyházi vezetők nem tartották táncnak. Megjelentek a táncmulatságok szüneteiben is.¹⁵⁰ A férfiak jellegzetes csoportos tánc a körverbunk, mely alapvetően már a XIX. század – tehát már az új stílus – hozadéka. A történeti forrásokban katonatoborzó táncként tűnik fel¹⁵¹, de a XX. századra továbbvitte a szintén kereszténysége előtti időkből származó avató funkciót is. Legszebb példái a Kisalföldön találhatóak, de találkozhatunk velük a Kiskunságban, a Felső-Tisza-vidéken, de még a Székelységben is.¹⁵² A csoportos férfitáncok folyamatos jelenlétét bizonyítják a korábban már említett füzértáncok közül a csak férfiak által járt gyimesi héjszák közül a legényesek¹⁵³, a közép-erdélyi ugyancsak régi stílusú férfitáncok, például a széki sűrű és ritka tempó, magyarszentbenedeki pontozó, vagy az alföldi románok ardeleanája.¹⁵⁴ A motívumkincsében régi stílusú, bár zenéjében már újabb keletű vegyes, ugyanakkor a csoportban nemenként és korcsoportonként elváló kalocsai mars a menettáncok közé tartozik.¹⁵⁵ Kollektív táncaink nemcsak nagycsoportos formában, hanem kevesebb fővel is képviseltetik magukat a hagyományunkban. A 4-6 férfi által járt kiscsoportos táncok mellett megtaláljuk a két párból álló egység formáját is. A régebbi formája, a kör megtalálható az erdélyi Mezőség négyes, vagy magyar nevet viselő régi

¹⁴⁹ Martin 1995: 41.

¹⁵⁰ Martin 1995: 31–32.

¹⁵¹ Lányi–Pesovár–Martin 1983: 5–30.

¹⁵² Martin 1995: 40.

¹⁵³ Kallós–Martin 1970: 218–219.

¹⁵⁴ Martin 1995: 36.

¹⁵⁵ Martin 1995: 78.

stílusú táncában¹⁵⁶ vagy a szintén régi stílusú ugrósok között a Duna-mentén. Itt, különösen Mezőföldön már egy újabb összekapaszkodási formában, úgynevezett csillagban járták a táncot.¹⁵⁷

A következő nagy tánc történeti korszakból az individualizálódó táncok hagyták a legmélyebb nyomot a Kárpát-medence tánc kultúráján. A különböző páros és szőlészti táncaink változatokban igen gazdagak. Így a XXI. század revival közössége a néptáncban megtalálhatja az egyéni önkifejezés és a páros lét megélését is.

A férfi és a nő táncban kifejeződő bensőséges kapcsolatát felfedező reneszánsz ember az egész Kárpát-medencében továbbél. A hosszú időszak alatt a páros táncoknak alapvetően négy történeti rétege alakult ki. Pesovár Ernő összefoglaló munkájában megkülönböztet küzdő karakterű párost, ugrós párost, forgós-forgatóst, valamint csárdást. A magyar táncpéldák bemutatása mellett a környező népek hasonló táncformáinak említésével bizonyítja szélesebb körű elterjedésüket, korabeli egész Európára kiterjedő létüket. A küzdő karakterű páros táncokat elsősorban az archaikus vonásokat megőrző néprétegeknél, a cigányoknál, vagy a pásztoroknál találjuk meg¹⁵⁸, de a zártabb somogyi területeken a parasztságnál is fennmaradtak eszközös változataik. Az ugrós párosban már megjelenik a küzdő karakterű páros megszelídült csalogató formái közül az összekapaszkodás is. Tánc hagyományunkban különösen gazdag ugrós páros terület a dunai dialektus.¹⁵⁹ A forgós-forgatóst táncokon belül pedig további négy típust határol le: 1) Forgós karakterű páros, melyben a tánc szinte kizárólag forgásból áll. Legismertebb példája a széki forgó, de megtalálható a román táncfolklórban is. 2) A forgós-figurázó párosban a forgás még mindig meghatározó tényező, de már megjelenik a férfi nő melletti, elválás nélküli figurázása. A gyimesi lassú és sebes magyaros vagy a Küküllő-menti páros táncok tartoznak ide. 3) A forgatóst karakterű párosban a forgáson, a figurázáson kívül már nagy szerepet kap a nő forgatása is. Legszebb példái a székely táncok között kereshetők. 4) A párelengedéssel, külön figurázással kiegészült forgós páros magyar változatai a közép-erdélyi páros táncok. A korábbi főbb jegyeket (páros forgás, zárt figurázás, forgatás, átvetés) megtartva a párok egymás csalogatását már hosszabb idejű különtáncolással is kifejezik.¹⁶⁰

A szoros összekapaszkodású páros táncoktól, a figurázáson, a forgatáson, az átvétőkön és nyíltabb csalogatáson keresztül fokozatosan jutunk el az új stílus csárdás

¹⁵⁶ Martin 1995: 112.

¹⁵⁷ Pesovár Ferenc 1983: 111.

¹⁵⁸ Pesovár Ernő 1997a: 14.

¹⁵⁹ Pesovár Ernő 1997a: 30.

¹⁶⁰ Pesovár Ernő 1997a: 53.

különböző formájáig. A korábbi táncelemeket különböző mértékig megtartó regionális változatokra összességében igaz, hogy már a XVIII.-XIX. században jellemző új stílusú zenékre járnak. A dunai dialektusterületen a csárdások leginkább a régi stílusú táncok zárt összekapaszkodását őrizték meg. Különösen az archaikusabb somogyi, mezőföldi, Galgamenti területeken. Ennek következtében nagyban hasonlítanak a korai páros táncokra. Míg a tiszai dialektusban a párelengedéssel csalogatás arányaiban már eléri a forgás mennyiségét, vagyis egy fejlettebb párostánc divatot visznek tovább. Az erdélyi táncdialektusban a korábbi párostánc formák szinte mindegyik fejlettségi foka megtalálható. A mezőségi Széken például magmaradt a csak forgásból álló párostánc. Ugyanakkor a szintén mezőségi, közeli Magyarpalatkán már a régi stílusú páros táncok leggazdagabb párelengedéssel is kiegészült csárdásai figyelhetők meg. A marosszéki Vajdaszentiványon pedig talán az egész Kárpát-medencében legtöbb forgatást tartalmazó táncát hagyományozták tovább a generációk.¹⁶¹

A páros táncok ilyen mértékű változatossága és intimitása nemcsak a Kárpát-medence, hanem a hajdan volt Európa jellegzetessége. A földkerekség más tánc kultúráival összehasonlítva „... tudni kell, hogy az összelelkező táncolás a modern európai civilizáció terméke. Ez mutatja, hogy a számunkra teljesen természetesnek tűnő dolgok történetiek. Ez a táncmód egyébként, minket kivéve, az egész világ szemében borzalmak borzalma.”¹⁶²

Az önkifejezésre alkalmas másik nagy táncformanyelv, a szólisztikus tánc már általánosabban elterjedt a világ népei között. Egyes főemlős fajoknál is felismerhető védekező, izgatottságot kifejező egyénileg bemutatott mozgásforma. A törzsi társadalmakban pedig rendszerint feltűnik a harci, udvarlási vagy beavatási táncokban a szólótáncot bemutató férfi vagy hajadon.¹⁶³ A Kárpát-medence a páros táncokhoz hasonlóan a szólisztikus táncok tekintetében is különösen gazdag. Változatos formában találhatóak meg a legkorábban kialakult fegyvertáncok, ügyességi táncok. „Fegyvertáncokkal – illetőleg fegyverszerű eszközzel járt harci táncokkal – a világ minden részén találkozunk, korai virágzásukról az antik tánc kultúra emlékei éppúgy tanúskodnak, mint a germán tánc történet első adatai.”¹⁶⁴ A török ellenes háborúk, és a XVI-XVII. századi hajdúk harcias életmódja sokáig életben tartotta a fegyverrel járt táncot. A visszaszoruló fegyverviselés a XVIII. századra szinte teljesen eltűnteti a fegyvertánc említéseket. A perifériára szoruló táncmódot az életmódjukból adódóan a

¹⁶¹ Pesovár Ernő 1997a: 56–68.

¹⁶² Mauss 2000: 441.

¹⁶³ Sachs 1937: 139–140.

¹⁶⁴ Martin 1995: 32.

társadalom szélén elhelyezkedő pásztorok viszik tovább. A hagyomány az eszközkezelés változatos módjait hozta létre. A virtuóz forgatásoktól, harci mozdulatoktól eljutunk a teljesen megszélidült mesterségutánnak bemutató eszközkezelésig. A Felső-Tisza-vidéken a pásztortáncok, botolók annyira gazdag hagyománya maradt fent, hogy Martin György több alcsoportot különböztet meg.¹⁶⁵ A fegyverszerű eszközökkel (bot, balta) azonban nemcsak harcimitációt találunk kultúrkörünkben. A somogyi kanásztáncoknál nemhogy nem fogja meg a botot a táncos, hanem kifejezetten a keresztbe, földre tett eszköz körbetáncolása, érintetlenül maradása a cél. A különböző seprútáncok esetében viszont az eszköz virtuóz kezelése a lényegi elem. A tánc motívumai nem kapnak nagy hangsúlyt.¹⁶⁶ A korábbi fegyverek helyét a pásztoroknál a bot, míg paraszti átvételnél a különböző mesterségeknél használt eszközök, vagy a hétköznapi tárgyak vették át. A pákozdi kanász Gál Pál a jellegzetesen keresztbe tett botok fölötti kanásztáncot nem botok, hanem a megegyező formában lehelyezett üvegek felett járja. Az ügyességi táncok csoportjába tartoznak a vaskával, sapkával, zsebkendővel, üveggel, pálcával járt bemutató táncok.¹⁶⁷ A takácstáncok közé tartozó mezőföldi sudridrom lényege, hogy a kendőt a láb alatt átvéve a zene meghatározott ütemére a magasba kell emelni. Az ügyességi táncok csoportos változatai pedig már a következő nagy történelmi korszak, a polgári társastáncok szabályozottságát viselik magukon. Az erdőbényei bodnártánc az Európában nagyon elterjedt városi kisiparosok lánckardtáncának kárpát-medencei legkeletibb példája. Az abroncsokat összefogva bonyolult térformákban kiscsoportos formában járkák a férfiak.¹⁶⁸

A szólisztikus táncok másik nagy csoportja a férfiak által járt bemutató táncok. A régi stílusú ugrós-legényes és az új stílusú verbunk időrendben elkülönülnek, de a bemutató funkció tekintetében megegyeznek. Az ugrós táncok eszköz nélküli, nyugat- és dél-dunántúli változataira a viszonylagos motívumszegénység, az egysíkú szerkesztés, a zenéhez igazodás esetlegessége és a változó terjedelem jellemző.¹⁶⁹ A legújabb kutatások szerint a korábban egyszerűbb ugrósoknak gondolt táncok között is találunk motívumokban gazdag, a zenei illeszkedés magasabb fokán, vagy többsíkú szerkesztési elveket is bemutató táncokat.¹⁷⁰ Az eszköz nélkül járt észak-dunántúli és alföldi ugrósok összetettségükben, zenei illeszkedésükben, motívumaik változatosságában már közelítenek az erdélyi dialektus legényeseihez. A bukovinai silladri és a gyimesi féloláhos

¹⁶⁵ Martin 1995: 91–96.

¹⁶⁶ Pesovár Ferenc 1980: 156.

¹⁶⁷ Martin 1995: 34.

¹⁶⁸ Martin 1995: 98.

¹⁶⁹ Martin 1995: 35, Pesovár Ferenc 1983: 47.

¹⁷⁰ Fügedi-Kovács 2014: 38, 58, 98; Fügedi-Varga 2014: 165–166.

szép példája a férfitáncok különböző fejlettségi szintjének. Már jóval összetettebbek a fejlett ugrásoknál is, de különösen a zenei illeszkedés és a motívumgazdagság tekintetében még elmaradnak a legényesektől. A közép-erdélyi legényesek jelentik a típus legfejlettebb ágát. Azonban a zenei illeszkedés, a motívumok változatossága, a tánc szerkesztésének tömörsége alapján még itt is vannak jelentős különbségek a mezősi, a dél-erdélyi és a kalotaszegi szőlisztikus férfitáncok között. A szakirodalom említést tesz még a fejlettség különböző fokán levő más szőlő férfitáncokról is, melyek közül több párban és csoportos formában is megjelenik (cigánytánc, alföldi román ardeleana, mezősi lassú legényesek).¹⁷¹

A régi stílusú táncok mellett az új stílusú verbunkok között is találunk szőlő formákat. A kutatás a tánc történeti alakulásban a fent említett lassú legényeseket a szőlő verbunkokhoz vezető út egyik állomásaként írja le. Míg a lassú legényesek elsősorban Közép-Erdélyben, addig a szőlő verbunkok leggazdagabb formái Felső-Tisza-vidéken találhatóak. Azonban elterjedési területe lefedi az egész Kárpát-medencét.¹⁷²

3.3 A néptánc funkciói

Látva a magyar néptánc főbb vonásait, kialakulásának stádiumait, elérkeztünk a néptáncok antropológiai vizsgálatának egyik részterületéhez, a néptáncok funkciójának feltérképezéséhez. A fejezetben tovább szűkítem a dolgozat témáját a néptánc – egyes esetekben a tánc – társadalomban betöltött szerepének vizsgálatára, melyhez elengedhetetlenül fontos a néptáncok funkcionális és tartalmi jegyeinek megismerése.

3.3.1 Kutatástörténet

3.3.1.1 *Néptánc funkciók értelmezései a XX. században*

Kurath az etnokoreológia tudományterületének kijelölésekor az egyik fő kérdésnek tartja a táncok funkciójának feltérképezését. Kihangsúlyozva, hogy „bizonyos kultúrákban a tánc viszonylagos jelentősége több tényezőtől függ. ... a tánc kutatása nemcsak az olvasóknak szóló információközlésre és az előadásokhoz táncanyag gyűjtésére korlátozódik, hanem a tánc társadalmi funkcionális jelentőségére is vonatkozik.”¹⁷³

A funkciókutatásban két nagy irányzat különül el. Az elsősorban Amerikában követett megközelítést funkcionista, vagy kontextuális névvel illetik. Fő kutatási iránya – mint a kontextuális kifejezésből jól látszik – a táncok és a tágabb környezet összefüggései. Tehát nem önmagával a táncsal, az azt felépítő motívumokkal,

¹⁷¹ Martin 1995: 35–37.

¹⁷² Martin 1995: 39.

¹⁷³ Kurath 1960: 235.

mozdulatokkal, hanem a társadalmi beágyazottságával, szerepével és szokáskörnyezetével foglalkozik.¹⁷⁴ Ezzel ellentétben az Európából kiinduló formai irányzat a táncok mozdulatainak, a tánczenével létrejövő kapcsolódásának leírását helyezi a középpontba.¹⁷⁵ A magyar, formai alapon nyugvó táncutatásban a funkció szó több esetben a tánc eleminek táncban betöltött szerepét jelenti. Tehát a kifejezést a másik, a funkcionalista irányzattól eltérően használják. Martin György és Pesovár Ferenc felismerve e kettősséget kísérletet tettek a funkció szó értelmezésének kitisztítására. Az 1960-as évektől megjelent publikációikban¹⁷⁶ elválasztották egymástól a formai irányzat funkció értelmezését - mely alatt formai elemzések során használt elemek szerkezeti funkcióját értik -, és a kontextuális (funkcionalista) irányzatban használatos funkció értelmezést (tánc és a társadalom viszonya, tánc szerepe a társadalomban).¹⁷⁷ Martin a körtáncokkal foglalkozó könyvében¹⁷⁸ már fontos szempontként tekint a táncok funkcionális elemzésére. Megjegyezve, hogy a „tánc legváltozékonyabb vonásai közé tartozik” ugyanakkor „... a funkcionális vizsgálat a táncok történeti változás-vizsgálatának egyik fontos támpontja.”¹⁷⁹

A fejezet további részében időrendi sorrendben tárgyalom a tánc funkcióival kapcsolatos munkákat.

Curt Sachs még nem foglalkozik kifejezetten a tánc funkcióinak lehatárolásával. A kérdést azonban érinti összefoglaló munkájának a tánc témákkal és típusokkal foglalkozó fejezetében. Rávilágít, hogy „a primitív ember minden alkalommal táncol: a születéskor, a körülmetéléskor, a hajadonok felavatásakor, a házasságkor, a betegségnél és a halálnál, a törzsfők ünneplésénél, a vadászatkor, háborúnál, győzelemnél, a béke kihirdetésénél, tavaszkor, szüretkor.”¹⁸⁰

Lévi László 1938-ban védte meg diplomáját a párizsi „École des Hautes Études Sociales”-ben (Felső Társadalmi Tudományok Iskolája), melynek témája a tánc szerepe a primitív népek életében. Nagyszabású munkájában Sachshoz hasonlóan olyan eseményeket, alkalmakat kategorizál, ahol a tánc kiemelkedő helyet foglal el:

- extatikus táncok: lelkes és lélektelen természeti tárgyakra valamint a holtak szellemeire ható táncok, mágikus táncok;

¹⁷⁴ Buckland 1999: 3–6 vö. Kealilnohomoku 2001: 90–91.

¹⁷⁵ Giurchescu–Torp 1991: 1–10 vö. Felföldi 2005: 24–27, Delgado 2005: 65–71.

¹⁷⁶ Martin–Pesovár 1960: 211–212, Martin 1979a: 27–29, Martin 1979b: 481.

¹⁷⁷ Royce 1977: 64, Felföldi 1997: 100–105.

¹⁷⁸ Martin 1979a.

¹⁷⁹ Martin 1979a: 28.

¹⁸⁰ Sachs 1937: 55–56.

- a halálhoz, az élethez és a születéshez kapcsolódó táncok: születési rítusok táncai, a halott eltemetése előtti tánc, a halott eltemetést követő táncok;
- a felavatáshoz kapcsolódó táncok: közönséges beavatás táncai, a varázsló beavatásakor járt tánc;
- szerelmi táncok: megszépítő mágikus táncok, csábító táncok, a házassági szertartás táncai, az asszonyok termékenységet kérő táncok;
- gyógyító táncok;
- háború és haditáncok: csatára való felkészülés táncai, győzelmet kérő mágikus táncok, megölt ellenség szellemét engesztelő táncok, harc utáni táncok;
- halászathoz és a vadászathoz kötődő táncok;
- egyéb hasznos táncok: földműveléshez kapcsolódó táncok, cserekereskedelemhez kapcsolódó táncok, evezős-tánc;
- mulatsági és szórakozó táncok.¹⁸¹

A rendszerből is látszódik táncok egész életre ható szerepe. Konkrét funkciókról nem esik szó, azonban kiolvasható, hogy elsősorban rituális táncokról van szó. Csupán az utolsó kategória említi dolgozatom szűkebb témáját mulatsági és szórakozó táncok néven. A közölt példák többsége olyan táncokat ír le, ahol egy szereplő vagy egy kisebb csoport tánca szórakoztatja a közönséget. Lévi nem választja szét az önszórakoztatásra és a mások szórakoztatására járt táncokat.

Arnold L. Haskell a balett történetét bemutató könyvének előszavában három fő okot sorol fel a táncolásra: „a) Mágikus cél, vallási szertartás része, ... b) Társasági táncok széles csoportja, melyek lényege az ember jókedve és élvezete, ... c) Tánc a közönség szórakoztatására.”¹⁸²

A második világháború utáni magyar tánckutatás korszerűségét Kaposi Edit munkássága is mutatja.¹⁸³ Bodroghközi gyűjtésein érvényesítette a korszerű kontextuális szemléletet. A tánc vizsgálatakor fontosnak tartja a társadalmi környezet egészének, a tánc szerepének (funkció és forma együttese) kutatását.¹⁸⁴ Ennek megfelelően a bodroghközi kutatásában külön fejezetet szentel a tánc szerepének. Fontos megállapításai közé tartozik a tánc szerepének megváltozása. Az 1920-as évektől datálja a táncélet elszegényedését, és ezzel párhuzamosan a tánc szerepének megváltozását. A polgárosodással és a divatos, városi táncok elterjedésével magyarázza a korábbi szerves

¹⁸¹ Lévi 1938: 49–96.

¹⁸² Haskell 1938.

¹⁸³ Kaposi 1947. Az 1946 és 1948 közötti kutatásról 1999-ben jelent meg összefoglaló kötet.

¹⁸⁴ Kaposi 1947.

tánc szerepkör felbomlását. Az „1914-20-as évekig a tánc a paraszti élet szerves része, az élet örömeinek, fájdalmainak kifejezője volt.”¹⁸⁵ A közösen végzett munkákat rendszerint tánc követte. Az előkészület nélküli, saját énekhangra kialakult spontán táncalkalmakon kívül a szervezett eseményeken is összekapcsolódott a munka és a tánc. A lakodalmakon, vagy a nagyobb családi eseményeken (keresztelő, névnap) a résztvevőknek nem volt ildomos csak a mulatságra érkezni. Az előkészület munkáiból is kivették a részük, amelyet tánccal zártak le. Kaposi így a tánc funkciójának megnevezésekor két felosztást közöl. A polgárosodás előtt szakaszban a tánc szerepe, funkciója komplex, szerves részét képezi az életnek.¹⁸⁶ Az 1920-30-as évektől „a polgárosodás következtében kétféle funkciója lett: 1. A társadalmi érintkezés egyik formája; 2. A színpadi produkció.”¹⁸⁷ A társadalmi érintkezés egyik formája alá kell soroljuk a tánc szórakozó-mulató funkcióját is, melyet Kaposi külön nem nevez meg, ugyanakkor a felsorolást követő kifejtésben utal a tánc szórakozó szerepkörére is. Egyfajta funkció csökkenési értelemben tárgyalja, hiszen a tánc már nem kapcsolódik szorosan a közös munkákhoz.¹⁸⁸ A szórakozó funkció kiemelkedését Kaposi még a tánc szerepkörének megváltozásával is magyarázza. A táncolási módban a tánciskolák által terjesztett új táncdivatok hatására előtérbe került a „finom”, „sima” táncolási mód, csökkent a férfi és női táncmód közötti különbség, mellyel együtt járt a kisebb mozgásigény. Nem volt már akkora szükség az ügyességre, egyéni találékonyságra és a változatosságra. Így egyre „nagyobb tömegeket vonzott a tánc mint szórakozás.”¹⁸⁹

Az Amerikában kiteljesedésnek indult kontextuális irányzat első nagyobb összefoglaló munkáját a tánc funkcióiról Gertrude Kurath jelentette meg 1949-ben. Olyan célokat és alkalmakat sorol fel, amelyek meghatározott funkciókat tölthetnek be:

- pubertáskori beavatás,
- udvarlás,
- barátság,
- esküvő,
- munka,
- termesztés-tenyésztés,

¹⁸⁵ Kaposi 1999: 21.

¹⁸⁶ A szerző itt nem nevesíti a konkrét funkciókat. Azonban sorok között kiolvashatjuk a tánc szórakozó-mulatsági, közösségi létet megtestesítő funkcióit.

¹⁸⁷ Kaposi 1999: 21.

¹⁸⁸ „... a századfordulón volt a tánc az élet szerves része, mert akkor az a közösen végzett munkákat kísérte, míg később csupán (kiemelés KH) szórakozássá vált.” vagy „A bálba menő leány és legény a befizetett pénzért szórakozni akart.” Kaposi 1999: 21. A szórakozás irányába töldő tánchasználatról, a rituális funkció háttérbe szorulásáról ír Varga Sándor is. Varga 2018: 53.

¹⁸⁹ Kaposi 1999: 23.

- asztronómiai táncok,
- vadászat,
- állatutánzás,
- harcimitáció és moreszka,
- gyógyítás,
- halál,
- eksztatikus táncok,
- bohóc táncok.

A 14 kategória igen széles skáláját mutatja a tánc társadalomban betöltött szerepének. A meglehetősen aprólékos felosztásnak azonban megvan az a hátránya, hogy az összehasonlító kutatásokban kevésbé alkalmazható.¹⁹⁰

Időrendben Talcott Parsons kategóriarendszere következik. Az 1951-ben publikált nem kifejezetten a táncra készült, hanem a társadalomtudományok egészében használható felosztása már sokkal kevesebb funkciót határoz meg, melyet az alábbiak szerinti értelmezésben Royce közöl. Így komplexebb, árnyaltabb rendszerhez jutunk:

- sémafenntartás és feszültségkezelés, beleértve a szocializációt és a felügyeletet a lehetséges bomlasztó elemek felett;
- alkalmazkodás, ami a társadalmi és nem társadalmi környezet, a szerep, és a munkamegosztás szembenállására reagál;
- cél elérése, vagy a társadalom összes célja;
- beilleszkedés, ami magába foglalja a társadalmi kontroll, a hatalmi szerkezet stb. működését.¹⁹¹

Vitányi Iván a táncról átfogóan értekező munkájában a táncok kategorizálásának egyik fő szempontjaként a tánc társadalmi szerepét, funkcióját jelöli meg. Véleménye szerint nemcsak attól lesz valami közhasználatú tánc – esetünkben néptánc –, hogy más a formakincse és a formálási eszköztára, hanem attól is, hogy a táncos más funkcióban használja a táncot.¹⁹² A közhasználatú táncok célja nem önmaga a tánc, hanem az azon kívül eső mágikus szertartás, vagy a pusztán szórakozás. „Nincs külön művész és közönség, nincs külön alkotó és műélvező”.¹⁹³ A művészi táncnál azonban már szétválik a művész és a közönség. A művész specialista, aki a színpadi tánc előadását tanulta, akinek ez a szakmája. Vitányi kiemeli, hogy a művészi táncot az adott populációnak csak

¹⁹⁰ Kurath 1949: 276–296.

¹⁹¹ Royce 1977:83 vö. Parsons–Shils 1951: 151–152.

¹⁹² Vitányi 1963: 22–26.

¹⁹³ Vitányi 1963: 23.

kisebb része tekintheti meg.¹⁹⁴ Továbbá Sachsot idézve felhívja figyelmünk miszerint talán a tánc volt az első jelenség, ahol szétvált a művész (előadó) és a befogadó személye.¹⁹⁵

Richard Kraus amerikai táncpedagógus és tánckutató 1969-ben kiadott tánc történet könyvében¹⁹⁶ kitér a táncok funkcióinak ismertetésére. Rendszerezésében már nem alkalmakat és eseményeket, hanem Parsons rendszerének komplexitását követve tíz különböző funkciót határol le:

- nemzeti, vagy törzsi lojalitás megerősítése;
- vallási, rituális kifejeződési forma;
- az önkifejezés és kreativitás művészi formája;
- magas művészi tartalommal bíró szórakoztató funkció;
- nagymérvű fizikai erő és gyorsaság kifejezése;
- egyéni rekreáció és társadalmi beilleszkedés elősegítése;
- párválasztás fontos közege;
- kulturális formák átadásának oktatási eszköze;
- gazdasági tevékenység;
- terápiás lehetőség.¹⁹⁷

A magyar néptánc kutatásban található funkcióelmélet bizonyos nézőpontjáról az előbb már szóltam. A kontextuális irányzatnak megfelelő funkció besorolásokra számtalan kísérlet történt. Köztük olyan írásokkal, amelyek nem a táncok funkció leírásának céljával készültek, hanem átfogóbb, a tánc szélesebb értelmezésének feltérképezésének vágyával¹⁹⁸, vagy egy-egy részterület részletes kifejtésével¹⁹⁹ mégis elkerülhetetlenül érintik a táncok funkcióinak kérdését.

Martin György a gyimesi csángók táncéletéről és táncairól Kallós Zoltánnal közösen írt tanulmányában részletesen ismerteti a táncalkalmakat, az idejét, a helyét és az azon résztvevőket.²⁰⁰ Az összefoglalás 1) szórakozó-mulató-társasági, 2) rituális, alkalomhoz kötött (lakodalmi játékos táncok, lakodalmi menettáncok és lakodalmi rituális táncok) és 3) bemutató, mutattványos virtuskodó funkciókat nevez meg. A tanulmányból kiolvasható a szórakozó-mulató táncfunkció túlsúlya. A jelölt

¹⁹⁴ A XXI. század eltérő médiahasználatára és -elérhetősége miatt ez a kijelentés mára újragondolást igényel.

¹⁹⁵ Vitányi 1963: 24.

¹⁹⁶ Kraus 1969.

¹⁹⁷ Kraus 1969: 12.

¹⁹⁸ Pesovár Ferenc 1978.

¹⁹⁹ Kallós–Martin 1970; Martin 1979.

²⁰⁰ Kallós–Martin 1970: 231.

táncalkalmak egy része rituális, alkalomhoz kötött. A bemutató jellegű táncok – a féloláhos, és a verbunk – a táncmulatságokon elvértve fordultak elő.²⁰¹

Parsons összefoglaló rendszere követendő példát jelentett a későbbi angolszász kutatók számára is. Antony Shay a komplexitást és az átfogó kategóriák hasznosságát szem előtt tartva, de Kurath sokrétűségét sem elfeledve 1971-ben az alábbi felosztást javasolja:

- tánc, mint a társadalmi szervezet tükörképe és megerősítése;
- tánc, mint a világi és a vallási rituális kifejezés hordozó közege;
- tánc, mint szórakozás és rekreáció;
- tánc, mint a lélek megnyilvánulása és felszabadítása;
- tánc, mint az esztétikai értékek visszatükröződése, vagy a tánc, mint önmagában egy esztétikai cselekmény;
- tánc, mint a gazdasági lét megnyilvánulása, vagy a tánc önmaga, mint gazdasági aktivitás.²⁰²

Anca Giurchescu 1975-ös szemiotikai irányultságú, román táncfolklórt vizsgáló tanulmányában a koreográfiai textus alapján az alábbi funkciókat különíti el:

- „esztétikai sík: esztétikai és látványossági funkció;
- társadalmi kapcsolatok síkja: társadalmi relációk funkciója /pontos viszonyokat állapít meg a korcsoportok, nemek szerinti csoportok, családi állapot, stb. vonalán/; asszociáló funkció /partner választás, primér társadalmi mag kialakítása és rögzítése/; társadalmi egyesítő funkció /differenciálatlan csoportok alakítása, a közösségi érzés fennállásának kifejezése/ stb.;
- ludikus sík: szórakoztató, felfrissítő funkció;
- nevelő-formatív sík: esztétikai és etikai nevelő funkció;
- szakrális sík: integráció és szeparáció rituális pragmatikus funkciói, közelítés, bőség /termékenység/, megóvás /megelőzés/, gyógyítás, hívogatás stb.”²⁰³

Pesovár Ferenc az 1970-es évek végén megjelent a magyar nép táncéletét összefoglaló, megegyező című munkájának bevezetőjében²⁰⁴ szövi mondandójába a tánc funkcióival kapcsolatos meglátásait. A szóló férfitáncoknál tér ki a táncekezdő, mulató és bemutató funkcióra. Későbbiekben a bemutató funkció megnevezés szinonimájaként a

²⁰¹ Kallós–Martin 1970: 210, 212.

²⁰² Royce 1977: 79.

²⁰³ Giurchescu 1975: 202 vö. Jánosi 1986: 205–206.

²⁰⁴ Pesovár Ferenc 1978: 3–7.

virtuskodó kifejezést használja. Az előző funkciókkal egyenértékű szerepkörként tekint a rituális táncokra: „A szórakozásra szolgáló mulató és virtuskodó táncok mellett a parasztság számon tartott szokásokhoz kapcsolódó, rituális jellegű táncokat is.”²⁰⁵ Az idézetben két fontos tényre figyelhetünk fel. Az egyik, hogy a rituális táncok megnevezésekor nem használja a funkció szót. Annak ellenére, hogy a bemutatott példákkal²⁰⁶ kiválóan alátámasztja a táncok funkcióját. Másik, hogy Pesovár mind a mulató, mind a virtuskodó/bemutató táncok szerepkörének a szórakozást nevezi meg. Nem választja szét a mások szórakoztatására és az önszórakoztatásra járt táncot. Ezt a későbbiekben is megerősíti a táncalkalmak ismertetése során: „A táncalkalmak egy része a tánc kedvéért jött létre, ... a társadalmi érintkezés egyik formáját jelentette. A tánc helyre a falu egész lakossága összejöhett ... Ha nem is táncolt mindenki, de gyönyörködött a látványban. ... a társas szórakozás volt a fő cél, a *tánc elsődleges* szerepe töltött be.”²⁰⁷ Az „összetett szórakozás” fontosságát akkor is kiemeli, amikor a társas munkákhoz kapcsolódó táncalkalmaknál már nem a táncot, hanem az elvégzendő munkát nevezi meg elsődleges feladatnak.

Pesovár Ferenc összefoglaló kötetét egy évvel követte Martin György körtánc monográfiája.²⁰⁸ A könyvben a körtáncok vizsgálata során a funkcionális tényezőket vette első helyre. Hiszen „a tánc társadalmi szerepének konkrét alakulása ... e nélkül nem mérhető.”²⁰⁹ A körtáncokban résztvevők száma, neme és kora vizsgálati szempont kifejtésénél már utal a társadalmi funkcióra, azonban itt még konkrét megnevezését nem olvashatjuk a funkciónak. A következő altényező – a tánc alkalma, alkalmazásainak körülményei (időpont, színhely, szokáskeret) – kibontásánál már megnevez konkrét funkciókat. Miszerint a rituális szerepkört a tánc szakrális helyszíneken történő előadása, valamint a lakodalmak rituális táncai jelentik meg. A körtáncok táncrendben elfoglalt helye szerint kiemeli a tánckezdő funkciót. Az újabb elterjedésű férfi-női vegyes körtáncok esetében beszél már kifejezetten mulatsági szerepköréről.²¹⁰

Szintén 1979-ben jelent meg Ortutay Gyula szerkesztésében A Magyar Folklór²¹¹ című nagyszabású munka, melybe Martin György írta a Tánc fejezetet.²¹² A néptáncok elemzése és rendszerezése szakaszban tér ki felsorolás szintjén a tánc funkcióira: „A

²⁰⁵ Pesovár Ferenc 1978: 4.

²⁰⁶ Pl.: menyasszonykísérő gyertyástánc, osztótánc, menyasszonytánc, mozsártánc, hajnaltűztánc (Pesovár Ferenc 1978: 4–5).

²⁰⁷ Pesovár Ferenc 1978: 6.

²⁰⁸ Martin 1979a.

²⁰⁹ Martin 1979a: 28.

²¹⁰ Martin 1979a: 29.

²¹¹ Ortutay 1979.

²¹² Martin 1979b: 477–539.

táncok funkciója, tartalmi jegyei alapján szórakozó-mulatsági, mutatványos–ügyességi (eszközös), harci, rituális-szertartásos, játékos, utánzó-mimikus és menettáncokat stb. különböztetünk meg.”²¹³ A funkció típusok közötti határvonalat, az osztályozás mikéntjét, vagy a konkrét táncpéldákat nem fejt ki részletebben. A téma lezáratlanságára utal a felsorolás befejezetlensége is.

Martin György utolsó előadásának tanulmány változatában²¹⁴ bizonyos funkciók egy szélesebb téma kibontása során kerülnek megemlítésre. A „modern nemzeti tánc típusok” XVIII-XIX. századi kialakulásakor a nemzeti elitréteg a kor célkitűzéseinek megfelelően használta a nemzeti önállóságot leginkább kifejező paraszttáncokat. Martin kiemeli célkitűzésük kettősségét, melyben egyrészt a színpadi magasművészetbe szándékozták emelni a néptáncot, másrészt a paraszti kultúrában meglevő szórakozó funkciót tovább erősítve „a nemzeti társasélet, a közösségi szórakozás szerves részévé”²¹⁵ is kívánták tenni. Mindezek értelmében a szórakoztató és a szórakoztató, mulatsági táncfunkciók megfogalmazásával találkozhatunk. A nemzet életében megjelenő egyre gyakoribb paraszttáncok stilizálásával a XIX. század közepére a táncok „kétféle funkcióban jelennek meg. Egyrészt az autonóm tánc- és zeneművészet fontos részévé válnak. ...másik fontos funkciója a társastánc kultúrában betöltött jelentős szerepük. ... a társadalom minden rétegében igyekeztek kiszorítani az elterjedő nyugati, főként németes jellegű páros táncokat ...”.²¹⁶ Utóbbi megállapítás egy újabb táncfunkciót, a politikai színezetű tánc szerepkört írja le.

Felföldi László két tanulmányában is foglalkozik a táncok funkciójának kérdésével.²¹⁷ Az 1987-ben megjelent, a rituális funkciót kifejtő tanulmányában a korábbi munkákat összefoglalva az alábbi felosztást közli:

- szórakozó, mulató táncok;
- bemutató, mutatványos, virtuskodó táncok;
- szertartásos, rituális táncok;
- menettáncok.²¹⁸

²¹³ Martin 1979b: 484. Feltehetően a Pesovár Ernővel jegyzett közös tanulmányukban (Martin–Pesovár, 1960: 211) közölt – a néptáncok összetevőit és kísérő jelenségeit leíró – kategóriarendszer alapján készült a felsorolás. Az első pontban tárgyalják a tánc tartalmi elemzést, melynek része funkcionális elemzés. Itt még konkrét funkciókat nem olvashatunk.

²¹⁴ Martin 1984: 353–361.

²¹⁵ Martin 1984: 359.

²¹⁶ Martin 1984: 360.

²¹⁷ Felföldi 1987 és 1997.

²¹⁸ Felföldi 1987: 207.

Maác László a magyar tánc kultúra változását bemutató tanulmányában²¹⁹ nem foglalkozik ténylegesen a tánc funkcióival. Ugyanakkor a tánc és a hatalom kapcsolatát részletező gondolataiban többször utal a tánc mulató és politikai funkciójára is. A mulató, szórakozó táncok kapcsán a XVI-XVIII. századi egyházi tiltásokra hivatkozik, melyekből egyértelműen azonosítható a tánc mulatsági funkciója. A tiltásokból kiolvasható a tánc feszültségoldó, önszórakoztató mivolta. A politikai, nemzettudat erősítését szolgáló funkciót a reformkor vándorszíni társulatainak magyar táncbetéeteivel kapcsolatban emeli ki. A társulatok a nemzeti összetartozást kinyilvánító magyaros táncokat szőttek színdarabjaikba, még akkor is, ha az a darab cselekményébe nem illeszkedett.²²⁰

Andriy Nahachewsky a táncot, mint kommunikációs eszközt vizsgáló elméletében kategorizálásának alapjául a táncüzenet vevőjének szerepét vizsgálja. A funkciókutatásban is hasznos elmélete szerint az alábbi négy kategóriát különböztethetjük meg:

- „1. Reflexív (visszaható) tánc. A táncosok elsősorban önmaguk táncélményét élik meg.
2. Résztvevői tánc. A táncosok a táncélményt önmaguk számára, közösen hozzák létre.
3. Szakrális tánc. A táncosok táncüzenete természetfelettinek szól.
4. Bemutató tánc. Nézőközönségnek előadott tánc.”²²¹

Nahachewsky rendszere Anca Giurchescu és Adrienne Kaepler elméletét veszi alapul. Az 5. ábra táblázatában foglalom össze a táncüzenet vevője alapján felállított kategóriákat.

Giurchescu (1973)	Nahachewsky (1995)	Kaepler (1989)
Kis kommunikációs kör.	Reflexív (visszaható) tánc.	
Nagy kommunikációs kör.	Résztvevői tánc.	
	Szakrális tánc.	
	Bemutató tánc.	A táncüzenet vevője azonos faluból származik. ²²²
		A táncüzenet vevője másik faluból származik.

²¹⁹ Maác 1991: 7–25.

²²⁰ Maác 1991: 8–9.

²²¹ Nahachewsky 1995: 4.

²²² Kaepler Balinéz táncok vizsgálata alapján állította fel kategóriáit.

		A táncüzenet vevője Indonéz, de nem Balinéz.
		A táncüzenet vevője nem indonéz, de volt már részese a látott kulturális formának.
		A táncüzenet vevője nem indonéz, és alig, vagy egyáltalán nem ismeri a látott kulturális formát.

5. ábra A táncüzenet vevője alapján felállított kategóriák összefüggései²²³

Felföldi László a funkciókkal kapcsolatos másik tanulmányában²²⁴ már kifejezetten a magyar néptánc kutatásban fellelhető funkció megközelítéseket tárgyalja. Az elsősorban áttekintő, nagy kutatástörténeti időszakokat bemutató munka már nem közli ismét a korábban már bemutatott felosztást. Azonban összefoglalja a magyar tánc kutatásban a funkcionalitással kapcsolatos tanulmányokat. Jól átlátható rendszerben közli az addigi eredményeket, melyek nem a konkrét funkciók megnevezésére, hanem a funkciókat meghatározó tényezőkre vonatkoznak. Felföldi részletesebben ismerteti Pesovár Ferenc (1978) összefoglaló könyvének idevágó részét. Miszerint a magyar hagyományban elsődlegesen szórakozó, valamint bemutató funkciójú táncokat találunk. A rituális táncokkal kapcsolatban Pesovár szóhasználatát idézve a „rituális jellegű” szókapcsolatot használja. Valamint utal a divattáncok és az etnikai átvétel hatását magukon viselő táncok csoportjára.

Ratkó Lujza 2002-ben a következőt írja a tánc funkcióiról: „Egy tánc funkciója az a szerepkör, amelyet az adott közösség életében aktuálisan betölt, s amely társadalmi-kulturális közegének, szokáskörnyezetének függvényében változik. A recens táncanyag alapján ennek megfelelően rituális, szertartásos, tánckezdő, mutatványos és szórakoztató-mulatsági funkciókról beszélhetünk.”²²⁵ A tánc funkcióját körülíró definícióban mindenképpen ki kell emelni a fogalom tartalmának folyamatos változását. Aminek következtében nem meglepő Ratkó felosztásának kismértékű eltérése a korábbi funkció felosztásoktól.

A korábban már hivatkozott Anthony Shay 2018-ban egy tanulmányt²²⁶ szentelt kifejezetten a néptánc műveléséhez, befogadásához vezető okoknak. Korábbi felosztását

²²³ Nahachewsky 1995: 4 alapján.

²²⁴ Felföldi 1997: 101–105.

²²⁵ Ratkó 2002.

²²⁶ Shay 2018.

újrágondolva, egyes elemeket változatlanul megtartva, másokat kiegészítve az alábbi okokat írja le:

- nemzeti identitás kifejezése,
- etnikai identitás és szolidaritás megélése,
- versenyzés átélése,
- erotika megélése,
- hivatás, megélhetés,
- szórakozás, rekreáció,
- udvarlás, házasság,
- esztétikai élmény,
- látványosság.²²⁷

Varga Sándor 2012-ben indított kutatást Végvár település tánc kultúrájának változásának feltérképezésére. Munkájában részletesen tárgyalja a település táncait, táncéletét és a tánc mindennapi életbe integrálódásának változásait. A munka összefoglalójában három funkciót említ, mint a végvári táncok fő társadalmi szerepkörét. A 1) szórakoztató, a 2) művészi és a 3) rituális funkciók mellett azonban még kiemeli a magyar táncok identitásképző funkcióját is.²²⁸

A következő alfejezetben a néptánc funkcióiról a XX. században megjelent elméleteket vetem össze.

3.3.1.2 Kutatástörténeti összefoglaló

A bemutatott anyagok alapján – melyek összefoglaló táblázata a 7.1 Táncfunkciók összefoglaló táblázata című fejezetben látható – több tendencia is észrevehető. Elsőként kiemelendő, hogy az 1930-as évektől a 2000-es évek elejéig folyamatosan, szinte azonos időközönként esett szó a néptáncok funkciójáról. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a kifejezetten táncfunkciókkal foglalkozó tanulmányok száma kevés. A legtöbb esetben a szerzők a társadalmi beágyazottság, vagy a szerkezeti, formai elemzés mellett tesznek említést a funkciókról. Az első, kifejezetten a táncfunkciókat összefoglaló munka Kraus²²⁹ nevéhez fűződik. Royce átfogó könyvében²³⁰ külön fejezetet szentel a tánc szerkezetének és funkciójának, amelyben az addig megjelent táncfunkciókkal foglalkozó tanulmányokat összesíti. Beleértve a kifejezetten tánccal foglalkozó írásokat²³¹, és a

²²⁷ Shay 2018: 31–32.

²²⁸ Megjegyzendő, hogy Varga az identitásképzést nem nevezi funkciónak. Varga 2018: 92.

²²⁹ Kraus 1969: 1–14.

²³⁰ Royce 1977: 64–85.

²³¹ Kurath 1949, Shay 1971.

társadalomtudományok egészére kidolgozott Parsons-féle²³² rendszert is, melyet a táncra vonatkozóan saját értelmezésében közölt.

A magyar kutatók közül Felföldi László vállalkozott²³³ a funkciók összefoglalására. Az 1987-ben írt tanulmánya elsősorban a rituális táncokkal foglalkozik, melynek bevezetőjében összefoglalja a magyar tánc kutatásban addig megjelent táncfunkciókat, valamint utal több nemzetközi tipológiára. Az 1996-os tanulmánya kifejezetten a magyar vonatkozású, funkciókkal foglalkozó munkák történetiségét, és nemzetközi beágyazottságát tárgyalja.

Mindezek az összefoglalások céljukként a korábban megjelent munkák összevetését, valamint Felföldi (1987) esetében egy táncfunkcióra, a rituális szerepkör magyarországi megjelenéseire fókuszál. Így értelemszerűen nem foglalkoznak a táncfunkciók konkrét kibontásával és teljes körű értelmezésével.

A táncfunkciókkal kapcsolatos írásokban tapasztalható másik tendencia a funkciók értelmezésében vehető észre. A korai munkákban (Sachs 1937, Lévi 1938, Kurath 1949) a szerzők még nem nevesítenek funkciókat. Olyan alkalmakat és eseményekről írnak, melyek során a tánc megjelenhet.

A következő események mindegyik szerző felosztásában szerepelnek:

- avatás
- házasság
- halál
- vadászat
- háború
- béke-barátság
- munka

Sachs rendszerében továbbá megtaláljuk a születés, körülmetélés, törzsfők ünneplése, győzelem és a tavasz alkalmakat. Lévi is külön kiemeli a születéssel, az udvarlással kapcsolatos táncokat. Kurath a közös pontokon kívül felsorolja a táncal összefüggésben az udvarlást, az állattutánzást, a gyógyítást, a termesztést-tenyésztést, az eksztázist, a bohóc táncokat és az asztronómiai táncokat.²³⁴ A felosztások közül csupán Lévi bontja kategóriákra a főbb csoportokat. Összegezve a három hasonló tipológiát jól látszik, hogy a nagyobb emberélet fordulók, a mindennapi tevékenységek, a spirituális

²³² Parsons–Shils 1951.

²³³ Felföldi 1987, 1997.

²³⁴ Sachs 1937: 55–56, Lévi 1938: 49–96; Kurath 1949: 276–296.

élettel való kapcsolat köré szerveződnek. Kurath rendszerében több alkalmat felsorol, ami a tánc szórakoztató-szórakozó funkcióira utalnak. Lévi külön kategóriát szentel a mulatsági és szórakozó táncoknak. Azonban nála sem válik el egymástól élesen az önszórakoztatás és a szórakoztatás.

A második világháború előtti munkák közül Haskell²³⁵ írása előrevetíti a táncok funkcióinak részletesebb vizsgálatát. Bár könyvének nem fő témája – ennek megfelelően részletesen nem elemzi –, de már elválasztja egymástól a táncos önmaga szórakoztatására és a közönség szórakoztatására járt táncokat.

A kutatók funkció értelmezésének másik iránya nem a táncalkalmak, események felsorolása, hanem a komplexebb, tényleges tánc szerepkörök megnevezése. Kiemelkedő Kaposi Edit munkássága, aki már 1947-ben a bodrogi tánc kutatás kapcsán tényleges táncfunkciókat ír le. Mindezt úgy, hogy a tánc szerepköreinek változását is feltérképezi. Terepmunkája során arra a következtetésre jut, hogy az 1920-30-as évek előtt a tánc szerves részét képezte a mindennapoknak, rendszeresen megjelent az emberek életében a munkákat, a nagyobb ünnepeket kísérve valamint számtalan spontán táncalkalom adott lehetőséget a táncra. Ugyanakkor a polgárosodást követően a tánc elvesztette korábbi összetett szerepét. Az 1920-30-as évek utáni táncélet alapján Kaposi két nagy táncfunkciót nevez meg: a társadalmi érintkezés egyik formája, valamint színpadi produkció.²³⁶

Kaposi komplex látásmódja egybevág az angolszász társadalomkutatásokkal. Sőt bizonyos tekintetben meg is előzi, hiszen Kraus funkciófelosztása – nemzeti, törzsi lojalitás kifejezése, vallási forma, művészi önkifejezés, szórakoztatás, fizikai erő kifejezése, rekreáció és társadalmi beilleszkedés, párválasztás, oktatási eszköz, gazdasági tevékenység, terápia – 1969-ben jelent meg. Míg Parsons 1951-ben publikált funkció felosztása általános, az emberi élet tevékenységeinek egészére kidolgozott rendszer. Melyet 1977-ben Royce adaptált a táncra sémafenntartás és feszültségkezelés, alkalmazkodás, cél elérése, és beilleszkedés megnevezésekkel.²³⁷ Ezt a szélesebb látókörű szemléletet látjuk Shay rendszerében, ahol már kifejezetten a táncfunkciókra vonatkozóan állapít meg hat szerepkört:

- tánc, mint a társadalmi szervezet tükörképe és megerősítése,
- tánc, mint a világi és a vallási rituális kifejezés hordozó közege,
- tánc, mint szórakozás és rekreáció

²³⁵ Haskell 1938.

²³⁶ Kaposi 1999: 21–24.

²³⁷ Parsons–Shils 1951: 151–153 vö. Royce 1977: 83.

- tánc, mint a lélek megnyilvánulása és felszabadítása
- tánc, mint az esztétikai értékek visszatükröződése, vagy a tánc, mint önmagában egy esztétikai cselekmény
- tánc, mint a gazdasági lét megnyilvánulása, vagy a tánc önmaga, mint gazdasági aktivitás.²³⁸

Shay 2018-ban tartott előadásában²³⁹ a 30 évvel korábbi felosztását kiegészítette a nemzeti és etnikai identitás és szolidaritás kifejezésével, a versenyzés átélésével, az erotika megélésével, az udvarlással, házassággal, és a látványosság megélésével, mint a néptánc művelését kiváltó okokkal. A hivatásosság, vagyis a gazdasági lét, a szórakozás és rekreáció, valamint az esztétikai élmény funkciók ebben a későbbi tanulmányban változatlanul maradtak, míg a többi funkció további felosztásra, pontosításra került.

A magyar kutatók a nemzetközi tánc kutatásokkal párhuzamosan a 70-es években kidolgozták a későbbiekben lényegesen már nem módosított táncfunkció rendszert. Felosztásukban egyrészt a komplexitás tekintetében követik Kaposi úttörő munkásságát, így igazodva a nemzetközi tendenciákhoz is. Ugyanakkor a táncfunkciók megnevezésekor már speciálisabb, a kutatásaikra alapozva jól körülhatárolható, konkrét táncpéldákkal azonosítható táncfunkciókat határolnak körül: szórakozó-mulató, rituális, alkalomhoz kötött, bemutató jellegű, tánckezdő, harci, játékos, utánzó-mimikus, tánckezdő, menettánc, művészi.²⁴⁰

A közép-európai tánc kutatás azonos irányultságát mutatja a román tánckutató, Anca Giurchescu 1975-ös tanulmányában olvasható funkció megközelítés is. Szemiotikai irányultságú kutatása számos ponton kapcsolódik az előző bekezdésben összefoglalt magyar funkció felosztáshoz. Giurchescu is külön-külön kategóriákat szentel a látványossági – itt kiemeli a tánc esztétikáját –, és a szakrális táncoknak. A jelentéstani megközelítése folytán felosztásában a társadalmi vonatkozásban nagyon érzékeny módon megkülönbözteti a társadalmi kapcsolatok síkja és – a többi felosztáshoz képest egyedülként – a nevelő formatív funkciót. Kutatásom tekintetében ugyancsak fontos kiemelni Giurchescu rendszerének ludikus kategóriáját, melynek kifejtésében szórakoztató és felfrissítő funkciókat olvasunk. Megnevezésben utalást láthatunk a tánc önszórakoztató voltára, azonban a részletesebb megnevezésénél a szórakoztató szó nem jelzi egyértelműen a tánc ön-, vagy közönségszórakoztató voltát.²⁴¹

²³⁸ Royce 1977: 79.

²³⁹ Shay 2018.

²⁴⁰ Kallós-Martin 1970, Martin 1979, Pesovár Ferenc 1978, vö. Varga 2018: 92.

²⁴¹ Giurchescu 1975: 202.

A bemutatott táncfunkció felosztások konkrét funkció megnevezéseinek összevetésekor jól kirajzolódik a minden szerzőnél megjelenő funkciók csoportja. A szórakozó, mulató funkciót minden táncfunkció felosztás külön tárgyalja. A szerzők a funkció megnevezésekor különböző terminológiát használnak – Kaposi: szórakozás, Shay: tánc, mint szórakozás és rekreáció, Pesovár Ferenc: mulató, Martin: szórakozó-mulatsági, Giurchescu: ludikus, Felföldi: szórakozó, mulató, Maácz: mulató, Ratkó: szórakoztató-mulatsági, Varga: szórakoztató. A rendszerezések mellett nem találunk konkrét definíciókat a különböző funkciók leírására. Ezért fontosnak tartom a fogalmak tartalmának körüljárását. Különösen a bemutató funkciójú táncok elnevezéseivel – Kaposi: színpadi produkció, Shay: tánc, mint az esztétikai értékek visszatükröződése, vagy a tánc, mint önmagában egy esztétikai cselekmény, Giurchescu: esztétikai sík, Martin: mutatványos–ügyességi, Felföldi: bemutató, mutatványos, virtuskodó táncok, Ratkó: mutatványos vagy szórakoztató-mulatsági, Varga: szórakoztató – összevetve fontos a pontos körülhatárolás.

Az 1960-70-es években kialakult többszerzős magyar felosztást értelmezve, a nemzetközi rendszerezéseknek is megfelelően egyértelművé válik, hogy a szórakozó-mulató táncok aktuális szerepköre alapvetően az önszórakoztatás. A közösség tagja azért járja a táncot, mert ezzel kapcsolódik ki, ezzel mulat (lásd Shay és Giurchescu), ennek segítségével lép ki a hétköznapi világból, teremt közelebbi kapcsolatot a másik nem képviselőjével (lásd Kurath eksztatikus, és udvarló táncok), oldja feszültségét (lásd Parsons). Míg a bemutató, mutatványos, virtuskodó vagy Ratkó Lujzánál szórakoztató-mulatsági szókapcsolattal jellemzett szerepkör célja a táncot figyelőknek szerzett örömet helyezi előtérbe (Kurath bohóc táncok). A táncos azért műveli ezt a szerepkört, mert a közösség tagjainak szeretne esztétikai élményt nyújtani (lásd Shay, valamint Kurath harci táncok, Martin mutatványos–ügyességi táncok, Felföldi: bemutató, mutatványos, virtuskodó táncok).

Tisztában kell lennünk a két hasonló, bár lényegesen eltérő jelentésű szórakozó és szórakoztató szó tartalmával. Hiszen a szórakoztató szó alapvetően azt sugallja, hogy a táncos mozdulataival mások örömeire táncol, míg a szórakozó kifejezés az önszórakoztatást jelenti. Természetesen a szórakoztató szó magában foglalja az önszórakoztatást is. A korábban említett magyar kutatások meghatározásában a szórakozó szó jobban kifejezi a tánc táncolóért való „elkötelezettségét”. Vagyis a táncos célja a mozgással az önszórakoztatás. Természetesen ez nem zárja ki azt, hogy az ilyen önmagát, és párját szórakoztató táncos látványa ne okozna örömet más számára. Azonban fontos kiemelni, hogy ebben a funkcióban alapvetően nem azért táncolunk, hogy másokat szórakoztassunk, hanem hogy saját magunknak okozzunk örömet. Természetesen az

előzőek fordítottja is igaz: a mások szórakoztatásáért táncoló előadónak is örömet okoz a mozgás. Mindezek alapján nagyon fontos eldönteni, hogy a tánc elsődlegesen kit szórakoztat. Éppen ezért a korábbi felosztásoktól eltérően a szórakoztató szót a bemutató, virtuskodó, mutatványos táncok egyik szinonimájaként használom. Valójában sem a szórakozó-mulató, sem pedig a szórakoztató – bemutató – virtuskodó-mutatványos funkciót sem tapasztalhatjuk teljesen „vegytisztán”.

Utóbbi tényre ad példát Gagyi József²⁴² egy erdélyi néptánc találkozó 1982-es eseményének kritikai ismertetésekor. A kormányzati szervek által rendezett seregszemlén egyaránt részt vettek a hagyományos kultúrában nevelkedett táncosok és a revival közeg táncosai. A szakmai zsűri és a televízió felvétele egyértelműen a szórakoztatás funkciójába helyezte a táncokat, azonban a színpadon adatközlők által előadott tánc teljes egészében megegyezett a falujukban, a táncalkalmakon járt önszórakoztató táncsal. A határok megvonásának nehézségét, a téma összetettségét jól példázza az alábbi gondolat is: „legsponatánabbul ... leginkább ... örömet sugallva a székelyudvarhelyi tánc házas fiatalok járták; ők élvezték a táncot.”²⁴³ A néptánc színpadra kerülése a Gyöngyösbokrétán keresztül egészen a Fölszállott a Pávaig magával hozza a fenti problémakört, melyre Varga is példát mutat egy település táncéletének szintjén.²⁴⁴

A kiindulási alap - vagyis, hogy célunk a szórakozás vagy a szórakoztatás - nagyban meghatározza a tánc környezetét, a közösség, és az egyén életében betöltött szerepét. A problémát Bíró és Gagyi az erdélyi tánc házak vizsgálata során végzett kutatásaikban teszik kézzelfoghatóvá, amikor arról írnak, hogy a támogatott tánc házakkal a hivatalos szervek rejtett célja néptánc csoportok létrehozása volt, ugyanakkor a tánc házba járó „nem csupán azt óhajtotta, hogy őt tanítsák, szórakoztassák, hanem ő maga akart szórakozni”.²⁴⁵

A rituális funkciójú táncok ugyancsak megjelennek a legtöbb felosztásban. Már a legkorábbi, táncalkalmakat felsoroló munkákban²⁴⁶ is számtalan olyan eseményt emelnek ki a szerzők, ahol a tánc a rituális élet részeként tölt be fontos szerepet a társadalomban (avatás, háború, halál, asztronómiai táncok, stb.). Kallós és Martin a gyimesi csángók táncait és táncéletét bemutató munkájukban²⁴⁷ a felsorolt táncalkalmak közül számos

²⁴² Gagyi 1987: 135–146.

²⁴³ Gagyi 1987: 143.

²⁴⁴ Varga Sándor nem nevesíti a funkciókat, de írásából kiérződik, hogy a színpadi néptánc hatására a tánc új szerepkörökben jelenik meg: „A megtanult kulturális jelenséget így új jelentésmezőkbe (néptáncpróba, színpadi előadás, tánc ház stb.) helyezve új funkciókkal, jelentésekkel ruházzuk fel.” Varga 2018: 94.

²⁴⁵ Bíró–Gagyi 1987: 175–176.

²⁴⁶ Sachs, 1937, Kurath, 1949.

²⁴⁷ Kallós–Martin, 1970: 231.

alkalomhoz kötött, rituális funkciójú. Giurchescu²⁴⁸ szintén külön funkcióként értelmezi a szakrális táncok síkját. Shay²⁴⁹ felosztásában is külön elemként jelenik meg a tánc, mint a világi és a vallási rituális kifejezés hordozó közege. Pesovár Ferenc és Martin György az 1970-es évek végén és az 1980-as évek közepén²⁵⁰ szintén külön pontban tesz említést a rituális, rituális-szertartásos táncok csoportjáról, ugyanezt 1987-ben Felföldi részletesebben is tárgyalta. Ratkó²⁵¹ felosztásában külön funkciókként értelmezi a rituális és a szertartásos táncfunkciókat.

A táncok politikai funkciójának leírása már Sachs-nál²⁵² felismerhető. Korábban már utaltam rá, hogy Sachs nem táncfunkciókról, hanem táncalkalmakról ír. Ugyanakkor a törzsfők megünneplése, vagy a béke kihirdetése során járt táncoknak feltehetően volt politikai funkciója is. A politikai szó Shay²⁵³ kategóriáinál sem jelenik meg. Ugyanakkor a tánc, mint a társadalmi szervezet tükörképe és megerősítése alpont értelmezhető egyfajta politikai szerepkörben is. Martin 1984-es tanulmányában²⁵⁴ bár konkrétan nem hívja politikai funkciójú táncnak a reformkor elitjének törekvései révén a társastánc kultúrába beemelt paraszti táncokat. Leírásában teljes mértékben tetten érhető a politikai funkció, hiszen az így járt nemzeti táncok célja nemcsak a szórakozás volt, hanem a németes eredetű táncok kiszorítása a táncéletből. Maáczt²⁵⁵ Martinhoz hasonlóan a XIX. században a vándorszíni társulatok repertoárjában megjelenő magyar paraszti táncok esetében emeli ki a bemutatott táncok politikai színezetét. A színpadon előadott táncok a közönség szórakoztatása mellett leginkább a nemzettudat erősítését szolgálták.

A magyar szakirodalomban feltűnt a tánckezdő funkció említése is.²⁵⁶ Csupán Pesovár Ferenc és Ratkó Lujza tárgyalja önálló funkcióként. Míg más rendszerezésekben a tánckezdő funkciót leginkább a férfitáncok leírásánál alkalmazták. A szakirodalom mindig több funkciót²⁵⁷ jelölt meg a szólisztikus, vagy csoportos férfitáncoknál, elsősorban a bemutató, virtuskodó, másodsorban a tánckezdő funkciót. Utóbbira úgy utaltak, mint a hagyományból folyamatosan kikopó szerepkör.²⁵⁸ Melynek következtében a szólisztikus férfitáncoknál a bemutató, virtuskodó funkció maradt életben legtovább. A

²⁴⁸ Giurchescu 1975: 202.

²⁴⁹ Royce 1977: 79.

²⁵⁰ Martin 1979a: 29, Martin 1979b: 484, Martin 1984: 353–361.

²⁵¹ Ratkó 2002.

²⁵² Sachs 1937: 55–56.

²⁵³ Royce 1977: 79.

²⁵⁴ Martin 1984: 360.

²⁵⁵ Maáczt 1991: 7–25.

²⁵⁶ Pesovár Ferenc 1978: 4, Martin 1995: 62, 75, 119, 125; Ratkó 2002.

²⁵⁷ Vö. Royce 1977: 83–85.

²⁵⁸ Mindez arra világít rá, hogy a szerzők (Pesovár Ferenc 1978: 4; Martin 1995: 62, 75, 119, 125; Ratkó 2002) itt nem a tánc kontextuális értelmezésében használják a funkció szót, hanem a táncrendben betöltött szerepére utalnak.

tánckezdő funkció szakirodalomban található kisszámú említésének és fogalmának tisztázatlansága miatt dolgozatomban nem tárgyalom részletesen.²⁵⁹

További közös elemeket Kurath²⁶⁰ és Martin²⁶¹ felosztásában találunk. Kurath harcimitáció és moreszka, valamint állatutánzó táncaival vágnak egybe Martin harci és utánzó-mimikus táncfunkciói.

Jövőbemutató kutatási terület továbbá az elsődleges funkciók mögött rejlő nevelési funkció kutatása. Vagyis a tánc nem csupán a testhasználat egyik szeglete, nemcsak fiziológiai szükségletet kielégítő mozgásforma, hanem az ember nevelésének szerves része is. Anca Giurchescu a tánc szemiotikai vizsgálata során kitér a tánc nevelési funkciójára, melynek megfelelően külön kategóriát szentel az esztétikai és etikai nevelő funkciójú néptáncoknak.²⁶² Lábán Rudolf életművében is megtalálhatjuk a néptánc nevelői hatásának kiemelését. Véleménye szerint a néptánc funkciója megegyezik a mozgáskórusok, a csoportosan végezett művészi tevékenységek jótékony hatásával „a mozgás ugyanis nagyrészt szellemi élményt nyújt, és mindenekelőtt a közösség utáni vágyat erősíti”.²⁶³

A néptáncok funkciójának tárgyalásakor nélkülözhetetlen értelmezzük egy másik fogalmat, a tartalmat. Ennek kibontását és kapcsolódását a funkcióhoz az előbbiekben hivatkozott Ratkó Lujza tanulmány fejti ki: „Noha a két szempont szorosan összefügg egymással, az elkülönítés mégis mindenképpen indokolt, hiszen míg tartalom alatt általában valamilyen belső jelentést, mondanivalót értünk, addig a funkció a tartalomtól gyakran független aktuális szerepkört, rendeltetést foglalja magában. ... táncnak az a vonása, amit tartalmaként nevezhetünk meg, nem változó, hanem állandó tényező; ugyanis egy tánc *tartalma* nem más, mint az a tradicionális alapelv, idea, eszme, amelyet a tánc mozdulatai és gesztusai, térformái és irányai, viszonyainak variánsai a hagyomány szerint inherens módon magukba foglalnak, s amely a mozgás szimbolikus nyelvén keresztül fejeződik ki.”²⁶⁴ Ratkó példaképpen az énekes női körtáncok formáját hozza, mely - a táncot bármely funkciójában is alkalmazzák – mindig ugyanazt a tartalmat

²⁵⁹ Különösen annak tekintetében, hogy a XXI. század közegében számos problémát vet fel a táncrendet kezdő funkciójú tánc behatárolása. Gondoljunk a lakodalmakban megjelenő ifjú pár táncára, ami már inkább bemutató funkciójú, különösen, ha figyelembe vesszük a táncprodukcióba fektetett anyagi (táncos, ruha) és időbeli áldozatot. Hasonlóan kérdéses a szalagavató bálók palotás nyitótáncainak szerepe is. Hiszen ezekben az esetekben nem azért járják, mert a palotás nyitótánc, hanem azért mert magyarnak tartják.

²⁶⁰ Kurath 1949: 276–296.

²⁶¹ Martin 1979a: 29, Martin 1979b: 484.

²⁶² Giurchescu 1975: 202 vö. Hermann gondolataival (Kurath 1960: 236).

²⁶³ Lábán 2009: 142–143.

²⁶⁴ Ratkó 2002.

hordozza: a körforma és a kör haladásának iránya, melyek az összetartozást, folyamatosságot, a születést, a ciklikusságot, stb. jelentik.

A tánc tartalmi elemzésének első lépéseként a táncot körülölelő szokás vizsgálatát tartja. Ennek szempontjai:

időpont vagy *időszak*,
helyszín vagy *helyszínek*,
a táncban *résztvevők* csoportja,
a táncban használt *eszközök*.

Majd ezt követi a tánc alapjainak, a mozdulatoknak a vizsgálata.

A szórakozó funkciójú táncoknál felhívja figyelmünket, hogy a tánc és a szokás kapcsolata nagyban eltér a rituális, szertartásos funkcionál tapasztaltaknál. Míg utóbbiaknál a tánc azért válik a szertartás részévé, mert ki tudja fejezni a szokás mélyebb értelmét, addig a szórakozó táncnál a tánc hozza létre a hozzá kapcsolódó szokásrendszert. Ennek következtében nem beszélhetünk a szokás és a tánc mélyebb jelentéséről.²⁶⁵

Egyik hipotézisem szerint a tánc tartalma az enkulturáció. Az egyén társadalmi beilleszkedésének alapfeltétele az adott kultúra, azon belül a meghatározott viselkedésminták elsajátítása. Az amerikai kultúrantropológus M. H. Herskovits által leírt folyamat átfogóbb a durkheimi szocializációnál. Az enkulturáció „a tradicionális kultúrtechnikák megtanulásától a komplex szimbólumrendszerek elsajátításáig és a szellemi kifinomultság megszerzéséig terjed”.²⁶⁶ Míg a szocializáció kifejezetten a személyiség kialakulását, a társadalmi léthez szükséges egyéni tulajdonságok elsajátítását jelenti.²⁶⁷

A társadalom és benne az egyén életében kitüntetett helyet foglal el a párválasztás, ezzel az egyén és a társadalom reprodukciója. Ratkó is kiemeli, hogy a nyírségi paraszti tradícióban az ifjúkorban volt a leggazdagabb a játék és táncélet. Ezeken az alkalmakon „az ismerkedés, párválasztás nem egyszerűen csak lehetőségük, hanem feladatuk is volt, ... hogy szabadon, de a falu erkölcsi rendjének, viselkedési normáinak megfelelően, a közösség által ellenőrizve együtt lehessenek, szórakozhassanak.”²⁶⁸ Vagyis a tánc és játékaltsalmak kiváló terepei az enkulturációnak, a szocializációnak és végeredményben az individualizációnak.

²⁶⁵ Ratkó 2002.

²⁶⁶ Németh 1997: 14.

²⁶⁷ Németh 1997: 14–15.

²⁶⁸ Ratkó 1996: 51.

Az egyes néptáncok funkcióinak változása Ratkó definíciójában is megtalálható, amire már Kurath is utalt összefoglaló munkájában. A funkciók változásával kapcsolatban Mayora, valamint Holdenre és munkatársaira hivatkozva példát ad, miszerint a vallásos tartalom a művészi táncokban él tovább, míg a néptáncok főleg a szórakozást szolgálják, vagy – Hermann szavaival élve – a néptáncok nevelési tartalmukkal eloszlatják az előítéletet és ezzel – Shawn megfogalmazásával – hozzájárulnak a világ egységéhez.²⁶⁹ Anca Giurchescu a román néptáncok funkcióinak változásával kapcsolatban kiemeli: „... a hangsúly áthelyeződik a rituális-pragmatikus funkcióról az esztétikai-látványosságira és a ludikusra.”²⁷⁰ Roderyk Lange a lengyel néptáncok városi és falusi megjelenési formáinak vizsgálata során a funkcióváltozást kiemelve, annak további hatásaként „a táncok jövőbeli formai módosulásait” is kilátásba helyezi.²⁷¹

Ma már ritkán használják a körverbunkot avató funkcióban. Az avatásra, az életszakaszok átlépésének jelölésére más tevékenységeket használ a közösség. A férfítáncok tánckezdő funkciója is eltűnt már. Táncciklusok kezdését a mai szórakozó kultúrában nem jelzi jellegzetes táncforma. A néptánc szórakoztató funkciója sokkal hangsúlyosabb, mint bármikor. A színpadi néptánc megjelenésével és térhódításával ez a funkció került előtérbe. Az alapvetően önszórakoztatásra, vagyis egy másik funkcióra, a szórakozásra használt tánc átkerült a szórakoztató funkciójú táncok közé. A mutatványos táncok szerepe is megváltozott. Míg eredeti közegében a táncmulatságok, lakodalmak virtuskodó, színesítő elemei voltak ma már nem kerülnek elő egy táncházban. A szórakoztató funkciójú táncokhoz hasonlóan már csak a színpadon töltik be funkciójukat. Utóbbit Kurath a következőképpen fogalmazta meg 1960-ban: „...feltartóztathatatlanul terjed a világban a tánc céljának megváltozása: a hittől a multságba tolódik el, s ezzel erősen megváltoztatja a közönség hozzáállását, amely pedig a magamutogatás felé tolódik el.”²⁷² Vitányi Iván – mintegy feloldva a néptánc eredeti funkciójának teljes eltűnését – következőképpen fogalmaz: „Az a funkció azonban, amit a tánc a parasztleletben betöltött, mégsem enyészik el teljesen, hanem új életre kel a társasági táncban és a műkedvelő mozgalomban.”²⁷³ L. Merényi Zsuzsa a néptánc funkciójának változását a részletek konkrét megnevezésével – ugyanakkor mélyebb értelmezés nélkül

²⁶⁹ Kurath 1960: 236.

²⁷⁰ Giurchescu 1975: 203.

²⁷¹ Lange 1974: 50.

²⁷² Kurath 1960: 236.

²⁷³ Vitányi 1963: 259.

– mutatja be: „... a néptánc funkciója megváltozik, más lesz a feladata, más a helyszín, mások a táncolás feltételei és így a tartalma is lényegesen módosul.”²⁷⁴

A funkciók időbeli változásának vizsgálata mellett nem szabad figyelmen kívül hagynunk Royce táncfunkciókkal foglalkozó könyvrészletének összefoglalóját²⁷⁵, ahol a funkciók egymásmellettségét hangsúlyozza. Kiemeli, hogy egy tánc rendelkezhet több funkcióval is. A kutatás egyik legfőbb feladata, hogy feltárja a funkciók „nyíltságát, vagy rejtettségét valamint manifesztáltságát vagy látensségét”.²⁷⁶ Nyílt és manifesztálódott funkciók alatt a társadalom tagjai által elismert vagy előtérbe helyezett tánc szerepköröket, míg a rejtett és látens funkciók alatt a felszín alatti, a kutatás által feltárt szerepköröket érti. Példaként említi a nyugati táncművészet társastáncainak nyílt rekreációs funkciója mellett rejtetten megjelenő párkereső funkciót.²⁷⁷ A funkcionális vizsgálatok esetében három fő elvre hívja fel figyelmünket: (1) a funkcionális elemzés olyan rendező, vagy osztályozó módszer, ami kevésbé bír magyarázó erővel, (2) az egyes táncoknak számtalan funkciója lehet, melyek közül a kutatás során ki kell választani az elsődleges és a másodlagos funkciókat, megjelölve nyílt vagy rejtett jellegüket, végül (3) a funkciók az idő során nem maradnak változatlanok.²⁷⁸ A funkciók egymásmellettségére hívja fel figyelmünket Giurchescu és Nahachewsky is a táncot, mint kommunikációs formát vizsgáló tanulmányaikban. Giurchescu kis²⁷⁹ – ahol a táncos egyidejűleg a táncal kifejezett üzenet forrása és vevője – és nagy²⁸⁰ – melyben szétválik a táncüzenet forrása, az előadó és a vevő, a nézők – kommunikációs köre egyidejűleg jelenik meg a táncesemény során.²⁸¹ Nahachewsky négy különböző kategóriát állított fel a tánc, mint kommunikációs üzenet vevőjének figyelembevételével. Hangsúlyozza, hogy „sorrendjükkel nem szándékozik hierarchiát, vagy fontossági sorrendet felállítani”.²⁸²

A nemzetközi és a hazai táncfunkciókkal kapcsolatos munkák tanulmányozása után egyrészt kirajzolódik a téma fontossága, másrészt a részletek kidolgozásának hiánya. A legtöbb esetben a funkciók csupán érintőlegesen kerülnek elő a szerkezeti, történeti, rendszerezési kérdések tárgyalásával egyetemben. A kifejezetten funkciókkal foglalkozó tanulmányok kevés kivételtől eltekintve a funkciók felsorolására szorítkoznak, nem adnak részletes definíciót az egyes funkciók mellé.

²⁷⁴ L. Merényi 1966: 59.

²⁷⁵ Royce 1977: 83-85.

²⁷⁶ Royce 1977: 83.

²⁷⁷ Royce 1977: 83.

²⁷⁸ Royce 1977: 85.

²⁷⁹ Dolgozatomban a szórakozó, mulató funkciónak felel meg.

²⁸⁰ Dolgozatomban a szórakoztató, bemutató funkciónak felel meg.

²⁸¹ Giurchescu 1973: 176.

²⁸² Nahachewsky 1995: 4.

Az alábbiakban a kutatásomhoz kapcsolódó funkciókkal foglalkozok részletesen. A szórakozó, mulató táncok, valamint a bemutató, mutató, virtuskodó (szórakoztató) funkció elnevezéseket az 1970-80-as évek szerinti magyar funkció felosztások alapján használom.

3.3.2 Szórakozó, mulató táncok

A funkciófelosztásokban a mulatsági-szórakozó funkció kitüntetett helyen szerepel, ami annak is köszönhető, hogy a néptánc a hagyományos közegben nagy szerepet kapott. Az emberek a néptáncokat elsősorban önszórakoztatásukra, kikapcsolódásra járták. Táncsal leginkább a mulatságokban, lakodalmakban, családi összejöveteleken töltötték idejüket. Az antropológiai kutatások azonban nem érintik részletesen ennek a funkciónak a jellegzetességeit, időbeli változásait. A XIX-XX. században a szórakozó néptáncok a paraszti kultúrában nagyon fontos, a társadalmat fenntartó szerepkört láttak el: a párválasztás, az udvarlás elsődleges szinterei voltak. A fiatalok szervezett találkozására a megrendezett és a spontán táncalkalmak adtak lehetőséget. Itt az idő legnagyobb részét a mulatsági páros táncok tették ki, melynek nagy szerepe volt a későbbi házastárs megtalálásában²⁸³, hiszen a közös tánc többek között megmutatta a két fél összhangját is. Az erdélyi Magyarszentbenedeken a házasság igen ritkán jöhetett létre, ha az egyik fél jó táncos volt, de a másik nem.²⁸⁴ A táncházakban járt szórakozó táncok a párválasztás mellett betöltötték a feszültségoldás és rekreáció funkciót is. Antony Shay és Anca Giurchescu felosztásában kiválóan látszik e kettős szerepkör, hiszen rendszerükben egy kategória – a tánc, mint szórakozás és rekreáció (Shay) valamint ludikus sík: szórakoztató, felfrissítő funkció (Giurchescu) – alatt szerepel. E mellett fontos szerepet kap a tánc, mint a lélek megnyilvánulása és felszabadítása funkcióban is.²⁸⁵ Talcott Parsons kategóriarendszeréből is kiolvashatjuk ezt a szerepkört a sémafenntartás, feszültségkezelés, szocializáció funkcióban. A paraszti táncok kultúra mulató táncainak valamint a felosztásokban található funkciók tényleges kapcsolatának kutatása még várta magára.

A táncalkalmakon túlnyomó részt a szórakozó táncok kerültek elő.²⁸⁶ Mivel a társadalom elvárta ismeretüket, otthon is rendszeresen gyakorolták azokat.²⁸⁷ „Az iskolás kor végéig meg kellett tanulnia táncolni, hiszen a serdülő-és ifjúkor udvarlási, párválasztási időszaka elképzelhetetlen volt táncos tudás nélkül. Természetesen nem

²⁸³ Vasas 1993: 127.

²⁸⁴ Balla 1992: 2.

²⁸⁵ Vö. Jánosi 1986: 205–206.

²⁸⁶ Kaposi–Maács 1958: 9.

²⁸⁷ Gönyey 1958: 133–143, Pesovár Ferenc 1978: 9–10, Vasas 1993: 72–73, Ratkó 1996: 44–47, Kaposi 1999: 52–59.

mindenkiből lett jó táncos, de egy bizonyos szinten a legügyetlenebbeknek is el kellett sajátítaniuk a tánc alapjait.”²⁸⁸ Szép példa, hogy a mezőségi Széken „Az aprók táncán 50-60 gyermek vett részt. A résztvevők túlnyomó része táncolt is.”²⁸⁹ A mulatsági táncok az egyén életében számtalanszor feltűntek, művelésükkel, gyakorlásukkal sok időt töltöttek el.

A néprajzi szakirodalomban átfogóan Pesovár Ferenc²⁹⁰ részletesebben Kaposi Edit bodrogi kutatója²⁹¹, valamint - három nyírségi falu tüzetes, hosszú távú kutatása alapján - Ratkó Lujza²⁹² mutatja be a paraszti kultúrában megjelenő táncszerepet, a tánc egyén életében betöltött fontosságát. A monografikus munkák²⁹³ is hozzásegítenek a különböző táncalkalmak, és az ott megjelenő táncok vizsgálatában. A táncos alkalmakat és ezáltal a táncra fordított időt a rendelkezésre álló forrásokból becsülhetjük meg, mely segítségével jobban körvonalazható a szórakozó-mulató táncfunkció léte és súlya.

A gyermekkor, az ifjúkor és a felnőttkor táncéletét vizsgálva megállapítják, hogy az ifjúkor táncélete a leggazdagabb. Hiszen a „közös játék mellett a különböző táncmulatságok, bálók jelentették az ismerkedést és a szórakozást nyújtó rendszeres találkozási lehetőséget.”²⁹⁴ Az ifjúkori közös játékok, táncmulatságok célja a szórakozás mellett a közösségben betöltött szerep megszilárdítása és legfőképp a későbbi házastárs megtalálása volt. A békési Lovas Jánosnétól Ratkó Lujza a következőt gyűjtötte: „Mikor a cikkabolhát játszottuk itt a Gödrögbe, oszt összefutottunk, oszt mindig avval futottunk össze, hogy nagyon soknak a’ lett a párja haláláig!”²⁹⁵ A paraszti kultúrában az udvarlási időszak nem nélkülözhetette a megfelelő táncudást. Az egyéni különbségekre tekintettel, a közösség elvárta a megfelelő táncudást²⁹⁶, amelyet az ifjúkor számos táncalkalmán bizonyított. A tánc fontosságát a közösség és az egyén számára lemérhetjük az évkörben megrendezett táncalkalmak mennyiségével és az időszakokkal. Az egyházi mulatságtiltó, szent időszakokban is megtalálták a fiatalok a módot a szórakozásra. Böjtben például minden vasárnap és ünnepnap tartottak játszót. A magyar nyelvterület nagy részén ebben a táncvilági időszakban a párválasztó játékok töltötték be a bálók, táncmulatságok funkcióját. A falu népe és gyakran a papok sem tartották illetlennek a

²⁸⁸ Ratkó 1996: 44.

²⁸⁹ Novák 2000: 53.

²⁹⁰ Pesovár Ferenc 1978.

²⁹¹ Kaposi 1999.

²⁹² Ratkó 1996.

²⁹³ Pesovár Ferenc 1954, Jakab 1955, Hegedüs 1955, Karsai 1955, Kallós 1964.

²⁹⁴ Ratkó 1996: 90 lásd még Gönyey 1958: 33.

²⁹⁵ Ratkó 1996: 55.

²⁹⁶ Gönyey 1958: 133, Pesovár Ferenc 1978: 3, Ratkó 1996: 90, Kaposi 1999: 52–53.

bőjti párválasztó játékokban megjelenő énekszóra járt táncot, és a velük együtt járó hangos jókedvet.

A játéskhoz hasonlóan a spontán táncalkalmak rendszeres mulatsági események voltak a falvakban. A munkák végeztével az utcán, a nagyobb tereken verődtek össze a baráti társaságok, utcabeliek. Hetente akár több alkalommal is kialakultak ilyen előre nem szervezett, meghívás nélkül is látogatható táncalkalmak. Nemegyszer előfordult, hogy a faluban egy napon több helyszínen is kialakult spontán táncmultság. A bőjti időszakot követő jó időben, egész nyáron át az őszi esősebb, hidegebb időjárásig rendszeresek voltak a spontán táncmultságok.²⁹⁷

A nagyobb előkészületet igénylő báloknak két nagy csoportját különböztetjük meg. Jellemző rájuk, hogy kifejezetten táncra alkalmas téren, teremben tartják és zenekart fogadnak. A spontán táncalkalmakhoz közelebb álló udvari, házi bálokra általánosságban a kisebb létszám, a szabad belépés, a táncter nyíltsága (udvar, csűr) volt jellemző. Időtartamuk így elérhette a 4-7 órát is. A spontán táncalkalmakhoz hasonlóan jó időben akár heti rendszerességgel tartották. A házi bálokhoz hasonló páros bálokon a falusi fiatalok ritkábban vehettek részt. Hiszen ekkor általában egy szobában egy szűkebb közösség gyűlt össze. Szigorúan csak a meghívottak vehettek rajta részt. Gyakrabban késő ősszel és télen tartották, de rendeztek nyáron is az udvaron, vagy a csűrben. Időtartamuk 3-6 óra volt. Előfordult, hogy a nyitott, bárki számára látogatható udvari bál sötétedés után a szobában zárt páros bálként folytatódott.²⁹⁸ Kisebb szervezési igényű táncmultságok közé tartoznak a kocsmában, csárdában kialakuló multságok. A tulajdonosok vasárnaponként rendszeresen fogadtak zenészeket, ezért könnyen kialakulhatott tánc. Ilyen jellegű multságokra már a XVI. századtól vannak adataink. A csárdabeli táncokról ebből a korból elsősorban egyházi tilalmak révén szerezhetünk tudomást. A XIX. századból már útleírások, könyvek is leírják a félig-meddig szervezettnek mondható kocsmában lezajló táncmultságokat²⁹⁹. Időtartamuk nagymértékben változott a jelenlévőktől és hangulatuktól. Feltételezhető, hogy akár 4-6 órán keresztül is tartottak. Mezőföldön a kocsmai táncmultságok nemcsak a kocsmába járók mellékszórakozása volt, hanem a lányok és a legények mellett még a házasemberek is ellátogattak feleségükkel. Gyakran ők nyitották a multságot.³⁰⁰

²⁹⁷ Pesovár Ferenc 1954: 10, Jakab 1955: 120, Karsai 1955: 126, Pesovár Ferenc 1978:38, Ratkó 1996: 78, Kaposi 1999: 28–36.

²⁹⁸ Ratkó 1996: 80.

²⁹⁹ Pesovár Ferenc 1978: 36–37.

³⁰⁰ Pesovár Ferenc 1983: 119.

A szervezett táncmulatságok közül a bálók tekinthetők a legnagyobb előkészületet igénylő, a falu bizonyos rétegének egészét érintő eseményeknek. A falu táncéletének igazi nagy ünnepei voltak. A nagyobbakat a községháza, vagy az iskola udvarában, a falu nagy termében a kisebb, inkább családokat érintőeket udvarokban, házaknál tartották. Mindig jeles alkalomhoz kötődtek. Különösen nagyobb egyházi ünnepekhez (húsvéti bál, pünkösdi bál, úrnapi bál, karácsonyi bál), jeles napokhoz (Szent György napi bál, május elsejei bál, Péter, Pál napi bál, Anna napi bál, Szent István napi bál, Mihály napi bál, Márton napi bál, András napi bál, Katalin napi bál, Miklós napi bál, István napi bál, János napi bál, Újévi bál, Erzsébet napi bál, Farsangi bál)kapcsolódóan rendezték meg. Természetesen a bálók rendszere az évek során különböző gazdasági, társadalmi okok miatt változhattak. A település életében nagy jelentőséggel bíró munkavégzéssel, vagy társadalmi élettel összefüggő bálók (arató bál, szüreti bál, házavató bál, tűzoltó bál, levente bál, lányegyleti bál) is rendszeresek voltak. Kaposi Edit a bodroghközi bálók számának növekedését tapasztalta a második világháború utáni időszakban: „Még a 30-40 évesek is belesodródtak a táncba, pedig rendszerint csak nézni mentek. 1946-47-ben minden vasárnap, minden faluban rendeztek bált.”³⁰¹

Egy egyén életében ritkábbak, de jelentősek a családi eseményekhez, emberélet fordulóihoz, munkaalkalmakhoz köthető bálók (kézfogó, csigacsináló, lakodalom, hérész, keresztelő, bevonulás, néveste, disznóvágás, dörzsölő, fonó). A nagyobb bálók időtartama is elérte a 4-6, vagy annál több órát is. Előfordult, hogy a vasárnap ebéd után kezdődő bált megszakították a vacsora idejére, majd hajnalig folytatták.³⁰² „Nappal a tánc déli fél egy-egy órától este, szürkületig tartott. »Ahogy ebédeltünk, egyenest a táncba mentünk, ebéd után már be is állott a tánc.«”³⁰³ Azonban ennél hosszabb mulatozásra is van adat. A szatmári Tyukodon „Megtörtént az is, hogy lányok tértek vissza a hajnali órákban, s akkor még késő délelőttig táncoltak, mulattak.”³⁰⁴ Hasonlóan hosszú mulatságról tesz említést Hegedűs László a Kalocsa környéki Homokmégy asszonybálgjáról: „Vacsora után maskarázás járja: lakodalmat tartanak, amelyben asszonyok öltöznek fel vőlegénynek, násznagynak és vőfélynak. Majd táncolnak reggelig. ... Reggel hatkor azután a 40-50 asszony hujjogatra marsolta végig a főutcat.”³⁰⁵

³⁰¹ Kaposi 1999: 24.

³⁰² Pesovár Ferenc 1954: 13, Karsai 1955: 132, Hegedűs 1955: 122, Gönyey 1958: 141, Pesovár Ferenc 1978: 39–46, Ratkó 1996: 51–91, 135–173.

³⁰³ Kallós 1964: 237.

³⁰⁴ Pesovár Ferenc 1954: 18.

³⁰⁵ Hegedűs 1955: 123.

A szórakozás mellett a mulató funkciójú néptánc számtalan más, rejtett funkcióval is rendelkezett, rendelkezik.³⁰⁶ Ide tartozik a táncillem³⁰⁷, mely egyik funkció felosztásban sem szerepel önálló elemként. Ugyanakkor szorosan összefügg Parsons³⁰⁸ beilleszkedés és Shay³⁰⁹ a tánc, mint a társadalmi szervezet tükörképe és megerősítése funkcióikkal. Az egyén társadalmi helyzetét az is megmutatta, hogy csak bizonyos életkor felett mehetett a bálba, vagy csak azok a leányok mehettek el, akit a szüleitől egy legény elkért. A táncházban a szociális kapcsolatok megjelenítését a felkérés elfogadása is mutatta.

Az élet más területein is hasznos elfogadást példázza Jakabóczy Miklósné geszterédi asszony visszaemlékezése: édesapám mindig arra tanított, hogy „egy nóta nincs egy fél nap ... senkit meg nem szabad sérteni, hogy ... nem megyek el táncolni”.³¹⁰ A paraszti kultúrában az emberi kapcsolatokban való eligazodást segítették a lekérés, párcsere szabályai, az illendő fogásmódok, a térbeli elhelyezkedés a táncterén, tánc közbeni magatartás vagy a más településről érkezők segítése. Ha a szomszédos faluból érkeztek legények a mulatságba a konfliktusok elkerülése érdekében a szervezők tánc közben „osztották”³¹¹ ki számukra azokat a leányokat, akiknek nem volt komoly udvarlójuk a faluban. Ahogy már korábban írtam a táncpartner választása hozzásegíthette a fiatalokat a házastársuk megtalálásához is. Tánc közben vált nyilvánvalóvá, hogy a két fél mennyire érti meg egymást, mennyire tudnak közösen együtt létezni. Itt derült ki, hogy valójában szavak nélkül is megértik-e egymást. Egy egész vasárnap délutánt és estét felölölő tánc valójában erőnlét fejlesztésre, fenntartásra is szolgált.

Szót kell még ejtsünk a szervezéssel együtt járó felelősségvállalás kérdéséről is. Az élet más területein is hasznos tulajdonságokat már itt, a táncok szervezésekor gyakorolták a kezesek. Az ő feladatuk volt az esemény bejelentése a falu közösségének, vagy a hivatalnak. Nekik kellett lefoglalni a helyszínt, a zenekart. Legtöbb esetben ők előlegezték meg a zenekar, a teremérlet, a fuvar és az étkezés költségeit. Valamint ők feleltek a rendért is. Vagyis sokrétű felelősséggel kellett megbirkózzanak.³¹²

Az előbbieken ismertetett paraszti társadalomban megjelenő szórakozó táncfunkcióval kapcsolatos megállapítások visszaköszönnék a revival közegeiben is. Liszkay Zsuzsa³¹³ 1973 tavaszán három alkalommal végzett kutatást Budapest egyik

³⁰⁶ A funkciók egymás mellettségének kérdéséről lásd Royce 1977: 83-85.

³⁰⁷ Kaposi átfogó kutatásában külön fejezetet szentel a táncillemnek. Kaposi 1999: 42-45.

³⁰⁸ Parsons-Shils 1951: 151-153 vö. Royce 1977: 83.

³⁰⁹ Royce 1977: 79.

³¹⁰ Ratkó 1996: 112.

³¹¹ Először a szervező kérte fel a lányt táncolni, majd tánc közben átadta a vendégnek.

³¹² Gönyey 1958: 140-141, Pesovár Ferenc 1978 47-48, Ratkó 1996: 91-101.

³¹³ Liszkay 1974: 50-54.

leglátogatottabb táncházában a Fővárosi Művelődési Házban. Az adatok összesítése után feltűnő, hogy a budapesti közönség hasonló módon viszonyul a néptáncokhoz, mint a paraszti kultúrában élők.³¹⁴ A „Mi a véleményed a néptáncról?” kérdésre a legtöbben a szórakozást, a közösségi létet, és a néptánc, a táncház nevelő hatását emelték ki.

A kérdőívben tapasztaltakat erősíti meg Vásárhelyi László is, aki hivatásos táncosként, táncoktatóként, valamint a táncház mozgalom indulásakor már több mint 10 éve a Népművelési Intézet Táncosztályának munkatársaként kiváló rálátása volt a néptáncra. A Táncművészeti Értesítőben közölt írásában³¹⁵ kiemeli, hogy a táncházban járt néptánc „... esztétikai nevelőértéke, mind pedig az emberi magatartásformára, annak kialakítására gyakorolt hatása tehát határozottan pozitív.”³¹⁶ Mindezt úgy, hogy Vásárhelyi szerint nem kapcsolható a táncházhoz „romantikus sallang”, vagy „dagadó nemzeti önérzet”. Kiemeli továbbá, hogy nem egy korábbi hagyomány teljes, komplex átvétele látható a revival mozgalomban, hanem az aktuális használóknak – a XX. század utolsó negyedében élő városi fiatalságnak – leginkább fontos tradíció részeként továbbéléséről van szó. Ami nem más, mint a közösségi együttlét és az önszórakoztatás.

3.3.3 Színpadi néptánc

A kiváló táncosok mozdulatai abban az esetben is jelentenek mások számára esztétikai élményt, ha a táncos csak önmaga szórakoztatására mozog. Ez az alapvető tény és a tánc sokszínű szerepe vezethet a mások szórakoztatására kialakult funkcióhoz.

Kutatásomnak nem célja a mutatóanyag, szórakoztató táncok kialakulásának és megjelenési formáinak részletes elemzése. A hagyományos, paraszti közösségek virtuskodó táncainak megjelenési formáira a 3.2 A magyar néptánc főbb jellegzetességei fejezetben már utaltam. A tánc történeti szakirodalomnak³¹⁷ számtalan példát hoznak a mások szórakoztatására különböző történeti korokban bemutatott táncokra. Továbbá utalnak az emberré válás során és az állatvilágban megjelenő mozgásformák lehetséges kapcsolataira³¹⁸, melyre az etológiai szakirodalomban³¹⁹ is találunk példát.

A következőekben a dolgozat témájához szorosan kapcsolódó, a hagyományos és a revival közeget egyaránt érintő színpadi néptánc egyes aspektusaival foglalkozok.

A bemutató-mutatóanyag táncfunkció egyik speciális csoportjának tekinthető a színpadi néptánc. Már Balassi Bálint 1572-ben a királyi udvarban előadott juhásztáncát

³¹⁴ A kitöltők többsége közép-, és felsőoktatásban tanuló.

³¹⁵ Vásárhelyi 1974: 55–56.

³¹⁶ Vásárhelyi 1974: 55.

³¹⁷ A teljesség igénye nélkül: Sachs 1937, Royce 1977, Kaán 1996.

³¹⁸ Sachs 1937: 10–11, 55, Körtvélyes 1999: 16.

³¹⁹ Dröscher 1993: 10, Csányi 2011: 276–280.

és Thurzó György nádor embereinek 1615-ben wittenbergieknek bemutatott hajdútáncát is színpadi néptáncoknak tekinthetjük.³²⁰ A XIX század elejéről szaporodnak meg az adatok³²¹ a korabeli pásztorok táncának színpadra viteléről. Richard Bright angol utazó megfigyelhette a még nem színpadi, de a közönségnek szóló toborzókatánc táncát, valamint színpadi néptáncként találkozott a keszthelyi hallgatók kanásztáncával. Maácz László kiválóan világítja meg a jelenség lényegét: a „Georgikon «Helikoni ünnepségein» a ... pásztortáncok alkották a rendre visszatérő szabadtéri látványosságot – mai szóval: fesztiválattrakciót – a mezőgazdálkodást tanuló fiatalok előadásában.”³²²

A színpadi néptánc kialakulásával – ezen belül a Gyöngyösbokréta létrejöttével, eseményeivel, a hivatásos és az amatőr együttesek életére tett hatásaival foglalkozó tanulmányok, valamint a regös cserkészlet és az erdélyi vagy felvidéki népművészeti bemutatókkal – foglalkozó munkák³²³ részletesen bemutatják a folyamat egyes összetevőit. Vitányi³²⁴ külön kiemeli a színpadi néptánc előzményeiként az Angol Néptánc Társaságot és a Nemzetközi Néptánc Szövetséget, melyek a néptánc mozgalom kezdeti lépéseivel még jobban ráirányították a magas művészet figyelmét folklórra, így az karaktertáncokként egyre gyakrabban megjelentek a balett színpadokon³²⁵ is.

A Gyöngyösbokréta mozgalom megszűnése után keletkező űrbe a Muharay Elemér vezette népi együttes-mozgalom lépett be. Előzménye a Levente Központi Művészegyüttes volt, amelyet Muharay neve mellett Szabó Iván tevékenysége fémjelzett. A Gyöngyösbokréta az 1940-es évekre sematizáló bemutatásával szembefordulva a népművészetet komplexebb, közösségteremtő műfajjá szélesítette, melyben kiemelkedő szerepet kapott a népi színjátszás. A Levente Központi Művészegyüttes mellett ezt a szellemiséget képviselte a KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete) is. Vezetője Molnár István a nemzeti öntudatot művészi szinten jutatta el a tömegekhez. E két mozgalom és vezetőik, akik a hamarosan megalakuló hivatásos együttesek vezetői lesznek egyre nagyobb mértékben jelennek meg a hétköznapi életben. A Népművelési Intézet égisze alatt számos csoport vitte tovább a Gyöngyösbokréta hagyományörző, közösség összetartó szerepét. Azonban Muharay elgondolásai alapján

³²⁰ Kardos D. 1987: 38.

³²¹ Maácz 1991: 9, Szerecz 1970: 41–42, 48.

³²² Maácz 1991: 9.

³²³ Átfogóan Kardos D. László (1987: 37–80) és Fuchs Livia (2007: 185–203) ír a témáról. Míg az egyes területekről részletesebben az alábbi munkák értekeznek. Gyöngyösbokréta: Pálfi 1970, Dóka 2011, Bányász–Kovács–Pethő 2010, Kovács–Megyeri 2012, Kovács Henrik 2013; regös cserkészlet: Dóka 2011; erdélyi paraszt táncosok és a színpad/média kapcsolata: Gagyí 1987; felvidéki bemutatók: Liszka 2002; együttesek, intézmények: Gombos é. n., Bolvári 2009; koreográfus nemzedékek: dr. Jakabné Zórándi 2009.

³²⁴ Vitányi 1963: 222–223.

³²⁵ Vitányi (1963: 223) Gyagilev Petruskáját, Rodrigues Várnászát, valamint Mjasszin műveit említi.

már a színpadi megnyilvánulásai sokkal nagyobb szerepet kaptak. A politika hamar felismerte, hogy a népi együttesek, páva körök kiváló terepei a kor egységesítési szándékú „népnevelésének”. Kereteiken belül könnyen megvalósítható az uniformizált, a hatalom igényeit kielégítő „művészeti” és „hazafias” nevelés. Az 1945 és 1948 közötti időszakban Karácsony Sándor és Keresztúri Dezső jóvoltából olyan oktatáspolitikai valósult meg, ahol a különböző művészeti csoportok támogatása lehetővé tette az egyéniségek kibontakozását, valamint a korábban az oktatásból kiszorult társadalmi rétegek iskoláztatását.³²⁶

A kor színpadi néptáncának nagy lendületet adtak a Világifjúsági Találkozók. A VIT-ekre készülő koreográfiák betanulásával az 1950-es években oly ritka külföldi utazás lehetősége csillant meg a falusi fiatalság számára. A szórakoztató néptánc előretörésének a külföldi vendégszereplések csak a csúcát jelentették. A több mint 200 népi együttes régiós és országos fesztiválokra mutatta be a közönségnek a már színpadra összeállított hagyományos mulató táncaikat. Ezek az új funkcióban megjelenő néptáncok tették lehetővé az áhított rádió, tv, vagy külföldi vendégszereplést. A színpadi néptánc művészetnek az 1960-as években a Duna-menti Folklórfesztivál és a Röpülj páva jelentette az elsődleges táptalajt.³²⁷

Az amatőr mozgalmak mellett a második világháború után állami fenntartással megalakultak a hivatásos együttesek is, amelyek szintén az aktuális kultúrpolitika kívánalmait tükrözték.³²⁸ A korszakról és az ott elindult néptánc megítélésről Györgyfalvai Katalin 1977-ben így szól a Magyar Táncművészek Szövetsége Néptánc tagozatának vitáján: „Maradt a régi mechanizmus, mert a protokoll ünnepségeken a néptáncnak csak a sorminta szerepét szánják. ... a NÉKOSZ emlékműsorán megint csak a «kikapcsolódás, a sorminta, röpülő szoknya» megtestesítőjeként láthatta a néptáncot. ... Személyes tapasztalatból tudom, hogy néhány embernek még ma is ezt jelenti a »néptánc«.”³²⁹ Utóbbi mondatát 2015-ben szó szerint én is meg tudom erősíteni. Több esetben találkoztam politikusok, oktatási intézményvezetők, polgárok részéről a néptáncot ilyen, egysíkú megközelítésben értelmező kijelentéseivel.

A színpadi néptáncművészet számtalan megnyilvánulási móddal lép a nagyközönség elé. Röviden, csupán az úttörő személyeket felsorolva mutatom be a színpadi néptánc műfajait.³³⁰

³²⁶ Maácz 1991: 17–18, Dr. Jakabné 2009: 15, vö. Kardos D. 1987: 59–65.

³²⁷ Gombos é.n.

³²⁸ Fuchs 2007: 194–202.

³²⁹ Kaposi–Szentpál 1979: 81.

³³⁰ Az 1970-es évek néptánc mozgalmával részletesen foglalkozik Maácz (1980) vö. Kardos D. 1987: 65–68.

Az 1950-60-as évek néptánc feldolgozásait (Rábai), tematikus műveit (Györgyfalvai, Kricskovics) a néptánckutatás eredményeit bemutató autentikus koreográfiák (Tímár) követték. A tematikus koreográfiák nagyobb ívű, hosszabb táncszínházi produkciók formájában is megjelentek (Novák). Számtalan kiváló mű született minden műfajban. Majd a nemzetközi trendeket követve az ezredfordulón megjelent a show irányzat is (Experidance).³³¹

A média segítségével elindult a színpadi néptánc népszerűsítése is. Gondoljunk az 1969-ben elindult Röpülj pávára³³², amit a Ki mit tud? televíziós vetélkedőben egyre inkább gyarapodó néptáncos, népzenei műsorszámok követték egészen 1996-ig. Zsúriének tagjai között Rábai Miklóssal, későbbiekben több éven át Vásárhelyi Lászlóval. A televíziós népszerűsítő, tehetségkutató versenyek 2012-ben a Fölszállott a pávában élednek újjá. A Fölszállott a páva kifejezetten népművészeti témájú műsorát a 2000-es évek televíziós tehetségkutatóiban feltűnő népzeneészek, néptáncosok készítették elő (pl.: Utasi Árpád mesemondó, Lakatos Zoltán és Rostás Viktor roma néptáncosok, 4 for Dance és a Fricska show irányzatú néptánc formációk). A néptáncos tehetségkutató népszerűségét mutatja, hogy két felnőtt és egy gyermek évadot is megszerveztek. Az ország és a Kárpát-medence táncos, zenész, énekes mozgalmát bevonva adott nagy lendületet a közösségeknek. Hatásának részletes vizsgálatai, vitafórumai kialakulóban vannak. Az első felnőtt szériát a legnépszerűbb közösségi oldalon élénk társadalmi diskurzus követte. A témára két külön csoport is alakult. Felületükön a versenyzők, szervezők, zsűritagok, nézők fejtették ki véleményüket, vitatták meg a fontos kérdéseket. A Fölszállott a páva a néptánc és a média kapcsolatát tárgyaló első tudományos konferencia³³³ témái között is megjelent.

A színpadi néptáncfesztiválok, versenyek kialakulásának, számuk növekedésének, vagy a néptánc színpadi megjelenésének sokszínűségnek (autentikus, tematikus, táncszínházi, show, stb.) részletes kutatása még várat magára.

3.4 A kutatástörténeti előzmények összefoglalása

A Kutatástörténeti előzmények fejezetben mindenekelőtt tisztáztam a dolgozatomban használt fogalmak jelentését. A tánc terminusának szakirodalmi feldolgozása során a táncnyelvek értelmezési különbségeinek feltérképezése során jutottam el a néptánc

³³¹ A néptánc kutatás és a táncház hatását, valamint a színpadi néptánc művészetben megjelenő stilisztikai jellemzőkről részletesebben ír Maács (1991: 23–24).

³³² Kárpát-medencében jelentős hasonló rendezvények a Megéneklünk, Románia és a napjainkban is létező délvidéki Gyöngyösbokréta rendezvények.

³³³ Néptánc a médiában. Konferencia a szentendrei Skanzenben. 2016. június 10.

fogalmának tisztázásához. Dolgozatomban a tudományos értelmezés szűkebben vett néptánc szakszót használom, mely egybevág a jelen kor közvélekedésében található néptánc fogalommal, ami egyben a kérdőíves kutatás célközönségének nyelve is. Így *néptánc* alatt a XIX-XXI. század során rögzített, szűkebben értelmezve a XX.-XXI. században lejegyzett, filmre vett köznépi táncfolklórt értem, melynek egyik – de nem kizárólagos – jellemzője, hogy hagyományozódásában az intézményesült formák nem játszanak jelentős szerepet.³³⁴

A néptánc a XX.-XXI. században még megtalálható eredeti, paraszti közegében és másodlagos megjelenési formáinak számtalan változatában. A két – több szempontból is eltérő – közeg megnevezésére a *hagyományos*³³⁵ és *revival* jelzőket használom. Előbbi esetében a tánc közösség életében betöltött szerepét és hagyományozódását helyezem előtérbe. Ennek következtében a társadalmi réteget megnevező *paraszt* szó helyett a *hagyományos közeg* szókapcsolatot használom.

A *revival* fogalmát használom a néptánc nem a hagyományos közegű létének kifejezésére. Azonban a szűkebben vett *revival* fogalom helyett a revitalizáció jelenségét is szem előtt tartva a *revival* egy már megszűnt, vagy megszűnőben levő tevékenységet alakít újra, tölti meg új élettel és tesz újra funkcionálóvá, amely folyamatban jelentős a használó belső indíttatása.³³⁶

A fejezetben röviden kitértem a Kárpát-medence tánc kultúrájának bemutatására. Feltárult a sajátos földrajzi elhelyezkedés és történeti fejlődés során kialakult tánc hagyomány jellegzetessége. A változatos történeti korokban gyökerező területileg eltérő változatokban élő tánc hagyomány szerves részét képezik a női, férfi, vagy vegyes kőrtáncok, a nagy arányban megtalálható páros táncok, a szólisztikus férfitáncok, az eszközös táncok stb. Többek között ennek a sokszínűségnek köszönhetően változatos funkciójú néptáncokat rögzíthettek a néptánc kutatók.

A néptáncok funkcióinak felosztására számos kategorizálás született. Az 1930-as években készült munkák még nem funkciókat, hanem olyan alkalmakat, eseményeket neveztek meg, ahol a tánc fontos szerepet tölt be. Az első kifejezetten tánc funkciókat

³³⁴ Vö. Ortutay 1934: 125-128, Kurath 1960: 233-254, Vitányi 1963: 19-26, L. Merényi Zsuzsa 1966: 55-61, Kaán 1983: 127-160, Maác 1991: 7-25, Pálfi 1997: 110-111, Körtvélyes 1999: 74-83, Kaeppler 2000: 116-125, Banes 2000: 143, Pesovár Ernő 2003: 3, Sándor 2006: 25, Fuchs 2007: 221-276, Keszeg 2008: 15-16, Kavecsánszki 2015: 68-72.

³³⁵ Vö. Giurchescu 1975: 191, 193, 203.

³³⁶ Vö. Taylor 1871: 63-144, Marót 1945: 8, Vitányi 1963: 266-267, Hoerbürger 1968: 30-31, Bodrogi 1981: 506, Åkesson 2006, Lundberg 2007, Keszeg 2008: 32-33, Schell 2009: 141, Juhász 2011: 157-165, Voigt 2017: 38 és Lukácsné 2015: 85-87.

megnevező munka³³⁷ a magyar Kaposi Edit 1946-48-as bodrogi kutatási eredményeképpen született.³³⁸ Már ekkor rávilágít a tánc társadalmi funkcióinak változására, amelyet az 1920-30-as évekre tesz. A bodrogi parasztság életében jelölt időszaknál korábban a tánc komplex funkciót töltött be, ami a későbbiekben szétvált: a társadalmi érintkezés egyik formája és ettől jól elkülöníthetően színpadi produkció lett.

Kaposi komplex látásmódja illeszkedik az angolszász kontextuális irányvonal megközelítéséhez. A társadalmi jelenségek funkcióinak Parsons-féle rendszeréből kiindulva Anthony Shay³³⁹ a tánc szerepköreit tovább pontosítva 6 funkciót különít el. Dolgozatom témájával összefüggésben itt most a szórakozás és rekreáció, valamint az esztétikai élmény funkciókat emelem ki ismét.³⁴⁰

Közép-Európában az 1970-es években Anca Giurchescu³⁴¹ révén megjelenik a nemzetközi komplex látásmódot magában foglaló, szemiotikai irányultságú funkció felfogás. A tánc társadalomban értelmezett síkjai közül kiemelem az esztétikai síkot (esztétikai és látványossági funkció) és a ludikus síkot (szórakoztató, felfrissítő funkció).

A magyar tánckutatók³⁴² a strukturalista személetet helyezték előtérbe. Funkció meghatározásaik szintén az 1970-es évektől láttak napvilágot. Rendszereikben elkülönül – a megnevezésében rendkívül heterogén – a dolgozatom szempontjából kiemelt a szórakozás; szórakozó-mulatsági; mulató; szórakozó, mulató; mulató; szórakoztató-mulatsági terminusokkal jelölt és a színpadi produkció; mutatványos-ügyességi; bemutató, mutatványos, virtuskodó táncok; mutatványos vagy szórakoztató szakszavakkal körülírt két funkció.

Anca Giurchescu már 1975-ben³⁴³ felismerte a táncesemény kommunikációs elemeinek fontosságát és a táncüzenet vevőjének szempontjából kis és nagy kommunikációs kört határozott meg. Elméletét Andriy Nahachewsky³⁴⁴ továbbgondolva a kis kommunikációs körnek a reflexív (visszaható) táncot felelteti meg, míg a nagy kommunikációs kört résztvevői, szakrális és bemutató táncokra osztotta. A felosztások ismerte a funkciókutatásban hasznos, hiszen a kis kommunikációs kör és a reflexív (visszaható) tánc olyan jelenséget ír le, ahol a táncos önmaga számára hozza létre a

³³⁷ A korábbi tanulmányokban (Sachs 1937, Lévi 1938, Haskell 1938) természetesen vannak olyan táncmegnevezések, amelyek előrevetítik a későbbi kutatások során megnevezett funkciókat.

³³⁸ Kaposi 1999.

³³⁹ Royce 1977: 79.

³⁴⁰ Shay 2018-as előadásában a korábbi hat funkciót tovább cizellálja.

³⁴¹ Giurchescu 1975: 191–204.

³⁴² Kallós-Martin 1970, Martin 1979a, Martin 1979b, Martin 1984, Pesovár Ferenc 1978, Felföldi 1987 és 1997, Maácz 1991, Ratkó 2002, Varga 2018.

³⁴³ Giurchescu 1975: 192.

³⁴⁴ Nahachewsky 1995: 4.

táncélményt (esetemben az önszórakoztató táncfunkcióval azonosítom), míg a nagy kommunikációs kör résztvevői, szakrális és bemutató tánca elsősorban mások szórakoztatását jelentik (dolgozatom szórakoztató funkciójának felel meg). Felhívom a figyelmet, hogy Nahachewsky résztvevői kategóriája ebben a tekintetben nagyon közel esik a visszaható tánc önszórakoztató voltához, hiszen ebben az esetben a táncot létrehozók és a táncélményt megélők személyei azonosak, míg a szakrális és a bemutató táncok esetében a táncüzenet vevői egyáltalán nem részesei a tánc létrehozásának.

A szórakoztatás történetiségét vizsgáló Jánosi György által felállított rendszer nagyban összefügg a néptánc funkciók számos elemével. A néptánc szerepköre a szórakozás tekintetében identifikációs funkciót, azon belül elsősorban kiegészítő-kompletációs alfunkciót – kikapcsolódást, feszültségoldást – tölt be.³⁴⁵

A 3.3 Néptánc funkciói fejezetben továbbá röviden ismertettem két – a legtöbb felosztásban megtalálható és a dolgozat témájához szorosan kapcsolódó – funkciót. A szórakozó, mulató táncok meghatározó szerepet töltöttek és a töltenek be a XX.-XXI. század hagyományos és revival közegében egyaránt. A bemutató funkciójú néptáncok esetében kiemeltem az egyre inkább teret nyerő színpadi néptánc műfaját.

Vizsgálatomban szem előtt tartom Royce ajánlását a funkció vizsgálatokkal kapcsolatban. Így nem célom a táncokat a funkcionalitásuk segítségével magyarázni, hiszen a funkciók időben folyamatosan változnak. Ugyanakkor fontosnak tartom megvizsgálni, hogy a magyar néptánc funkciója a revival közegben milyen változásokon megy keresztül, valamint a sokrétű néptánc funkciók közül melyek a nyílt/rejtett és/vagy manifesztálódott/látens szerepkörök.³⁴⁶

³⁴⁵ Jánosi 1986: 205–206.

³⁴⁶ Royce 1977: 83–85.

4. A néptánc szerepének alakulása a XX-XXI. században

4.1 Néptánc szerepe a hagyományos közegben

A következő fejezetben a hagyományos közösségben felnőtt, arról még emlékekkel rendelkező korosztály témához köthető elbeszéléseit ismertetem. A terepmunka gyűjtéseit több éven keresztül folytattam magyarországi és erdélyi magyarok valamint Magyarországon élő svábok között.³⁴⁷ A mintavételi helyszínek térbeli, nemzetiségbeli sokrétűségével segítem a következtetések általánosabb érvényűségének biztosítását. Adatközlőim visszaemlékezései az 1930-90 évek eseményeit foglalják magukban.

Az erdélyi Szépkényerűszentmártonban is megtalálhatóak a nagy, szervezett bálók és a kisebb, pár családot érintő házi táncmulatságok. Lőrincz János, parasztzenészként³⁴⁸ az 1940-es évek végétől közel 10 éven keresztül muzsikált karácsonyi házi bálókban. Előfordult, hogy a mulatság hossza elérte a négy egymást követő estét. A böjti időszakokat leszámítva szinte minden vasárnap tartottak táncmulatságot a faluban. A zenészt leginkább kapáló vagy arató kalákával fizették. Azonban a munkanap sem telhetett el tánc nélkül. Már reggel a fiatalság összegyűjtése muzsikálással történt. Sőt a munka alatt is szólt a muzsika. Ebédszünetben is eljártak két párt. Egy-egy ilyen kalákán 30-40 fiatal vett részt a kezesek vezetésével, amiért a muzsikus 10 vasárnap szolgáltatotta a zenét a vasárnapi bálókban. A lakodalmakat inkább nyáron és ősszel tartottak, évente akár 10 lakodalmon is részt vehetett egy-egy család. Az 1950-es években már hétfőn este elkezdődött a siratóval, ahol a fiatalság éjfélig táncolt. Másnap, kedden reggel ismét a fiatalságot hívogatta a két vőfély, majd a lakodalmas háznál folytatódott a tánc. A polgári és az egyházi esketés után estig táncolt a fiatalság, majd hazamentek, mert ekkortól a házasoké volt a mulatság.³⁴⁹

Ezek után nem meglepő, hogy a hagyományos, paraszti közegben a társadalom nagy része rendelkezett a mulatsági táncok ismeretével. Erre példa az erdélyi Ördöngösfüzes 1940-60-as évek táncéletének jellemzése is. A fiatal legények nagy többsége rendszeresen járt táncházba. Itt a páros táncok tették ki a táncrend túlnyomó részét. Csupán a közösség elenyésző hányada volt az, amelyik nem ismerte a páros táncokat, de ettől függetlenül ők is látogatói voltak a táncházaknak. Azok a legények,

³⁴⁷ A gyűjtések és az adatközlők adatai a Melléklet 7.3 fejezetében találhatóak.

³⁴⁸ „A parasztzenész kifejezés a hagyományos szóhasználatban amatőrt, vagy legfeljebb mellékfoglalkozásút jelent.” Sárosi 1998: 128.

³⁴⁹ Lőrincz János (született 1916-ban), Harangozó Márton (született 1931-ben), Harangozó Borbála (született 1940-ben), Szépkényerűszentmárton.

akik jó táncosnak számítottak, előnyben voltak a párválasztásnál. Számtalan ördögösfüzesi említette, hogy házastársát a táncházban ismerte meg, a párválasztásánál fontos szerepet töltött be a tánctudás.³⁵⁰

Hasonló adatokat találunk a magyarországi sváb közösségnél is. Szendehelyen is a bál volt a fiatalok ismerkedésének helye. A tánc közbeni magatartás, a táncmód fontos szerepet töltött be egymás megismerésének folyamatában. „Ő olyan nagy táncos nem volt, nyugodt táncos volt, szépen érezte a ritmus. Nem feltűnően táncolt, hanem szép finoman. Olyan volt, mint itthon. Nyugodt, megfontolt. Szépen vezetett. Jól éreztem magam tánc közben vele!”³⁵¹

A jó táncos férfiak itt is előnyben voltak a partner megtalálásában. „Édesapám nagy táncos volt. Reszkettek a lányok, ha valakit megtisztelt és elvitt táncolni. És szóltak neki: Engem még nem vittél el ma este. Ők mentek utána!”³⁵²

A faluközösség számára a bálók fontos információforrást is jelentettek. Az édesanyák vagy az idősebb nők állandó jelenlevői voltak a mulatságoknak. A táncter szélén vagy Szendehelyen az ablakból betekintve figyelték a táncosokat.³⁵³ Már a tánc közbeni viselkedésből, a táncmódból megállapították a fiatalok egymáshoz „passzolását”.

A kalotaszegi Szucságon is fontos szempontként említik a jól működő párkapcsolatban az együtt táncolás gördülékenységét. Az egymásra utaltság, a közös együttmozgás egyik alapfeltétele a helyes szerepek megtalálása. Előfordult, hogy bizonyos esetekben a nőnek kellett vezetnie. Ennek felismerése és elfogadása a családi élet más területein is hasznot hozott. Újvári Anna szerint hiába volt jó táncos más falubelije, igazán csak férjével tudott jól táncolni.³⁵⁴

Az évenkénti táncalkalmak Szépkényerűszentmártonban is hasonlóan alakultak, mint a szakirodalomban olvasott más településeken. A vasárnapi táncokat az esti istentiszteletre hívó harangszó szakította félbe. A táncot a templomozás után egészen hajnalig folytatták. Nyaranta minden vasárnap volt tánc. A zenészeknek a fiatalság kalákában végzett munkával fizetett. A muzsikus földjéről 10 vasárnapi zenélésért takarították be a terményt. Ha letelt a 10 alkalom más mezőgazdasági munkák elvégzésével fizettek a zeneszolgáltatásért. A tánchelyet biztosító család aratását is a fiatalság végezte.³⁵⁵

³⁵⁰ Hajdu Ferenc (született 1921-ben), Réti János (született 1929-ben), Hideg Anna (született 1936-ban), Ördögösfüzes

³⁵¹ Szegner Andrásné (született 1937-ben), Szendehely.

³⁵² Szegner Andrásné (született 1937-ben), Szendehely.

³⁵³ Szegner Andrásné (született 1937-ben), Szendehely.

³⁵⁴ Újvári Anna (született 1942-ben), Szucság.

³⁵⁵ Lőrincz János (született 1916-ban), Harangozó Márton (született 1931-ben), Szépkényerűszentmárton.

A 6. ábra táblázatában – felhasználva Ratkó Lujza a tánc tartalmát vizsgáló szokásrendszer jellemzőinek leírását, valamint Varga Sándor kutatását – a jellegzetes táncalkalmak fontosabb tulajdonságait olvashatjuk.

alkalom	időszak	résztevők	évente (alkalom)	időtartam (óra)
játszó	tavasztól-őszig hét közben és vasárnaponként	gyermekek, ifjak	15-20	2-4
spontán táncmulatság	tavasztól-őszig hét közben és vasárnaponként	gyermekek, ifjak	15-20	2-4
téli estézés	téli	gyermekek, ifjak, felnőttek	15-20 (tanyákon akár 20-40 is)	
udvari, házi bál	tavasztól-késő őszig vasárnaponként	gyermekek, ifjak	15-20	4-7
páros bál	tavasztól-tél vasárnaponként	ifjak, felnőttek	10-15	3-6
kocsmai táncmulatság	egész évben vasárnaponként	ifjak, felnőttek	10-15	4-6
bál	egész évben vasárnaponként	gyermekek (szemlélők lehetek egy ideig), ifjak, felnőttek	15-20	4-10
családi táncmulatság	egész évben adott napon	gyermekek, ifjak	5-10	4-10

6. ábra A jellegzetes táncalkalmak tulajdonságai³⁵⁶

A táblázatból jól látszik, hogy tánc szempontjából a gyermekkor és az ifjúkor nagyon aktív időszaknak számított. Gyermekkorban elsősorban a tánc tanulása volt a középpontban. A spontán kialakuló játszó vagy a rájuk bízott egyszerűbb munkák (pl.: libaórzés) közben próbálgatták a táncleléseket. Már az ölbéli gyermekek életében is fontos szerepet tölt be a tánc. A szüleik a lehető leghamarabb elkezdik a gyerekek táncra nevelését. Gönyey Sándor a falusi tánc tanulásról írt tanulmányának első mondataival kiválóan rávilágít a tánc fontosságára: „A faluban mindenkinek kell tudni táncolni. A tánc a legjobb szórakozás...”³⁵⁷

Már Réthei³⁵⁸ is kiemeli, hogy gyermekori játékokban is szervesen megtalálhatóak a tánc bizonyos elemeit gyakoroltató, előkészítő elemek. Kodály Zoltán

³⁵⁶ Ratkó 1996: 27–173, Varga 2018: 45–79.

³⁵⁷ Gönyey 1958: 133.

³⁵⁸ Réthei 1924: 83.

a következőképpen vélekedik: „A gyermek ösztönszerű, természetes nyelve a dal, s minél fiatalabb, annál inkább kívánja mellé a mozgást. (...) A zene és a testmozgás szerves kapcsolata: énekes játék a szabad ég alatt, ősidők óta a gyermek életének legfőbb öröme.”³⁵⁹ Mindezt Gönyey³⁶⁰ is megerősíti. A későbbiekben a népi játék készség és képességfejlesztő voltát, valamint néptánc megalapozó szerepét az elemző és a módszertani munkák szerves részét képezik: a páros forgás a párválasztó játékok, a kifordulást a bújó-vonuló játékok, a táncok alapjait jelentő mozdulatípusok szinte mindegyik játéktípus fontos eleme.³⁶¹

A szórakozó és a bemutató táncok sajátos együttélését ismerhetjük meg a szucsági szüreti bál példáján. A falu fiatalsága egy tánctanár segítségével tanulja be a koreográfiából, stilizált elemekből álló csősztáncot. A Szüreti bálon azonban nemcsak a teljesen egyöntetű koreográfiát mutatják be, hanem azt követően rögtönzött hagyományos csárdást is járnak. A két tánc közötti technikai nehézségről Újvári Samu a következőket mondta: „A nehezebb az a csárdás. A csősztáncot azt betanulják. A csárdást nem tanulja, ki az ízlése szerint. Hogy tudja, ahány ember annyi féle.”

A hagyományban fennmaradt táncokkal kapcsolatos események korát jól mutatja, hogy a korábbi fejezetekben is említett angol utazó, Richard Bright már a XIX. század elején is tapasztalta a kocsmai táncmultságok meglétét és a táncosokra tett hatását: „A községben sétálva az egyik kocsmában zeneszót hallottam ... ez az a rendkívüli szilaj tánc volt, amelyet már láttam. Csak férfiak járták és minden bor nélkül, valósággal belebódultak.”³⁶² Már ebben az időben megjelent a néptáncok színpadi megjelenítése. Bright így nemcsak a szórakozó funkciójú, hanem a bemutató jellegű néptáncot is megfigyelte.

A gyűjtések számos esetben okoznak változásokat az adatközlők táncéletében. A szervezett gyűjtések alkalmával az ördögösfüzesiek mulatsági táncának filmezésekor a táncosok rendszerint felvették a hétköznapi viseletüktől már nagyban eltérő hagyományos viseletüket, annak ellenére, hogy a filmezés körülményei, helyszíne megegyezett egy hagyományos táncmultságéval. Eltért, az egyébként már náluk is gyakran megjelenő színpadi megmutatkozástól. Így esetükben is összekeveredik a mások szórakoztatására és az önszórakoztatásra járt tánc. Amit tovább színesít, hogy adatközlők a színpadi műsoraikban is az eredetileg mulatsági funkciójú táncokat járók.

³⁵⁹ Kodály 1937: 62.

³⁶⁰ Gönyey 1958: 135–136.

³⁶¹ Falvy 1977: 139–154, Falvy 1990, Ratkó 1996: 59, 62; Kiss 2010, Czinóber–Wirkerné: 2008: 51, Lévai 2010, Kovács Henrik 2014.

³⁶² Szerecz 1970: 85.

A szakirodalmi feldolgozásban írt bemutató funkciójú férfitáncok ismeretével egy közösségen belül csak kevesen rendelkeztek. Kutatásaim során ezt az ördögösfüzeti adatközlőim is megerősítették. A rendszeresen táncba járó és a páros táncokat ismerő legényeknek csak nagyon kis hányada volt képes megtanulni és bemutató funkcióban előadni a szólisztikus vagy csoportos férfitáncokat.

A Ratkó Lujza gyűjtéseiben megjelenő egymás iránti tiszteletadást – amikor a felkért lánynak el kellett fogadni a táncbahívást – a kalotaszegi Szucságon is kiemelték adatközlőim. Az egész falut megmozgató szüreti bál kapcsán mesélték, hogy a bemutató jellegű, betanult csőstánc és az azt szorosan követő rögtönzött, de még mindig a közönségnek szóló hagyományos csárdás párválasztásába a fiatalok nem minden esetben szólhattak bele. Beszélgetőtársaim szerint a táncban megtanult tiszteletadás kihatott az élet más területeire is.³⁶³

Feszültségoldás: „Fiatalság, bolondság, de szép. Mindennek megvan a maga szép kora, a maga szépsége. Ezt akkor kell úgy csinálni, ahogy az jó. Senkit nem szabad fékezni benne! Akkor kell kiélni a szépet!”³⁶⁴

A tánc nem csupán a mulatságot szolgálta, hanem kihatott a közösség életére. A táncillem megsértése komoly következményekkel járt a bálon kívüli életre is. Szucságon a közösség összetartozásának egyik fontos eleme volt a lányok elhívása és megtáncoltatása a bálban. Amennyiben valamelyik legény nem táncoltatta meg az elhívott lányt idősebb társai így reagáltak: „Ha így viselkedel, nincs mit keress a közösségünkben!”³⁶⁵ A tánc nemcsak a fiatalok, hanem a házasság társas életében is fontos szerepet töltött be. „Ha más ura megtisztelt és felvett engem táncolni, akkor úgy illett, hogy Samu bácsi felvegye az ő feleségét is. Ez volt az illem.”³⁶⁶ Az 1950-es években az elhívott, megtáncoltatott leány viszonzásként éjfélkor hazavitte párját vacsorázni. Később az „éjfélizések” elmaradtak, azonban a viszonzás intézménye megmaradt, átkerült a bált követő másnap ebédjére. Az ezredforduló után azonban már a táncteremben étkeznek.³⁶⁷

A szakirodalomban olvasható kezesek szervező és felelősségvállaló szerepe a szucsági szüreti bálon is megjelent. A bál és a csőstánc betanulásának lebonyolításáért egyaránt feleltek. A szükséges előkészületek (terem, zenekar, vendéglátás, díszítés, kapcsolattartás) után a bál gördülékenységeért is feleltek. Nekik kellett megakadályozni a rendbontást. Verekedés esetén a falu közössége, különösen a szülők, rokonok is aktívan

³⁶³ Újvári Samu (született 1932-ben), Újvári Anna (született 1942-ben), Szucság.

³⁶⁴ Szegner Andrásné (született 1937-ben), Szendehely.

³⁶⁵ Újvári Samu (született 1932-ben), Szucság.

³⁶⁶ Újvári Anna (született 1942-ben), Szucság.

³⁶⁷ Újvári Samu (született 1932-ben), Újvári Anna (született 1942-ben), Szucság.

közbeléptek a probléma megoldásában. A bál összetartó erejét ezen kívül jól mutatja, hogy a főszervezőkön kívül barátaik, szomszédjaik, a bálon résztvevő fiatalok besegítenek a terem díszítésébe, rendbetételébe is.³⁶⁸

Általánosságban elmondható, hogy a táncok és a táncalkalmak erős közösségi-társadalmi kontroll alatt álltak. A közösség véleménye nagyon fontos volt az adott egyén tánc, táncmultság közbeni viselkedésével kapcsolatban. A közösség szabályozta a táncokban elfogadható viselkedésmintákat, mozgásformákat. Befolyással volt a táncmultságokon résztvevők nemére, életkorára, lakhelyére, viseletére. Így a dolgozat elején lehatárolt fogalmak tekintetében a hagyományos közegben a tánc nem tartozik a szűk értelemben vett szórakozó-szórakoztató tevékenységek³⁶⁹ közé, hiszen a társadalom nagy befolyással bír rá. Ugyanakkor nagyon fontos szerepet töltött be a szórakozás identifikációs funkcióján belül a kiegészítő-kompletációs alfunkció. Hiszen a sikeres társadalmi beilleszkedés mellett a mindennapi élet szerves részeként járul hozzá az érzelmi egyensúly megteremtéséhez. Ugyanakkor a másik két alfunkció – a pszichohigiénés és a menekülési-izolációs – egyáltalán nem jellemző a hagyományos közeg táncos szórakozási tevékenységére.³⁷⁰

4.2 Néptánc szerepe a revival közegben

4.2.1 Funkciók

4.2.1.1 Szórakozó-mulatsági néptánc

A szórakozó-mulatsági funkció vizsgálatát nemcsak az teszi fontossá, hogy minden felosztásban szerepet kap, hanem az is, hogy a hagyományos közegből kikerült néptánc alapvetően ezt a funkciót vitte tovább majdnem változatlan formában. Ami egyrészt köszönhető a funkció mélyén rejlő változatlan igénynek, a kikapcsolódásnak, a feltöltődésnek, a feszültség levezetésnek és a pár keresésnek. Másrészt annak a ténynek, hogy a hagyományos közösségek univerzális, és minden-mindennel összefüggő kultúrája felbomlott és elemeire esett. Így a rituális, szakrális, avató funkciók már más közvetítő közeg segítségével valósulnak meg. A tánc már nem kap ebben akkora hangsúlyt. A bemutató – virtuskodó - mutató-funkciójú táncok már nem jelennek meg esküvők, táncalkalmak hangulatfokozó elemeiként, mint a paraszti kultúrában. Táncházakban egy-egy típusuk feltűnik ugyan, de nem a táncciklus bevezetőjeként. A hagyományos

³⁶⁸ Újvári Samu (született 1932-ben), Újvári Anna (született 1942-ben), Szucság.

³⁶⁹ Jánosi (1986: 18, 102, 156–158) szerint a szórakozás legfőbb jellemzői az individualitás, az öncélúság és az antiutilitaritás.

³⁷⁰ További kutatásokat igényel a tánc hagyományos közegben megjelenő pszichohigiénés (a külvilágtól elszennvedett sérelmek feloldása) és menekülési-izolációs (hamis és illuzórikus világ létrehozása, ami kiszakít az elutasító mindennapokból) alfunkciók meglétének vizsgálata. Jánosi 1986: 205.

közeghez hasonlóan külön rendelésre, vagy attól eltérően a páros táncok lezárásaként járják. Az 1960-70-es években közölt funkciófelosztásban megjelölt menettáncok a revival mozgalomban nagy fesztiválok részeként az eredeti, látványos, figyelemfelhívó-vonuló funkcióban tűnik fel. De sok esetben már teljesen más tánc típusokat használnak bemutatásukkor. Tehát a funkciók közül egyedül a mulató-szórakozó táncok tartották meg eredeti szerepkörüket az eredeti tánc típusaikkal.

A mulatsági néptáncok a revival közösségben is megtartották eredeti funkciójukat. Hiszen a tánc házakba alapvetően még ma is szórakozni járnak a táncosok. A néptánc mulató funkciójának reneszánsza 1972-ben indult útjára és szélesedett tánc ház mozgalmá. ³⁷¹ A szórakozó néptánc ekkor került a hagyományos, paraszti közegből a főváros érdeklődő közönségének látókörébe. Mindezt a Gyöngyösbokrétával induló színpadi néptánc nagyban segítette. A második világháború utáni időszakban a nagy számban létező népi együttesek életében nemcsak a fesztiválok, rádió, TV szereplések jelentették a fő összetartó erőt, hanem a közös multságok is. A szórakozó funkció iránti vágy tehát még akkor is tetten érhető a táncosok mindennapjaiban, amikor a csoportok fő célkitűzése a színpadi szereplés volt. Gombos András a néptáncmozgalom alakulásának ismertetése során az 1950-es évek néptánc együtteseinek életében az alábbiak szerint mutatja be a néptánc két funkciójának egymásmellettiességét: „A csoportok élete táplálásának két ... egymástól is eléggé elkülönülő forrásvidéke van. Egyik a sikert, elismerést nyújtó ... nyilvános fórumok: területi és országos szakmai minősítések és fesztiválok és az esetleges külföldi utak. A magasságok magasságában, a csúcsok-csúcsán áll a rádiószereplés, de még ezt is eltörpítve a tv-ben való megjelenés. A másik éltető forrás a közös együttlét Ennek csúcsa pedig a forró hangulatú közös mulatás.” ³⁷² Azonban ez a kettősség sokszor nehézséget okozott. A csoportok alapvetően külső tényezőktől (országos és helyi politika) függtek. A belső igényeket így nem sikerült minden esetben megvalósítani a csoport életében. ³⁷³ A nehézségek, problémák leküzdésének ideális esetében mindkét funkció kiteljesedik, harmóniába kerül. Stoller Antal az 1960-as években induló jelentős fesztiváljainak (Szolnok, Zalaegerszeg) belső életéről tett megállapításaiban is hasonló kettősséget látunk. ³⁷⁴ A színpadi megmérettetésre összeseregglő tánc együttesek az esték folyamán olyan alkalmakat szerveztek, hogy a néptáncal ne csak a közönséget, hanem saját magukat is

³⁷¹ Sándor 2006: 12.

³⁷² Gombos é.n.

³⁷³ Szász 1981: 81.

³⁷⁴ Stoller Antal hozzászólása a Magyar Etnokoreológiai Társaság Néptánc pedagógiai munkacsoportjának alakuló ülése, Öreg táncos-c az öregtáncos kerekasztal megbeszélésén, 2015. március 30.

szórakoztathassák. A Bihari János Táncegyüttes szervezésében induló Néptáncosok Klubja esetében is ugyanez a jelenség figyelhető meg. A rendezvények fő eleme többek között Martin György, Kaposi Edit, Maác László vagy Eck Imre előadásai voltak. A tudományos-ismeretterjesztő programok után ismét jött az igény a mulatsági táncra, de a táncok ismerete még nem volt meg a táncosok lábában. Hiszen többségük nem a hagyományos közegében, hagyományos módon sajátította el a néptáncokat, mint a Gyöngyösbokréta, vagy az 50-es évek népi együtteseinek tagjai, akik előbb ismerték a mulatsági néptáncot, majd abból építkezve mentek a színpadi néptánc irányába. Épp ellenkezőleg a folyamatot megfordítva a színpadi fellépésekre alapuló néptánc tanulást követően tértek vissza az eredeti közegében nagyobb hangsúlyban levő szórakozó néptánc felé.

Az első táncházakat számtalan további követte országszerte. A táncházak virágzását mi sem bizonyítja jobban, mint sokféleségük (hagyományos mindenki számára nyitott táncházak, egy-egy közösség zártabb mulatsága, folkkocsmák). Számuk hetente országos szinten elérheti az 50-et is. Ki kell emelni az Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár programsorozatot, ami immár 38. alkalommal vonzza 15000-17000-es látogatóközönségét a mulatsági táncra. Itt két napon keresztül egy időben 3 helyszínen folyamatos szórakozó táncra, annak tanulására van lehetőség. A táncház módszert immár az UNESCO nyilvántartásába vette, mint a szellemi kulturális örökség megőrzését célzó tevékenységet. A mulatsági néptánc elsajátítására évente 80-100 nyílt tánctábor ad lehetőséget.³⁷⁵ A táncházak mellett meg kell említeni a különböző tanfolyamokat, ahol elsődleges célként a mulatsági táncok tanulását tűzték ki. Ilyen alkalmakból országos szinten hetente közel 15 zajlik. Az adatokat a Folkrádió Folknaptár oldaláról gyűjtöttem, ami azokat a rendezvényeket tartalmazza, amelyeket szervezőik bejelentenek. Feltételezhető, hogy mindezek mellett számos más táncház, táncanfolyam is létezhet.

A hagyományos közegtől eltérően a társadalom már nem várja el tagjaitól, hogy látogassa a táncházakat, tánctáborokat, tanfolyamokat és/vagy rendelkezzen a néptáncok ismeretével. Ezzel összefüggésben a tánchoz kapcsolódó viselkedési normák sem a társadalom által meghatározottak. Így kijelenthetjük, hogy a Jánosi György³⁷⁶ által szűken vett szórakozás jelenik meg a revival közösség néptáncos tevékenységében. A hagyományos közeghez hasonlóan az identifikációs funkció kiegészítő-kompletációs funkció a leghangsúlyosabb. Ebben az esetben azonban már szerepet kap a pszichohigiénés alfunkció is. Utóbbi esetében ki kell emelni, hogy az alfunkció

³⁷⁵ Csonka–Havay 2011: 25–26, valamint <http://folkradio.hu/naptar/> letöltés: 2016. január 26.

³⁷⁶ Jánosi 1986: 73–74.

jellemzőjét: „a szórakozás ... a mindennapi élet negatív mozzanatainak komplementer ellenképeként jelenik meg, s a szociális veszteségek kompenzálásának és kiegyenlítésének eszközévé válik.”³⁷⁷ Bizonyítékot a kérdőív nyílt kérdéseire adott válaszokban találunk (7.6 Válogatás a nyílt kérdésre adott válaszokból). A táncosok kiemelik, hogy a mozgásszegény, valódi társas kapcsolatokat és együttműködést nélkülöző mindennapi élet hiányosságait a néptáncos alkalmak pótolják.

4.2.1.2 Szórakoztató néptánc

A színpadi néptáncra a táncosok részéről is igény mutatkozik. Érthető, hiszen egyrészt a néptánc szórakoztató funkciójából adódóan van helye, másrészt neveltetési okokkal is magyarázható. A gyermek, ha olyan együttesben nő fel, ahol a mindennapi táncos élet része a fellépés, vagy a tágabb környezetében a család, a média, a társadalom más jeles eseményeinek hatására belenevelődik a színpadi megmutatkozásba. A színpadi megmutatkozás a mai néptáncos társadalom egyik kikerülhetetlen eleme. Fontos célként használhatjuk a pedagógiai munkában. Motivációs hatása nagy, a tánctanulásnak lendületet ad. A tágabb környezet is elvárja a színpadi megmutatkozást, ami a csoport életének, jövőjének is hasznos lehet. A fellépés lehetőséget ad az együttes bemutatkozására, tagtoborzásra. Ugyanakkor a fellépés ebben a tekintetben veszélyt is rejt magában. A leendő tagok, látva az egyszerre mozgó, folyamatokat betanult táncosokat, a néptáncot nehéznek, lemaradásukat pedig bepótolhatatlannak gondolják.

Antony Shay³⁷⁸ a néptánc funkcióinak felosztásakor külön kategóriát szentelt a gazdaságossági szempontnak. A néptáncosok nagy tömegét érintő közösségi formák (amatőr néptáncgyüttesek, hivatásos formában tevékenykedők) nagyban függenek a pénzügyi háttértől. Számtalan esetben a fennmaradásuk érdekében előtérbe kell helyezni a bemutató funkciójú néptáncokat. A látványos, egyöntetű, további tagokat és támogatókat vonzó produkciók elkészítése időt és energiát von el az önszórakoztató funkciójú néptánc elsajátításától és művelésétől.

A néptánc a revival közösségekben – mint később majd a kérdőív kiértékelésekor látjuk – a szórakoztató funkció irányába tolódik el. Az élet más területeiről a média segítségével sugallt előadói jelleg a néptánc életére is nagy hatással van. A közvélemény és a néptáncosok többsége is előtérbe helyezi a mások szórakoztatására járt néptáncot. Ezáltal a társadalmi hatás még szembetűnőbb. Így a revival közösség szórakoztató

³⁷⁷ Jánosi 1986: 205–206.

³⁷⁸ Royce 1977: 79.

néptánca nem sorolható a szűken vett szórakozás alá, hiszen nagymértékben sérül a definícióban írt „szubjektív és partikuláris világ”³⁷⁹.

4.2.2 A kérdőíves kutatás kiértékelése

Főbb hipotéziseim igazolására 2011-ben online kérdőíves kutatást indítottam. Célom, hogy maguktól a néptáncosoktól tudjam meg viszonyukat a néptánchoz. A célzott kérdések rávilágítanak a XXI. században még mindig jelen levő, és aktív, a XX. században felgyűjtött hagyományos tánc kultúra szerepére. Mivel a néptánc mai társadalmi közege, szerepe nagyban eltér kialakulásának hasonló tulajdonságaitól a mindkét korban jelen levő főbb vonások adják a néptánc legállandóbb funkcióinak összességét.

„Kérdőív a néptánchoz fűződő viszonyról” címet viselő kutatás célközönsége a magyar néptáncot művelők közönsége volt. Az öt éves adatgyűjtés során összegyűlt és tisztított 2469 válasz eredményét elemzem ki.

A 2.2 Kutatásmódszertan fejezetben már részletesebben ismertettem a kérdőív elkészítését, tesztelését és terjesztését. A kérdőív a Melléklet 7.2 fejezetében látható. A következőekben a kapott válaszok alapján tárom fel a jelen kor táncosainak néptáncoz fűződő viszonyát.

4.2.2.1 Általános vizsgálatok

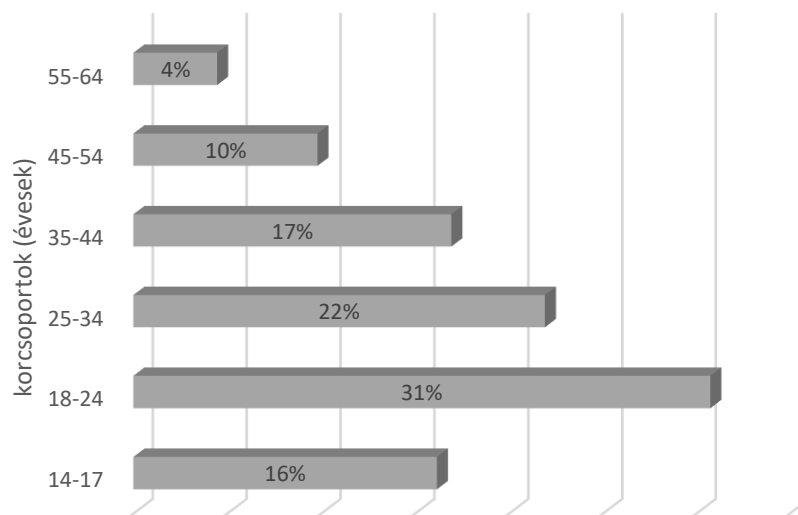
4.2.2.1.1 Életkor

A tisztított adatok után a 7. ábra diagramján látható koreloszlás jól mutatja a néptáncos társadalom fiatalságát. Legtöbben a 18-24 éves korosztályból töltötték ki. Ők a minta közel egy harmadát adják. A minta közel negyedét kitevő, következő legnagyobb arányú korcsoportja a 25-34 évesek populációja. A legfiatalabbak (14-17 évesek) és a 35-44 évesek azonos arányban szerepelnek a mintában. A két korcsoport együttes aránya kicsivel meghaladja a legnagyobb arányú korcsoport számarányát. A legidősebb két korcsoport (45-64 évesek) együttesen sem éri el a legfiatalabbak mennyiségét.

A minta életkori eloszlásban szinte teljesen megegyezik a magyar tánc ház, tánc együttes kutatásokkal.³⁸⁰

³⁷⁹ Jánosi 1986: 18.

³⁸⁰ Sági 1978: 140, Kardos D. 1987: 77, Fábri–Füleki 2006: 43–44, Simon 2013: 232–233, 2014: 71.

7. ábra A minta életkori eloszlása

4.2.2.1.2 Nem

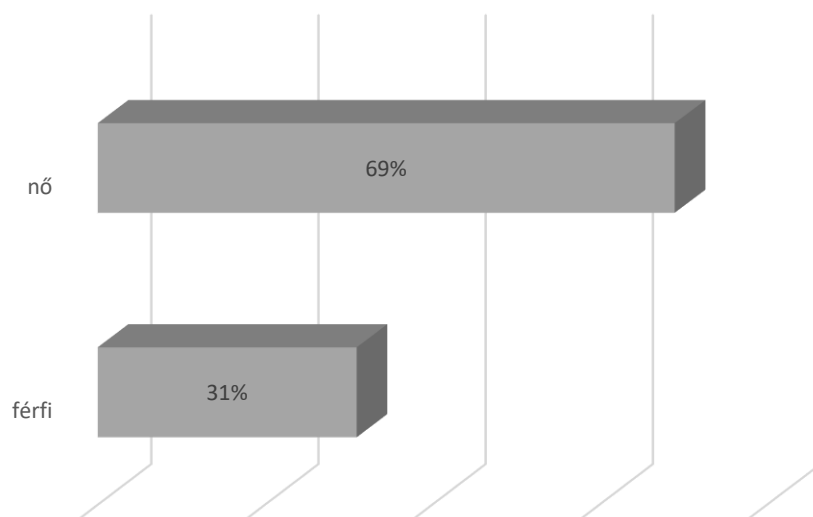
A kérdőívet kitöltők több mint két harmada nő (8. ábra). Az arány megfelel a hasonló témájú és módszerű kutatásokban tapasztalhatónál. A debreceni és kolozsvári táncházak vizsgálatában is 2/3-1/3 nő-férfi arányban oszlottak meg a résztvevők.³⁸¹ A magyarországi latin és/vagy társastáncosok³⁸², valamint a görög néptáncosok és nem néptáncosok³⁸³ motivációját vizsgáló kutatásban a nők 68%, illetve 77%-ban vettek részt. Az Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásáron végzett kutatásokon is hasonló eredmények születtek. A 2004-es rendezvényen másfélszer több nő vett részt, mint férfi.³⁸⁴

³⁸¹ Simon 2013: 233, 2014: 71.

³⁸² Maraz–Király–Urbán–Griffiths–Demetrovics 2015.

³⁸³ Filippou–Stella–Mavridis 2016.

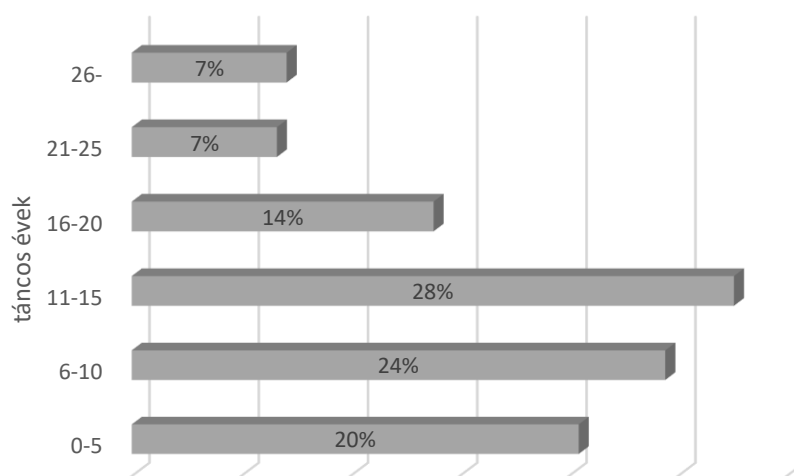
³⁸⁴ Fábri–Füleki 2006: 44.

8. ábra A minta nemenkénti eloszlása

4.2.2.1.3 A néptáncgal eltöltött évek eloszlása

A 9. ábrán látható a kitöltők néptáncgal eltöltött éveik számának eloszlása. Legtöbben 11-15 éve, legkevesebben 21-25 éve és 26 évnél régebben táncolnak. A minta jelentős százalékát adják még a kezdő (0-5) és a 6-10 éve táncolók csoportjai is.³⁸⁵

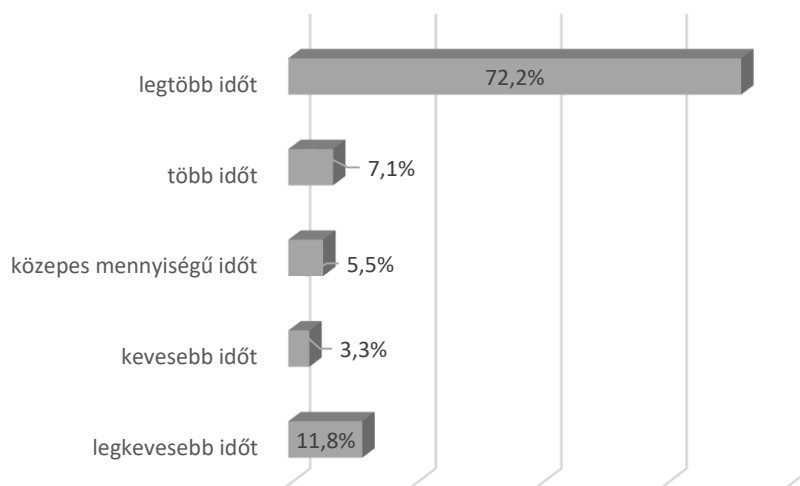
9. ábra A néptáncgal eltöltött évek eloszlása

4.2.2.1.4 Közösségi formák

A mátrix kérdésben különböző a közösségi formákban eltöltött táncidőt jelölhették be a kitöltők. Legtöbben (89,8%) az amatőr néptáncgyűttes közösségi formára adtak választ. A 10. ábráról leolvasható, hogy az amatőr néptáncgyűttesbe járók jóval több időt

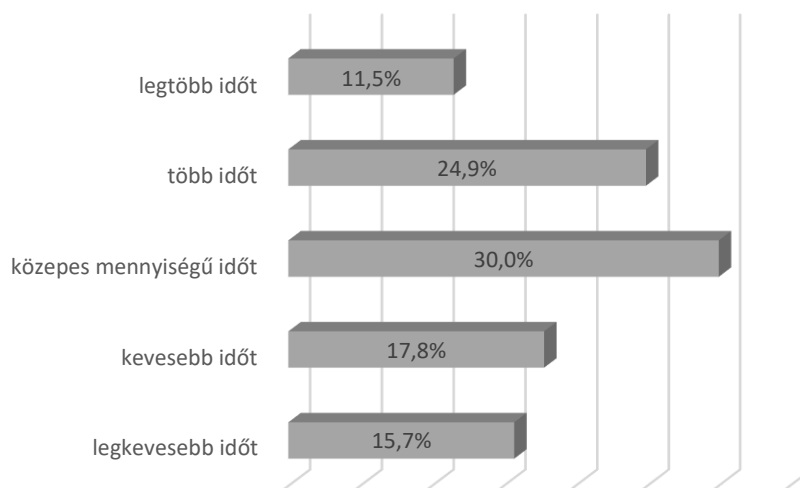
³⁸⁵ Az adatok összecsengenek Simon (2013: 236) kutatásával.

töltenek el itt, mint más közösségi formában. Hiszen a válaszadók közel háromnegyede a legtöbb időt, míg legkevesebb időt is csupán 11,8% jelölte be.

10. ábra Az amatőr néptáncgyűttesbe járók táncidejének eloszlása

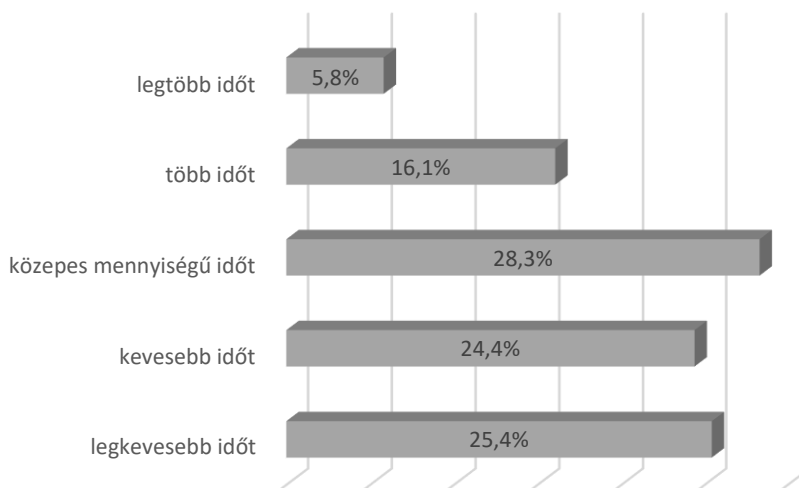
A válaszadók többsége (81,6%) nemcsak amatőr néptáncgyűttesekben, hanem táncházakban is aktívan részt vesz. Azonban itt már csak a válaszadók 11,5% tölti el a legtöbb időt. A 11. ábrán látszik, hogy a táncház kiegészíti a valamilyen más formában eltöltött tánctevékenységet.³⁸⁶ Hiszen a legtöbben közepes mennyiségű időt töltenek táncházban. Míg a más táncos tevékenységnél több, vagy kevesebb időt nagyjából egyforma arányban jelölték be. Az a kép rajzolódik ki, hogy a kifejezetten táncházba járók aránya jóval kisebb, mint az elsősorban amatőr táncgyűttesbe járóké.

11. ábra A táncházba járók táncidejének eloszlása

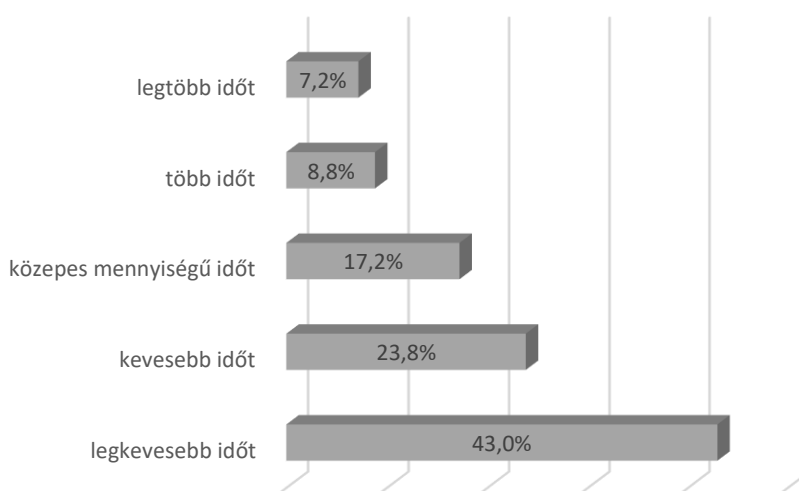
³⁸⁶ A korábbi kutatásokban a debreceni táncházak 2012-es vizsgálata szolgáltat adatokkal a kérdéssel összefüggésben: kimutatható, hogy a debreceni amatőr együttesek tagjainak 40%-a jár rendszeresen, azaz 1-2 hetenként táncházba. Simon 2014: 74.

A válaszadók majdnem negyede (70,4%) megfordult már tánc táborban. Jellemzően itt nem meglepő, hogy a résztvevők több időt töltenek más táncos formában. Kifejezetten tánc táborba járók aránya csupán 5,8%. A tánc házhoz hasonló arányban van itt is a közepes mennyiségű időt eltöltők aránya. Viszont jóval többen vannak azok, akik a tánc táborokban kevesebb időt töltenek el, mint más közösségi formákban (12. ábra).

12. ábra A tánc táborba járók táncidejének eloszlása

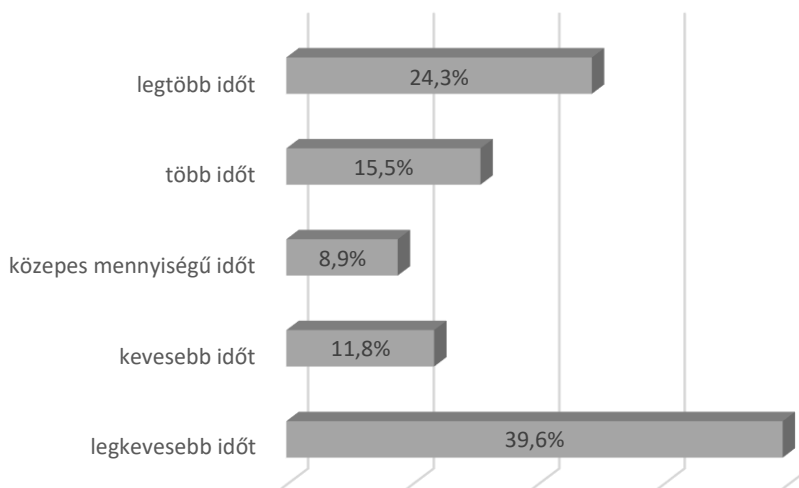
Néptáncos tanfolyamokon már csak a kitöltők fele vett részt. Közülük legtöbben a legkevesebb időt töltötték. A 13. ábrán jól látszik, hogy egyre kisebb arányban vannak a tanfolyamon sok időt töltő táncosok.

13. ábra A tanfolyamra járók táncidejének eloszlása

A kitöltők közel fele jelölte be, hogy valamilyen hivatásszerű formában (profhi néptánc együttes; néptánc pedagógus, asszisztens; középiskolai, főiskolai oktatásban való részvétel) is táncol, vagy táncolt valaha. A válaszadók negyede táncos életének legtöbb

részét ebben a formában tölti. Feltehetően ők a profi táncosok és a táncpedagógusok. A hivatásszerű formánál legtöbbször a legkevesebb időt jelölték be (14. ábra). Elképzelhető, hogy ide tartoznak a főiskolai hallgatók. Mivel a Magyar Táncművészeti Egyetemen levelező képzés folyik a néptáncra fordítható idő jóval kevesebb, mint amit egy amatőr együttesben töltenek a táncosok. Ezért a magas arány a legkevesebb időt bejelölőknél.

14. ábra A hivatásszerűen táncolók táncidejének eloszlása

A diagramokon jól körvonalazódik, hogy a néptáncosok igen nagy része legtöbb idejét amatőr néptáncegyüttesekben töltik, ezt táncházakban, tánc táborokban vagy tanfolyamokon egészítik ki. Azonban vannak olyan néptáncosok is, akik kifejezetten tánc házba, vagy tánc táborba, tanfolyamra járnak. Utóbbi kettő azonban a kitöltők csak kis százaléka jellemző.

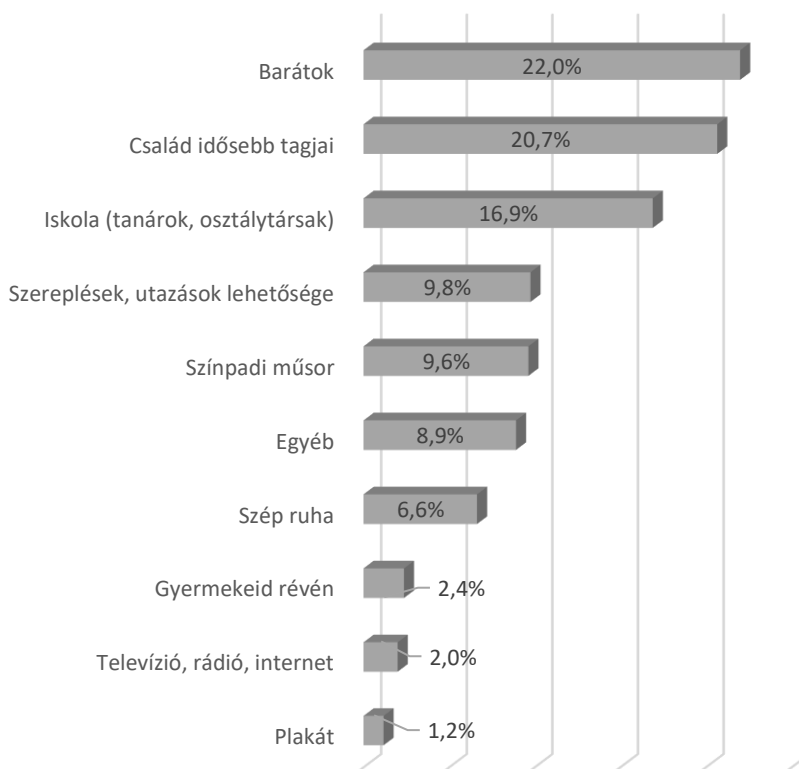
4.2.2.1.5 A tánc iránti elkötelezettség kiváltó okai

A többszörös választásban arra a kérdésre keresem a feleletet, hogy milyen indító okok váltják ki a néptáncossá válást. Az előzetes interjúk és a megfigyelések, tapasztalatok segítségével kialakított kérdésben 10 okot soroltam fel, amelyek közül több választ is bejelölhettek. A válaszadók éltek is a lehetőséggel és fejenként átlagosan közel két okot soroltak fel. Összesen 4870 válasz érkezett. A 15. ábráról leolvasható, hogy a személyes kapcsolatok segítik leginkább a táncost, hogy elkezdjen táncolni. Ezen belül is a barátok (22,0%) és a család idősebb tagjai (20,7%) vannak a legnagyobb hatással, míg az iskolai környezet (16,9%), ahol a tanárok és az osztálytársak motiváló hatása segít csatlakozni a néptáncos közösséghez.³⁸⁷ A következő okok között nagyságrendileg nincs eltérés. A néptánc látványos, közönségnek szóló része is fontos szerepet tölt be a néptáncossá

³⁸⁷ Az eredmények egybevágnak a magyarországi tánc ház kutatásokkal lásd Fábri–Füleki 2006: 47–48.

válásban. A szereplések utazások lehetőségét 9,8%-ban, míg a színpadi műsort 9,6%-ban jelölték meg kiváltó okként. Legkevésbé a plakát, a média hat a néptánc iránti hosszú távú vonzalom elindítására. Csupán a válaszadók 2,4%-a jelölte be, hogy a néptáncos gyermekét látva jött meg a kedve a műfaj műveléséhez. Az egyéb okok között részben a párhuzamosan bejelölteket írták le részletesebben, vagy a zene és a tánc szépségét említették.

A kérdést nem az összes ok említés arányaiban, hanem a kitöltők %-ában vizsgálva is megegyező sorrend alakul ki. A kitöltők több mint 40%-ánál megjelenik a barátok és a család idősebb tagjai. Kis különbséggel a harmadik legtöbb említés – az iskolai hatás – ebben a tekintetben jobban lemarad az összes említésnél tapasztaltnál. A kitöltők harmada jelölte be.

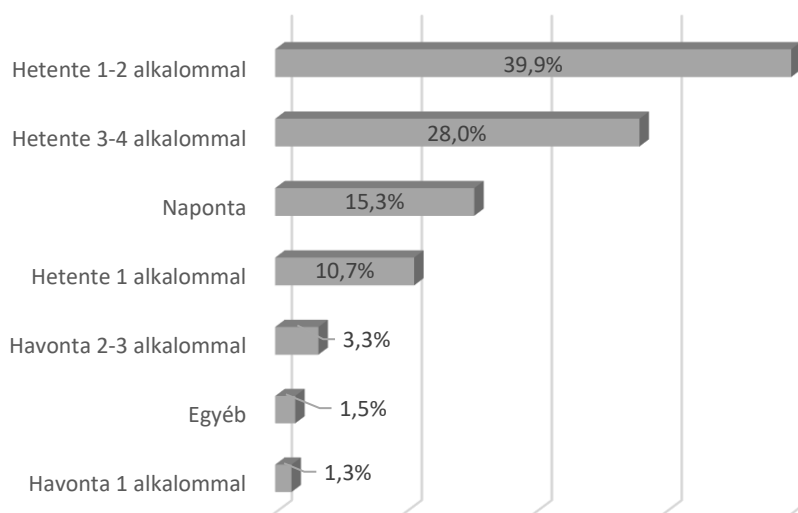
15. ábra A néptáncossá válás okai

4.2.2.1.6 A táncalkalmak gyakorisága

A 16. ábrán jól látszik, hogy a kitöltők túlnyomó többsége hetente több alkalommal táncol. Legnagyobb hányaduk (39,9%) hetente 1-2, közel harmaduk (28%) pedig hetente 3-4 alkalommal is járja a néptáncot. A vizsgálati minta 15,3%-a még ennél is gyakrabban, naponta kerül kapcsolatba a néptáncal. Jelentős számot (10,7%) képviselnek még a heti

egy alkalommal táncolók csoportja is. Elenyésző számban vannak a csupán havi rendszerességgel táncolók.³⁸⁸

A válaszokból jól kitűnik, hogy a néptánc rendszeres elfoglaltságot jelent művelői számára. Életük szerves részét képezi, ami több mint 80%-uknak hetente több napi elfoglaltságot jelent.

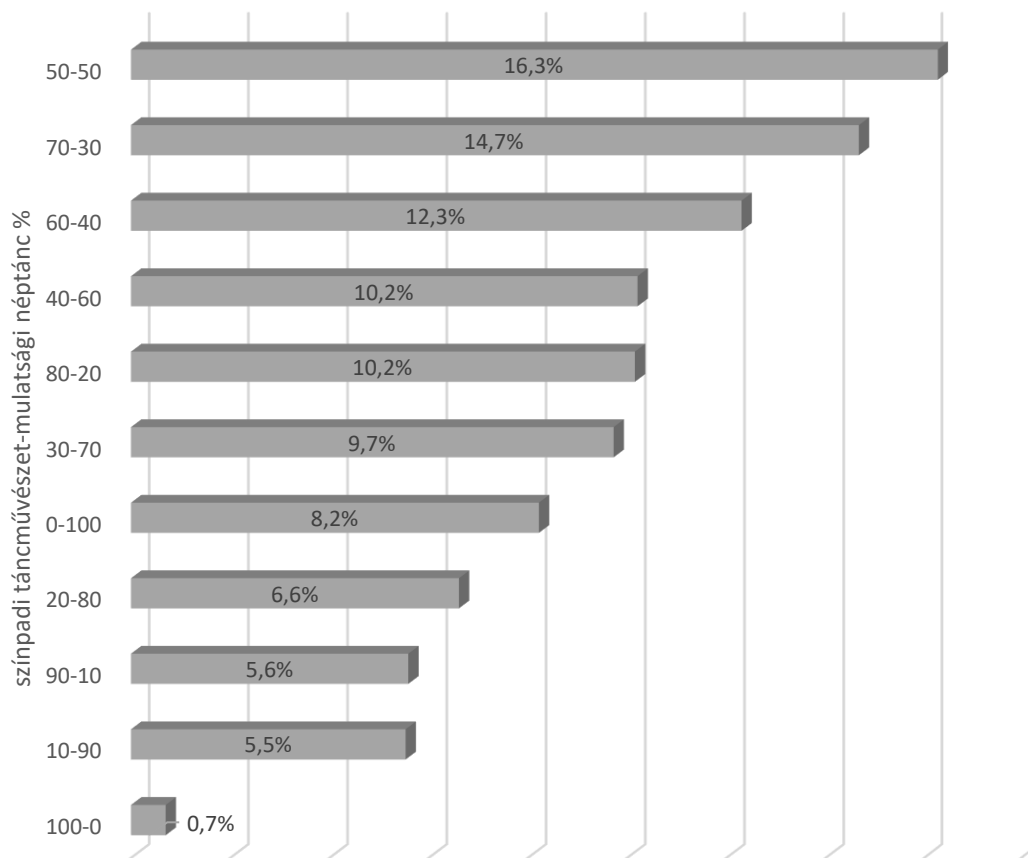

16. ábra A táncalkalmak gyakorisága

4.2.2.1.7 A táncsal eltöltött idő eloszlása a színpadi és az önszórakoztató tánc között

A korábbi fejezetekben rávilágítottam, hogy a Gyöngyösbokrétával nagy hangsúlyt kapó, majd a második világháború után kiteljesedő színpadi táncművészet megjelenése új szintet hozott a néptánc és a társadalom kapcsolatába. A XXI. század néptáncosai a 17. ábrán látható számadatokkal válaszoltak a feltett kérdésre.

³⁸⁸ Simon (2014: 237–239) a kérdést kifejezetten a táncházak látogatására szűkítette: a debreceni és a kolozsvári táncházak látogatói leggyakrabban havonta jelennek meg az eseményeken.

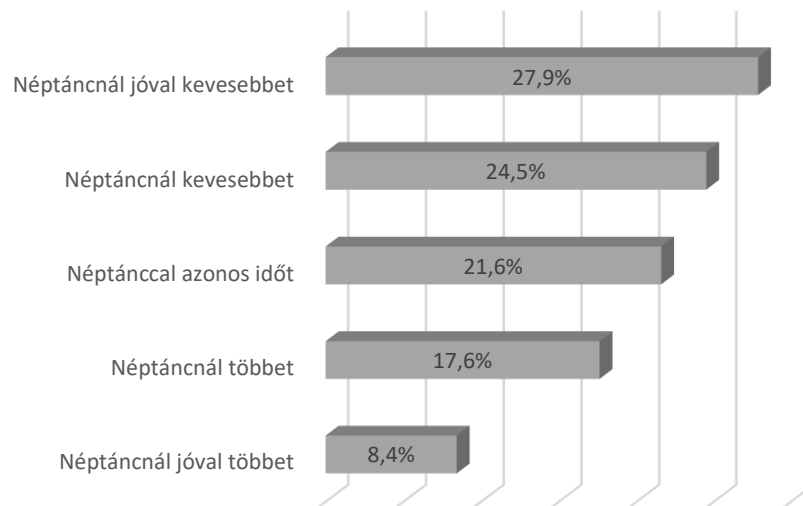
17. ábra Színpadi táncművészet-mulatsági néptánc arányának eloszlása

Legtöbben (15,3%) fele-fele arányban használják a két fő funkciót, a szórakoztató és a szórakozó-mulatsági néptáncot. A sorrendben következő négy aránypárból háromban a színpadi néptáncra fordítanak több időt (70-30%-ra a válaszadók 14,7%-a, 60-40%-ra 12,3%, 80-20%-ra 10,2%). Az első 5 aránypárba csupán egy fért bele, ahol a mulatsági néptánc van kismértékben nagyobb százalékban (40-60% arányban a kitöltők 10,2%-a). A kitöltők tizedre azonos százalékában vannak a négyszer több színpadi táncot járók aránypárjával (80-20%). A közösség mulatsági néptáncsal sok időt töltő tagjai azonban már nem érik el az aránypáronkénti 10%-ot (30-70%-ban 9,7%, 0-100%-ban 8,2%, 20-80%-ban 6,6%). A két szélsőérték közül a kizárólag mulatsági néptáncot járók lényegesen többen – több mint tízszeresen – vannak a kizárólag színpadon néptáncolóknál (0-100%=8,2%, 100-0%=0,7%). A szélsőértékekhez közeli aránypárokból a vizsgált populációban közel azonos százalékban vannak (5,6% illetve 5,5%).

4.2.2.1.8 A más szabadidős elfoglaltsággal töltött idő

A táncalkalmak gyakoriságát bemutató 16. ábrán láthattuk a néptánc rendszerességét. Ezzel összefüggésben a 18. ábrán is tükröződik, hogy a néptánc fontos szerepet tölt be a használók életében. A válaszadók fele kevesebb időt tölt más szabadidős

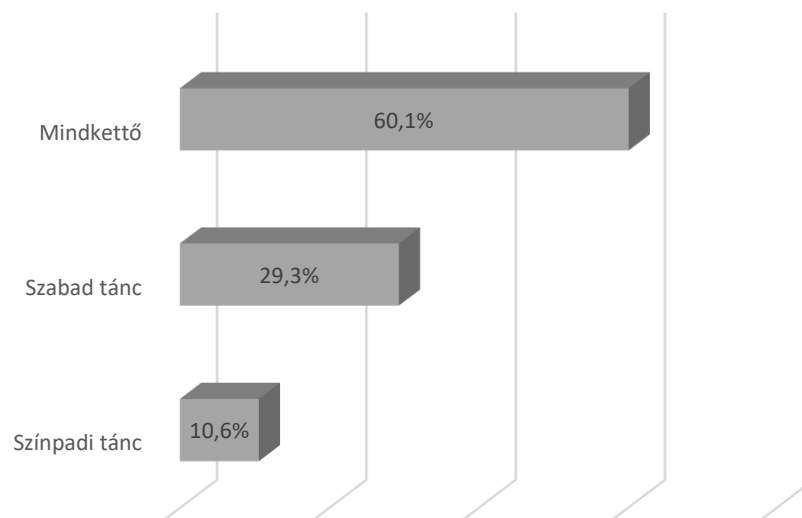
tevékenységekkel. Közülük is nagyon magas azok száma (27,9%), akik jóval kevesebb időt töltenek más elfoglaltsággal. Az összes válaszlehetőség közül ezt jelölték be a legtöbben. A válaszadók ötöde szán a néptáncnal megegyező időt más szabadidős elfoglaltságra. A két utolsó helyen lévő kategória a több és a jóval több időt bejelölték. A fentiek a néptánc komplexitását is bizonyítják. A válaszadóknak csupán a 26%-a keres még más szabadidős elfoglaltságot. A többiek megtalálják a néptáncban a kiteljesedést.

18. ábra A más szabadidős tevékenységgel eltöltött idő

4.2.2.1.9 Az előnyben részesített táncfunkciók

A kérdésfeltevéssel és a válaszlehetőségek megadásával a szűkítettem a táncfunkciók körét a színpadi és a szórakoztató néptáncra. A kitöltők igen nagy része egyformán kedveli a szórakozás céljából járt szabad táncot és a színpadi táncot. Azonban a csak egyik táncfunkciót kedvelők mennyisége között lényeges különbséget tapasztalunk. A szabad táncot közel háromszor annyian jelölték, mint a színpadi néptáncot (19. ábra).

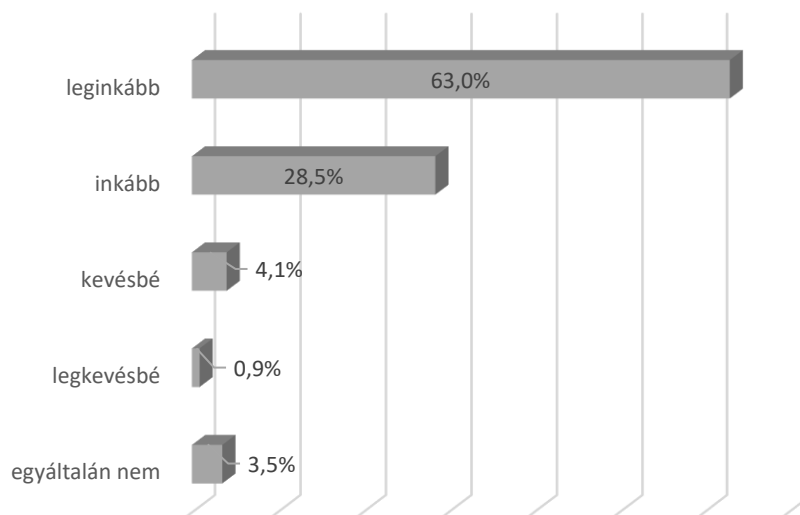
19. ábra Táncfunkciók kedvelése

4.2.2.1.10 A néptánc társadalmi szerepét leíró jellemzők, tulajdonságok

A Számomra a néptánc ... kérdésben öt kategória (egyáltalán nem, legkevésbé, kevésbé, inkább, leginkább) közül kellett választani a különböző néptánc társadalmi szerepét leíró jellemzők, tulajdonságok közül. Az alábbiakban csoportosítom a válaszok alapján a néptáncosok véleményét a tánc különböző funkcióiról.

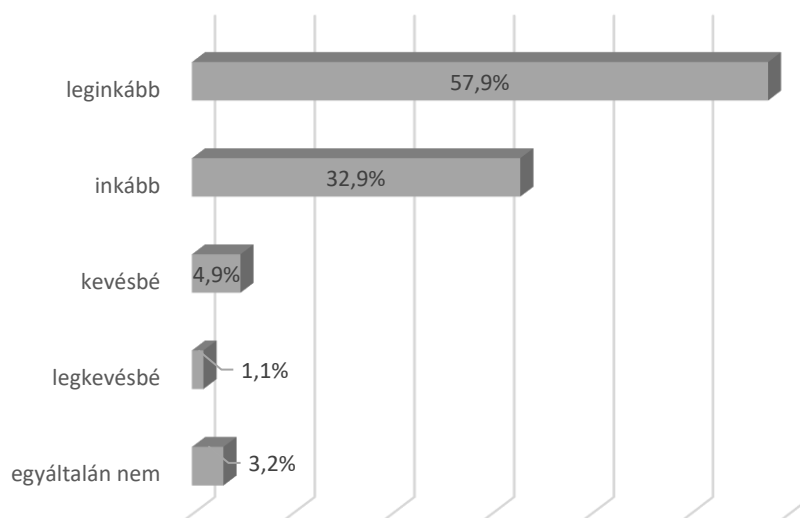
Az adatokat áttekintve három jól elhatárolható mintázatot találunk. Az elsőben a két egyetértő kategória, a *leginkább* és az *inkább* a válaszok túlnyomó többségét jelentik, míg az elutasító kategóriák, a *legkevésbé* és az *egyáltalán nem* nagyon kis százalékban jelennek meg. A második mintázatban már kisebb mértékű, de még mindig magas az adott tulajdonság pozitív értékelése. Ami a két támogató kategória százalékanak csökkenésében, azon belül az *inkább* válaszok többségében és a *kevésbé* válaszok számának növekedésében nyilvánul meg. A harmadik mintázatba tartozó tulajdonságokat érzik legkevésbé jellemzőnek a néptáncosok. Legtöbben a *kevésbé* jelölték meg esetükben. A támogató válaszok közül a *leginkább* nagymértékben csökken, míg az elutasító válaszok kismértékben nőnek az előző mintázatokhoz képest.

Az első, legeggyetértőbb kategóriából is kiemelkednek a néptánc szórakozás tulajdonságára adott válaszok. A néptáncosok a néptáncot az összes tulajdonság közül leginkább szórakozásnak tekintik (20. ábra). Ki kell emelni, hogy az összességében 90% fölötti két támogató megnyilvánuláson belül a *leginkább* kategória több mint kétszer annyi jelölést kapott, mint az *inkább* kategória.

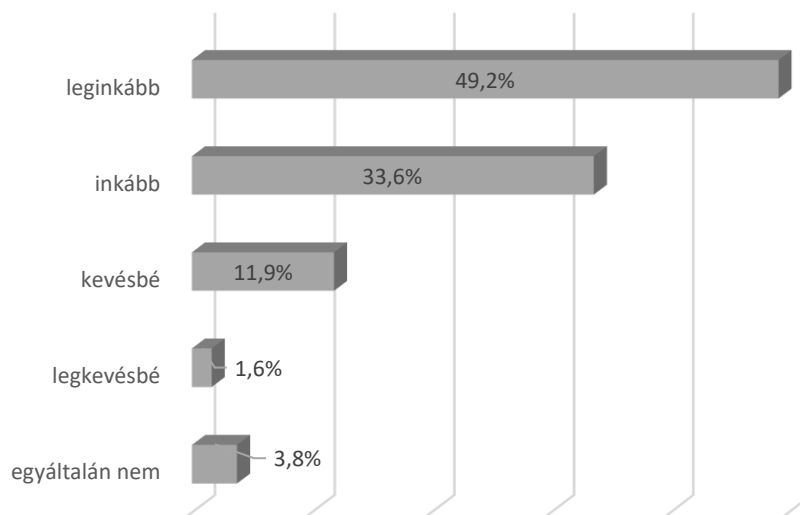
20. ábra Számomra a néptánc ... szórakozás lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

Szinte teljesen megegyező mintázatot mutat a közösségi lét (21. ábra) funkció is. A néptáncos közösség számára nagymértékben jelenti a tánc a közösségi létet. Itt is 90% fölött jelölték a két legjobban egyetértő kategóriát. Azonban már kisebb a különbség a *leginkább* és az *inkább* válaszok százaléka között.

21. ábra Számomra a néptánc ... közösségi lét lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

A következő diagramokon még mindig tapasztaljuk a nagymértékű egyetértést. Ugyanakkor a néptánc szórakozás és közösségi lét szerepénél már kisebb a *leginkább* és az *inkább* válaszok százaléka (hózzávetőlegesen 80%). Lényeges különbség még, hogy a *kevésbé* válaszok száma emelkedik. A hagyományörzés (22. ábra) tulajdonság várakozásainknak megfelelően magasra értékelt. Hiszen a két legnegatívabb kategória csupán 1,6 és 3,8%, a legpozitívabb vélemények még mindig nagyarányúak.

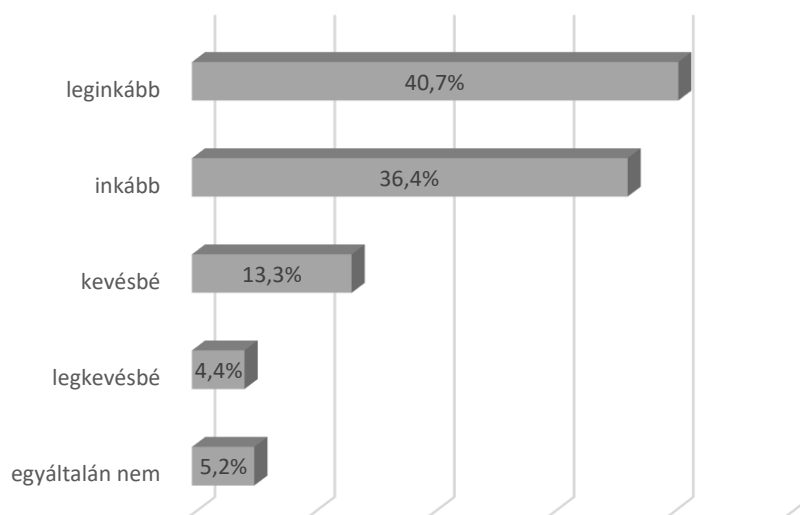
22. ábra Számomra a néptánc ... hagyományőrzés lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

Utóbbi három tulajdonság esetén szinte teljesen megegyező véleményeket olvashatunk az Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár 2002-es felmérésében. Az akkori kitöltők legtöbbet a barátokkal találkozást, a szórakozást és a zenélést, táncolást jelölték meg, mint elsődleges okot a táncba járásra. Kis eltérés a két vizsgálat eredményei között, hogy a Táncháztalálkozó közönsége első helyre a zene és a tánc szeretetét tette, majd ezek után következett nagyon kis különbséggel a szórakozás, majd a közösség és a hagyományőrzés tulajdonságok.³⁸⁹ Az eredmények szintén egybevágóak a 2018-ban indult táncázás szubkultúrájának, a folkkocsmák életének bemutatására indított dokumentumfilm-sorozatban hallható interjú válaszokkal. A táncosok elsősorban a közösen megélt szórakozás miatt járnak a folkkocsmákba. Mulatozásuknak fontos velejárójaként jelölik meg a hagyományőrzést is.³⁹⁰

A 23. ábra alapján a néptáncot egyfajta terápiaként (feszültségoldásként, feltöltődésként, kikapcsolódásként) értelmezik annak művelői. Az eredmények alapján a hagyományőrzéssel egyenlő fontosságot tulajdonítanak a néptánc rekreáló szerepének.

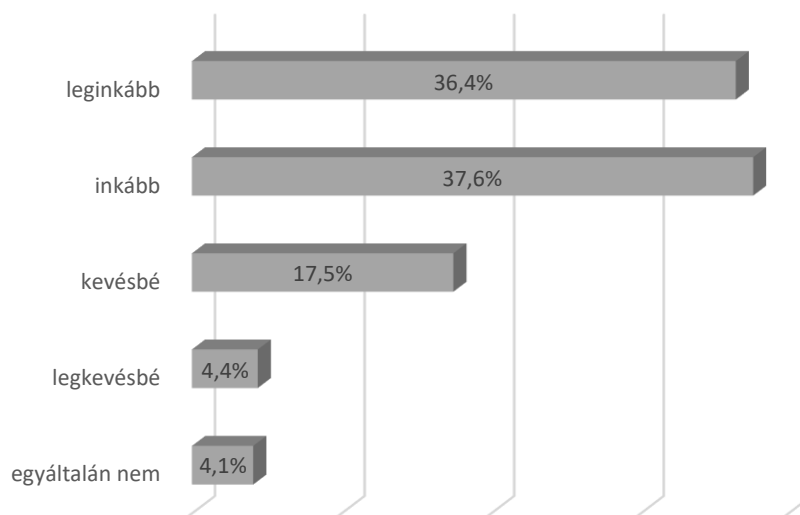
³⁸⁹ Fábri–Füleki 2006: 55.

³⁹⁰ Fehér–Szőke 2008.

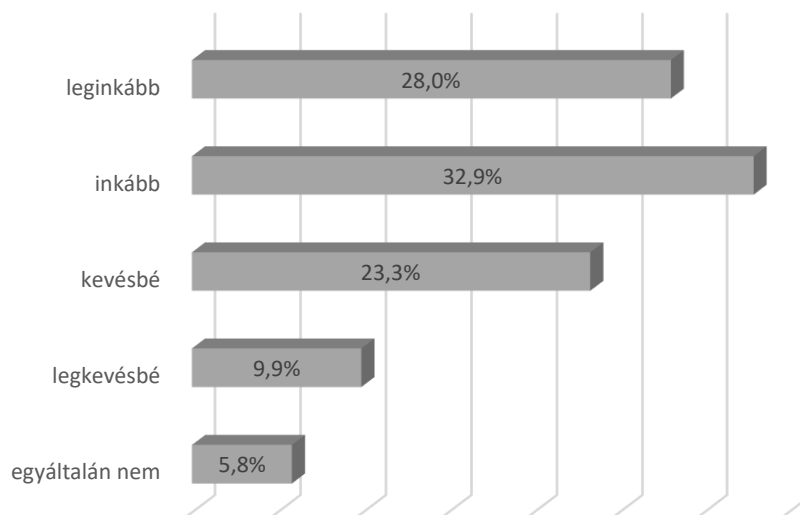

23. ábra Számomra a néptánc ... egyfajta terápia lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

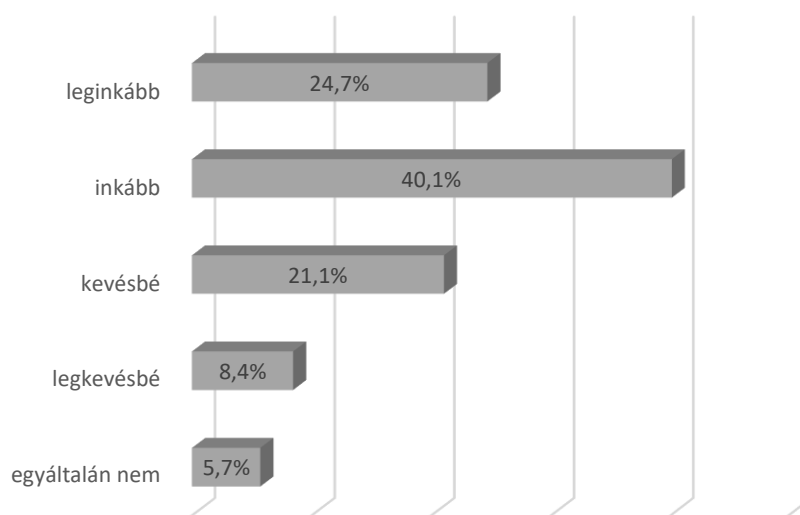
A következő ábrákon a második mintázatú válasz csoportok jelennek meg. Még mindig túlnyomó többségében támogató válaszok érkeznek, ugyanakkor a *leginkábbra* már kevesebb válasz érkezik, mint az *inkábbra*, és egyre többen választják a *kevésbét*. A néptáncosok számára a néptánc szerepet tölt be a készség-, képességfejlesztésben (ritmus, memória, állóképesség, stb.) (24. ábra), a páros lét megélésében, fejlesztésében (25. ábra). Továbbá úgy tekintenek rá, mint önmaguk és társaik megismerésének egyik eszközére (26. ábra).

24. ábra Számomra a néptánc ... készség-, képességfejlesztés lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

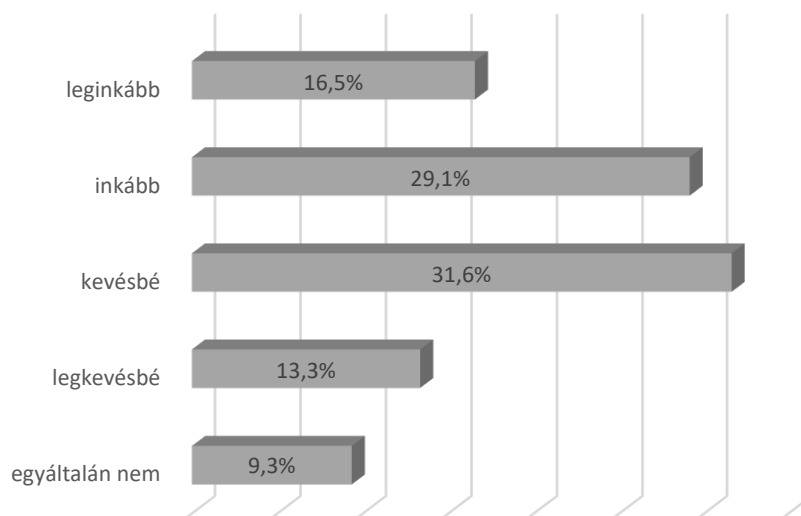
25. ábra Számomra a néptánc ... páros lét megélése, fejlesztése lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

26. ábra Számomra a néptánc ... önmagam és társaim megismerésének egyik eszköze lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

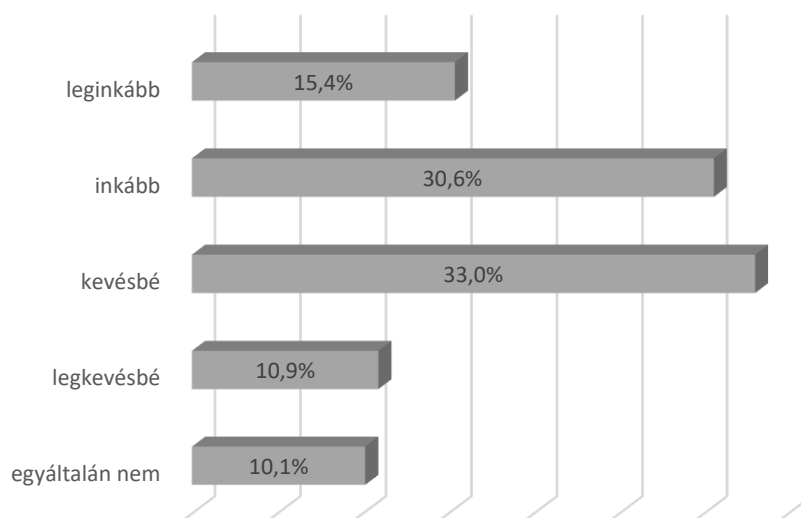
A harmadik mintázatba három meghatározás került. Itt már nem tapasztaljuk a korábban látott támogatást. A néptáncosok kevéssé érzik a néptáncot hangsúlyosnak életük ezen területein. A válaszok kétharmada átkerült az *inkább* és a *kevésbé* kategóriákba. A legtöbben már a *kevésbé*t adták meg válaszként. Ugyanakkor még mindig közel kétszeres többségben van a két pozitív kategória a két negatívval szemben. A 27. ábrán a színpadi megmutatkozásra adott válaszok láthatóak. A bemutató-mutatványos-virtuskodó táncfunkció a hagyományban is fontos szerepet töltött be, és az ebből a funkcióból specializálódott színpadi néptánc a Gyöngyösbokréta mozgalom segítségével nagy hangsúlyt kapott és mindjobban részévé vált a néptáncos életnek. Mindezek ellenére

a jelen kor néptáncosai számára a színpadi néptánc a legkevésbé hangsúlyos kategóriába tartozik.

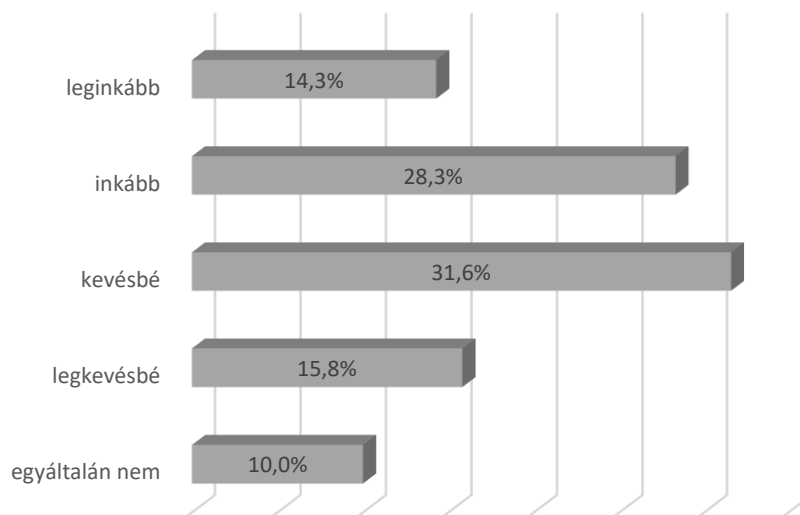

27. ábra Számomra a néptánc ... színpadi megmutatkozás lehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

Hasonló arányokat találunk a néptánc, mint sport (28. ábra) és a segít eligazodni a világban tekintetében (29. ábra) is.

28. ábra Számomra a néptánc ... sportlehetősége adott válaszok gyakorisági eloszlása

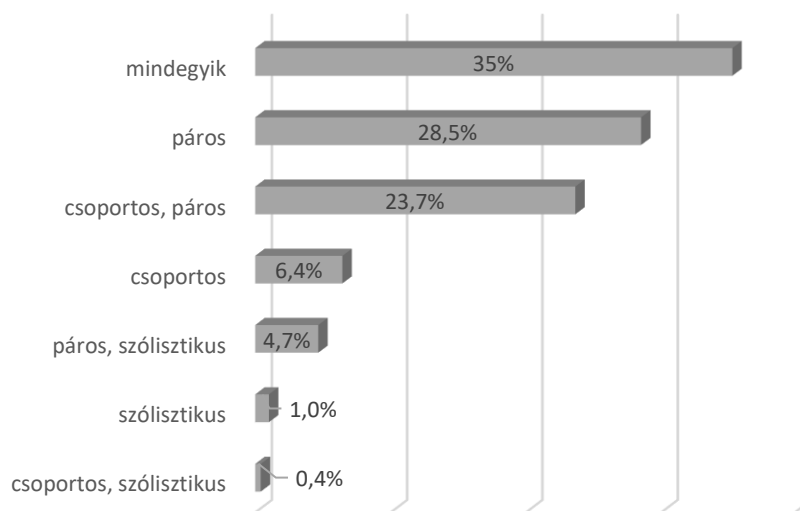

29. ábra Számomra a néptánc ... segít eligazodni a világban lehetőségre adott válaszok gyakorisági eloszlása

A „Számomra a néptánc...” kérdésre adott válaszokból jól kitűnik, hogy a néptáncosok életében a felsorolt néptánc jellemzők, tulajdonságok (szórakozás, közösségi lét, hagyományőrzés, készség-, képességfejlesztés, egyfajta terápia, páros lét megélése, fejlesztése, önmagam és társaim megismerésének egyik eszköze, színpadi megmutatkozás, sport, segít eligazodni a világban) mindegyike fontos szerepet játszik. Egyik tulajdonság esetében sem talákoztunk az *egyáltalán nem* és a *kevésbé* kategóriák túlsúlyával. Ez a két negatív válasz együttesen is csupán 25%-ot értek el a legrosszabb megítélésű „segít eligazodni a világban” jellemzőnél. Különbségeket a tulajdonságok pozitív megítélése között találunk. A válaszokból kiderül, hogy a néptáncra leginkább szórakozásként, közösségi létként és hagyományőrzésként tekintenek. Fontos szerepet tölt még be életükben készség-, képességfejlesztés, terápia, páros lét megélése, fejlesztése, és önmaguk és társaik megismerése terén. Továbbá lényeges, de már nem annyira meghatározó a néptánc színpadi formája, sportként kezelése és azon tulajdonsága, hogy segít eligazodni a világban.

4.2.2.1.11 Az előnyben részesített táncformák

A válaszadók magyar néptánc szólisztikus, páros vagy csoportos voltának előnyben részesítését jelölhették be. A kérdés többszörös választás volt mindhárom forma és a mindegyik opció megjelölésének lehetőségével. A 30. ábrán látható, hogy a legtöbben mindhárom formát nagyon kedvelik. A következő legnépszerűbb a páros, majd a csoportos és a páros együttes megjelölése következik. Csak a csoportos táncainkat szeretők már jóval kevesebben vannak. Míg a hagyományunkban gazdag változatokban fennmarad szólisztikus tánc önmagában csupán a válaszadók 1%-ánál jelenik meg kedvelt táncformaként.

30. ábra Táncformák előnyben részesítése

4.2.2.1.12 A néptánc hatása a táncos életének alakulására

A nyílt kérdés értelmezéshez a válaszokat kódoltam, melynek áttekintő leírása a 7.4 Szövegelemzés kódtáblázat fejezetben látható. Az összes válasz elolvasása után világossá váltak a főbb kategóriák. A 0 kódszámú tartalmazza azokat a válaszokat, ahol a válasz „igen”, de részletesebb kifejtést nem írt a válaszadó. Céлом, hogy minél részletesebb információt szerezzek a néptánc szerepéről. Ezért az első körben a 0 kódszámot kapó válaszokat leszűrve a „Mi vonz a táncban?” kérdésre adott válaszok közül sikerült a válaszadó részletesebb véleményére következtetni. Feltételezem, hogy az utolsó kérdésre adott válasz szükségességét a válaszadó „elfáradását” mutatja. Így segítségül hívtam a korábbi, hasonló kérdésre adott, ide vonatkozó és kategorizálható információt.

Az 1-es kódszámot a társadalmi vonatkozású válaszok kapták. Mivel itt is jól körvonalazódott számos részterület tovább bontottam a főkategóriát. Az 1a alkategóriába a közösség, az 1b-be a barátok, az 1c-be pedig a családi kapcsolatokra utalnak a válaszadók. További részletezésekre is szükség volt a teljesebb körű kódoláshoz. A közösség (1a) irányába mutató hatások között érdemes megkülönböztetni a közösségbe tartozást (1a₁), a közösségi együttműködést (1a₂) és a nemzettudatot, hagyományőrzést (1a₃) kiemelő válaszokat. A családi vonatkozásokon belül két nagyobb alcsoport különíthető el. Az egyik meghatározó említés a házastárs, vagy barátnő/barát megtalálása a néptánc segítségével (1c₁). Ide soroltam még a kapcsolat létrejöttén kívül a kapcsolat javulását, kiteljesedését, megélését leíró válaszokat is. Azonban nemcsak a házastárs-partner viszonylatban tartják fontosnak a néptáncot a válaszadók, hanem a szülő-gyermek kapcsolat fejlődése, elmélyülése tekintetében is (1c₂).

A 2-es kódszám alatt egyéni vonatkozású válaszok találhatók. Az első alkategóriát, a 2a-t a személyiségfejlődésre, a gondolkodásmód változására utaló válaszok kapták. Itt is tovább lehetett bontani a válaszokat aszerint, hogy az egyén mely tulajdonságai fejlődtek a tánc hatására. A 2a₁ kód alatt a türelem, összpontosítás, kitartás, figyelem, fegyelem, a 2a₂ a nyitottság, közvetlenség, a 2a₃ önismeret, önkifejezés, éntudat, jellemformálás, a 2a₄ magabiztosság, határozottság, önbizalom, tartás, lámpaláz leküzdése, míg a 2a₅ a kiteljesedés, kiegyensúlyozottság található. A 2b alkategóriába olyan válaszokat soroltam, amelyek az egyén társadalmi kapcsolatainak kiteljesedését, az együttélést lehetővé tevő tulajdonságait tömöríti. Az különbözteti meg az 1-es főkategóriától, hogy a 2b-ben az egyén személyisége domborodik ki. A 2b₁-be a kompromisszumra való nevelődés, a tolerancia, és az alkalmazkodás tartozik. A 2b₂-be az empátiát, a másokra odafigyelést, és a segítőkészséget emelik ki a válaszadók. Míg a 2b₃ alá a tiszteletre nevelés, az alázat és az előítélet mentesség tartozik. A személyiségfejlődés és a közösség irányába mutató tulajdonságok mellett a válaszokból jól leszűrhető, hogy a néptánc az egyén fizikális fejlődésében is nagy szerepet játszik (2c). Ezen belül külön-külön lehatárolhatók a testtudatot, a motorikus készség-, képesség fejlődést (2c₁) és az állóképesség fejlődését (2c₂) kiemelő válaszok.

A 3-as kódszámot az egészség témakörébe tartozó válaszok kapták. Megkülönböztettem a lelki (3a) és a testi (3b) egészségre gyakorolt hatásokat. Az előbbi esetben indokolt volt a további felosztás is. Így a lelki egészség alkategóriái a feszültségoldás, stresszoldás (3a₁), az örömforrás, sikerélmény, boldogság, szórakozás (3a₂), a kikapcsolódás, feltöltődés (3a₃) és a kifejezetten átfogó terápia (3a₄) említés.

Az 1, 2 és 3 kategóriákon kívül külön részletezést igénylő főbb csoportok nem fedezhetőek fel a válaszokban. Viszont általánosságban jól kitűnik két, pozitív hatást mutató kategória. A 4-es kódszámmal lehatárolt válaszokból a néptánc hosszan tartó, egész életre kiható, komplex pozitív hatása olvasható ki. Itt a válaszadók nem részletezték a válaszokat, hanem kiemelték a néptánc sokrétű hatását. Nem egyszerűen egy „igen”-nel válaszoltak, mint a 0 kódszámúak, hanem összetett, az egész életükre pozitívan kiható tevékenységként beszéltek a néptáncról. Többen írták: „Számomra a tánc egy életforma!”, „Nélküle kevesebb lennék.”, „Az egész életemet nagymértékben befolyásolta.”. A válaszok nagy többségének a konkrét hatások leírásán kívül volt még egy jellemző tulajdonsága. A néptáncosok változatos módon jelezték, hogy a tánc nem csupán pozitív hatással van életükre, hanem annak kiemelkedő, pozitív erejét emelték ki. Legjellemzőbb mondatkezdetek: „Természetesen!”, „Mindenképpen!”. Számos esetben találkozhatunk végig nagybetűs „IGEN” válaszokkal, valamint mosolygós hangulatjelekkel is. Az ilyen kiemelkedő válaszok kapták az 5-ös kódot.

Az eddigiekből is kitűnik, hogy a „Szerinted a tánc hatással volt az életed alakulására?” kérdésre leginkább pozitív válaszok érkeztek. A semleges, vagy az esetlegesen negatív hatásról tanúskodó válaszok a 6-os kódot kapták.

Előfordultak olyan válaszok, amelyek általános volta miatt a felállított kódrendszerben nem lehetett a legkisebb kategóriák valamelyikébe besorolni. Ilyen esetekben egyel feljebb lévő kategória betűjelét kapta. Ezért a kódolásban előfordul csupán a főkategória (1, 2 vagy 3), vagy az alkategóriák (pl.: 3b, 1b, 1a) önálló kódolása. A kódtáblázat helyességét és használhatóságát bizonyítja, hogy az általános, tovább nem bontott kategóriákon kívül az általánosabb besorolások nem jelentenek nagy elemszámot.

A kódolásnál minden egyes hatást külön-külön oszlopba rendeztem. Így meg lehet vizsgálni, hogy hányan írtak többféle hatást. A kódolás ezen módja továbbá lehetőséget ad egyfajta fontossági sorrend felállítására is. Feltételezve, hogy az első helyeken említett hatások jelentősebb módon érintik a válaszadó életét. Elsőként azonban azt vizsgáltam, hogy az összes hatás közül melyik fordul elő legtöbbször. A válaszadók 99,5%-a összesen 4694 kódolható választ adott. Az összes válasz közül 23,1%-kal a kiemelkedően pozitív hatást említették, míg az egész életre kiható pozitív hatás 11,6%-kal került második helyre. E két jellemző meghatározó mértékben kiemelkedik a válaszok közül. A következő leggyakrabban említett hatás a nemzettudat, hagyományőrzés 4,7 %-kal, majd a barátok 4,2%-kal. A 31. ábrán látható táblázatban megfigyelhető, hogy a legkisebb kategóriák említései között nagyon kis különbség található.

	Hatás	Az összes említés %-a
1.	kiemelkedően pozitív hatás	23,1%
2.	hosszan tartó, egész életre kiható, komplex pozitív hatás	11,6%
3.	nemzettudat, hagyományőrzés	4,7%
4.	barátok	4,2%
5.	örömforrás, sikerélmény, boldogság, szórakozás	3,9%
6.	fizikális fejlődés	3,7%
7.	közösség	3,4%
8.	társas kapcsolatok	3,3%
9.	igen válasz részletesebb kibontás nélkül	3,1%
10.	közösségbe tartozás	3,0%
11.	egészség	3,0%
12.	személyiségfejlődés, gondolkodásmód	2,9%
13.	kikapcsolódás, feltöltődés	2,8%
14.	magabiztosság, határozottság, önbizalom, tartás, lámpaláz leküzdése	2,5%
15.	nyitottság, közvetlenség	2,4%
16.	közösségi együttműködés	2,4%

17.	önismeret, önkifejezés, éntudat, jellemformálás	2,1%
18.	házastárs, barát/barátnő megtalálása, kapcsolat megélése	2,0%
19.	tűrelem, összpontosítás, kitartás, figyelem, fegyelem	1,9%
20.	feszültségoldás, stresszoldás	1,6%
21.	lelki egészség	1,4%
22.	állóképesség	1,3%
23.	kiteljesedés, kiegyensúlyozottság	1,2%
24.	empátia, odafigyelés másokra, segítőkészség	1,2%
25.	testtudat, motorikus készség-, képesség fejlődés	1,2%
26.	kompromisszum, tolerancia, alkalmazkodás	1,1%
27.	egyéni vonatkozás	1,0%
28.	szülő-gyerek viszonylat	0,9%
29.	testi egészség	0,8%
30.	tiszteletre nevelés, alázat, előítélet mentesség	0,8%
31.	nincs hatás, vagy negatív hatás	0,6%
32.	családi vonatkozás	0,6%
33.	terápia	0,3%
34.	társadalmi vonatkozás	0,1%

31. ábra A néptánc hatása az egyén életének különböző területeire (összes válasz)

Kissé szűkítve a látószöveget a 32. ábra táblázatában a kódolás második szintjén lévő kategóriákat tekinthetjük meg, melyeket a csoportosításban kisbetűkkel jelöltem (pl.: 2a a személyiségfejlődés). Jól látható, hogy a közösségre, a személyiségfejlődésre, gondolkodásmódra és a lelki egészségre van a legnagyobb hatással a tánc.

	Hatás	Az összes említés %-a
1.	közösség	13,5%
2.	személyiségfejlődés, gondolkodásmód	13,0%
3.	lelki egészség	10,0%
4.	társas kapcsolatok	6,3%
5.	fizikális fejlődés	6,2%
6.	barátok	4,2%
7.	családi vonatkozás	3,5%
8.	testi egészség	0,8%

32. ábra A néptánc hatásának leíró alkategóriák aránya

A fő kategóriák szemügyre vételével jól látszik, hogy a néptánc a válaszadók életére mind az egyéni, mind a társadalmi vonatkozás tekintetében hatással van. Amit arányaiban a kiemelkedően pozitív hatás ér még el. Az egészségre tett és az egész életre kiterjedő hatás kapott még nagyjából egyforma szavazatot, megelőzve az elenyésző, részletezés nélküli igen, vagy a semleges/negatív válaszokat (33. ábra).

	Hatás	Az összes említés %-a
1.	Egyéni vonatkozás	26,5%
2.	Kiemelkedően pozitív hatás	23,1%
3.	Társadalmi vonatkozás	21,4%
4.	Egészség	13,8%
5.	Hosszan tartó, egész életre kiható, komplex pozitív hatás	11,6%
6.	Igen válasz részletesebb kibontás nélkül	3,1%
7.	Nincs hatás, vagy negatív hatás	0,6%

33. ábra A néptánc hatását leíró fő kategóriáinak aránya

A néptánc sokrétűségét bizonyítja, hogy a válaszadók közel fele (46,4%) kettő, míg közel negyede (23,3%) három hatást is írt. Nagyobb arányban vannak még a négy hatásról szóló beszámolók is (12,6%). Kevesen, bár vannak néptáncosok, akik hét-kilenc hatásról is írnak.

Feltételezve, hogy az első helyen írt hatások a legfontosabbak érdemes megvizsgálni az itt kialakult sorrendet. Kitűnik, hogy összességében nagymértékű, egész életre kiható pozitív hatásként értelmezik a néptáncot. A különböző részterületek közül a közösségbe tartozás, a nemzettudat, hagyományörzés és a fizikális fejlődés egyformán 3,3%. A következő legfontosabb hatás 2,6%-ban megemlítve, az örömforrás, sikerélmény, boldogság, szórakozás. Csupán egy tized százaléknyi eltéréssel említették meg a válaszadók a néptánc személyiségfejlődésre, gondolkodásmódra (2,3%), a barátokra (2,2%), és a közösségre (2,1%) tett pozitív hatását. A 34. ábrán látható a többi területet sorrendje. Bár a többi terület arányaiban kevesebb említést kapott a témák mégis a néptánc sokrétűségét, a hagyományörzésen és a szórakozáson kívüli fontosságát mutatják.

	Hatás	Az első helyen tett említések %-a
1.	kiemelkedően pozitív hatás	42,8%
2.	hosszan tartó, egész életre kiható, komplex pozitív hatás	11,8%
3.	igen válasz részletesebb kibontás nélkül	6,0%
4.	közösségbe tartozás	3,3%
5.	nemzettudat, hagyományörzés	3,3%
6.	fizikális fejlődés	3,3%
7.	örömforrás, sikerélmény, boldogság, szórakozás	2,6%
8.	személyiségfejlődés, gondolkodásmód	2,3%
9.	barátok	2,2%
10.	közösség	2,1%
11.	egészség	1,9%
12.	nyitottság, közvetlenség	1,8%

13.	kikapcsolódás, feltöltődés	1,6%
14.	önismeret, önkifejezés, éntudat, jellemformálás	1,5%
15.	magabiztosság, határozottság, önbizalom, tartás, lámpaláz leküzdése	1,5%
16.	társas kapcsolatok	1,4%
17.	közösségi együttműködés	1,3%
18.	kiteljesedés, kiegyensúlyozottság	1,3%
19.	nincs hatás, vagy negatív hatás	1,1%
20.	feszültségoldás, stresszoldás	1,0%
21.	lelki egészség	1,0%
22.	házastárs, barát/barátnő megtalálása, kapcsolat megélése	0,9%
23.	türelem, összpontosítás, kitartás, figyelem, fegyelem	0,8%
24.	egyéni vonatkozás	0,7%
25.	állóképesség	0,4%
26.	testtudat, motorikus készség-, képesség fejlődés	0,4%
27.	kompromisszum, tolerancia, alkalmazkodás	0,3%
28.	testi egészség	0,3%
29.	családi vonatkozás	0,2%
30.	empátia, odafigyelés másokra, segítőkészség	0,2%
31.	szülő-gyerek viszonylat	0,2%
32.	tiszteletre nevelés, alázat, előítélet mentesség	0,2%
33.	terápia	0,1%
34.	társadalmi vonatkozás	0,1%

34. ábra A néptánc első helyen megjelölt hatásainak aránya

Mivel a válaszadók majdnem fele két hatásról is beszámolt ezért megvizsgálom, hogy a második helyen említett hatások közül melyek azok, amelyek helyezése eltér az első helyen említettektől. A 35. ábrán látszik, hogy a sorrendekben lényeges eltérések nincsenek. Értelemszerűen az kiemelkedően pozitív hatás lekerült az első helyről. A társas kapcsolatok viszont az előző 16. helyről és 1,4%-ról a második helyre jött fel 6,5%-kal. Hasonlóan nagy előrelépést tett a közösségi együttműködés is. A háromszoros aránynövekedésének köszönhetően tíz hellyel került előrébb a házastárs, barát/barátnő megtalálása, kapcsolat megélése. A türelem, összpontosítás, kitartás, figyelem, fegyelem is hasonló, nagymértékű előrelépést tett.

	Hatás	A második helyen tett említések %-a
1.	hosszan tartó, egész életre kiható, komplex pozitív hatás	18,5%
2.	társas kapcsolatok	6,5%
3.	barátok	5,7%
4.	közösség	5,5%
5.	nemzettudat, hagyományőrzés	5,1%

6.	személyiségfejlődés, gondolkodásmód	4,6%
7.	örömforrás, sikerélmény, boldogság, szórakozás	4,5%
8.	közösségi együttműködés	3,7%
9.	közösségbe tartozás	3,4%
10.	fizikális fejlődés	3,3%
11.	kikapcsolódás, feltöltődés	3,1%
12.	házastárs, barát/barátnő megtalálása, kapcsolat megélése	3,0%
13.	magabiztosság, határozottság, önbizalom, tartás, lámpaláz leküzdése	2,9%
14.	kiemelkedően pozitív hatás	2,8%
15.	türelem, összpontosítás, kitartás, figyelem, fegyelem	2,7%
16.	nyitottság, közvetlenség	2,7%
17.	önismeret, önkifejezés, éntudat, jellemformálás	2,5%
18.	egészség	2,4%
19.	egyéni vonatkozás	2,1%
20.	testtudat, motorikus készség-, képesség fejlődés	2,0%
21.	állóképesség	1,9%
22.	kompromisszum, tolerancia, alkalmazkodás	1,8%
23.	szülő-gyerek viszonylat	1,7%
24.	empátia, odafigyelés másokra, segítőkészség	1,6%
25.	lelki egészség	1,3%
26.	testi egészség	1,0%
27.	kiteljesedés, kiegyensúlyozottság	1,0%
28.	feszültségoldás, stresszoldás	0,9%
29.	tiszteletre nevelés, alázat, előítélet mentesség	0,8%
30.	családi vonatkozás	0,4%
31.	terápia	0,3%
32.	társadalmi vonatkozás	0,2%
33.	nincs hatás, vagy negatív hatás	0,1%

35. ábra A néptánc második helyen megjelölt hatásainak aránya

4.2.2.2 Összefüggés vizsgálatok

4.2.2.2.1 A táncval eltöltött évek számának és a színpadi néptánc arányának összefüggése

A „Táncval eltöltött időd hogyan oszlik meg a színpadi táncművészet (koreográfiák betanulása, gyakorlása, fellépések) és a szórakozás céljából táncolt (táncház; táncórákon és próbákon szabad tánc, motívumok tanulása; tanfolyam) tánc között?” kérdésre adott válaszokból az értelmezhetőbb áttekintés kedvéért négy kategóriát hoztam létre. A nagyon kevés időt színpadon töltők közé a 0-20%-ot, a kevés időt töltők közé 30-50%-ot, a sok időt töltők közé 60-70%-ot, míg a nagyon sok időt töltők közé a 80-100%-ot bejelölőket soroltam. A két változó között a keresztábra majdnem közepes összefüggést

mutat. A $p=0,000$ szignifikanciaszint mellett az összefüggés mértékét mutató $\gamma=0,256$. A táblázat adatait vizsgálva elmondható, hogy az 5 évnél kevesebb ideje táncolók közel fele tartozik a nagyon kevés színpadi néptáncot űzők közé, míg a több éve táncolók mindegyik kategóriájában ez az érték csupán 10-20% közötti. A nagyon sok időt színpadon töltők között alig találhatók az 5 évnél kevesebb ideje táncolók (9,7%), míg a 21-25 éve táncolók 31,1%-a tartozik ebbe a kategóriába. A táblázatból megállapítható továbbá, hogy a nagyon kevés időt színpadi néptáncal töltők 44,6%-a a 0-5 éve táncolók csoportjába tartozik, míg az ennél több időt színpadon töltők mindegyik kategóriájában ez az érték csupán 11-16%. Ennek alapján kijelenthető, hogy a kevés éve néptáncolók nem töltenek még sok időt a színpadi tánccal, és minél több ideje táncol valaki annál nagyobb a színpadi néptánc aránya táncéletében.

4.2.2.2.2 A tánccal eltöltött évek számának és a közösségi formának összefüggése

Az amatőr együttesi lét magával hozza, hogy a táncosok hosszú távúan elköteleződnek a néptánc irányába. Ugyanis az összefüggést mutató kereszttáblában ($p=0,000$, $\gamma=0,183$) a legtöbb időt amatőr együttesben eltöltők között arányaiban legkevesebben az 5 évnél kevesebb ideje táncolók vannak (59,3%). Míg a régebb óta táncolók más kategóriáiban ez az arány 70-80%-os. Másik oldalról is ez a tendencia figyelhető meg. A 0-5 éve táncolókon belül legtöbben amatőr együttesben a legkevesebb és kevesebb időt töltők vannak. Az összes kitöltő között legnagyobb arányban 6-10 éve (17,1%) és a 11-15 éve (22,5%) amatőr együttesben legtöbb időt töltők vannak.

Az összefüggés a hivatásos formában táncolás és a tánccal eltöltött évek között már jóval magasabb ($p=0,000$, $\gamma=0,257$). Legnagyobb különbségek a skála két végén találhatók. A több időt (17%) és a legtöbb időt (15,9%) hivatásos formában levők között nagyarányban a 26 évnél régebben táncolókat találjunk. A kevesebb időt hivatásos formában töltők másik három kategóriájában ezek az értékek csupán 3 és 8%. A legkevesebb időt hivatásos formában töltők 20,2%-a táncol 0-5 éve, míg a több időt hivatásos formában táncolók között ezzel szemben csupán 6-9% az arány. A vizsgált populációra jellemző a régebb óta hivatásos formában sok időt, valamint a 6-15 éve hivatásos formában táncolók kis aránya.

Összefüggés nem mutatható ki a tánc ház látogatása és a néptáncal eltöltött évek között. Ugyanakkor, mint azt korábban már láthattuk a tánc ház az amatőr együttesi lét mellett az egyik legfontosabb kiegészítő közösségi forma. Ennek megfelelően a közepes mennyiségű időt tánc házban töltők között legkevesebben azok vannak, akik még nem régóta táncolnak (19,5%). Míg az öt évnél régebben táncolók mindegyik kategóriájában

ez az érték 30% fölötti. A leginkább tánc házba járók között azonban az 5 évnél kevesebb ideje táncolók aránya a legmagasabb (18,4%). Régebb óta táncolóknál ez 10% körüli.

A kitöltők fele vett részt tánc tanfolyamokon. A statisztikai mutatók a táncal eltöltött idővel párba helyezve összefüggést nem adnak. Azonban az arányokat megvizsgálva elmondható, hogy a legtöbb időt tanfolyamokon töltők 40,2%-a a kevés ideje táncolók közé tartozik. Míg a tanfolyamokra alig járók további kategóriái egy esetet kivéve (több időt bejelölők 28%) 15% körüli arányban képviselik magukat. Kiugróan nagy különbség van a 16-20 éve táncolók esetében. A legtöbb időt tanfolyamokon táncolóknak csupán 4,6%-a tartozik ide, míg a kevesebb időt ebben a közösségi formában táncolók többi csoportja megközelíti a 20%-ot. Kisebb mértékű, de hasonló tendencia figyelhető meg a 21 évnél régebb óta táncolók között. A leghosszabb időtartamot tanfolyamokon töltők közül legtöbben (15,2%) a kevés ideje táncolók között vannak. Ugyanez az érték a több éve táncolóknál 2-8% között mozog. Az adatokból az látszik, hogy tánc tanfolyamokon azok vesznek inkább részt, akik még a tánc elsajátításának szakaszában vannak.

A 11. és a 12. ábrákon is láthattuk, hogy a tánc ház mellett a tánc tábor jelenti az amatőr együttes léte mellett a legfőbb kiegészítő közösségi formát. A kereszttáblázat mutatói itt nagyon kismértékű együttjárást jeleznek a táncal eltöltött idő kapcsán ($p=0,032$, $\gamma=0,054$). A tánc táborba legkevesebbet járók negyede tartozik az 5 évnél kevesebb ideje táncolók közé, míg a több időt táborokban táncolóknak csupán 10%-a tartozik ebbe a kategóriába. A 0-5 éve táncolóknak nagy része (42,3%) tölti legkevesebb idejét tánc táborokban az 5 évnél régebb óta táncolók közel negyedével szemben. Más adatok – a több időt tánc házba töltők között egyre kevesebben vannak a nem régóta táncolók – is azt mutatják, hogy a táncot éppen elsajátítók még nem járnak rendszeresen tánc táborokba.

4.2.2.2.3 A néptáncal eltöltött idő és a néptánc társadalmi szerepét jellemző tulajdonságok megítélése közötti összefüggés

Gyenge összefüggés van a néptánc, mint közösségi lét és a táncal eltöltött idő között ($p=0,000$, $\gamma=0,128$). A 10 évnél kevesebb ideje táncolók közel fele gondolja úgy, hogy számára néptánc leginkább a közösségi lét megélése, míg a 10 évnél régebben táncolók mindegyik kategóriájában ez az arány 60% fölött van.

Hasonlóan gyenge az összefüggés a néptánc készség-, képességfejlesztő tulajdonsága és a táncal eltöltött idő között ($p=0,000$, $\gamma=0,111$). A %-okban igazán nagy különbségeket nem tapasztalunk. Általánosságban elmondható, hogy a néptáncal több időt foglalkozók magasabbra értékelik a néptánc készség-, képességfejlesztő hatását.

Még gyengébb kapcsolatra utalnak a mutatók a néptáncal eltöltött idő és a segít eligazodni a világban valamint az önamagam és társaim megismerése tulajdonság között. A keresztábrázatok mindkét tulajdonság esetében kimutatják, hogy a kevés ideje táncolók között az *egyáltalán nem* bejelölők aránya a legmagasabb.

Erősebb összefüggést mutat a színpadi néptánc és a néptáncal eltöltött évek kapcsolatának vizsgálata ($p=0,000$, $\gamma=0,236$). Az 5 évnél kevesebb ideje táncolók közé tartozik a néptáncot egyáltalán nem színpadi megmutatkozásnak tartók 43,3%-a. Az arányok fokozatosan csökkennek egészen a *leginkábbra* szavazók 9,4%-áig. Ennek ellentétje fedezhető fel a néptáncot leginkább színpadi megmutatkozásnak tartóknál. A 11-15 éve táncolók közé tartozik 32,5%-uk, míg fokozatos átmenetekkel eléri a 20,5%-os arányt az *egyáltalán nemre* szavazóknál. Ugyanez tapasztalható a 21-25 éve táncolóknál is. Bár itt nincs meg a kategóriák közötti fokozatosság. A *leginkábbra* szavazók 12,1%-a azonban kiemelkedik a többi kategóriára szavazók közül (egyáltalán nem 2,4%, legkevesebb 3,3%, kevésbé 7,6%, inkább 5%).

Mutatók nagyon kis összefüggést adnak a hagyományörzés ($p=0,048$, $\gamma=0,049$), és a páros lét ($p=0,035$, $\gamma=0,049$) irányába.

A táncal eltöltött évek és a néptánc, mint szórakozás ($p=0,2$), sport ($p=0,658$), vagy egyfajta terápia ($p=0,054$) között nincs összefüggés.

4.2.2.2.4 A közösségi forma és a tánc funkcióinak egymásra hatása

A hivatásos táncforma és a néptánc, mint színpadi megmutatkozás között van összefüggés ($p=0,000$), a mérőszámok majdnem közepes mértékű statisztikai együttjárást ($\gamma=0,248$) mutatnak. A néptáncot leginkább színpadi megmutatkozásnak tartók több mint harmada tartozik a legtöbb időt hivatásos formában töltők közé. Míg a színpadi néptáncot jelentéktelennek tartóknak csupán 5%-a tartozik a legtöbb időt hivatásos formában táncolók közé. A köztes értékek jól követhető átmenetet képeznek. A skála másik végére is igaz az átmenet és a két végpont nagy különbsége. A néptáncot egyáltalán nem színpadi megmutatkozásnak tartók több mint háromnegyede, míg a néptáncot leginkább színpadi műfajnak tekintők csupán negyede tartozik a hivatásos formában alig táncolók közé, akik közé tartoznak a pedagógusok és a pedagógus hallgatók is. Valamint a legkevesebb időt hivatásos formában töltők csupán 15,3%-a, míg a legtöbb időt hivatásos formában töltők 31%-a tartozik a néptáncot leginkább színpadi megmutatkozásnak tekintők táborába. Az összefüggés tehát egyértelmű. Minél több időt tölt valaki hivatásos formában, annál inkább színpadi megmutatkozás lesz számára a néptánc.

A készség-, képességfejlesztés terén is kimutatható az összefüggés ($p=0,037$), azonban annak mértéke nem nevezhető nagynak ($\text{gamma}=0,113$). Megfigyelhető, hogy a tulajdonság leértékelése együtt jár a hivatásos formában töltött kevés idővel. Azonban a hivatásos formában sok időt töltők számára nem fontosabb az adott néptánc szerepkör, mint a kevesebb időt hivatásos formában táncolóknál.

A keresztábra elemzés szerint a hivatásos formában táncolás és az önmagam és társaim megismerésének eszközeként ($p=0,538$), a páros létként ($p=0,678$), a hagyományörzéseként ($p=0,295$), a sportként ($p=0,875$), a terápiaként ($p=0,682$), és az „iránytűként” – vagyis, hogy segít eligazodni a világban – ($p=0,580$) értelmezett néptánc között nincs összefüggés.

A szignifikanciaszint az amatőr táncforma és a hagyományörzés között összefüggést mutat ($p=0,000$). A mérőszámok szerint az összefüggés erőssége majdnem közepes ($\text{gamma}=0,242$). Hatalmas különbségek tapasztalhatók az amatőr együttesbe alig járók között. A hagyományörzést másodlagosnak tartók 80,3%-a, míg az azt fontosnak tartóknak csupán 7,7%-a tartozik a nagyon keveset amatőr együttesekben táncolók közé. Viszont az amatőr együttesben töltött sok idő a néptánc hagyományörző tulajdonságát kevésbé határozza meg. A hagyományörzést egyáltalán nem hangsúlyosnak vélők 13,2%-a, míg a másik négy kategória (legkevésbé, kevésbé, inkább, leginkább) nagyjából egyforma aránya – háromnegyede – tartozik a legtöbbet amatőr együttesben táncolók közé.

A sport tekintetében is van összefüggés, de az már kisebb mértékű, mint a hagyományörzésnél tapasztalható ($p=0,000$, $\text{gamma}=0,142$). Az egymásra hatás tekintetében sincs nagy eltérés. Akik sok időt töltenek amatőr együttesben, azok magasabbra értékelik a néptánc sport jellegét. Akik viszont kevés időt töltenek amatőr együttesben, azok számára a néptánc egyáltalán nem jelent sportot.

A színpadi tánc tekintetében is találunk összefüggést ($p=0,000$, $\text{gamma}=0,200$). Minél kevesebb időt töltenek amatőr együttesekben a táncosok annál kevésbé jelent számukra színpadi megmutatkozást a tánc (legkevésbé időt töltők 27,1%-a, míg a legtöbb időt töltők csupán 4,8%-a jelölte be az *egyáltalán nem* opciót). A legtöbb időt amatőr együttesben töltők közül azok vannak a legkevésbé, akik számára a néptánc egyáltalán nem színpadi megmutatkozás (46,5% egyáltalán nem, 69,5% legkevésbé, 78,1% kevésbé, 79,3% inkább, 76,9% leginkább). Megállapítható tehát, hogy az amatőr együttesesi tagság a színpadi néptánc irányába tereli a néptáncosokat.

Az amatőr együttesesi lét és a tánc, mint terápia között is van összefüggés ($p=0,000$, $\text{gamma}=0,173$). Az amatőr együttesekbe alig járók szerint a néptánc egyáltalán nem

tekinthető terápiának (amatőr együttesben legkevesebb idő 23,3%-a, legtöbb időt eltöltők csupán 2,3%-a jelölte be az egyáltalán nem lehetőséget).

Ugyanez mondható el a készség és képességfejlesztés területén is ($p=0,000$, $\gamma=0,178$). A néptáncot egyáltalán nem készség-, képességfejlesztésnek tartók között ismét legtöbben az amatőr együttesben alig táncolók (21,4%), míg a több időt eltöltők elenyésző számban (1,4%; 4,4%; 1,3% illetve 1,4%) vannak. A legkevesebb időt amatőr együttesben táncolók között vannak a legnagyobb különbségek, hiszen az *egyáltalán nem* opciót bejelölők 60%-ban, míg a *leginkább* bejelölők csupán 7,9%-nyian vannak.

Ugyanez a tendencia figyelhető meg a páros lét megélése tekintetében is ($p=0,002$, $\gamma=0,107$). Akik számára a néptánc egyáltalán nem páros lét megélése azok közül kerülnek ki, akik legkevesebb időt amatőr táncegyüttesekben töltenek. Hasonlóakat lehet elmondani a segít eligazodni a világban tulajdonságra is ($p=0,007$, $\gamma=0,097$). A különbségek azonban már nem akkora mértékűek. Az önmagam és társaim megismerésének eszközeként tekintett néptánc is beleillik az eddigi sorba ($p=0,000$, $\gamma=0,158$). Az összefüggés megvan, de nem erős. Iránya sem változott. Minél inkább kevesebb időt töltenek a néptáncsal, annál kevésbé fontos számukra ez a tulajdonság. Bármennyi időt töltenek is amatőr együttesben a *leginkábbra* szavazók aránya nagyjából egyforma és magas.

A tánc házba járás és a szórakozás ($p=0,000$, $\gamma=0,206$) valamint a közösségi lét ($p=0,000$, $\gamma=0,160$) között is van összefüggés. A tánc ház szórakoztató és közösségi lét jellegét bizonyítja, hogy akik számára a tánc leginkább szórakozás egyforma mértékben találhatóak a tánc házba járók bármelyik gyakoriságában. Viszont, azok között, akik alig járnak tánc házba legtöbben a táncot egyáltalán nem szórakozásnak tekintők vannak. Arányuk 74,5% a szórakozás, 79,1% a közösségi lét tekintetében. Míg a többi kategóriánál ezek a számok 10% körül mozognak.

A tánc házba járás és a hagyományörzés tulajdonság is összefüggésben van egymással ($p=0,000$, $\gamma=0,161$). Szintén azt olvashatjuk le, hogy minél kevesebb időt tölt valaki tánc házban annál kevésbé jelent számára hagyományörzést. A sok időt tánc házba töltők közül a táncot leginkább hagyományörzésnek tekintők vannak legtöbben.

Az összefüggés a tánc ház és a terápia tekintetében is kimutatható ($p=0,000$, $\gamma=0,119$). Tendencia, hogy a kevesebb tánc házba járás magával hozza a tulajdonság fel nem ismerését. Ez tapasztalható a készség és képességfejlesztés területén is ($p=0,001$, $\gamma=0,120$). A páros lét megélése, fejlesztése területén kissé szorosabb

mértékű összefüggést találunk ($p=0,000$, $\gamma=0,185$). Azonban a tánc hiányának a fontos tulajdonságra tett negatív hatása – kevesebb időt táncházban töltők kevésbé érzik fontosnak az adott tulajdonságot – mellett jól kiemelkedik annak ellentéte is. A táncházban legtöbb időt töltők közül túlsúlyban vannak a néptáncot leginkább a páros lét megélésének tekintők. Valamint ezt erősíti a másik irányú megfigyelés is. A táncot leginkább páros létnek tekintők között egyértelműen azok vannak nagyobb arányban, akik több időt töltenek táncházban. Ugyanez a tendencia figyelhető meg a segít eligazodni a világban funkcionál is. Bár a mérőszámok kisebbek ($p=0,000$, $\gamma=0,109$). Az önmagam és társaim megismerését legmagasabbra értékelők között fokozatosan nő a bejelölők százaléka a minél több időt töltők irányába. Ismét észrevehető, hogy a táncházban töltött kevés idő magával hozza az ön és társismeret alulértékelését. Mérőszámai az eddigiekhez közel állnak ($p=0,000$, $\gamma=0,150$).

A táncot mint sportként ($p=0,4$), valamint mint színpadi megmutatkozásként tekintett néptánc között nincs összefüggés ($p=0,143$).

A készség-, képességfejlesztés és a tanfolyamra járás között is van kismértékű összefüggés ($p=0,001$, $\gamma=0,120$). Legnagyobb különbségek a közepes mennyiségű időt tanfolyamokon töltők között vannak. (0,0% egyáltalán nem, 2,3% legkevésbé, 14,3% kevésbé, 19,4% inkább, 19,5% leginkább). A legkevesebb időt tanfolyamokon töltők közül itt is legtöbben az *egyáltalán nem*, legkevésbé a *leginkább* jelölők vannak. Köztük fokozatosan helyezkednek el többi véleményt tükröző eredmények. A páros lét megélésének tekintetében a mérőszámok kismértékű együttjárást jeleznek ($p=0,026$, $\gamma=0,078$). Ismét elmondhatjuk, hogy a tanfolyamokra keveset járók nem ismerik fel a tulajdonság fontosságát.

A tanfolyami közösségi forma és a színpadi néptánc között nem találunk összefüggést ($p=0,853$).

A táncművelésben való részvétel és a hagyományőrzés között is van összefüggés ($p=0,000$, $\gamma=0,111$). Legkiugróbb eredmény itt is a táncművelésben való részvételben résztvevők között vannak. Közülük nagyon kiemelkednek a néptáncot egyáltalán nem hagyományőrzésnek tekintők 75%-kal, a második legnagyobb arány a *kevésbé* jelölők 25%-kal. A hagyományőrzés tulajdonságot nagyon fontosnak tekintők között legtöbben a nagyon sok időt táncművelésben töltők vannak. Az összefüggés kimutatható ($p=0,000$), bár nem túl erős ($\gamma=0,154$) a közösségi lét tekintetében is. A megszokott mintázat látható. Nagyon magas a leginkább közösségi létnek tekintők aránya a legtöbb időt táncművelésben töltőknél (79,4%, a kevesebb időt töltőknél ez „csupán” 50 és 60% körüli). Jól látszik az is, hogy a kevés táncműveléssel töltött idő erősíti közösségi lét többérvényességét (az

egyáltalán nemet jelölők 75,8%-a, míg a *leginkábbat* jelölők 22,6%-a tartozik ebbe a csoportba). A színpadi néptánc és a tánc tábori lét között is kimutatható az összefüggés ($p=0,000$, $\gamma=0,148$). A néptáncot egyáltalán nem színpadi megmutatkozásnak tekintők között azok vannak a legtöbben, akik alig járnak tánc táborba. Érdekes eredményként a legtöbb időt tánc táborban töltők között vannak a legnagyobb arányban a néptáncot kifejezetten színpadi megmutatkozásnak tekintők. A készség-, képességfejlesztésnél, a páros lét megélésénél és az önmagam és társaim megismerésénél jól megfigyelhető, hogy az adott közösségi formában töltött egyre több idő magával hozza a tulajdonság felértékelődését, míg a tánc mellőzése a tulajdonság alulértékelését. Az összefüggés a megszokott mértékű (készség-, képességfejlesztés: $p=0,000$, $\gamma=0,118$, páros lét megélése: $p=0,000$, $\gamma=0,145$, önmagam és társaim megismerése: $p=0,000$, $\gamma=0,157$). Mindez elmondható a segít eligazodni a világban tulajdonságra is ($p=0,000$, $\gamma=0,107$).

A tánc táborba járás mennyisége nem függ össze a néptánc terápiás funkciójával ($p=0,405$).

4.2.2.2.5 A közösségi forma és a színpadi néptánc arányának összefüggése

Az amatőr tánc együttesi lét és a színpadi néptánc arányának vizsgálatkor található összefüggés ($p=0,000$, $\gamma=0,204$). Szembetűnő, hogy a nagyon kevés időt színpadon töltők tekintetében az amatőr együttesben alig táncolók aránya a legmagasabb (44%). Ellenben a több időt amatőr együttesben táncolók másik kategóriáinál tapasztalható 25-25%-os arányaival. Kimagasló különbség figyelhető meg a legtöbb időt amatőr együttesben táncolók vizsgálatkor. A színpadi néptáncot alig űzők 62,7%-a tartozik ide. Az arányok fokozatosan emelkednek a legnagyobb arányban színpadi néptáncot járók 81%-os értékéig. Az adatokból kiviláglik, hogy az amatőr együttesekben eltöltött idő magával hozza a színpadi néptánc arányának növekedését a szabad tánc rovására. Ellenkező irányú tendencia is megfigyelhető. A kevés időt amatőr együttesben töltők alig foglalkoznak koreográfiák tanulásával. Így több idejük jut a szabad, szórakozás céljára járt táncra.

A színpadi néptánc és a hivatásos együttesi lét viszonylatában a válaszok harmada (859 fő) vizsgálható. Az összefüggés itt is kimutatható ($p=0,000$, $\gamma=0,145$). A hivatásszerű formában alig táncolók csupán 12,8%-a tartozik a döntően színpadi néptáncal foglalkozók közé, az arányok fokozatos növekedésével eljutunk a legtöbb időt hivatásos formában töltők 21,6%-ának arányához. Hasonló tendenciát lehet megfigyelni a másik irányú vizsgálatnál. Ahol a hivatásos létben legkevesebbet töltők vannak a jellemzően azok között, akik csekély időt szánnak színpadi néptáncra. Kiugró adatot

találunk a legkevesebb időt hivatásszerű formában táncolók vizsgálatakor. A minimális időt színpadi néptáncal foglalkozók több mint fele, míg az idejük legnagyobb részét koreográfiákkal töltőknek csupán harmada tartozik ide. Az adatokból itt is az olvasható ki, hogy hivatásszerű formában eltöltött idővel szinte egyenes arányban nő a színpadi néptáncra szánt idő. Vagyis egyre kevesebb idő jut a szabad táncra.

Az előzőekhez képest sokkal erősebb az összefüggés a színpadi néptáncal eltöltött idő és a táncházba járás között ($p=0,000$, $\gamma=-0,203$). A γ negatív előjeléből látszik, hogy fordított összefüggés van a két változó között. A legtöbb időt táncházban töltők közel fele, míg kevesebb időt töltők kevesebb, mint negyede tartozik a színpadi néptáncal alig foglalkozók közé. A zömében táncházba járók csupán 7,6%, míg a legkevesebbet járók több mint 20%-a tartozik az idejük jórészét koreográfiákkal töltők közé. A színpadi néptáncal alig foglalkozók negyede, míg a színpadi néptáncal többet foglalkozók csupán 5-10%-a tartozik a jellemzően táncházba járók közé. Az adatok jól szemléltetik, hogy a táncvárosi lét kedvez legjobban a szabad tánc művelésének.

A hivatásszerű formához hasonlóan a tanfolyamra járók esetében is a kitöltők harmadának válaszait lehet feldolgozni. Az összefüggés itt is megtalálható, mértéke nem túl erős ($p=0,001$, $\gamma=-0,137$). Lényeges eltérés színpadon a nagyon kevés időt táncolók vizsgálatakor adódik. A legtöbb időt tanfolyamokon töltők fele, míg kevesebbet tanfolyamokon táncolók csupán ötöde-negyede tartozik ebbe a kategóriába. Az idejük legnagyobb részét koreográfiákkal foglalkozók esetében elmondhatjuk, hogy fordított tendencia figyelhető meg. A tanfolyamokon legtöbbször megfordulók csupán 7,4%-a, míg a tanfolyamokon legkevesebbet táncolóknak már 15,1% tartozik a sok időt koreográfiákkal foglalkozók közé. Mindezekből kiolvasható, hogy a táncvárosihoz hasonlóan a tanfolyamokon töltött sok idő elősegíti a színpadi néptánc arányának csökkenését, a szabad tánc arányának növekedését.

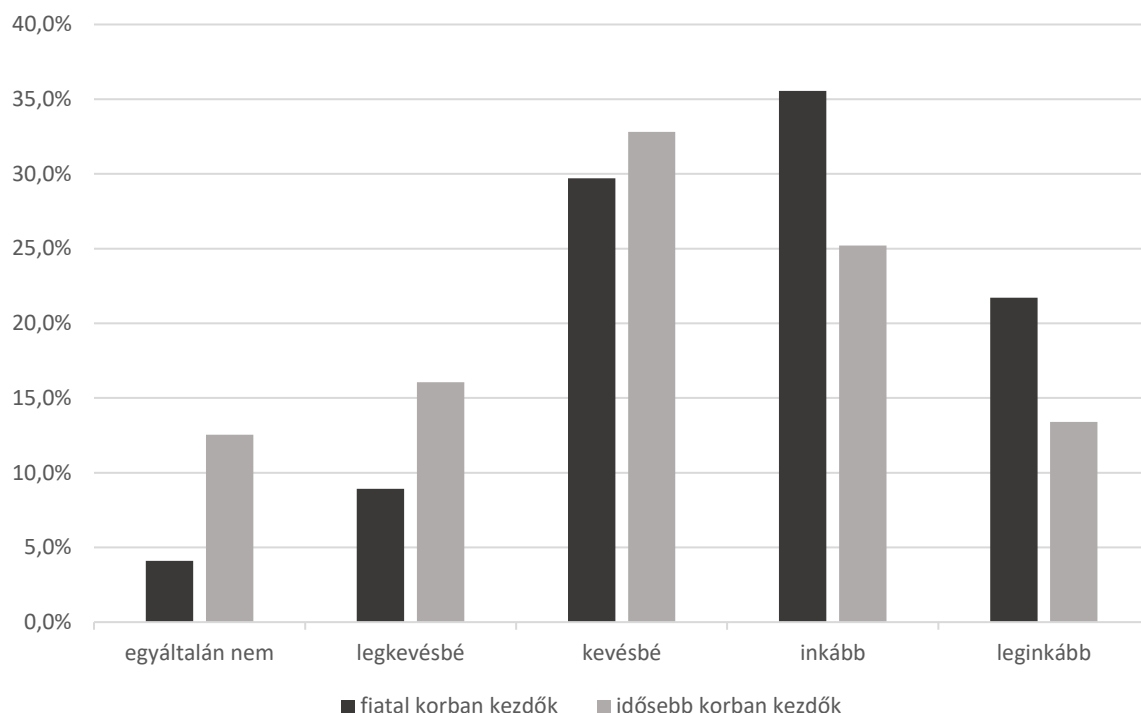
Nincs összefüggés tánc táborokban eltöltött idő és a színpadi néptánc között ($p=0,684$). A kereszt táblázat arányainak megvizsgálása azonban az arányszámok rávilágítanak, hogy a színpadi néptánc annál jelentősebb a táncos életében minél kevesebbet jár tánc táborba.

4.2.2.2.6 Fiatal koruk óta táncolók véleményének eltérése a tánc tulajdonságairól az idősebb korban elkezdőkhöz képest

Az összehasonlításban a kitöltők életkorának és a táncal eltöltött évek különbségéből kialakított két csoport véleménye olvasható. A fiatal koruk óta táncolók csoportjába teljes bizonyossággal a legfeljebb 11 vagy 13 éves koruk óta táncolókat soroltam. A 14-17 éves korosztályban a 6-15 éves táncolók, a 18-24 éves korosztályban a 11-25 éves táncolók és a

25-34 éves korosztályban a 21 évnél régebben táncolók kerültek a fiatal koruk óta táncolók csoportjába. Az így kialakított 906 fős csoport véleményét a kitöltők rajtuk kívüli, idősebb korban kezdők 1563 fős kontroll csoportjának véleményével hasonlítom össze.

A vizsgálatokat a „Számomra a néptánc...” kérdésben feltett összes tulajdonságra elvégeztem. Legnagyobb eltéréseket a tánc, mint színpadi megmutatkozás tekintetében lehet felfedezni. A 36. ábra mutatja, hogy az idősebb koruk óta táncolók számára a néptánc kevésbé jelent színpadi megmutatkozást. Míg a fiatal koruk óta táncolók életében a néptánc sokkal szorosabban összefonódik a színpadi megjelenéssel. Hiszen a fiatal koruk óta táncolóknak csak 4,1%-a, míg a kontroll csoportnak már 12,5%-a tekinti néptáncot egyáltalán nem színpadi megmutatkozásnak. Ugyanerre a kérdésre a fiatal korukban kezdők 8,9%-a, az idősebb koruk óta táncolók 16%-a jelölte be a *legkevésbé* lehetőséget. Az öt fokú skála közepén elhelyezkedő *kevésbé* válaszra mindkét csoport közel azonos százaléka szavazott (29,7% illetve 32,8%). A néptáncot inkább színpadi megmutatkozásnak tekintők a fiatal koruk óta táncolóknak 35,6%-át, míg a kontroll csoport tagjainak csak 25,2%-át alkotják. A *leginkább* lehetőséget választók a fiatal koruk óta táncolók 21,7%-a, míg az idősebb korban kezdők 13,4%-a. Az adatokból jól látszik, hogy a fiatal korban kezdők között sokkal nagyobb arányban vannak a két legjobban egyetértő kategóriába tartozók, mint a kontroll csoportban. Az idősebb korban kezdők között viszont a színpadi néptáncot elsősorban nem színpadi megmutatkozásnak tekintők vannak nagyobb arányban a fiatalabb korban kezdőknél.

36. ábra A néptánc, mint színpadi megmutatkozás megítélése a különböző életkoruk óta táncolók körében

A néptánc, kérdőívben megjelölt más tulajdonságainak véleményezése között a két csoport alapvetően egyetért. Az értékek a korábban bemutatott (20-29. ábrák) diagramokon olvasható mértékűek mindkét csoport esetében. A színpadi megmutatkozás megítélésén kívül tehát a néptánc hagyományörzés, készség-, képességfejlesztés, önismeret, páros lét megélése, stb. tulajdonságainak tekintetében nincs különbség a fiatal és az idősebb koruk óta táncolók között.

4.2.2.2.7 A néptánc társadalmi szerepének tulajdonságairól alkotott vélemények összefüggése

A fejezetben a színpadi néptáncról alkotott véleményt hasonlítom össze más tulajdonságok fontosságának megítélésével.

Nagyon kis összefüggést találunk a szórakozó és a színpadi néptánc között ($p=0,018$, $\gamma=0,074$). A két szélső véleménynél teljes mértékű az egyezés. A néptáncot egyáltalán nem szórakozásnak tartók több mint a háromnegyede, míg azt a fontosabbnak tartók többi kategóriájának csupán huszada tartozik a néptáncot egyáltalán nem színpadi megmutatkozásnak tartók csoportjába. Már nincs ilyen hatalmas különbség, de igaz, hogy a színpadi megmutatkozást legfontosabbnak tartók között vannak a legtöbben (72,7% a 60%-kal szemben), akik ugyanezt gondolják a szórakozó táncról. A két tulajdonság megítélése között nem teljes mértékű az egyenes arányosság. Hiszen

meglehetősen sokan vannak a szórakozó táncot nem kedvelők között azok, akik a színpadi néptáncot viszont fontosnak tartják az életükben.

A hagyományőrzés tulajdonság viszonylatában a színpadi megmutatkozásról szóló véleményeknek jól látható, magasabb összefüggése tapasztalható ($p=0,000$, $\gamma=0,198$). A keresztábrázat megfelelő sor és oszlopszázalékai mutatják, hogy mindkét tulajdonságról egyformán pozitívan, vagy negatívan gondolkozók kiemelkednek saját kategóriáikon belül. Azonban itt is találunk a két tulajdonság ellentétére utaló adatot. A néptáncot legkevésbé hagyományőrzésnek tartók közel fele, míg leginkább annak tartók csupán negyede tartozik a néptáncot inkább színpadi megmutatkozásnak tartók közé. A néptáncot legkevésbé színpadi megmutatkozásnak tartók majdnem fele, míg azt leginkább annak tartók közel negyede tartozik a hagyományőrzést magasra értékelők közé. Tehát a néptánc színpadi megmutatkozásának magasra értékelése kizárhatja a hagyományőrzés tulajdonság fontosságát.

A dolgozat eddigi adataihoz képest nagyon magasnak mondható összefüggést tapasztalunk a színpadi megmutatkozás és a sport tekintetében ($p=0,000$, $\gamma=0,267$) is. Az adatok alapvetően összhangot mutatnak a két tulajdonság megítélése között. Akik magasra értékelték a néptáncot, mint színpadi megmutatkozást azok hasonlóan gondolkodnak a néptáncról, mint sportról is.

A dolgozatban legmagasabb mértékű összefüggések közé tartozik a színpadi néptánc és a közösségi lét megélése közötti kapcsolat ($p=0,000$, $\gamma=0,283$). Az eredmények elsőprően bizonyítják, hogy a néptánc közösségi létének magasra értékelése magával hozza a színpadi megmutatkozás funkciójának fontosságát. Mindez elmondható a másik irányban is.

A terápiaként ($p=0,000$, $\gamma=0,243$), a páros lét megéléseként ($p=0,000$, $\gamma=0,201$), az önmagam és társaim egyik eszközeként ($p=0,000$, $\gamma=0,268$), valamint az irányítúként (segít eligazodni a világban $p=0,000$, $\gamma=0,258$) funkcionáló néptánc és a színpadi megmutatkozás között is megtaláljuk a már megszokott mértékű összefüggést. Az említett tulajdonságok magasra értékelése magával hozza a színpadi néptánc fontosságának növekedését, és fordítva.

Az eddigi legnagyobb mértékű összefüggést a színpadi megmutatkozás és a készség-, képességfejlesztés kapcsolata mutatja ($p=0,000$, $\gamma=0,397$). Az előzőekhez hasonlóan itt is megállapítható, hogy aki magasra értékeli a néptánc készség és képességfejlesztő tulajdonságát az hasonlóan gondolkodik a színpadi néptáncról is.

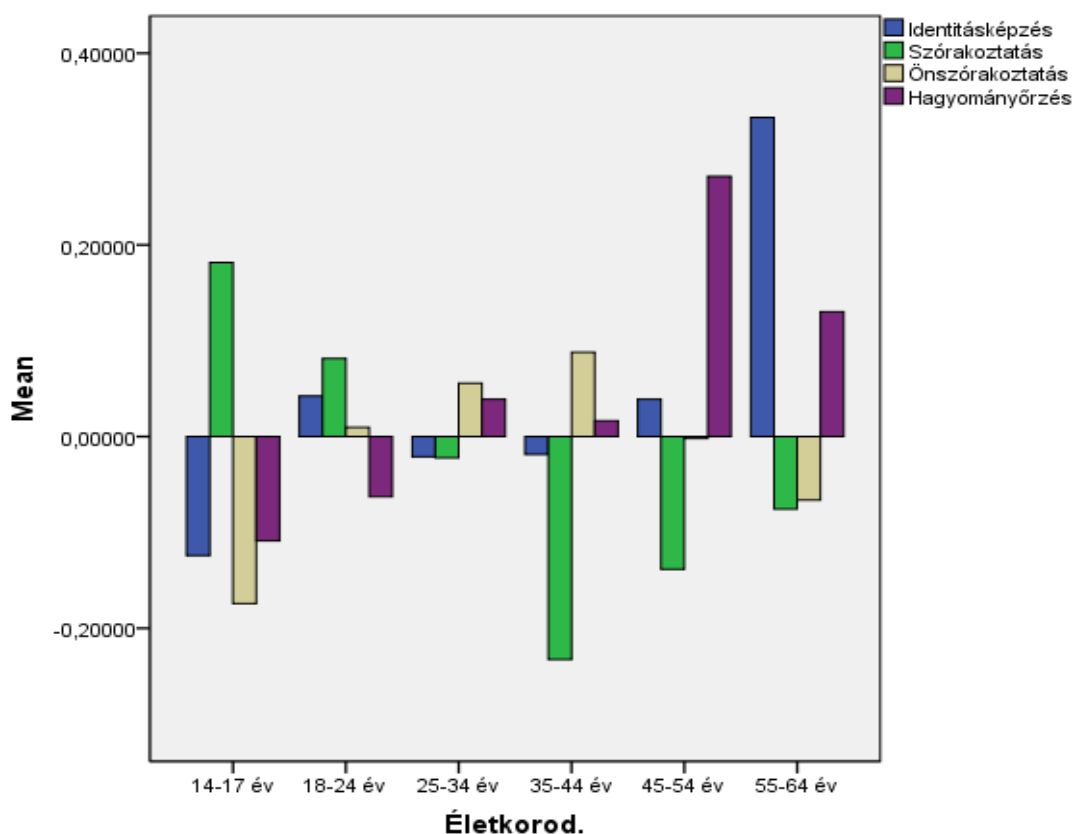
A kérdés sokrétűségét főkomponens-elemzéses faktoranalízissel tettem átláthatóbbá. A szűkítés a főkomponens elemzést követően négy faktor esetében nagyon

jó mutatókkal rendelkeznek. A KMO teszt a szakirodalomban elfogadott mértékhez (0,5) képest jóval magasabb, 0,803 értéket mutat. A Bartlett teszt eredményében a 0,000 szignifikanciaszint szintén megfelel a várakozásoknak. A négy faktor az elvártak megfelelően az esetek 64,44%-át lefedik. Az Anti-image korrelációs mátrixban az átló értékei nagyban közelítenek az elfogadott 1,000-hez.

A négy faktor a következőképpen jellemezhető (a rotált faktorsúlyok mátrixa és az elemzés határértékei a 7.5 Faktorelemzés fejezetben találhatóak):

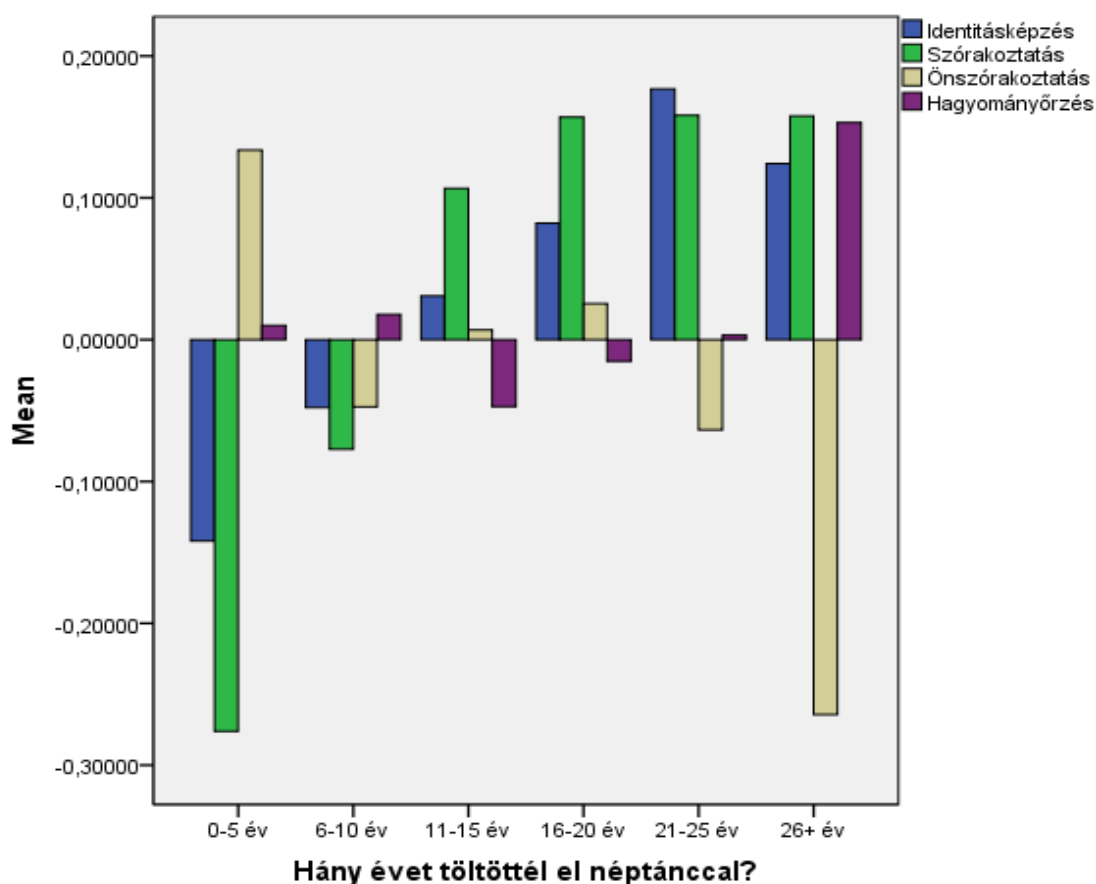
1. Komponens: „Identitásképzés”, melybe nagy hangsúllyal az önmagam és társaim megismerésének egyik eszköze mellett a segít eligazodni a világban és a páros lét megélése, fejlesztése tulajdonságok tartoznak. Továbbá kisebb súllyal, de a komponensnek részei a közösségi lét és a készség-, képességfejlesztés is.
2. Komponens: „Szórakoztatás” a bemutató jellegű, teljesítmény centrikus tulajdonságokkal jellemezhető összetevő, ahol nagy hangsúlyt kap a sport és a színpadi megmutatkozás jelleg, valamint ide kapcsolódik még kisebb súllyal a készség-, képességfejlesztés tulajdonság.
3. Komponens: „Önszórakoztatás” a mulatsági jellegű tulajdonságok közé a szórakozás és a közösségi lét megélése tartozik.
4. Komponens: „Hagyományőrzés”, ahol egyedülként egy tulajdonság, a hagyományőrzés alapján készült el a komponens.

A faktorsúlyokat az életkor alapján ábrázolva (37. ábra) jól látszik, hogy a fiatalabb korosztályokban a szórakoztatás komponens emelkedik ki, amely az életkor előrehaladtával csökken. A legfiatalabbak esetében csupán ez a tulajdonsághalmaz dominál. Az önszórakoztatás csupán a középkorúak csoportjaiban kap nagy hangsúlyt. Az idősebbek ezzel ellentétben a néptáncra elsősorban saját és nemzeti identitásuk kialakítójaként tekintenek.

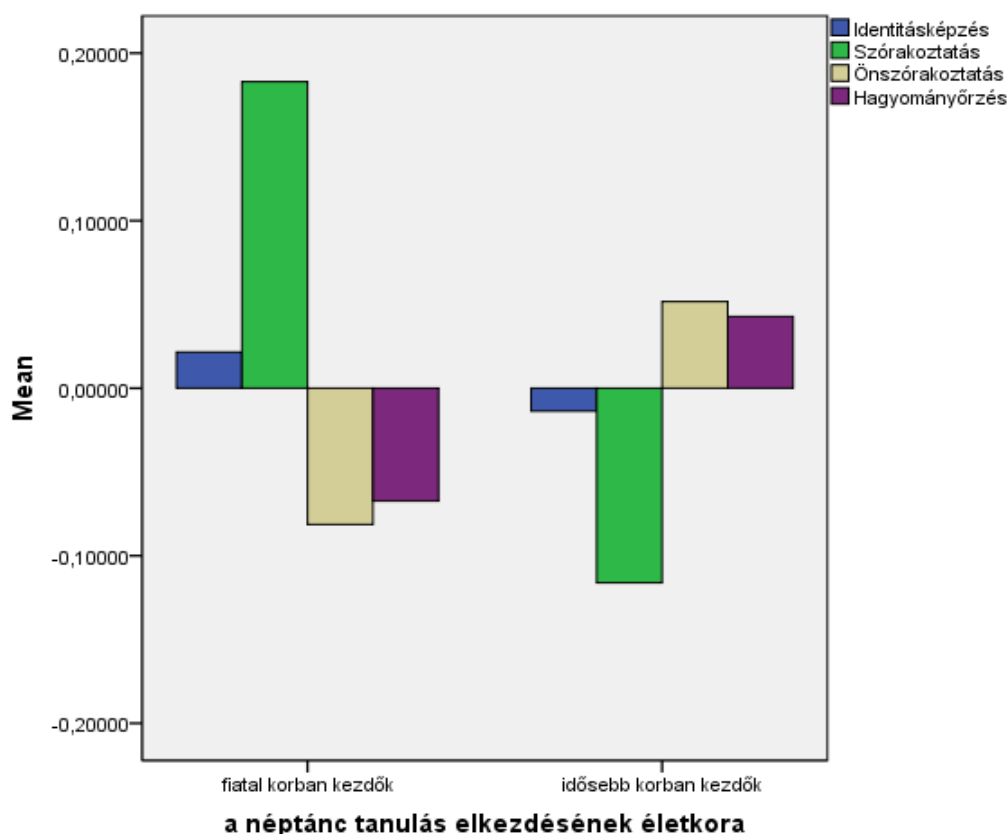
37. ábra A komponensek faktorsúlyai az életkor függvényében

A 38. ábrán a táncal eltöltött idő és a faktorsúlyok összefüggése olvasható le. A korábbi elemzések során is kimutatott tendenciák figyelhetők meg. A kevés ideje táncolóknál legnagyobb hangsúlyt az önszórakoztatás kapja, ami a táncos évek növekedésével már csak csökkenni fog. Egészen a legrégebb óta táncolók kategóriájáig, ahol az önszórakoztatás egyedüli komponensként került nagyon negatív megítélésbe. A szórakoztatás és az identitásképzés a táncos évek gyarapodásával egyre fontosabbá válnak.

38. ábra A komponensek faktorsúlyai a néptáncsal eltöltött évek függvényében

Markáns különbség figyelhető meg a faktorsúlyok tekintetében a fiatal és az idősebb korban táncot kezdők között (39. ábra). A fiatal korban kezdők számára a néptánc nagymértékben szórakoztatást jelent, amihez csatlakozik még az identitásképzés. Míg ezzel ellentétben az idősebb korban kezdők számára a néptánc önszórakoztatást és hagyományőrzést jelent.

39. ábra A komponensek faktorsúlyai a néptánc tanulás elkezdése életkorának függvényében

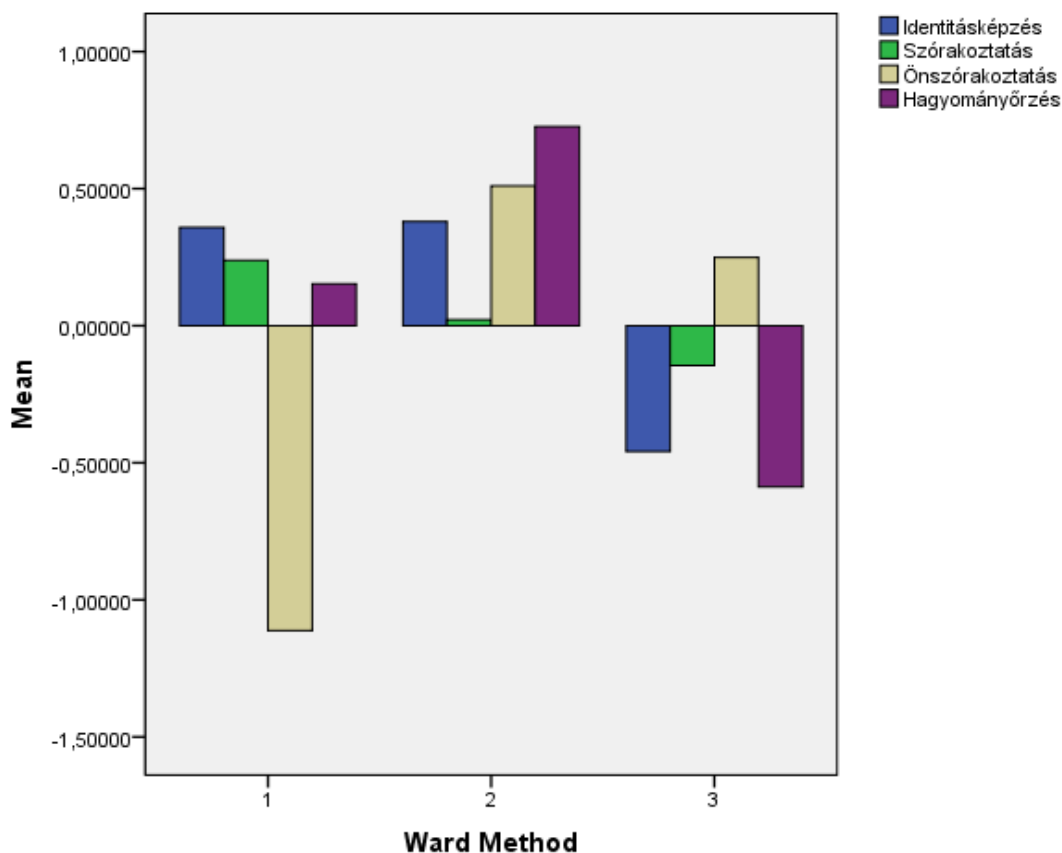
A faktorsúlyok alapján a vizsgált mintán Ward módszer szerinti klaszterelemzést végeztem. A vizsgálatba a program a minta közel 80%-át vonta be. Az elemzések során 2, 3 illetve 4 klaszter kialakítására tettem kísérletet. A kereszttábla elemzések során alapvetően a néptáncos közösség homogenitása mutatkozott meg. A legtöbb eltérés a 3 klaszteres forma esetén tapasztalható.

A 40. ábrán látható a három klaszter esetében tapasztalható tulajdonság faktorsúlyok eloszlása. Az 1-es jelzetű csoport tagjaira leginkább jellemző, hogy a néptáncot legkevésbé önszórakoztatásnak tartják, míg a másik három komponens esetében pozitívan gondolkodnak. Legfontosabb számukra az identitásképzés tulajdonság halmaz.

A 2-es jelzetű csoport tagjaira jellemző, hogy számukra a néptánc legnagyobb mértékben hagyományörzés valamint önszórakoztatás és identitásképzés. Mindhárom előbb említett komponens magas átlagokat kapott. Ebben a csoportban egyedülként mind a négy komponens pozitív átlagokat kapott, azonban a szórakoztató tulajdonság lényegesen kisebb mértékűt.

A 3-as jelzettel látható csoport lényegében ellentétes véleménnyel van a néptáncról, mint az 1-es csoport. Esetükben az önszórakoztatás tulajdonság kapott

egyedülként pozitív átlagot. A másik három komponens esetében jelentős negatív megközelítés tapasztalható.

40. ábra A három klaszter esetében tapasztalható tulajdonság faktorsúlyok eloszlása

A klasztereket keresztábra elemzésben összevetve a legfőbb háttérváltozókkal (nem, életkor, táncal eltöltött évek száma, közösségi formákban eltöltött évek száma, fiatalon, vagy idős korban) a néptáncos közösség homogenitása tapasztalható. Az alábbiakban ismertetem azokat a tényezőket, amelyek bizonyos mértékben eltérőek a különböző klaszterekben és segítségükkel jobban körülhatárolhatóak a néptáncosok mikroközösségei.

A néptáncal eltöltött idő vonatkozásában a 3-as jelzetű csoport tagjai között vannak a legtöbbben, akik csupán pár éve táncolnak és legkevésbé, akik már több mint 26 éve táncolnak. Rájuk jellemző, hogy a néptáncra számukra kizárólag önszórakoztatás.

A közösségi formával megvizsgált keresztábrák segítségével rajzolódik ki leginkább, hogy az 1-es jelzetű klaszter tagjai nagyrészt hivatásos formában táncolnak. A csoport tagjai csak egy, az önszórakoztatás tulajdonságról gondolkodnak negatívan. Míg a 2-es klaszterbe tartozók arányaiban a táncházba és tánc táborba legtöbb időt járók közül kerülnek ki. Rájuk jellemző, hogy minden komponens pozitív érzelmi töltést vált ki,

azonban a szórakoztatás funkció lényegesen elmarad az identitásképzés, az önszórakoztatás és különösen a hagyományőrzés mögött.

4.3 Összehasonítás

4.3.1 Hangsúlyeltolódás

A gyakorlásra szánt idő ellenére a közösségben összességében jóval kevesebb időt töltenek a bemutató táncokkal, mint a mulatságiakkal. Gondoljunk csak bele, hogy egy faluközösség nagy többsége egy táncalkalommal egy táncrendben akár 1,5-2 órát is táncolhatja a mulatsági táncokat, míg a bemutató táncokat a közösség csak kis hányada járja nem is mindegyik táncrendben hozzávetőlegesen 10-15 perc terjedelemben. A 41. ábrán látható, hogy a teljes egészében mulatsági táncal eltöltött táncidő a közösség hozzávetőlegesen 90%-ára igaz. Míg a közösség csupán 10%-ára igaz, hogy birtokában van a mutatványos táncok tudásának, de ebben az esetben is táncal eltöltött idejüknek csupán ötödét teszi ki ez a funkció.

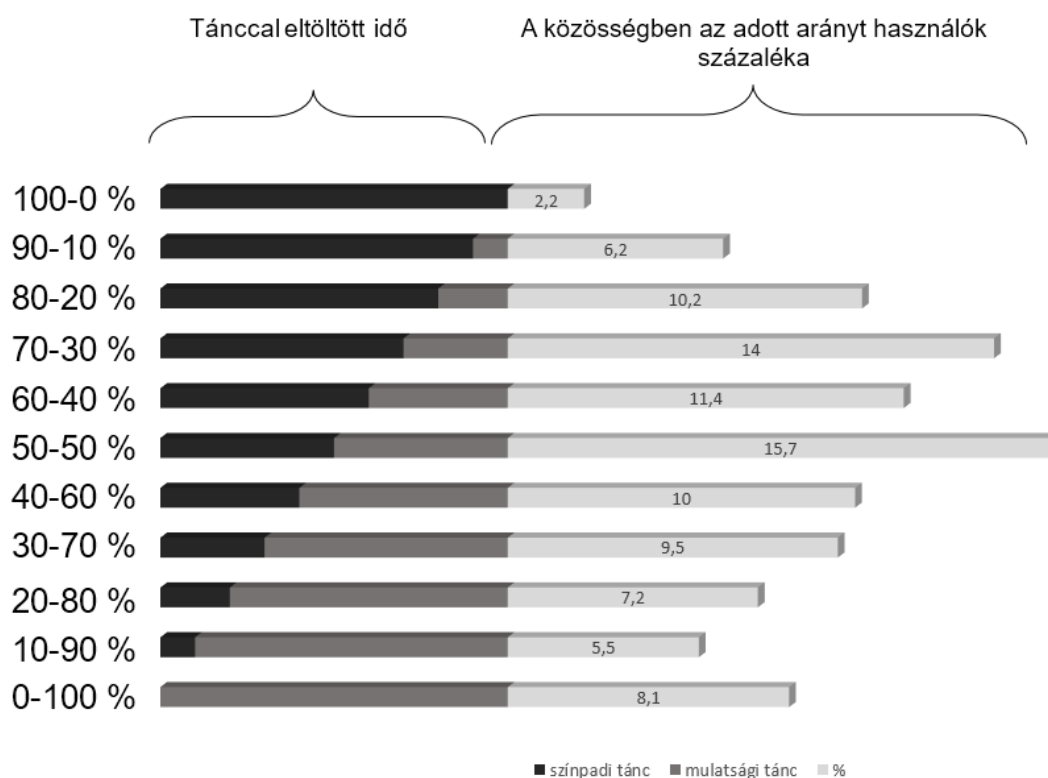
A néptáncnak az egyén életében betöltött szerepe vizsgálatában fontos a táncal eltöltött idő hossza. Számtalan kutatás³⁹¹ fontos szempontként tekint a rendszerességgel végzett táncaktivitásra. Martin György a gyimesi csángók táncéletének vizsgálatakor nagy hangsúlyt fektet a táncrendben található különböző eredetű, és rögtönzésre alapuló táncok %-os arányára, valamint a táncalkalmakon megjelenő, az adott táncal ténylegesen eltöltött idő arányára. Ezt az elgondolást folytatva vizsgálom a paraszti kultúrában a szórakozó tánc arányát, és a kérdőív segítségével a revival közösségben a szórakozás és a színpadi néptáncal eltöltött idő arányát.

41. ábra A szórakoztató és a szórakozó tánc aránya a paraszti közösségben

³⁹¹ Maraz–Király–Urbán–Griffiths–Demetrovics 2015, Nieminen 1998, Martin 1969: 408, Fábri–Füleki 2006: 49.

A revival mozgalomban azonban egészen más arányok jelentek meg. E különbséget szemlélteti a 42. ábra. Jól látható, hogy a 41. ábrával ellentétben a revival mozgalomban a mulatsági néptánc rovására egyre nagyobb arányban jelent meg a szórakoztató néptánc. Figyelemre méltó, hogy a válaszadóknak van olyan csoportja, akik már nem is táncolnak mulatsági néptáncot. Míg a kizárólag mulatsági táncot járók aránya a hagyományos közösség 90%-ról lecsökkent 8%-ra. E két szélsőérték között számos aránypárra érkezett válasz. Legtöbbször fele-fele arányban táncolnak mindkét funkciójú táncot. De látszik, hogy a valamilyen arányban több mulatsági táncot használók összlétszáma alatta marad a nagyobb időtartamban szórakoztató táncot járók létszámánál.

42. ábra A szórakoztató és a szórakozó tánc aránya a revival közösségben

4.3.2 Funkcióváltozás

A szórakoztató tánc irányába eltolódott hangsúly mellett fel kell figyelni bizonyos funkcióváltozásra is. Hiszen a színpadon, alapvetően a mások szórakoztatására előadott táncok között nem csak a hagyományos közegben is ebben a funkcióban (szóló, vagy csoportos férfitáncok, eszközös táncok, stb.) használatos táncok jelennek meg. Hanem a hagyományos közegben kizárólag mulatsági néptáncként járt (csárdás, páros ugrások, stb.), vagy rituális (körverbunkok, Caluser, stb.) táncok a revival közegben a színpadon már szórakoztató táncává váltak.

A funkcióváltás megindulása a hagyományos közegben is megfigyelhető. Feltehetően a revival közösség megnövekedett érdeklődési köre is hatással lehetett a jelenségre. A Magyarországra hívott, gyűjtéseken és ezzel összefüggésben fesztiválok színpadain szereplő adatközlők táncának változásának folyamatát további kutatások hivatottak megvizsgálni. Az átalakulás egyik elemeként a magyarszentbenedeki pontozó összegyakorolt, csoportos változatát kell megemlíteni. A szóló és csoportos formában járt bemutató funkciójú táncot bizonyos generációk a látványosság fokozásának igényével összehangolták, egyöntetűbbé tették.

A faktorsúlyokat vizsgáló ábrákon (37-40. ábrák) nagyon gyakran egymást kizáró módon jelenik meg a szórakoztató és az önszórakoztató komponens. Felhívja figyelmünket, hogy az alapsokaságban ez a két tulajdonság szinte kizárja egymást. Úgy tűnik, hogy a revival közösségben a szórakoztató néptánc az előadó táncosnak már nem jelent önszórakoztatást. A szórakozó táncot keresők pedig nem szeretik a fellépésekkel együtt járó szórakoztató néptáncot.

A hangsúlyeltolódásnak és a funkcióváltásnak kikerülhetetlen hatásai vannak. A táncgyűjtéseknek a színpadi megmérettetésekre fel kell készülni. Jelentős időt kell szánni a koreográfiák megtanulására, gyakorlására. Szükség van olyan szakemberre, aki a színpadi műveket összetettségükben megfelelő szakértelemmel képes gondozni. Értetni kell a koreografálás művészetéhez, a tánc tanításához, a viseletekhez, a táncok tágabb szokáskörnyezetéhez, a színpadtechnikához. Vagyis olyan komplex tudással kell rendelkeznie, ami több, egyenként is nagy szakértelmet jelentő terület összevonását jelenti. A táncosoktól a színpadi jelenlét megköveteli a színészi képességek meglétét is. A hagyományos közösségekben felgyűjtött rögtönzést, egyéni jellem kibontását lehetővé tevő táncok a színpadon és ezáltal a próbateremben jórészt megkoreografált folyamatokká, betanított mozdulatokká válnak.

Ne csodálkozzunk tehát, hogy az eredetileg mulatságra, ezzel együtt szocializációra, egyéni fejlesztésre alkalmas táncok fejlesztő ereje lecsökkenhet. Hiszen a koreográfiák táncfolyamatainak betanulása, gyakorlása mellett már nem jut idő a megfelelő mennyiségű rögtönzésre, amellyel szinten lehetne tartani a hagyományban tapasztalható rögtönzött táncalkotási szintet. A gyermek táncgyűjtések esetében egyre kevesebb gyermekjátékot láthatunk. Így a játékok komplex fejlesztő hatása nem ér célba. A pedagógusoknak egyre nehezebb megtalálni az eredeti mulatsági néptánc és a színpadi néptáncok átadásához megfelelő helyes módszerek, modellek megfelelő arányát.

A hagyományos közegtől eltérően az ezredfordulón jelennek meg az újonnan alakuló felnőtt néptáncgyűjtések. Többségük a tánctanfolyamok közösségéhez

hasonlóan a mulatsági tánc elsajátítása és művelés céljából alakulnak.³⁹² Számuk folyamatosan gyarapszik, amit a részükre szervezett találkozók (Országos Öregtáncos Találkozó, Csepel; Kezdő Felnőtt Néptáncosok Országos Találkozója, Debrecen) is kiválóan bizonyítanak.

Természetesen nem szabad elfeledkezni az amatőr táncgyűttesekről sem. Azonban meg kell jegyezzem, hogy a fenti eredmények alapján az amatőr együttesek bizonyos tekintetben már közelítenek a hivatásos együttesek célkitűzéseéhez. A néptáncot egyre nagyobb arányban járják színpadi bemutatóként, egyre több időt töltenek a koreográfiák gyakorlásával, betanulásával. Erre nagyon sokszor az együttes mögötti támogatói kör, a társadalom elvárásai kényszerítik. Az önkormányzatok, nagyobb vállaltok támogatásukért cserébe fellépéseket kérnek. Egyes időszakokban, különösen, ha sok kisebb támogató segíti az együttest rengeteg fellépés zsúfolódik össze. A szórakozó néptáncban rejlő nevelési tartalmakat kevesen ismerik fel. A település vezetősége nem úgy tekint rá, mint a helyi fiatalságot megtartó, rendezett körülmények között, értékes közösségben nevelő eszközre. Hanem, mint a nagy rendezvények tömegszórakoztató műsorára. A közösség, a szülők, a nem táncosok is inkább színpadi műfajként tekint a néptáncra, amit elsősorban befogadnak, néznek, nem pedig művelnek. Értékesebbnek tartják a látványos, betanult színpadi produkciót az egyéni, önállóan előadott, kreativitást, odafigyelést bizonyító szabad, mulatsági táncnál. A társadalmi szerepek, tevékenységek specializálódása a néptáncnál is jelentkezik. Egy részről természetes és a hagyományban is megfigyelhető, hogy kiemelkedő táncos egyéniségek bemutató táncai előadásként jelennek meg. A közösség tagjai tisztelik a nagy tudású táncost. Tisztelik és elismerik, hiszen ők is művelői az adott mozgás formanyelvének. Így van rálátásuk a látott teljesítményre. A XXI. században azonban a néptáncot nézők már nem feltétlenül művelői a néptáncnak. A média hatására - a szórakoztatás más műfajaihoz (éneke, színház, mozi, balett, modern és kortárs tánc, stb.), vagy akár a sporthoz hasonlóan – a néptáncnál is megfigyelhető, hogy a korábban az adott tevékenységet egyszerre használó és befogadó személye szétválik. Ma inkább hallgatjuk mások énekét, mint magunk énekelni, nézzük más sporttevékenységét, ahelyett, hogy magunk is mozognánk. Így a látott teljesítmény megítélése sem lehet egyenrangú a korábbi gyakorlattal. Vagyis egyre inkább távolodik a szórakozó néptáncokkal együtt járó fejlesztési területek átélése, ezáltal megértése és fontosságuk kiaknázása.

A fenti nagymértékű hangsúlyeltolódás a bemutató – virtuskodó-mutatványos táncok új műfajának, a színpadi néptáncnak megjelenésével is magyarázható.

³⁹² Kovács Henrik 2010: 4.

4.4 Részösszefoglalás

Összehasonlítva a hagyományos és a revival közeg néptánchoz fűződő viszonyát feltűnő a hangsúlyeltolódás és a funkcióváltozás.³⁹³ Előbbi a funkciók közötti nagyarányú változást jelenti, ami a szórakozó funkciótól a szórakoztató funkció irányába változik, valamint a gazdasági funkció előtérbe kerülését jelenti. A funkcióváltozás bizonyos tekintetben összefügg a hangsúlyeltolódással, hiszen a színpadi néptánc előretörése által a korábban önszórakoztató, vagy rituális funkcióban létező táncok átkerülnek a szórakoztató-bemutató funkcióba. Ez a változás oly mértékű, hogy a kérdőív kiértékelése során a két funkció egymást kizáró voltára derült fény az vizsgálati szempontok nagyobb számában. Vagyis kijelenthető, hogy ha a néptánc a revival közösségben elsődlegesen önszórakoztató funkcióval rendelkezik, akkor rejtett, vagy látens³⁹⁴ funkcióként nem, vagy nagyon kis mértékben található meg a szórakoztató szerepkör. A kiértékelésből mindennek fordítottja is kiolvasható. A vizsgálat másik eredménye, hogy a néptánc funkciók nemcsak időben, hanem egy adott közösségen belül az életkor, a táncval eltöltött idő, vagy a táncval való megismerkedés életkorának függvényében is változik.

A kérdőív válaszainak általános eloszlásait vizsgálva elmondható, hogy a hasonló témájú és adatgyűjtésű kutatásokhoz hasonló nemenkénti arányok figyelhetők meg. Az 2/3-ad 1/3-ad nő-férfi arány korcsoportonkénti megoszlásában legtöbben a fiatalok, fiatal felnőttek és a középkorú néptáncosok vannak. Mennyiségben egyedül a 18-24 éves korosztály emelkedik ki kismértékben.³⁹⁵ Jellemző még a néptáncos tapasztaltság is. Legtöbben már 10 évnél is régebben táncolnak, de szép számmal vannak az 5 évnél kevesebb ideje táncolók is.³⁹⁶ A vizsgált minta tehát életkorban és táncos tapasztalatban elég széleskörű rálátást biztosít a néptáncos közösségre. A kitöltők elsősorban amatőr együttesekben töltik idejük nagy részét, melyet leginkább táncházakban, tánctáborokban és kisebb mértékben tanfolyamokon egészítenek ki. Akik nem amatőr táncgyüttesekben foglalkoznak legtöbbször néptáncal, azok legtöbbször hivatásos formában (táncpedagógus, hivatásos táncos) űzik a néptáncot. Őket követik az elsősorban táncházba, tánctáborokba és tanfolyamokra járók alcsoportjai.

A néptánc a kitöltők többségének hetente több napi elfoglaltságot jelent. Kevesen vannak, akik hetente csupán egy napot foglalkoznak a műfajjal. Az alapsokaság

³⁹³ Táncfunkciók megváltozásáról ír Kurath (1960: 236), Lange (1974: 50), Giurchescu (1975: 203), Royce (1977: 83–85), Ratkó (2002).

³⁹⁴ Vö. Royce (1977: 84) nyitott és/vagy manifestálódott funkció.

³⁹⁵ Az életkori megoszlás hasonló Liskay (1974, 51), Kardos D. (1987: 77), Fábri–Füleki (2006, 43–44) és Simon (2013: 232–233, 2014: 71) kutatásához.

³⁹⁶ A táncval eltöltött idő tekintetében is van hasonlóság a Liskay (1974: 52) vizsgálathoz. A mintában sokan voltak a kevés ideje táncolók.

elenyésző része táncol csupán havi rendszerességgel. Talán ennek is köszönhető, hogy más szabadidős elfoglaltságra nagyon kevés időt szánnak. Legtöbbször a néptáncnál jóval kevesebbet hódolnak más hobbinak. Csak a kitöltők negyede tölt több időt a néptáncnál más szabadidős elfoglaltsággal.

Legtöbbször egyformán kedvelik a szórakoztató színpadi táncot és a maguk örömeire járt szabadon szerkesztett mulatsági táncot. Azonban ha csak az egyik funkciót kedvelőket nézzük a mulatsági funkciót előnyben részesítők háromszor³⁹⁷ többen vannak a színpadi táncot kedvelőknél. Ennek ellenére a néptáncal eltöltött idő nagyobb részét a színpadi táncművészethez szükséges koreográfiák megtanulásával, fellépésekkel, táncfolyamatok gyakorlásával töltik. Utóbbi tény még kiélezettebb, ha figyelembe vesszük a Sebő-klub 1976-os vizsgálatának egy interjú részletét. A táncházba rendszeresen járó 24 éves esztelen fiú Sági Mária kérdésére az alábbiakat válaszolta: „Szóval nem az a jó, hogy az ember odamegy és három órán át csak gyakorol. Aki ezt akarja, az elmegy táncsoportba vagy akárhová, és ott ... tehát az a jó, hogy lehetőség van a szórakozásra, miután az ember valamit már megtanult.”³⁹⁸ A vélemény értelmében a tánc a tanulási szakaszban még nem jelent szórakozást a táncosnak. Így a nagyarányú gyakorlás, ismétlés még inkább háttérbe szoríthatja az önszórakoztató táncot.

A magyar néptánc művelői egyaránt kedvelik a változatos táncformákat. Legtöbbször mindhárom (csoportos, páros, szólisztikus) szívesen űzik, de a páros és a csoportos forma sokkal kedveltebb a szólisztikus táncainknál.

A jelenkor néptáncosának a néptánc leginkább a szórakozást, a közösségi létet és a hagyományőrzést jelenti. Az előbbi tulajdonságokat fontosság szempontjából a készség-, képességfejlesztés, a terápia, a páros lét megélése, fejlesztése, valamint az önmaguk és társaik megismerése követi. A felsorolt néptánc jellemzők közül kevésbé meghatározó a színpadi megmutatkozás – mégis idejük nagy részét ezzel töltik –, a néptánc sportként kezelése vagy azon tulajdonsága, hogy segít eligazodni a világban.³⁹⁹

A nyílt kérdések elemzése után is az derül ki, hogy a néptánc széleskörű hatást gyakorol a művelőire. Legtöbbször életére kimagasló, összetett pozitív hatással van. A kitöltők a legfontosabb hatásokat részletezve a közösségi létet, a barátokat, a hagyományőrzést, a testi és lelki egészséget, a személyiségfejlődést, a szórakozást, a kapcsolódást említik.

³⁹⁷ Liskay (1974: 53) kutatásában senkinek sem jelent színpadi műfajt a néptánc. Sőt a minta 10%-a kifejezetten kiemelte – annak ellenére, hogy a kérdéscsoportban erre nem utalt semmi –, hogy jobban kedveli a szórakozó néptáncot a színpadi néptáncnál.

³⁹⁸ Sági 1978: 144.

³⁹⁹ Egybevető eredmények Liskay (1974) kutatásával.

A tánc közösségi összetartó voltának létét igazolják a néptáncossá válás okai is. Legtöbb kitöltő a barátai, családjának idősebb tagjai, vagy az osztálytársai, pedagógusai révén indult el a néptáncossá válás útján.

Az összefüggéseket vizsgáló fejezetben jól látszik, hogy sok esetben találunk egymásra hatást a különböző kérdéscsoportokban. A szignifikanciaszint a legtöbb esetben jóval a meghatározott szint alatt marad. Ezzel bizonyítva, hogy az összefüggés létezik és nem a véletlen műve. Az egymásra hatás mértékét mutató mérőszám a legtöbb esetben majdnem közepes erősséget jelez.

A dolgozatban tapasztalható vizsgálatok között a szorosabb összefüggések közé tartozik a táncal eltöltött idő és a színpadi néptánc aránya közötti kapcsolat. Az adatok szerint a színpadi néptánc annál nagyobb arányban jelenik meg a táncos életében minél régebb óta táncol. A kevés ideje táncolóknál viszont a szabad, önszórakoztatásra járt tánc aránya magasabb.

A néptáncal hivatásos formában foglalkozókra és az amatőr együttesben táncolókra egyaránt jellemző, hogy akik sok időt töltenek ezekben a közösségi formákban azok jellemzően régebben táncolnak. Az is megfigyelhető, hogy a kevés ideje táncolók nem elsősorban hivatásos táncosok, tanárok, szakirányú képzések hallgatói, vagy amatőr táncgyüttesek tagjai körül kerülnek ki. A vizsgálatok szerint a kevés ideje táncolók táncanfolyamokat, táncházakat látogatnak. Kimutatható a táncházak kiegészítő szerepe is. Hiszen az amatőr együttesekben töltött sok idő mellett a táncosok jellemzően táncházakba járnak. Feltehetően a feltárt nagyarányú színpadi néptánc miatt van erre szükség. A fellépésekre készülés, a koreográfiák gyakorlása alatt kevés alkalom adódhat a táncházakban kizárólagos önszórakoztató, szabad tánc művelésére. A tánc táborok legfőbb látogatói elsősorban régebben táncolók közül kerülnek ki. A kevesebb ideje táncolók még nem járnak rendszeresen tánc táborokba.

A néptáncal eltöltött idő és a néptánc társadalmi szerepét jellemző tulajdonságok megítélése között rendszerint találunk összefüggést. A közösségi lét, a készség-, képességfejlesztés, a segít eligazodni a világban, az önmagam és társaim megismerésének eszköze tulajdonságok kapcsán az összefüggés nem erős. Jellemző, hogy a kevés ideje táncolók még nem látják át a jelezett tulajdonságok fontosságát. Míg a régebben táncolók magasabbra értékelik az adott tulajdonságokat. A legnagyobb összefüggést a néptáncal eltöltött évek és a színpadi megmutatkozás viszonyában találjuk. Az empirikus vizsgálat eredményei alapján a több éve táncolók számára a néptánc szinte egybeforr a színpadi megmutatkozással, míg a kevés ideje táncolók ezt a tulajdonságot egyáltalán nem tartják meghatározónak.

A különböző közösségi formákban eltöltött idő mennyisége és a tánc tulajdonságai közül a nagyobb összefüggések közé tartozik a hivatásos forma és a színpadi néptánc közötti kapcsolat. Az elemzés szerint, ha a táncos sok időt hivatásos formában tölt el egyre inkább színpadi megmutatkozást fog jelenteni számára a néptánc. Ami nem lenne meglepő, ha ebbe a kategóriába csak a hivatásos előadóművészek tartoznának. Ugyanakkor figyelmeztető jel, hogy a már aktív és a leendő pedagógusok is ide sorolandók. Fennáll a veszélye, hogy a jövő generációjában egyre magasabb arányban lesz tapasztalható a bemutató jellegű színpadi néptánc. Hiszen, ha a pedagógusok számára a néptáncnak ezen funkciója hangsúlyos, vagy kell, hogy hangsúlyos legyen akkor mindez meg fog jelenni mindennapi gyakorlatukban. Az egyéb tulajdonságok és a hivatásos forma között vagy nagyon kicsi az összefüggés, vagy nincs kapcsolat. Ezért még inkább kiemelkedőek a színpadi megmutatkozás viszonylatában található összefüggések. Az amatőr együttesi lét és a hagyományörzés között a dolgozatban tapasztalható egyik legerősebb kapcsolat látható. A hagyományörző jelleg azoknak nem fontos, akik a legkevesebbet amatőr együttesben töltöttek. Azok, akik legtöbb idejüket ilyen közösségi formában táncolnak a néptánc egyformán jelent *legkevésbé, kevésbé, inkább, és leginkább* hagyományörzést. Azonban lényegesen kevesebbüknek egyáltalán nem hagyományörzés a néptánc. Vagyis, ha sok időt tölt el valaki amatőr együttesben, akkor legkisebb esélye annak lesz, hogy egyáltalán nem tekinti hagyományörzésnek a néptáncot. A többi tulajdonság (sport, készség-, képességfejlesztés, páros lét megélése, ön-, és társismeret, terápia) esetében azt tapasztaljuk, hogy az összefüggések kimutathatóak, de gyengék. Az amatőr együttesben keveset táncolók a fenti tulajdonságoknak nem adnak nagy hangsúlyt. Ellenben az egyre több időt amatőr együttesbe járók, vagy egyre inkább magasabbra értékelik, vagy egyenesen magas arányban tartják fontosnak a tulajdonságokat. Az amatőr lét és a színpadi megmutatkozás vizsgálata szerint az amatőr néptánc együttesekben töltött egyre több idő magával hozza a színpadi néptánc felértékelődését. Ebben a tekintetben szinte teljesen megegyeznek a hivatásos formában táncolókkal.

A tánc házba keveset járók nem tartják fontosnak a néptánc vizsgált tulajdonságait. A tánc házba sokat járók viszont alapvetően magasabbra értékelik a tulajdonságokat. A páros lét megélésének vizsgálatakor a tánc házásoknál sokkal egyértelműbb és nagyobb a tulajdonság felértékelése, mint az amatőr, vagy hivatásos formában táncolóknál.

A tanfolyamra járók néptánc társadalmi szerepét leíró tulajdonságokról alkotott véleményeik a tánc házások megítéléseihez állnak a legközelebb. Az összefüggés mértéke általában kisebb, mint a tánc házásoknál, de a tartalma megegyezik. A sok időt

tanfolyamra járóknak fontosak a vizsgált tulajdonságok, míg a keveset járók többen rangúnak tartják azokat.

A tánc tábori közösségi lét a tánc házas és a tanfolyamra járók csoportjaihoz hasonló eredményeket hoz. A tulajdonságokat azok értékelik magasra, akik sokat járnak táborba. A tánc táborokat kevésbé látogatók, viszont nem tartják fontosnak a néptánc vizsgált tulajdonságait. A színpadi megmutatkozás esetében ők is azon a véleményen vannak, mint a hivatásosok, vagy az amatőrök. Miszerint a sok időt adott közösségi létben töltők fontosnak tartják az adott tulajdonságot.

A 43. ábra táblázatában fogalom össze a közösségi forma és a tulajdonságok megítélését. A könnyebb átláthatóság kedvéért különböző összefüggés kategóriákat állítottam fel. A sok idő eltöltésével felértékelés és egyben kevés idő eltöltésével az adott tulajdonság alulértékelését A-val jelölöm. Ebben az esetben mindkét irányban egyenes arányosság tapasztalható. Számos esetben előfordul, hogy a tulajdonságot azok értékelik negatívan, akik kevés időt töltenek az adott közösségi formában. Ezekben az esetekben rendszerint a tulajdonságot egyformán magasra értékelik azok is, akik már kissé több időt töltöttek a közösségi formában. Vagyis egy adott időmennyiség után már felismerik a tulajdonság hasznosságát, amely vélekedés már nincs hová javuljon a közösségi formában töltött több idővel. Jelölése B. A számok az összefüggés mértékére utalnak. Az 1-es 0,2-nél nagyobb, a 2-es a 0,1 és 0,2 közé eső, míg a 3-as a 0,1-nél alacsonyabb gammát mutatja. Az üresen hagyott cellákban a vizsgálat vagy nem tárt fel összefüggést, vagy a peremeloszlások mértéke miatt nem használható a kereszttábla elemzés.

A tánc házba járók esetében egyforma arányban található A és B jellegű összefüggés. Így felismerhető mintázat a keveset tánc házba járó nem tartja fontosnak a tulajdonságot, a sokat tánc házba járó egyre jobban értékeli a tulajdonságot, valamint hogy a tánc házba elkerülők nem élik át a tulajdonság pozitívumát. Az amatőr együttesi lét esetében is majdnem minden tulajdonsággal kapcsolatban értelmezhető kapcsolat áll fenn. Az egész táblázatban a hagyományörzés irányában láthatjuk az egyik legmagasabb összefüggés mutatószámot. Az amatőr közösségi lét és csupán egy tulajdonság között láthatunk kifejezetten gyenge kapcsolatot. A tulajdonságok negyedénél találunk A, három negyedénél B jellegű kapcsolatot. A tánc táborba járók esetében is sok tulajdonságot vizsgálhattam. Mindegyik A2 jellegű egymásra hatás.

Csupán egy tulajdonság kapcsolata vizsgálható minden közösségi forma irányában. A néptáncos közösségek a készség-, képességfejlesztés megítélésében alapvetően egyetértenek. A hivatásos, az amatőr és a tánc házas közösség B, míg a tanfolyamra és a tánc táborokba járók A jellegű kapcsolatban állnak a tulajdonsággal.

	hivatásos	amatőr	táncház	tanfolyam	tábor
szórakozás			B1		
hagyományörzés		B1	A2		A2
sport		A2			
közösségi lét			B2		A2
színpadi megmutatkozás	A1	A1			A2
terápia		B2	B2		
készség-, képességfejlesztés	B2	B2	B2	A2	A2
páros lét megélése		B2	A2	A3	A2
iránytű		B3	A2		A2
önmagam és társaim megismerése		B2	A2		A2

A= sok idő eltöltése felértékeléshez vezet, és egyben kevés idő eltöltése alulértékeléshez vezet

B=keves idő eltöltése alulértékeléshez vezet

1= $\gamma > 0,2$

2= $0,2 > \gamma > 0,1$

3= $0,1 > \gamma$

43. ábra A közösségi forma és a néptánc társadalmi szerepének összefüggései

A közösségi formákban a színpadi néptáncra fordított idő vizsgálatok a statisztikai mutatók minden esetben összefüggésről számolnak be. A kapcsolat a legtöbb esetben majdnem közepes erősségű. A hivatásos és amatőr formában táncolókra egyaránt jellemző, hogy a közösségi formában eltöltött sok idő együtt jár a színpadi táncművészet magas arányával. Ugyanakkor, aki keveset tölt el hivatásos, vagy amatőr formában néptáncal az egyre kevesebbet fog foglalkozni koreográfiák betanulásával, gyakorlásával. A táncházba és a tanfolyamra járók esetében az előzőek ellentéte tapasztalható. Az előbbi közösségi formákban a színpadi néptáncal ellenben a szabad táncra jut magasabb arány. Igaz az is, hogy az itt töltött kevés idő magával hozza, hogy a táncosok már nagyobb hangsúlyt helyeznek a színpadi néptáncra. Az adatok szerint tehát jól elválík a mindennapi táncos életükben több színpadi néptáncot járó hivatásos és amatőr közösségben élők csoportja az inkább szabad táncot járó táncházba, vagy tanfolyamra járók csoportjától.

A fiatal és az idősebb korok óta táncolók két csoportjának a néptánc társadalmi szerepének tulajdonságairól alkotott véleményeinek összehasonlításakor a néptánc, mint színpadi megmutatkozás tulajdonság esetében találunk különbséget. A szórakozás, a hagyományörzés, a sport, a közösségi lét, a terápia, a készség-képességfejlesztés, az önismeret, a páros lét megélése és az iránytű tulajdonságokat mindkét csoport egyformán fontosnak tartja. Azonban a színpadi megmutatkozás esetében más tendencia

tapasztalható. A fiatal koruk óta táncolók sokkal nagyobb hangsúlyt adnak a szórakoztató tánc újabb keletű műfajának, a színpadi néptáncnak, mint az idősebb korban kezdők. A felismerés arra enged következtetni, hogy már a gyerekkorban megkezdődik a színpadi néptánc és a néptáncolás fogalmainak összekapcsolása. Az idősebb korban kezdők számára viszont kevésbé hangsúlyos a néptánc színpadi megmutatkozás tulajdonsága.

A néptánc társadalmi szerepét leíró tulajdonságainak megítélését vizsgáló keresztábrázolatokban a színpadi néptáncról alkotott véleményeket hasonlítottam össze a többi tulajdonság értékelésével. Az eddigi vizsgálatokból is látszik, hogy a színpadi néptánc bizonyos tekintetekben eltér a többi tulajdonságtól. Ezt tapasztaljuk ebben az összehasonlításban is. A dolgozat más értékeihez viszonyítva ebben a kérdéskörben magas gamma értékekkel találkozunk. A terápiaként, a páros lét megéléséért, az önmagam és társaim egyik eszközeként, valamint az irányítóként, a sportként, a közösségi létként, és a készség-, képességfejlesztésként funkcionáló néptáncot magasra értékelők szintén fontosnak tartják a színpadi néptáncot. Valamint a fenti tulajdonságokat fontosnak nem tartók véleménye a színpadi néptáncról is hasonló. Azonban két tulajdonság és a színpadi néptánc esetében ez a fajta kapcsolat nem áll fenn. A színpadi néptáncot leginkább kedvelők között kismértékben többen vannak a szórakozó néptáncot nem kedvelők, mint a szórakozó néptáncot leginkább kedvelők. Az összefüggés mértéke a színpadi néptánc és a szórakozás megítélése között a leggyengébbek között van. Hasonló ellentéttről tanúskodnak a hagyományőrzés és a színpadi néptánc kapcsolatát jellemző adatok. A hagyományőrzést fontosnak tartók között jóval kevesebben vannak a színpadi néptáncot is fontosnak tartók. Tehát a hagyományőrzés és a szórakozás tulajdonságok magasra értékelése bizonyos mértékben a színpadi néptáncot kevésbé kedvelőkre jellemző. De igaz az is, hogy a színpadi megmutatkozást magasra értékelők számára a néptánc már nem annyira szórakozás, vagy hagyományőrzés.

A néptánc társadalmi szerepét leíró tulajdonságokra adott válaszok átláthatóbbá tételére faktoranalízist használtam. A vizsgálat négy faktor esetében jó eredményekkel zárult. A minta ezek alapján szétbontható az „Identitásképzés”, a „Szórakoztatás”, az „Önszórakoztatás” és a „Hagyományőrzés” komponensekre.

Az „Identitásképzés” elsősorban az idősebb, vagy régebb óta táncolók és a fiatal koruk óta táncolók esetében jelentkezik markánsan. A „Szórakoztatás” a fiatalokra és a már több éve táncolókra jellemző. Az „Önszórakoztatás” elsősorban a középkorúakra és a kevés ideje táncolókra valamint a felnőtt korokban táncot kezdőkre jellemző. Míg a legrégebben táncolók egyáltalán nem érzik fontosnak ezt a funkciót. A

„Hagyományörzés” komponens az idősebb korban kezdők esetében jelentkezik fontos tulajdonságként.

A faktorsúlyok alapján végzett klaszterelemzés eredményeképpen a mintában három csoportot lehet elkülöníteni. Az első csoportba a „Hivatásosokat” sorolhatjuk. Ugyanis legtöbbször a profi táncosok, és a néptánc pedagógusok közül kerülnek ki. Számukra a néptánc leginkább identitásképző, szórakoztató és hagyományörző jellegű. Ugyanakkor egyáltalán nem önszórakoztatás. A kettes klaszter tagjai a „Táncházak, tánc táborosok”, akik számára az összes komponens fontos. A néptáncot leginkább hagyományörzésnek, önszórakoztatásnak, valamint identitásképzésnek, és legkevésbé szórakoztatásnak tekintik. A 3-as jelzetű klaszterbe az „Önszórakoztatók” tartoznak, akiknek a néptánc csakis önszórakoztatást jelent. Számukra a másik három komponens egyáltalán nem fontos. Rájuk az a jellemző, hogy még csak pár éve kezdtek a néptáncal ismerkedni.

Fontos megjegyezni, hogy a fenti klaszterek tekintetében a néptáncos társadalom meglehetősen homogén. A leírt jellemzők a különböző háttérváltozókkal összevetve nem határolnak el egyértelműen nagyobb csoportokat. Tehát a néptáncról hivatásos formában gondolkodók nem csak a hivatásos formában táncolók közül kerülhetnek ki. Úgy, ahogy a néptánc összes tulajdonságáról pozitívan gondolkodók, akiknek legkevésbé a szórakoztatás fontos nemcsak a tánc házába, tánc táborokba járók között találhatóak. Valamint a néptáncot kizárólag önszórakoztatásnak tartók között is vannak olyanok, akik nem csak pár éve táncolnak.

Visszatérve a szórakozás-szórakoztatás szűken vagy tágabban értelmezett fogalmához megállapíthatjuk, hogy a hagyományos közegből a revivalba átkerült néptánc a hangsúlyeltolódásai és funkcióváltozásai révén megjelent a néptánc ténylegesen szórakozást jelentő változata. Hiszen a tánc házakba, tánc táborokba járó résztvevőkre egyaránt jellemző, hogy a döntésükre a társadalomnak egyáltalán nincs hatása. Míg a hagyományos közegben az egyéneknek gyakorlatilag egyetlen lehetőségként a társadalom által nagymértékben befolyásolt táncos alkalmak álltak rendelkezésére a kikapcsolódásra. Addig a revival közegben a társadalom számtalan választási lehetőséget kínál a szórakozásra. A tánc házába, tánc táborokba járók a sok alternatíva közül választják a néptáncot. Úgy, hogy sem a szűkebb, sem a tágabb környezetük ezt nem várja el tőlük, mint ahogy ez a hagyományos közegben megfigyelhető volt.

Ezzel párhuzamosan az amatőr és hivatásos formában táncolók esetében a társadalmi és bizonyos esetben a hatalmi befolyásoltság érezhető. A nagy, kevésbé szakértő tömegek szórakoztatására szerveződő kisebb, szakértő csoportok megjelenése a

néptánc esetében is kimutatható. Ez a fogyasztói társadalomra jellemző tendencia alapjában ellentétes a néptánc eredeti közegével, ahol a tevékenységet befogadó és létrehozó csoport valójában egy és ugyanaz. A médiában tapasztalható, könnyen elérhető tendencia, miszerint a látványos, versenyszerű események nézői oldala kielégíthetetlen a Fölszállott a páva műsorával elérte a néptáncot is. A társadalmi befolyásoltságot erősítik a különböző hatalmi intézkedések is, mely tetten érhető például a néptáncos tehetségkutató verseny állami támogatásában is. A gazdaságosság oldaláról – bár kiindulópontja éppen ellentétes a média megjelenésben látható hatalmi támogatással, vagyis a néptáncos közösségek szubvenciójának csökkentéséről szól⁴⁰⁰ – a végeredmény szinte ugyanaz. A nagy tömegeket magukba foglaló néptáncgyűttesek a bevételeik növelése érdekében kénytelenek a tömegek kiszolgálására fordítani energiájuk nagy részét. Jánosi mindezt tágabb értelemben a következőképpen írja le: „A társadalom anyagi lehetőségeinek és az állami költségvetés dotációs kereteinek korlátozottsága a művelődési intézmények többségét részleges önellátásra, illetve önfenntartásra kényszerítette, s jelentős mértékben növelte a rentábilis ... kulturális szolgáltatások arányát. A racionális gazdasági szempontok érvényesítésével párhuzamosan a szellemi és kulturális életben felerősödött a piaci mechanizmusok szabályozó és korlátozó hatása, mely a tömeges fogyasztás igényeihez igazította a kultúra termékeinek előállítását.”⁴⁰¹ Vagyis néptáncosok többségét tömörítő amatőr együttesekben, a hivatásos formában táncolókhöz közelítve a tágabban vett szórakozás-szórakoztatás irányába mozdult el a néptánc helyzete.

A szórakozás-szórakoztatás identifikációs funkciójának vizsgálatakor a lényeges eltéréseket a különböző alfunkciókban találjuk meg. A hagyományos közegben és a revival közösségben egyaránt nagy szerepet kap a kiegészítő-kompletációs alfunkció. Figyelmet érdemel revival közösségben megjelenő pszichohigiénés alfunkció. Nagy szerepet kapnak a néptáncos események a modern társadalmakból mára már nagymértékben lecsökkent tevékenységek és társas viszonyok pótlására. A mozgás, a társas kapcsolatok, az együttműködés kiválóan megélhető a hagyományos közegből származó néptánc segítségével. A társadalmi és gazdasági környezet változásával a pszichohigiénés alfunkció megjelent. Ami annak köszönhető, hogy a néptánc válaszokat tud adni a modern kor bizonyos társadalmi problémáira.

⁴⁰⁰ Az amatőr együttesek mögé szerveződött művészeti iskolák normatívájának csökkenését az elmúlt években megjelent Csoóri Sándor Alap támogatásai némileg ellensúlyozzák.

⁴⁰¹ Jánosi 1986: 286–287.

5. Összegzés

5.1 Az értekezés összefoglalása

Kutatásom során igazodva a Wolfgang Kaschuba⁴⁰² által feltárt európai trendhez és az elmúlt időszak magyar néptánc kutatásaihoz⁴⁰³ a néptánc társadalomban betöltött szerepének folyamatos változásának egyes aspektusait kívántam megragadni. Értekezésemben választ kerestem a folklór és a folklorizálódott néptánc funkciójára és a feltárt funkciók változására. Külön figyelmet szenteltem az önszórakoztató és a szórakoztató funkciójú néptánc hagyományos és revival közegben tapasztalható megjelenési formáira.

A dolgozat fogalmi hálójának tisztázása során lefektettem, hogy a *néptánc* alatt a XIX-XXI. század során rögzített, szűkebben értelmezve a XX.-XXI. században lejegyzett, filmre vett köznépi táncfolklórt értem, melynek egyik – de nem kizárólagos – jellemzője, hogy hagyományozódásában az intézményesült formák nem játszanak jelentős szerepet. Kitértem továbbá a hagyományos közeg és a revival fogalmainak pontosítására. A *hagyományos* közeg értelmezésemben a néptánc eredeti, paraszti közösségeiben lévő megjelenési formái, míg a *revival* alatt – a revitalizáció jelenségét is figyelembe véve – egy már megszűnt, vagy megszűnőben levő tevékenység újraalakítását, új élettel megtöltését, újra funkcionálóvá tételét értem, mely folyamatban nagy hangsúlyt kap a használó belső indíttatása.

A dolgozat megírásához szükséges szakirodalmi áttekintés közben részletesen áttekintettem a néptánc funkcionális felosztásait. A nemzetközi és a hazai szakirodalom számos javaslattal él a néptáncok szerepköreinek rendszerezésére. A nemzetközi irodalom általánosságban szélesebb társadalmi összefüggésben vizsgálja a témát, míg a magyar felosztások a Kárpát-medencei tánc-hagyomány jellegzetességeket figyelembe véve alakították ki rendszerüket. Dolgozatomban elsősorban a felosztásokban közös elemként megjelenő funkciókat vizsgáltam, különös tekintettel a magyar néptánc revival közösségében meglévő, és hangsúlyos funkciókra. Így a magyar felosztásokban szórakozó, mulató, szórakoztató-mulatsági kifejezésekkel, valamint bemutató, mutatványos, virtuskodó kifejezésekkel jellemzett funkciókat vizsgáltam. A két funkció elválasztásának pontosítása kedvéért, a szórakozás és a szórakoztatás különválasztásáért korábbi felosztásokra támaszkodva *javaslom az*

- *önszórakoztató* (mulató, mulatsági, szórakozó) táncok; és a

⁴⁰² Kaschuba 2004: 60–62, 82–83.

⁴⁰³ Dóka 2011, Varga 2011, Kavecsánszki 2014.

- *szórakoztató* (bemutató, mutatványos, virtuskodó) táncok *terminusok*, valamint *rokon értelmű szavainak* használatát.

A két funkció pontos körülhatárolása különösen indokolt, hiszen a korábbi felosztások elsősorban a hagyományos közegben megjelenő néptánc funkciókra koncentráltak, ahol nagyon gyakran a szórakoztató és a szórakozó funkciójú táncok egy helyszínen, egymást váltva jelentek meg. A táncházak, lakodalmak táncrendjében az önszórakoztatásra járt táncokat az eseménytől és a résztvevőktől függően meg-megszakították a közönség szórakoztatására járt táncok. Előbbit a közösség szinte minden tagja táncolta, míg az utóbbit jellemzően csak a közösség kisebb hányadát kitevő specialisták adták elő. Ezzel ellentétben a revival közegben a színpadi néptánc előretörésének következtében a szórakoztató néptánc új fórumot – a színpadi néptáncot – kapott, ahol kizárólag a mások szórakoztatására járt táncot használják. A szórakoztató néptánc kilépett a táncházak és a lakodalmak néha-néha megjelenő csak a specialisták által előadott formájából. A revival közeg nagy hányada kifejezetten a szórakoztató, színpadi néptáncal tölti táncidejének túlnyomó többségét.

A változó társadalmi közeggel együtt jár egyfajta *funkcióváltozás* is. A hagyományos közeg szórakozó táncai a revival közegben szórakoztató funkcióban jelennek meg. A színpadon a hagyományos kultúrában mulatságra használt táncok zöme funkciójában idomul a korábban is szórakoztatásra alkalmas táncokhoz. A csárdások, páros, vagy csoportos ugrósok, a régi stílusú páros táncok a revival közegben már elengedhetetlen „kellékei” a színpadnak. A szórakozó táncok mellett a rituális táncok is átkerülnek a színpadra. A különböző avató vagy szertartásos táncok eredeti, rituális funkciójukban már nem, vagy csak nagyon ritka esetben találhatóak meg, viszont a színpadon bemutató táncként még tovább élnek.

A *funkcióváltozás* szélsőséges esetben *funkcióeltolódássá* alakul. Az előbb említett rituális funkció esetében már annyira eltolódott a hangsúly, hogy az eredeti funkció szinte teljesen eltűnt, helyét az új, a szórakoztató funkció vette át. A kérdőíves kutatásból a szórakozó és a szórakoztató táncok viszonyában is felismerhető a funkció eltolódás. A táncosok életében a szórakoztató táncok térnyerése, a szórakozó táncok háttérbe szorulásával jár.

A faktoranalízis során feltárt komponensek és az alapsokaságban ezek alapján létrejött klaszterek elemzésekor feltárult, hogy a színpad központú néptánc és a szórakozó néptánc szinte kizárja egymást. Amennyiben az egyik funkció előtérbe kerül a legtöbb esetben az a másik funkció háttérbe szorulásával jár.

A néptánc funkciójának változásához hozzátartozik, hogy az identifikációs funkciókon belül mind a hagyományos, mind a revival közegben elsődleges szerepet kapó kiegészítő-kompletációs alfunkció mellé a revival közegben – különösen az önszórakoztató táncformák esetében – megjelenik a társadalmi hiányosságokat ellensúlyozó pszichohigiénés alfunkció is. A vizsgálatok nem mutatták ki a menekülési-izolációs alfunkció létét. A tágabb értelemben vett szórakozás-szórakoztatás igaz mind a két közegre, hiszen a társadalmi hatások nagy szerepet kaptak a múltban és kimutathatóak a jelenben is. A funkcióváltozásokhoz tartozik, hogy a társadalmi berendezkedés változásának köszönhetően a revival közösség önszórakoztató tánca elindult a szűkebb értelemben vett szórakozás fogalom irányába. Hiszen megvalósul a Jánosi definíciójában kiemelt szubjektív és partikuláris jellemző.⁴⁰⁴

A szórakozó-mulató táncfunkció a múltban és a jelenben is az önszórakoztatás funkcióját tölti be. Azonban a színpadi néptánc térnyerésével kialakult funkció eltolódás következtében mára betölti a mások szórakoztatását, a bemutató funkciót is. A tánc lényegét, változatlan „kvintesszenciáját, principiális magját”⁴⁰⁵ adó tartalmi jellemzőjét a kutatásom egyik szeletében vizsgált megfogalmazásokban kell keresni. A kérdőív vizsgálata alapján a megnövekedett szórakoztató táncfunkció ellenére a táncosoknak a néptánc elsősorban önszórakoztatás, hagyományörzés, valamint a közösségi lét megélése, továbbá készség-, képességfejlesztés, terápia, páros lét megélése, fejlesztése, és önmaguk és társaik megismerése. A válaszadók preferenciáinak megfelelően az utolsó csoportba került a néptánc színpadi formája, sportként kezelése és azon tulajdonsága, hogy segít eligazodni a világban. A funkciók változása és eltolódása ellenére a néptánc fent sorolt társadalmi tulajdonságai valójában nem változtak. Követve a néptánc funkcionális és tartalmi jegyeit vizsgáló kutatók munkásságát megállapítható, hogy *a néptánc tartalma* nem más, mint *a szórakozás, a hagyományörzés, a táncosok identitásának kiteljesítő közege*. Ezek alapján a néptánc nagy szerepet játszik az *enkulturalizáció* folyamatában.

Véleményem szerint a néptánc előbb vázolt tartalmi jegyeiben kell keresni azt a tartalmat, ami megadja a választ a kutatás fő kérdéseinek vizsgálatára felállított hipotézisekre.

A kutatás elején megfogalmazott hipotézisek részben beigazolódtak, részben nem:

1) Mi a néptánc szerepe a XXI. század társadalmában?

- H1a Feltételezem, hogy a néptánc lényegét jelentő tartalmi elemek – a szórakozás, a közösségfejlesztés, a közösségi lét megélése, az önismeret, a

⁴⁰⁴ Jánosi 1986: 18.

⁴⁰⁵ Ratkó 2002.

mások megismerése, a páros lét megélése, fejlesztése, a színpadi megmutatkozás, a rekreáció, a sport/testmozgás, a terápia (feszültségoldás, kikapcsolódás, feltöltődés), a készség-, képességfejlesztés (ritmus, mozgás, állóképesség) – sokrétűsége jelen van a XXI. században.

A hipotézis a kérdőív *Számomra a néptánc...* kérdésére adott válaszok alapján egyértelműen igazolódott. A kapott visszajelzések alapján különböző mintázatok alakultak ki a néptánc egyes szerepköreivel kapcsolatban. Egyes tulajdonságokhoz a populáció nagymértékű pozitív viszonyulása tapasztalható. Ebben a hozzáállásban a válaszadók igen nagy többsége a két legtámogatottabb választ jelölte be. A következő mintázatban még mindig a tulajdonság fontossága tűnik ki, de kissé csökken a leginkább támogatók és nő a kevéssé egyetértők aránya. A harmadik mintázatban a válaszadók többsége az adott tulajdonságot életében kevéssé érzi hangsúlyosnak. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az összes tulajdonság esetében a válaszok egy esetben sem utaltak a tulajdonság negatív megítélésére. A fenti három mintázat a pozitív hozzáállás közötti különbségek érzékeltetésére szolgál. Mindezek alapján a néptáncosok elsőprő többségben tartják a néptáncot szórakozásnak, a közösségi lét megélésének, hagyományőrzésnek, és egyfajta terápiának (feszültségoldás, feltöltődés, kikapcsolódás). Valamint sokkal inkább tartják készség-, képességfejlesztésnek (ritmus, memória, állóképesség, stb.); páros lét megélésének, fejlesztésének; önmaguk és társaik megismerésének egyik eszközének, mint színpadi megmutatkozásnak, sportnak, vagy olyan tevékenységnek, ami segít eligazodni a világban.

A nyílt kérdések elemzése is megerősíti a hipotézis valóságát. A néptánc a legtöbb válaszadó életére kimagasló, összetett pozitív befolyással van. Legfontosabb hatásként a közösségi létet, a barátokat, a hagyományőrzést, a testi és lelki egészséget, a személyiségfejlődést, a szórakozást, és a kikapcsolódást jelölik meg.

A néptánc sokrétűségéhez tartozik változatos táncformáinak fennmaradása is. A kitöltők többsége mindhárom táncformát (csoportos, páros, szólisztikus) kedveli. Megjegyzendő, hogy a szólisztikus táncainknál a páros és a csoportos forma sokkal kedveltebb.

- H1b Feltételezem, hogy a revival néptáncosok mindennapjainak része a hagyományos kultúra mozgáskincse.

A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy a revival táncosok rendszeresen, hetente több alkalommal táncolnak. Más szabadidős elfoglaltsággal szinte nem is töltenek időt. A kitöltők háromnegyede több időt tölt el néptáncal, mint más hobbi tevékenységgel.

- H1c Úgy vélem, hogy a néptánc alkalmas a jelen kori közösségek építésére, összetartozásuk erősítésére.

Már a néptáncossá válás okainak elemzésekor kiderül, hogy a közösségi kapcsolatok sokkal nagyobb hatással vannak a leendő néptáncosokra, mint a kapcsolatépítés személytelenebb formái (média, plakát, színpadi műsorok). Legtöbb kitöltő a barátait, családjának idősebb tagjait, vagy az osztálytársait, pedagógusait jelölte meg a néptáncossá kiváltó tényezőjeként. Az eredmények értelmében a néptánc tekintetében nagyon fontosak a személyközi kapcsolatok, melyek visszahatása során néptánc a közösség építésének eszközévé válik.

2) Milyen változásokon megy keresztül az önszórakoztató és a szórakoztató funkciójú néptánc, a hagyományos kultúrából a revival közegbe átkerülve?

- H2a Feltételezem, hogy a hagyományos közegben a funkciók közül a szórakozó néptánc volt a leghangsúlyosabb.

A szakirodalom és a saját gyűjtések adatait elemezve világossá válik, hogy a szórakozó funkciójú néptánc szinte teljesen átítatta a hagyományos közegben élők életét. Különösen igaz ez a párválasztás időszakában levő fiatalokra, akik az év nagy részében hetente több alkalommal vettek részt táncmulatságokon, ahol szinte kizárólag mulatsági néptáncokat jártak. A bemutató jellegű táncok a mulatságok kis részét tették ki és az is előfordult, hogy a faluközösség nem minden tagja látta. Továbbá a bemutató-mutatványos funkciójú táncok ismeretével a faluközösség csupán kis hányada rendelkezett.

- H2b Feltételezem, hogy a revival közegben arányeltolódás következett be.

A szórakozó táncok háttérbe szorultak a bemutató táncokkal szemben.

A kérdőívben külön kérdést szenteltem e két meghatározó funkciójú néptánc arányának feltérképezésére. A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy a revival közösség jóval nagyobb arányban használja a bemutató jellegű táncokat. Idejük nagyobb részét a színpadi táncművészet teszi ki. Annak ellenére, hogy a csak mulatsági táncot kedvelők száma háromszorosa a kizárólag bemutató funkciójú néptáncot kedvelőének.

- H2c Úgy gondolom, hogy a hivatásos és a más közösségi formákban táncolók a színpadi néptánchoz eltérő módon viszonyulnak.

A keresztábra elemzések során kiderült, hogy feltételezés csak részben igazolódott be. A hivatásos közösségi formában táncolók számára a néptánc színpadi megmutatkozás tulajdonsága nagyon fontos. Ugyanakkor ezzel a vélekedésükkel nem különülnek el az amatőr, vagy a táborba járók csoportjától. Utóbbi kettő is fontosnak tartja a színpadi megmutatkozást. Így ebben a tekintetben a hivatásos, az amatőr és a tánc-táborba járók véleménye teljesen megegyezik. A hivatásos és az amatőr táncosok színpadi néptánc-hoz kapcsolódó viszonya más szempontból is hasonlít egymásra. Mindkét közösségi formában nagyobb arányban van jelen a színpadi néptánc, mint a szabad tánc. Azonban a tánc-házba és a tanfolyamra járók ebben a tekintetben lényegesen különböznek hivatásos és amatőr formában táncolóktól. Náluk a szabad tánc van túlsúlyban.

A vizsgálatok alapján tehát beigazolódott, hogy a hivatásos formában táncolók a színpadi néptánc tekintetében – az amatőr táncosok kivételével – eltérnek a más közösségi formában táncolóktól. Így a hipotézis csak részben igazolódott be, és kimutatható, hogy az amatőr együttesben táncolók ebben a tekintetben a hivatásos együttesekben táncolókra hasonlítanak.

- H2d Állításom szerint a színpadi néptánc bemutató jellege miatt legnagyobb hatással a kevés ideje táncolókra van.

A hipotézis több kérdés elemzését követően megdőlt. A színpadi néptáncra szánt idő aránya a néptánc-csal már régebben foglalkozók körében a legmagasabb. A kevés ideje táncolók ezzel ellentétben több időt töltenek szórakozó tánc-csal. Így nem meglepő, hogy a régebben táncolók értékelik nagyra a néptánc színpadi megmutatkozás tulajdonságát. Míg a kevés ideje táncolók ezt a tulajdonságot egyáltalán nem tartják fontosnak.

3) Van-e jelentősége a néptánc-csal eltöltött évek mennyiségének a néptánc megítélésével kapcsolatban?

- H3a Állításom szerint a néptánc-csal eltöltött évek összefüggésben vannak a közösségi formával.

A hipotézis igaz, hiszen a legtöbb ideje táncolók között a hivatásos, az amatőr és a tánc-táborok közösségi formáiban táncolók vannak túlsúlyban. A

táncanfolyamokra, táncházakba járók viszont jellemzően a kevés ideje táncolók közül kerülnek ki.

- H3b Feltételezésem szerint a néptáncal el kell tölteni legalább öt évet a vele együtt járó pozitív hatások felismeréséhez.

A néptánc társadalmi szerepét leíró tulajdonságait és a különböző közösségi formákban eltöltött időt vizsgáló keresztátlák elemzése alapján számos esetben megállapítható, hogy az öt évnél kevesebb ideje táncolók lényegesen kevesebben vannak az adott tulajdonság pozitív hatásainak felismerésében, mint a náluk régebben táncolók bármely csoportja. Utóbbiak a közösségi formától függetlenül egyöntetűen fontosnak tartják az adott tulajdonságot. Míg a kevés ideje táncolók ettől eltérően gondolkodnak.

- H3c Feltételezésem szerint a gyerekkoruk óta táncolók a legtöbb esetben másként gondolkodnak a néptánc társadalmi szerepét meghatározó tulajdonságairól, mint akik felnőtt korukban kezdtek el táncolni.

A feltételezés csak egy tulajdonság esetében állta meg a helyét. A gyerekkoruk óta táncolók a színpadi megmutatkozás tulajdonságot leszámítva minden más esetben megegyező módon vélekednek a néptánc társadalmi szerepét kifejező tulajdonságairól. A gyermekkoruk óta táncolók számára a néptánc sokkal inkább jelent színpadi megmutatkozást, mint azoknak, akik felnőtt korukban kerültek közelebbi kapcsolatba a néptáncal.

A három fő kutatói kérdés megválaszolására felállított tíz hipotézis közül hét teljes mértékben, kettő részben beigazolódott, egy feltevés megdőlt. A vizsgálat egyértelműen kimutatta, hogy a néptánc fontos része művelőik mindennapjainak és ezáltal az egyén és a társadalom szempontjából is számtalan olyan fontos jellemzőjük aktivizálódik, amelyek a közösségek összetartozását, építését segítik elő. Az adatok alátámasztják a hagyományos és revival közeg közötti funkció hangsúlyeltolódást: az önszórakoztató funkciójú néptánc háttérbe szorulása és a szórakoztató, színpadi néptánc hangsúlyának növekedése. A kutatások egyik legmeglepőbb eredményeképpen az amatőr közegben táncolók színpadi néptáncoshoz való viszonya leginkább a hivatásos közeg vélekedéséhez áll legközelebb. Fontos megállapítás, hogy a táncosok életében a színpadi néptánc annál nagyobb szerepet tölt be, minél régebb óta táncolnak és minél fiatalabb korban kezdték annak művelését. A kevesebb ideje táncolók jellemzően tanfolyamokra és tánc táborokba járnak. A néptánc mélyebb társadalmi szerepeinek és az egyént építő tulajdonságainak felismeréséhez legalább öt táncal eltöltött év szükséges.

5.2 Az eredmények szerepe a néptánc jövőjében

A Kutatásmódszertan fejezetben utaltam émikus kutatói pozícióm előnyére: a vizsgálat tárgyát belülről látom, így a kívülálló előtt rejtett elemeket, folyamatokat felismerem. A kutatás során szükséges a megfelelő távolságtartás, az étikus irányultságú beállítódás. Bevallom ez a semlegesebb, kívülről tekintő kutatói pozíció felvétele esetenként nehezemre esett. Néptáncpedagógusi hivatásomból fakadóan elsősorban a néptánc jövőbeli útjának feltérképezése lebeg szemem előtt. Jelen fejezet kiindulási alapja nem egy múltba révedő, az eltűnt, vagy éppen eltűnőben lévő társadalmi jelenség survival-szerű megközelítése, hanem magának a néptáncnak, mint társadalmi jelenségnek revitalizáló jellegű megértése. A megismerési folyamat során feltárt erősségeket tovább kell éltessük, a kimutatott veszélyeket el kell kerülnünk.

Vissza-visszatérő aggodalom fogott el egyes adatok értelmezése és az összefüggések meglátása során. Különösen fájdalmas volt a táncosként, és pedagógusként sejtett, az adatok szövegeből kirajzolódó amatőr néptáncosi lét egyes aspektusainak veszélyeit beigazolódni látni. Elgondolkodtató, hogy az amatőr néptáncgyűttesekben táncoló fiatalok számára a néptánc elsősorban ugyanúgy a színpadi néptáncot jelenti, mint azt a hivatásukként űző profi táncművészeknek, néptáncpedagógusoknak. Az adatokból látszik, hogy a már kisgyermekkoruk óta amatőr együttesben táncolók sokkal jobban elköteleződnek a színpadi, mint az önszórakoztató néptánc iránt. A 2469 válaszadó leginkább a szabad, önszórakoztató néptáncot kedveli, mégis táncidejük legnagyobb hányadát koreográfiák betanulásával, gyakorlásával és előadásával töltik. Mindezen megállapítások azért is megdöbbentőek, mert a faktorelemzés során több esetben kimutatható, hogy a szórakoztató és az önszórakoztató funkciójú tánc szinte kizárja egymást.

Az amatőr mozgalom profizmus felé törekvése egyrészt öröndetes, hiszen a művész-, és pedagógusképző intézmények, hivatásos együttesek meríthetnek az amatőr együttesekben táncoló tömegekből. Ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy az amatőr együtteseknek kell-e a hivatásos közeg utánpótlását kitermelő munkamódszereket alkalmazva oktatniuk? Erre a feladatra már számtalan középiskolai néptánc oktatással foglalkozó, Országos képzési jegyzékben szereplő szakképesítést adó intézmény alakult és működik sikeresen.

Az amatőr együttesben tapasztalható veszélyek sok esetben a megváltozott gazdasági környezetre, társadalmi elvárásokra, és a média hatására vezethetőek vissza. A folyamatok megértésére további vizsgálatokra, a szakma belső törvényszerűségeinek feltárására van szükség. Meg kell ismerjünk a fenntartók, az együttesvezetők,

csoportvezetők, szülők, táncosok célkitűzéseit; a pedagógiai folyamatokat – intézményesülés, oktatási módszerek, versenyek pedagógiai hatásai –; a szakma és a kívülállók kapcsolatát; stb.

A kutatás során fellépő aggodalmakat minden esetben feledtetni tudta a néptáncral kapcsolatos pozitív visszajelzések, összefüggések nagy száma. Megnyugtató látni, hogy sok fiatal táncol, ugyanakkor a középkorúak és idősebbek sem hagynak fel néptáncral. Sőt egyre több felnőtt kezdi el tanulni a Kárpát-medence fennmaradt, továbbéltetett tradicionális táncait. Bizalomra ad okot, hogy néptánc iránt eltérő módon érdeklődők számtalan típusú közösségi formában hódolhatnak szenvedélyüknek. Fontos megállapítás, hogy a néptánc több évre, heti rendszerességgel leköti művelőit. Olyan közösségi, egyéni élményt ad, amely mellett a felhasználók nagyon ritkán keresnek más szabadidős elfoglaltságot. A hosszú távú kapcsolat során a táncosok kiemelik a néptánc közösségi összetartó erejét, készség-, képességfejlesztésben, rekreációban, terápiás lehetőségben, hagyományörzésben, páros lét megélésében, önmagunk és társaink megismerésében lévő fontos szerepét. A tradicionális néptánc a XXI. században is olyan komplex tevékenység, amely a társadalom számára nagyon fontos egyéni és nemzeti identitásképző tényező, amely felhasználóinak lelki és testi kikapcsolódást, feltöltődést ad úgy, hogy egyben alkalmas a magasművészet egyik ágaként, színpadi műfajként a nézőközönség szórakoztatására is. Minderre maguk a néptáncosok adnak személetes választ a dolgozat mellékletének utolsó fejezetében. Ismét az Olvasó figyelmébe ajánlom a lényegre törő, meghatározó és olykor meglepő válaszokat.

Jövőbeli kutatási irányként jelölöm meg a feltárt néptáncos mikroközösségek célzottabb vizsgálatát. Tovább folytatva az empirikus kutatásokat több kemény adatot – lakóhely településtípusa, iskolai végzettség, vallási beállítottság, családi állapot, stb. – összegyűjtő kérdőívek összeállítása szükséges. A feldolgozás során elsősorban az ordinális változókra kell a hangsúlyt fektetni. A terepmunkák során több, a tánc szerepkörére rákérdező mélyinterjút kell készíteni, valamint helyszíni mérésekkel feltárni a néptáncos közösségek tánchasználati módjait, preferenciáit (szórakoztató-önszórakoztató néptánc időtartama, aránya; a néptáncosok művelnek-e, és milyen gyakran más mozgásos tevékenységet; önszórakoztatásra használnak-e nem néptáncos műfajokat; stb.).

Az alapvetően néprajzi kutatási irány pedagógiai vonatkozása már a jeles néptáncutatóink 1980-as években megjelent munkáiban is felfedezhető. Martin György 1983-ban a mezőségi sűrű legényesek védelmében felhívja a figyelmünket a

népművészeti alkotások gondos vizsgálatára, és az ebből kiinduló tanítására.⁴⁰⁶ Falvay Károly ezzel összefüggésben, szélesebb körben fejti ki véleményét a táncok minél részletesebb megismerése és pedagógiai felhasználhatósága szempontjából. A tartalmi és funkcionális vizsgálatok egyik kezdeti munkájával a körtáncok társadalmi szerepkörét vizsgálta. Összefoglalásában a következőket mondja: „Az ilyen természetű vizsgálódások megkönnyítenék a tájékozódást az összegyűlt óriási anyagban, s nem csak tudományos, művészeti, hanem *széleskörű társadalmi újrafelhasználhatóságukat is elősegítenék a megváltozott társadalmi közegben.*”⁴⁰⁷ Felismerve, hogy egy bizonyos társadalmi, gazdasági környezetben kialakuló közösségi jelenség még akkor is rejt magában értékes, használható tartalmat, ha a jelenség társadalmi, gazdasági környezete megváltozik. Az új közegben is használható belső értékeket elsőként a társadalom jelzi azzal, hogy valamilyen formában életben tartja a jelenséget. Elengedhetetlen, hogy a jelenség mélyére látva, azt összefüggéseiben ismerve a kutatók rávilágítsanak aktuális funkcióikra.

A néptánc funkciója, felhasználói, szerepköre, pedagógiája, társadalmi megítélése folyamatosan változik. A hagyományos közegéből kikerült néptánc fennmarad egy teljes mértékben átalakult közegben, nagy társadalmi bázissal, kialakult intézményrendszerrel bír. Ez csak úgy lehetséges, ha a néptáncban a külső körülményektől független alapértékek vannak. A külső körülményeket lefejtésével, a változó korokban egyaránt meglévő tartalmak felszínre hozásával meglegjünk azokat az értékeket, amelyeket valóban szükséges és fontos megőriznünk.

A néptáncoktatás során figyelmet kell fordítanunk a kutatás által feltárt veszélyekre. Nem szabad hagyni, hogy az egymást kizáró funkciók a hangsúlyeltolódással, a funkcióváltozással, a színpadi néptánc túlsúlyával és a fiatal generációk nagymérvű színpad centrikusságával a néptánc lényegi tartalma a funkcióihoz hasonlóan átalakuljon.

Bízom benne, hogy a kutatás eredményeit felhasználva a szakmának sikerül olyan modellt kialakítania és fenntartania, amelyben különböző célkitűzésű néptáncos közösségek megtalálják számításaikat és mindemellet megmaradnak a néptánc jelenlegi funkciói.

Dolgozatom zárásaként Szókratész gondolatával hívom fel a figyelmet a táncok társadalomban betöltött szerepére: „(Szókratész) ...igen nagyra tartotta a táncot, és javasolja a minél szélesebb körű elterjesztését az egészség, a teljes és kiegyensúlyozott

⁴⁰⁶ Martin 1985: 70.

⁴⁰⁷ Falvay 1987: 228 (kiemelés KH).

testi fejlődés, a szépség, a mások boldoggá tétele, a fogyás, a jó étvágy elérése és a nyugodt alvás élvezete érdekében.”⁴⁰⁸

5.3 Az értekezés angol nyelvű absztraktja (Abstract of the dissertation in English)

Keywords: anthropology, social function, entertainment, recreation, folk dance, revival and traditional media, empirical research, questionnaire, function change, function shift.

The precursor to writing the present dissertation was a nearly 20 years long research work, which was based on the field work carried out in the traditional cultural context, as well as the time spent in the revival movement as a folk dancer and folk dance teacher. The key idea of my research is rooted in this question: what is the function of folk dance in the traditional and revival communities in the 20th and 21st centuries? My objective in answering this question is to explore the functions of folk dance both in the traditional and the revival context.

In my investigation, I focus on the recreational, festivity and the showcasing, bravado, spectacular, and entertaining functions of dance prevalent in the traditional culture and the revival folk dance context. Besides the social role of the above dance functions, the paper presents their transformation over time, as well as the evolution of the relationship between the two main functions (recreational and entertaining).

The research methodology literature emphasizes the advantages of a dualist approach, that is, utilizing quantitative and qualitative methods at the same time. In accordance with this approach, I analyse the collected information both in quantitative and qualitative ways.

In the course of my investigation, I use the method of document analysis, focus group interviews, observation and questionnaires.

I subjected the 2568 answers given to the questionnaire closed down on July 24, 2016 to data cleansing, which resulted in a final sample of 2469 items. I assessed the answers quantitatively (with statistical methods) on the one hand, and qualitatively (via textual analysis) on the other hand.

⁴⁰⁸ Royce 1977: 96.

The findings of the dissertation contribute to the functional analysis of folk dances, the exploration of their role in society, as well as the ethnological-anthropological investigation of how the functions of dance found in the traditional and revival communities in Hungary have changed over time.

In the course of the literature review carried out in order to clarify the social role of folk dance, it was determined that the numerous categorizations of the functions of folk dance show many similarities and differences as well, and also that the international and Hungarian categorizations both pay little attention to amply define the difference between the recreational/festivity function and the showcasing, bravado, spectacular, and entertaining dance functions. Therefore, the dissertation presents a specific definition of these two basic functions of dance.

The research revealed that the functions of dance present in the traditional context would often appear in entirely different roles in the 21st century revival movement. In extreme cases the functional change becomes a functional shift. This functional change regarding the recreational and entertaining dances is also apparent from the questionnaire-based research.

The components revealed by factor analysis, and the clusters created in the population on their basis unveil that the staged folk dance and the recreational folk dance almost entirely exclude each other. When one of the functions is accentuated, in most cases the other function falls behind.

The questionnaire-based research clearly delineates the microstructure of the folk dance community as well. The investigation confirmed that in terms of the staged folk dance, the professional dancers can be clearly distinguished from those dancing in different community formats (except for amateur dancers). It can be shown that those dancing in amateur ensembles, have the same relationship with staged folk dance as members of the professional ensembles.

The dissertation determines the relationship of the 21st century revival folk dance community towards dance building on the data of the questionnaire-based research, which is primarily focused on the relationship between the entertaining and the recreational, or self-entertaining, dance. Thus, we can identify the four well-delineated functions of “Identity formation,” “Entertainment,” “Self-Entertainment,” and “Heritage conservation.”

6. Hivatkozott irodalom

110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. *Magyar Közlöny*. 2012. 66. sz. 10635–10847.

<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&v=2012&szam=66> (Letöltve: 2019. március 30.)

Dráma és tánc. Tánc és mozgás kerettantervek. 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 2. melléklete. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

http://kerettanterv.ofi.hu/02_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html (Letöltve: 2019. március 30.)

ÅKESSON, Ingrid

2006 Re-creation, Re-shaping, and Renewal among Contemporary Swedish Folk Singers. Attitudes toward Tradition in Vocal Folk Music Revitalization. *STM-Online*. Vol. 9.

http://musikforskning.se/stmonline/vol_9/akesson/index.php?menu=3

(Letöltve: 2019. március 30.)

ANDRÁSFALVY Bertalan

2011 Egyén és közösség a hagyományos népi társadalomban. In Máté Gábor (szerk.): *Együtt élő népek – eltérő értékredek. Andrásfalvy Bertalan válogatott tanulmányai*. 553–563. Pécs: L'Harmattan – PTE Néprajz – Kulturális antropológia Tanszék

ANTAL László

2002 *Néptáncpedagógia*. Budapest: Hagyományok Háza

BABBIE, Earl

2008 *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó

BALLA Zoltán

1994 *Egy magyarszentbenedeki táncos szerkesztési elvei a pontozóban*. Szakdolgozat. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola

BALOGH János

2013 Ki(d)netográfia: A Lábán-kinetográfia sikeres tanítása és alkalmazása kisgyermeknekél. In Bolvári-Takács Gábor – Fügedi János – Mizerák Katalin – Németh András: *Kultúra – Érték – Változás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban*. 13–23. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola

BANES, Sally

2000 *Terpszikhoré tornacsukában. Az amerikai posztmodern tánc*. Budapest: Planétás Kiadó

BÁNYÁSZ-NÉMETH Tilda – KOVÁCS Henrik – PETHŐ Villő

2010 A tánc- és zenei nevelés megjelenése a XX. század elején kibontakozó életreform mozgalmak tükrében. *Iskolakultúra*. 2010/3. 31–47.

BENKÉNÉ Speck Júlia

- 2013 A Lábán-kinetográfia jeleinek, jelrendszerének alkalmazási lehetőségei az alapfokú művészetoktatási intézmények táncoktatásában. In Bolvári-Takács Gábor – Fügedi János – Mizerák Katalin – Németh András: *Kultúra – Érték – Változás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban*. 24–31. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola

BENYŐ Hedvig

- 2009 „Széles pillanatok.” A táncnyelv fordításának problémái. In Németh András – Major Rita – Tóvay Nagy Péter (szerk.): *Hagyomány és újítás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban*. Tudományos konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán. 2007. november 9-10. 83–89. Budapest: Planétás Kiadó

BÍRÓ Zoltán – GAGYI József

- 1987 „Mi főleg csináltuk, mások magyarázták” (montázs a tánc ház jelenségről). In Bíró Zoltán – Gagy József – Péntek János (szerk.): *Néphagyományok új környezetben. Tanulmányok a folklorizmus köréből*. 162–183. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó

BLACKING, John

- 1985 Movement, Dance, Music and the Venda Girls’ Initiation. In Spencer, Paul (ed.): *Society and the Dance*. 64–91. Cambridge: Cambridge University Press

BODROGI Tibor

- 1981 Survival. (címszó) In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon*. 506. Budapest: Akadémiai Kiadó

BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor

- 2009 Rögös úton. Dokumentumok az Állami Balett Intézet első tanévéből. In Németh András – Major Rita – Mizerák Katalin – Tóvay Nagy Péter (szerk.): *Hagyomány és újítás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban*. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola – Planétás Kiadó

BUCKLAND, Theresa

- 1999 All Dances Are Ethnic, but some Are More Ethnic Than Others: Some Observationson Dance Studies and Anthropology. *Dance Research: The Journal of the Society for Dance Research*. Vol. 17. No. 1. 3-21.
<http://www.jstor.org/stable/1290875>. (Letöltve: 2019. március 24.)

CHUJOY, Amatole (ed.)

- 1949 *Dance encyclopedia*. NewYork: A. S. Barnes

CZINÓBER Klára – WIRKERNÉ VASVÁRI Éva

- 2008 *Játék, mozdulat, tánc*. Budapest: Hagyományok Háza, Népművészeti Módszertani Műhely

CSÁNYI Vilmos

- 2011 Az emberi viselkedés-evolúció fő tényezőinek rekonstrukciója. In Csányi Erzsébet (szerk.): *A VMTDK tíz éve: Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia*. 276–280. Újvidék: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium – Dániel Print

CSONKA-TAKÁCS Eszter (szerk.)

- 1993 *Irányelvek az „élő emberi értékek” rendszerének alapításához (UNESCO Közgyűlés, 1993.)*. EFI Communicationes 5. Budapest: Európai Folklór Intézet
http://szellemikulturalisorokseg.hu/doks/orokseg_cikkek/18.pdf
(Letöltve: 2019. április 11.)

CSONKA-TAKÁCS Eszter – HAVAY Viktória (szerk.)

- 2011 *A táncház módszer mint a szellemi kulturális örökség átöröklésének magyar modellje*. Felterjesztési anyag és dokumentáció az UNESCO szellemi kulturális örökség megőrzését célzó legjobb gyakorlatok regiszterébe. Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum

DELGADO, Ánghel Acuña

- 2005 Dance as an Analytic Model for Social and Cultural Interpretation: a Case Study. In Dunin, Elsie Ivancich – von Bibra Wharton, Anna – Felföldi, László (ed.): *Dance and Society. Dancer as a cultural performer*. Bibliotheca Traditionis Europae. Vol. 5. 65–71. Budapest: Akadémiai Kiadó – European Folklore Institute

DÓKA Krisztina

- 2011 *A magyar táncfolklór átalakulása (1869-1945)*. Doktori disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

DRÖSCHER, Vitus B.

- 1993 *Emberszabású majmok*. Budapest: Tesslof és Babilon Kft.

FÁBRI István – FÜLEKI Katalin

- 2006 A táncházak közönsége: szociológiai jellemzők, értékek, életmód. In Sándor Ildikó (szerk.): *A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a táncházmozgalomról*. Budapest: Hagyományok Háza

FALVAY Károly

- 1977 Játék és táncos mozgás az iskolában. In Kaposi Edit – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1976/77*. 139–154. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata
- 1983 Rítus és tánc. In Fuchs Livia – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1982/83*. 163–207. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata

- 1985 A román kaluser táncok tartalmi és funkcionális vizsgálata. In Fuchs Livia – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1984/85.* 109–141. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata
- 1987 Szempontok körtáncaink tartalmi és formai vizsgálatához. In Fuchs Livia – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1984/85.* 211–236. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata
- 1990 *Ritmikus mozgás-énekes játék.* Budapest: Országos Pedagógiai Intézet
- FEHÉR Viktor (szerk.) – SZŐKE Barna (rendező)
- 2018 Folkkocsmák világa. Dokumentumfilm-sorozat.
<https://www.youtube.com/channel/UCU0UCqkmiqCyqA8FDnOMQ5g/about> (Letöltve: 2019. április 11.)
- FELFÖLDI László
- 1987 Rituális táncok a magyar néptáncagyományban. Folklór, Folklorisztika, és Ethnológia. *Ethnographia* XCVIII. 207–226.
- 1997 A funkció vizsgálata a magyar néptáncutatásban. In Kővágó Zsuzsa (szerk.) *Táncstudományi Tanulmányok 1996/97.* 100-108. Budapest: Magyar Táncstudományi Társaság
- 2005 Considerations and Problems in Performer-Centered Folk Dance Research. In Dunin, Elsie Ivancich – von Bibra Wharton, Anna – Felföldi, László (ed.): *Dance and Society. Dancer as a cultural performer.* Bibliotheca Traditionis Europae. Vol. 5. 24–32. Budapest: Akadémiai Kiadó – European Folklore Institute
- FOKIN, Mihail
- 2008 Nyílt levél a Times szerkesztőjéhez. In Fuchs Livia (szerk.): *Táncpoétikák a reneszánsztól a posztmodernig.* 83–86. Budapest: L'Harmattan Kiadó
- Folkrádió. Folknaptár. <http://folkradio.hu/naptar/> (letöltve: 2016. január 26.)
- FILIPPOS Filippou – STELLA Rokka – MAVRIDIS George
- 2016 Examining the motives for participating in dance activities, using the „physical activity and leisure motivation scale (PALMS)”. *Sport Science* 9. Vol. 1. 42–49.
<https://www.sposci.com/PDFS/BR0901/SVEE/04%20CL%2007%20FF.pdf> (letöltve: 2016. augusztus 4.)
- FUCHS Livia
- 2007 *Száz év tánc.* Budapest: L'Harmattan Kiadó
- FÜGEDI János
- 2003 *A mozgáskognitív képesség fejlesztése táncnotációval.* Doktori disszertáció. Budapest: Eötvös Lóránd Tudományegyetem. Neveléstudományi Doktori Iskola

2018a Egyidejű mozdulatesemények, párhuzamos témák, térbeli ellentétek: a néptánc összehasonlító tartalmi elemzése. *Ethnographia*. 129. 1. 69-101.

2018b A nyelvelméleti modellek korlátozott érvénye a táncelemzésben. In Bolvári-Takács Gábor – Németh András – Perger Gábor (szerk.): *Táncművészet és intellektualitás: VI. Nemzetközi Tánc tudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Egyetemen, 2017. november 17-18.* Táncművészet és tudomány 10. 80-85. Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem

FÜGEDI János – BERNÁTH László

2011 *Dancers' Perception of Movement Rhythm*. International Council of Kinetography Laban – 27th Conference. Budapest. Hungary

FÜGEDI János – KOVÁCS Henrik

2014 *Mezőföldi ugrósok. Táncelemzések*. Budapest: L'Harmattan Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet

FÜGEDI János – VARGA Sándor

2014 *Régi tánc kultúra egy baranyai faluban*. Budapest: L'Harmattan Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet

FÜSTÖS László

2009 *Sokváltozós adatelemzés*. Módszertani Füzetek 2009/1. Budapest: MTA Szociológiai Kutatóintézet

GARSKE, Rolf

2008 Beszélgetés Jiří Kilian. In Fuchs Livia (szerk.): *Táncpoétikák a reneszánsztól a posztmodernig*. 113–117. Budapest: L'Harmattan Kiadó

GIURCHESCU, Anca

1973 „La danse comme objet sémiotique” [Dance as a semiotic object]. *Yearbook of the International Folk Music Council* 5. 175–178.

1975 Időszerű kérdések a román néptánc kutatásában. In Dienes Gedeon (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok*. 191–204. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata

GIURCHESCU, Anca – TORP, Lisbet

1991 Theory and Methods in Dance Research: A European Approach to the Holistic Study of Dance. *Yearbook for traditional Music*. Vol. 23. 1–10.

GOMBOS András

(é. n.): *Hagyományőrző mozgalom és együttesek Magyarországon*. Muharay Elemér Népművészeti Szövetség.

<http://muharay.hu/index.php?menu=133> (Letöltve: 2019. április 11.)

GÖNYEY Sándor

- 1958 Tánctanulás falun. In Morvay Péter (szerk.): *Táncstudományi tanulmányok 1958.* 133-143. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága

HASKELL, Arnold L.

- [1938] *Ballet: a complete guide to appreciation: History, aesthetics, ballets, dancers.* Harmondsworth, Middlesex, Eng.: Penguin Books.

HOERBURGER, Felix

- 1968 Folk Dance Survey. *International Folk Music Journal* 17. 7–8.

HEGEDŰS László

- 1955 Kalocsa és környékének táncélete. In Felföldi László – Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorkoriztikai szöveggyűjtemény II./A.* 204–212. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet. 2006.

HUNYADI Zsuzsa

- 2009 „Táncháztalálkozó 2009”. In K. Tóth László (szerk.): *Folkmagazin.* 16. 5. különszám. Budapest: Táncház Alapítvány

JAKAB Ilona

- 1955 Sztálinváros-Óváros táncélete. In Igaz Mária – Morvay Péter – Simon Józsefné (szerk.): *Népünk hagyományaitól.* 118–128. Budapest: Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó

JAKABNÉ Zórándi Mária

- 2009 A „Magyar Iskola”. Doktori disszertáció. Budapest: Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori képzés

JÁNOSI György

- 1986 *A szórakozás történelmi funkcióváltozásai.* Budapest: Magvető Kiadó

JUHÁSZ Katalin

- 2011 Tevékenységformák és interpretációk modelljei: hagyomány és tudomány; hagyomány és kreativitás. In Diószegi László – Juhász Katalin (szerk.): *Hagyomány – örökség – közkultúra. A magyar népművészet helye és jövője a Kárpát-medencében.* 157–165. Budapest: Teleki László Alapítvány

KAÁN Zsuzsa

- 1983 Kultúra és szemiotika. In Fuchs Livia – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1982-1983.* 127–160. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata
- 1996 *Egyetemes tánc történet.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó

KAEPPLER, Adrienne L.

- 2000 Dance Ethnology and the Anthropology of Dance. *Dance Research Journal*. Vol. 32. No. 1. 116–125.

KALLÓS Zoltán

- 1964 Táncagyományok egy mezősi faluban. In Dienes Gedeon (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1963-64*. 235–252. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága

KALLÓS Zoltán – MARTIN György

- 1970 A gyimesi csángók táncélete és táncai. In Dienes Gedeon – Maácz László (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1969-1970*. 195–254. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata

KAPOSI Edit

- 1947 A néptánc kutatás újabb feladatai. *Ethnographia*. 58. 3-4. szám. 242-246.

- 1999 *Bodrogköz táncai és táncélete 1946-1948*. Budapest: Planétás Kiadó

KAPOSI Edit – MAÁ CZ László

- 1958 *Magyar népi táncok és táncos szokások*. Budapest: Bibliotheca Kiadó

KAPOSI Edit és SZENTPÁL Mária (szerk.)

- 1979 *Táncművészeti dokumentumok 1978*. Budapest Magyar Táncművészek Szövetsége

KARDOS D. László

- 1987 *A magyarországi néptánc-folklorizmus kérdéséhez*. Folklor és Etnográfia 31. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék

KARSAI Zsigmond

- 1955 A lőrincrévi bál. In Felföldi László – Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorisztikai szöveggyűjtemény II./A*. 213–219. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet. 2006.

KASCHUBA, Wolfgang

- 2004 *Bevezetés az európai etnológiába*. Debrecen: Csokonai Kiadó

KAVECSÁNSZKI Máté

- 2007 Társastáncok a magyar paraszti közösségben a 19-20. században. In Kiri Edit – Kovács Erik – Szilágyi Judit (szerk.): *Notitiae Iuvenum. Tanulmányok Ujváry Zoltán 75. születésnapjának tiszteletére*. 129–152. Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

- 2013 A táncantropológiai módszer alkalmazásának lehetőségei a nemzeti-etnikai identitás vizsgálatában. In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Tanulmányok az emberi gondolkodás tárgykörében*. 89–97. Komárno: International Research Institute

- 2014 Tánc és közösség. *Studia Folkloristica et Ethnographica* 59. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke
- KEALILNOHOMOKU, W. Joann
- 2001 The study of dance in Culture: A Retrospective for a New Perspective. *Dance Research Journal*. Vol. 33. No. 1. 90–91.
- KESZEG Vilmos (szerk.)
- 2008 *Magyar népi kultúra. Alapfogalmak. Folklór. Anyagi kultúra. 2., javított kiadás.* Kolozsvár: Ábel Kiadó
- KÉRI Katalin
- 2001 *Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába.* Budapest: Műszaki Könyvkiadó
- KISS Zsuzsanna
- 2010 Népi gyermekjátékaink. In Zórándi Mária (szerk.): *Ugrós táncaink.* 18-35. Budapest: Planétás Kiadó
- KODÁLY Zoltán
- 1937 Énekes játékok. In Kodály Zoltán: *Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* 62-63. Sajtó alá rendezte Bónis Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat. 1964.
- KOVÁCS Erzsébet
- 2014 *Többváltozós adatelemzés.* Typotex Kft.
- KOVÁCS Henrik
- 2007 A mérés-értékelés lehetőségei a néptáncoktatásban. *Magyar Pedagógia.* 107. 2. 111-123.
- 2010 Forr-más, Naprózsafa, Vecsernyica, Hajtóra és társaik. *Diósdai Krónika.* 4. 2. 14.
- 2011a *Labanolego – A Creative Method for Teaching Labanotation.* International Council of Kinetography Laban – 27th Conference. Budapest. Hungary.
- 2011b *Számomra a néptánc.* Kultúra – Érték – Változás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban, Magyar Táncművészeti Főiskola III. Nemzetközi Tánc tudományi Konferenciája, 2011. november 11-12. Budapest
- 2013 A Gyöngyösbokréta hatása a kor táncművészeire és társadalmára. In Németh András és Pirka Veronika (szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepció és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében.* 246–266. Budapest: Gondolat Kiadó
- 2014 Néptánc módszertan. In Balatoni Katalin - Kovács Henrik (szerk.): *Így tedd rá! 2.* 81–102. Ráckeve: Saramis Bt.

KOVÁCS Henrik - MEGYERI István

- 2012 Népnevelés a néptánc eszközeivel - népművészet és a Gyöngyösbokréta ideológiája. In Bolvári-Takács Gábor – Fügedi János – Mizerák Katalin – Németh András (szerk.): *A hagyományos tánc kultúra metamorfózisa a 20. században*. 70–80. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola

KÖNCZEI Csilla

- 1993 Ötletek a tánc textológiai elemzéséhez. *Korunk*. 4. 47–55.
- 1995 Táncos anyanyelv? In Zakariás Erzsébet (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 3*. 161-164. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság
- 2004a *A kultúra és reprezentáció*.
<http://konczei.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=34&p=3127>
(Letöltve: 2016. július 20.)
- 2004b A nem-verbális rítusok verbális értelmezhetőségéről.
<http://konczei.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=34&p=3128>
(Letöltve: 2016. július 20.)
- 2014 Egy táncelméleti modellt felé. Gondolatok a tánc és a nyelv közötti analógiákról és különbségekről. In Könczei Csongor (szerk.): *Az erdélyi magyar táncművészet és tánc tudomány az ezredfordulón II*. 33–56. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet

KÖNCZEI Csongor

- 2002 A tánc ház kulturális paradoxonjai. *Művelődés*. LV. 2. 18–20.
- 2010 *Az erdélyi magyar táncművészet és tánc tudomány az ezredfordulón*. Kolozsvár: Kriterion Kiadó
- 2011 *A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózatáról*. Kriza könyvek 36. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság
- 2014 A színpadi táncművészet hatása a hagyományos tánc kultúrára, avagy „etno-tánc mesterek” működése az ezredforduló erdélyi falvaiban In Könczei Csongor (szerk.): *Az erdélyi magyar táncművészet és tánc tudomány az ezredfordulón II*. 129–137. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet

KÖRTVÉLYES Géza

- 1999 *Művészet, tánc, táncművészet*. Budapest: Planétás Kiadó

KRAUS, Richard

- 1969 *History of the Dance in Art and Education*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

KURATH, Prokosch Gertrude

- 1949 Dance, folk and primitive. In: Leach, Maria (ed.): *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*. I-II. 279-296. New York

- 1960 Panorama of Dance Ethnology. *Current Anthropology*. Vol. 1. No. 3. 233–254.
- KÜRTI László
- 1980 Hungarian Dance Structures: A Linguistic Approach. *Journal for the Anthropological Study of Human Movement*. 1.1. 45–62.
- LANGE, Roderyk
- 1974 On Differences between the Rural and the Urban: Traditional Polish Peasant Dancing. *Yearbook of the International Folk Music Council* 6. 44–51.
- LÁBÁN Rudolf
- 2009 *Táncnak szentelt élet*. Budapest: L'Harmattan
- LÁNYI Ágoston – MARTIN György – PESOVÁR Ernő
- 1983 *A körverbunk*. Budapest: Zeneműkiadó
- LENGYELNÉ Molnár Tünde
- 2013 *Kutatástervezés*. Eger: Eszterházy Károly Főiskola
- LESSCHAEVE, Jacqueline
- 2008 Beszélgetés Merce Cunninghammal. In Fuchs Lívia (szerk.): *Táncpoétikák a reneszánsztól a posztmodernig*. 192–197. Budapest: L'Harmattan Kiadó
- LÉVAI Péter
- 2003 *A táncos nonverbális mozgáskommunikáció mérési lehetőségei és problémaköre az iskolai művészetoktatásban*. Szakdolgozat. Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Pedagógia szak
- 2010 *Szökkenjünk, ugráljunk. A sárközi ugrós táncok tanítási módszertana*. Győr: Magyar Kultúra Kiadó
- 2011 *Néptánc pedagógia módszerének szükségessége*. Kérdőíves vizsgálat a Magyar Táncművészeti Főiskolán. Kézirat.
- LÉVI László
- 1986 A tánc a természeti népek életében. In Pesovár Ernő (szerk.): *Táncetnológia*. 49–96. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége
- LISZKA József
- 2002 *A szlovákiai magyarok néprajza*. Budapest: Osiris Kiadó
- LISZKAY Zsuzsanna
- 1974 Adatok a táncházak működéséről. *Táncművészeti Értesítő* 1974. 2. 50–55.
- L. MERÉNYI Zsuzsa
- 1966 A tánc művészi fejlődésének törvényszerűségeiről. Hozzászólás Vitányi Iván cikkéhez. *Táncművészeti Értesítő*. 2. 55–61.

LUKÁCSNÉ MARINKA Melinda

- 2015 *A szatmári svábok népi kultúrájának nyomai, mai etnikai sajátosságai. Egyén – közösség – identitás.* Doktori disszertáció. Debrecen: Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar.
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/221272/LMM_ertekez.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltve: 2019. március 31.)

LUNDBERG, Dan

- 2007 Bjärskpip in Blossom. On the Revitalization Process of a Folk Music Instrument. *STM-Online*. Vol.10.
http://musikforskning.se/stmonline/vol_10/lundberg/index.php?menu=3
(Letöltve: 2019. március 31.)

MAÁ CZ László

- 1980 A magyar néptáncmozgalom a hetvenes években. In Béres András – Szentpál Mária (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 1980-1981.* 71–105. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata
- 1991 Rendszerváltások a magyar tánc kultúrában. In Maá cz László (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 1990-1991.* 7–25. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata
- 1997 Miről nem írunk? (Hézagok a szakpublicisztikában). In Kővágó Zsuzsa (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 1996–1997.* 64–69. Budapest: Magyar Tánc tudományi Társaság

MAHOVICS Tamás

- 2007 Pedagógiai kísérlet a kinetográfia alkalmazására a 6-8 éves gyermekek tánc oktatásában. Békés Megyei Néptáncosok Szövetsége
http://bmnsz.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=663
(Letöltve: 2015. szeptember 21.)

MARAZ, Anikó – KIRÁLY, Orsolya – URBÁN, Róbert – GRIFFITHS, Mark D.– DEMETROVICS, Zsolt

- 2015 Why do you dance? The development of the Dance Motivation Inventory (DMI). *PLoS One* 10(3): e0122866.
<http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0122866>
(Letöltve 2016. augusztus 2.)

MARKARJAN, Edvard Sz.

- 1987 A kulturális hagyományok kulcsfontosságú elméleti problémái. In Hofer Tamás – Niedermüller Péter (szerk.): *Hagyomány és hagyományalkotás.* Tanulmánygyűjtemény. 67–103. Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoportja

MARÓT Károly

- 1945 Survival és Revival. *Ethnographia*. LVI. 1-9.

MARTIN György

- 1964 Magyar tánc típusok kelet-európai kapcsolatai. In: Felföldi László – Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorisztikai szöveggyűjtemény II./A.* 317–335. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet. 2006.
- 1966 Egy erdélyi férfitánc szerkezeti sajátosságai. In Tamás Lajos (szerk.): *A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei.* XXIII. 1–4. 201–219. Budapest: Akadémiai Kiadó
- 1969 Egyéni és közösségi formátípusok a népi táncalkotásban. In: Felföldi László – Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorisztikai szöveggyűjtemény II./A.* 365–374. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet. 2006.
- 1975 Az európai tánc kultúrák és a kelet-európai tánc hagyomány. In: Felföldi László – Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorisztika szöveggyűjtemény II./A.* 439–448. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet. 2006.
- 1979a *A magyar körtánc és európai rokonsága.* Budapest: Akadémiai Kiadó
- 1979b Tánc. In Ortutay Gyula (szerk.): *A magyar folklór.* Budapest: Tankönyvkiadó
- 1984 Népi tánc hagyomány és nemzeti tánc típusok Kelet-Közép-Európában a XVI-XIX. században. *Ethnographia.* XCV. 353–361.
- 1985 *A mezősegi sűrű legényes.* Budapest: Néptáncosok Szakmai Háza – Népművelési Intézet
- 1995 *A magyar tánc típusok és tánc dialektusok.* Budapest: Planétás Kiadó
- 1997 A néptáncok elemzése és rendszerezése. In Felföldi László – Pesovár Ernő (szerk.): *A magyar nép és nemzetiségeinek tánc hagyománya.* 9–14. Budapest: Planétás Kiadó

MAUSS, Marcel

- 2000 A test technikái. In Mauss, Marcel (szerk.): *Szociológia és antropológia.* 425–446. Budapest: Osiris Kiadó

NAHACHEWSKY, Andriy

- 1995 Participatory and Presentational Dance as Ethnochoreological Categories. *Dance Research Journal.* Vol. 27. No. 1. 1-15.

NÉMETH András

- 1997 *Bevezetés a nevelés elméleti kérdéseibe táncpedagógusok számára.* Budapest: Planétás Kiadó
- 2014 A történeti antropológiai megközelítés napjaink neveléstudományában. In Fízel Natasa – Nóbik Attila (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 60 éves*

Pukánszky Béla tiszteletére. 171–188. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó

Néptánc a médiában. Konferencia a szentendrei Skanzenben. 2016. június 10.

<http://mokk.skanzen.hu/neptanc-a-mediaban-konferencia-a-szentendrei-skanzenben.html> (Letöltve: 2019. április 16.)

NIEMINEN, Pipsa

- 1998 Participation motives in relation to background and involvement variables among Finnish non-professional dancers. *Dance Research Journal*. 30. 53–70.

<https://www.cambridge.org/core/journals/dance-research-journal/article/div-classtitleparticipation-motives-in-relation-to-background-and-involvement-variables-among-finnish-non-professional-dancersdiv/930379C4B81395D156DBE243AD0CD173> (Letöltve: 2018. január 31.)

NOVÁK Ferenc

- 2000 Szék táncai és táncélete a XX. század első felében. In Virágölgyi Márta – Felföldi László (szerk.): *A széki hangszeres népzene*. 29–78. Budapest: Planétás Kiadó

ODENTHAL, Johannes

- 2008 Beszélgetés William Forsythe-tal. In Fuchs Livia (szerk.): *Táncpoétikák a reneszánsztól a posztmodernig*. 122–130. Budapest: L'Harmattan Kiadó

ONWUEGBUZIE, Anthony – LEECH, Nancy

- 2005 Linking Research Questions to Mixed Methods Data Analysis Procedures. *The Qualitative Report*. 11. 3.

<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR11-3/onwuegbuzie.pdf> (Letöltve: 2016. július 01.)

ORTUTAY Gyula

- 1934 A tánc etnológiája és lélektana. *Magyar Psychológiai Szemle*. 7. 1-2. 125–128.

PALÁDI-KOVÁCS Attila (főszerk.)

- 1990 *Magyar néprajz 6. Népzene, néptánc, népi játék*. Budapest: Akadémiai Kiadó

<http://mek.niif.hu/02100/02152/html/06/29.html> (Letöltve: 2016. július 18.)

PÁLFI Csaba

- 1970 A Gyöngyösbokréta története. In: Dienes Gedeon - Maácz László (szerk.): *Tánctudományi Tanulmányok 1969–70*. 115–161. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége

PÁLFY Gyula

1997 *Néptánc kislexikon*. Budapest: Planétás Kiadó

PARSONS, Talcott – SHILS, Edward

1951 *Toward a general theory of action*. Cambridge: Harvard University Press

PESOVÁR Ernő

1961 *A simonfai verbunkok formai elemzése*. Néprajzi Értesítő. XLII. 51–85.

1967 Európai táncművelés – nemzeti táncművelések. In: Felföldi László – Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorkészítési szöveggyűjtemény II./A*. 336–339. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet

1968 Két táncpantomim (Bene Vendel tánca és Savanyó játék). In *Táncművészeti Értesítő*. 1. 93–109. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége

1997a *A magyar páros táncok*. Budapest: Planétás Kiadó

1997b Rituális körtáncaink szakrális és profán vonásai. In Kővágó Zsuzsa (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1996-97*. 109–119. Budapest: Magyar Táncstudományi Társaság

2003 *Táncgyománnyunk történeti rétegei. A magyar néptánc története*. Szombathely: Berzsenyi Dániel Főiskola

PESOVÁR Ferenc

1954 Tyukod táncai és táncélete. In Sz. Szentpál Mária (szerk.): Szatmári táncok. *Néptáncosok Kiskönyvtára*. 9–10. 5–18. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó

1978 *A magyar nép táncélete- Táncoktatás, táncalkalmak, táncrendezés*. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda

1980 Mutatványos szőlőtáncaink: kanásztánc, seprőtánc. In Lelkes Lajos (szerk.): *Magyar néptáncgyománnyok*. 146–168. Budapest: Zeneműkiadó

1983 *A juhait kereső pásztor. Fejér megyei néptáncok*. István Király Múzeum Közleményei, A sorozat 26. Székesfehérvár: István Király Múzeum

PINTÉR Márta

2001 *Tánc és lélek*. Budapest: Akadémiai Kiadó

PUNCH, Keith F.

2014 *Introduction to social research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.

https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=G2fOAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=social+research+counts+pdf&ots=j2sLChgPvv&sig=YZw84WMM1mbOsgAwJdQmDbhWGJU&redir_esc=y#v=onepage&q=social%20research%20counts%20pdf&f=false (Letöltve: 2018. január 31.)

RATKÓ Lujza

- 1996 *A tánc mint tradíció a nyírségi paraszti kultúrában*. Nyíregyháza – Sóstófürdő: Sóstói Múzeumfalú Baráti Köre
- 1997 *A nagybőjti játék- és táncanyagának értelmezése*. Kandidátusi értekezés. Gépirat. Magyar Tudományos Akadémia
- 2001 Női szerepek a magyar néptáncanyagában. *Néprajzi Látóhatár*. X. 1–4. 263–277.
- 2002 A néptánc tartalmi elemzése. *A nyíregyházi Jós András Múzeum évkönyve 44.* 257–263. Folkszemle.
http://www.folkradio.hu/folkszemle/ratko_neptanctartalmielemzese/#_ftnref3 (Letöltve: 2016. január 10.)
- 2010 A néptánc kutatás hagyományos és új útjai a 21. században. In Felföldi László – Müller Anita (szerk.): *Hagyomány és korszerűség a néptánc kutatásban: Pesovár Ernő emlékezete*. 23–36. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet

RÉTHEI PRIKKEL Marián

- 1906 A magyar táncnyelv. *Magyar Nyelv*. 59–69.
- 1924 *A magyarság táncai*. Budapest: Studium

ROYCE, Anya Peterson

- 1977 *The Anthorpolology of Dance*. Bloomington – London: Indiana University Press

SACHS, Curt

- 1937 *World history of the dance*. New York City: W. W. Norton & Company, INC.

SÁGI Mária

- 1978 A tánc ház. *Látóhatár*. 8. 131–149.

SÁNDOR Ildikó

- 1999 Csángó tánc ház – kisebbségi kultúra – identitás.
http://moldvahon.hu/irasok/74/csango_tanchaz_kisebbségi_kultura_identitas (Letöltve 2016. október 24.)
- 2006 Zene és tánc úgy, mint Széken. A tánc ház, mint folklorizmus- és művelődési jelenség. In Sándor Ildikó (szerk.): *A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a tánc házmozgalomról*. 23–40. Budapest: Hagyományok Háza

SÁROSI Bálint

- 1998 *Hangszerek a magyar néphagyományban*. Budapest: Planétás Kiadó

SCHECHNER, Richard

- 1984 *A performance*. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó

SCHELL Csilla

- 2009 Új és revitalizált magyarországi német ünnepek, szokások, tradíciók. In Nagy István – Kutnyánszkyiné Bacskai Eszter (szerk.): *Bonyhádi Evangélikus Füzetek. 2. Németek a Kárpát-medencében Konferencia anyaga*. Bonyhád

SHAY, Anthony

- 2018 *Why Did I Dance?: On the Front of Staged Folk Dance and Ethno Identity Dance*. Celebration of the 50th Anniversary of Siamsa Tíre the National Folk Theatre of Ireland. Tralee, Ireland. Kézirat.

SHILS, Edward

- 1987 Hagyomány. Bevezetés. In Hofer Tamás – Niedermüller Péter (szerk.) *Hagyomány és hagyományalkotás*. Tanulmánygyűjtemény. 15–66. Budapest: MTA Néprajzi Kutató Csoportja

SIMON Krisztián

- 2013 Amatőr együttesek táncházzal való viszonya. A debreceni és a kolozsvári kérdőíves felmérések összehasonlító vizsgálata. In Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 21. Kulturális gyakorlat és reprezentáció*. 229–247. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság
- 2014 A debreceni amatőr néptánc együttesek táncházakban való részvétele. In Tóvay Nagy Péter (főszerk.): *Tánc tudományi közlemények*. VI.1. 69–79.

STOLLER Antal

- 2015 Hozzászólás az „Öreg táncos-e az öregtáncos kerekasztal megbeszéléshez”. *Magyar Etnokoreológiai Társaság Néptánc pedagógiai munkacsoportjának alakuló ülése*. Magyar Táncművészeti Főiskola. 2015. március 30.

SZABÓ László

- 2008 *Társadalomnéprajzi előadások*. Néprajz Egyetemi Hallgatóknak 34. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék

SZABOLCS Éva

- 2001 *A kvalitatív kutatás metodológiája*. Budapest: Műszaki Kiadó

SZÁSZ János

- 1981 Bartóki modell – Néptáncmozgalom. (Új folklórhullám, tematikus táncok, hagyományörzés). *Kultúra és Közösség*. 4. 63–94.

SZÁSZ János – BICZÓ Gábor – GULYÁS Gyula

- 2008 *Csillagok vándora. Antropológiai portré a domonkosi Szász Jánosról. A Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet Könyvei. 6. Miskolc: Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet*

SZERECZ Imre (szerk.)

- 1970 *Richard Bright utazásai a Dunántúlon 1815. Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága*

TAYLOR, Edward B.

- 1871 *Primitive Culture: Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom. Vol. 2. London: John Murray, Albemarle street*

THURSTON, Huhg A.

- 1954 What is a folk dance. *Folk Dancer* 1. No. 1. 4–6.

VARGA Sándor

- 2007 Táncosok és zenészek közötti kapcsolat a Mezőségen In Barna Gábor – Csonka-Takács Eszter – Varga Sándor (szerk.): *Tánchagyomány: átadás és átvétel. Tanulmányok Felföldi László tiszteletére.* 83–99. Szeged: SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék
- 2009a Globalizáció vagy hagyományápolás? Táncos hagyományok kutatása és továbbél(tet)ése. Folkszemle.
http://folkradio.hu/folkszemle/varga_globalizaciovagyhagyomanyapolas2/index.php (Letöltve 2016. július 14.)
- 2009b Gondolatok a tánctanulás hagyományos és intézményesített formáiról. Folkszemle.
http://folkradio.hu/folkszemle/varga_tanc tanulas/index.php (Letöltve 2016. július 14.)
- 2011 *Változások egy mezőégi falu XX. századi tánc kultúrájában.* Doktori disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
- 2018 *Végvár tánc kultúrája a változó időben.* Budapest – Szeged: MTA BTK Zenetudományi Intézet – SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

VARGA Sándor Frigyes

- 1939 A tánc néprajzi vizsgálata. In Karácsony Zoltán (szerk.): *Magyar Táncfolklorisztikai szöveggyűjtemény I.* 271–281. Budapest: Gondolat Kiadó – Európai Folklór Intézet. 2004.

VÁSÁRHELYI László

- 1974 Mi az izgalmas a tánc házban? *Táncművészeti Értesítő.* 2. 55–56.

VASAS Samu

- 1993 *A kalotaszegi gyermek. A személyiségfejlődés népi hagyományai Kalotaszegen.* Kráter Kiadó – Calirom Rt.

VITÁNYI Iván

- 1963 *A tánc.* Budapest: Gondolat Kiadó
- 1966 Jegyzetek a tánc művészi fejlődésének törvényszerűségeiről. *Táncművészeti Értesítő.* 1. 64–74.

VOIGT Vilmos

- 1977 *Bevezetés a szemiotikába.* Budapest: Gondolat Kiadó
- 2017 *Néprajzi és etnológiai alapfogalmak.* Néprajz egyetemi hallgatóknak 36. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék

WIGMAN, Mary

- 2008 A tánc nyelve – a tánc formái. In Fuchs Livia (szerk.): *Táncpoétikák a reneszánsztól a posztmodernig.* 150–160. Budapest: L'Harmattan Kiadó

7. Melléklet

7.1 Táncfunkciók összefoglaló táblázata

Sachs ⁴⁰⁹ 1937	Haskell ⁴¹⁰ 1938	Lévi ⁴¹¹ 1938	Kaposi ⁴¹² 1947		Kurath ⁴¹³ 1949
			1920-30 előtt	1920-30 után	
hajadonok felavatása	mágikus	extatikus táncok	komplex funkció	a társadalmi érintkezés egyik formája	pubertáskori beavatás
házasság	társasági táncok	a halálhoz, az élethez és a születéshez kapcsolódó táncok		színpadi produkció	esküvő
betegség és a halál	tánc a közönség szórakoztatására	a felavatáshoz kapcsolódó táncok			halál
vadászat		szerelmi táncok			vadászat
háború		gyógyító táncok			harcimitáció és moreszka
béke kihirdetése		háború és haditáncok			barátság
szüret		halászathoz és a vadászathoz kötődő táncok			munka
győzelem		egyéb hasznos táncok			állatutánzás
tavaszi		mulatsági és szórakozó táncok			gyógyítás
törzsfők ünneplése					termesztés-tenyésztés
születés					eksztatikus táncok

⁴⁰⁹ Sachs 1937: 55–56. Sachs nem táncfunkciókról, mint inkább tánc alkalmakról ír.

⁴¹⁰ Haskell 1938.

⁴¹¹ Lévi 1986: 49–96.

⁴¹² Kaposi 1947. Az 1946 és 1948 közötti kutatásról 1999-ben jelent meg összefoglaló kötet.

⁴¹³ Kurath 1949: 276–296. Kurath nem táncfunkciókról, mint inkább tánc alkalmairól és céljairól ír.

körülmetélés					bohóc táncok
					asztronómiai táncok
					udvarlás

Parsons ⁴¹⁴ 1951	Kraus ⁴¹⁵ 1969	Kallós-Martin ⁴¹⁶ 1970	Shay ⁴¹⁷ 1971	Giurchescu ⁴¹⁸ 1975	Pesovár ⁴¹⁹ 1978
sémafenntartás és feszültségkezelés	nemzeti, törzsi lojalitás kifejezése	szórakozó-mulató-társasági	tánc, mint a társadalmi szervezet tükörképe és megerősítése	esztétikai sík	tánckezdő
alkalmazkodás	vallási forma	rituális, alkalomhoz kötött (lakodalmi játékos táncok, lakodalmi menettáncok és lakodalmi rituális táncok)	tánc, mint a világi és a vallási rituális kifejezés hordozó közege	társadalmi kapcsolatok síkja	mulató
cél elérése	művészi önkifejezés	bemutató-mutatványos virtuskodó	tánc, mint szórakozás és rekreáció	ludikus sík	bemutató/virtuskodó
beilleszkedés	szórakoztatás		tánc, mint a lélek megnyilvánulása és felszabadítása	nevelő-formatív sík	rituális
	fizikai erő kifejezése		tánc, mint az esztétikai értékek visszatükröződése, vagy a tánc, mint önmagában egy esztétikai cselekmény	szakrális sík	
	rekreáció és társadalmi beilleszkedés		tánc, mint a gazdasági lét megnyilvánulása, vagy a tánc önmaga, mint gazdasági aktivitás		
	párválasztás				
	oktatási eszköz				
	gazdasági tevékenység				
	terápia				

⁴¹⁴ Parsons–Shils 1951: 151–153 vö. Royce 1977: 83.

⁴¹⁵ Kraus 1969: 1–14.

⁴¹⁶ Kallós–Martin 1970: 231.

⁴¹⁷ Royce 1977: 79.

⁴¹⁸ Giurchescu 1975: 202.

⁴¹⁹ Pesovár Ferenc 1978: 3–7.

Martin 1979a és 1979b és 1984 ⁴²⁰	Felföldi ⁴²¹ 1987	MaácZ ⁴²² 1991	Ratkó ⁴²³ 2002	Shay ⁴²⁴ 2018
szórakozó-mulatsági 1984-ben is	szórakozó, mulató táncok	mulató táncok	rituális	nemzeti identitás
mutatványos-ügyességi (eszközös) 1984-ben is, bár itt a magasművészeti felhasználással kapcsolatban	bemutató, mutatványos, virtuskodó táncok	politikai	szertartásos	etnikai identitás és szolidaritás megélése
harci	szertartásos, rituális táncok		tánckezdő	versenyzés
rituális-szertartásos	menettáncok		mutatványos	erotika
játékos			szórakoztató-mulatsági	hivatás, megélhetés
utánzó-mimikus				szórakozás, rekreáció
menettánc				udvarlás, házasság
tánckezdő ⁴²⁵				esztétikai élmény
politikai				látványosság

⁴²⁰ Martin 1979a: 29, Martin 1979b: 484, Martin 1984: 353–361.

⁴²¹ Felföldi 1987: 207.

⁴²² MaácZ 1991: 7–25.

⁴²³ Ratkó 2002.

⁴²⁴ Shay 2018: 31–32.

⁴²⁵ Martin 1979a: 29.

7.2 Kérdőív a néptánchoz fűződő viszonyról

Kedves Kitöltő!

Ez a 10-15 perc alatt kitölthető kérdőív a néptánc szerepével kapcsolatos kutatásomhoz szükséges. Kérlek, hogy válaszd ki, vagy írd be a rád vonatkozó adatokat, véleményedet.

Amennyiben pedagógusként, asszisztensként töltöd ki kérlek az oktatással eltöltött időt is számold bele a válaszaidba.

Köszönöm, hogy a kérdőív kitöltésével hozzájárultál kutatásomhoz.

Kovács Henrik

***Kötelező**

Életkorod. *

- ☐ 6-13
- ☐ 14-17
- ☐ 18-24
- ☐ 25-34
- ☐ 35-44
- ☐ 45-54
- ☐ 55-64
- ☐ 65-

Nemed. *

- ☐ nő
- ☐ férfi

Hány évet töltöttél el néptáncsal? *

- ☐ 0-5
- ☐ 6-10
- ☐ 11-15
- ☐ 16-20
- ☐ 21-25
- ☐ 26-

Milyen közösségi formában táncolsz és/vagy táncoltál? (Többet is bejelölhetsz.)

Amennyiben több választ adsz meg kérlek rangsorold a szerint, hogy hol töltöd (töltötted) el a legkevesebb (1.) és a legtöbb időt (5.).

	1. legkevesebb időt	2.	3.	4.	5. legtöbb időt
Amatőr néptáncgyűttes	☐	☐	☐	☐	☐
Hivatásszerű forma (profi néptáncgyűttes; néptánc	☐	☐	☐	☐	☐

	1. legkevesebb időt	2.	3.	4.	5. legtöbb időt
pedagógus, asszisztens; középiskolai, főiskolai oktatásban való részvétel)					
Táncház	☐	☐	☐	☐	☐
Tanfolyam	☐	☐	☐	☐	☐
Tánctábor	☐	☐	☐	☐	☐
Egyéb	☐	☐	☐	☐	☐

Egyéb megnevezése és rangsora:

Kérlek jelöld meg, hogy melyik kapcsolatot, vagy milyen esemény segített eldönteni, hogy táncolj. *

Többet is bejelölhetsz.

- ☐ Család idősebb tagjai
- ☐ Gyermeked révén
- ☐ Barátok
- ☐ Televízió, rádió, internet
- ☐ Plakát
- ☐ Iskola (tanárok, osztálytársak)
- ☐ Színpadi műsor
- ☐ Szereplések, utazások lehetősége
- ☐ Szép ruha
- ☐ Egyéb

Egyéb megnevezése:

Milyen gyakorisággal táncolsz és/vagy táncoltál? *

- ☐ ☐ Naponta
- ☐ ☐ Hetente 3-4 alkalommal
- ☐ ☐ Hetente 1-2 alkalommal
- ☐ ☐ Hetente 1 alkalommal
- ☐ ☐ Havonta 2-3 alkalommal
- ☐ ☐ Havonta 1 alkalommal
- ☐ ☐ Egyéb

Egyéb megnevezése:

Táncal eltöltött időd hogyan oszlik meg a színpadi táncművészet (koreográfiák betanulása, gyakorlása, fellépések) és *

a szórakozás céljából táncolt (táncház; táncórákon és próbákon szabad tánc, motívumok tanulása; tanfolyam) tánc között? *

Mennyi időt töltesz más szabadidős elfoglaltsággal, szórakozással? *

Mi vonz a táncban? *

Mit gondolsz arról, hogy a városban, a városiak a falubeliek táncát járják? *

Melyiket kedveled jobban? *

Számomra a tánc

	egyáltalán nem	legkevésbé	kevésbé	inkább	leginkább
Szórakozás	☐	☐	☐	☐	☐
Hagyományőrzés	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐
Közösségi lét	☐	☐	☐	☐	☐
Színpadi megmutatkozás	☐	☐	☐	☐	☐
Egyfajta terápia (feszültségoldás, feltöltődés, kikapcsolódás)	☐	☐	☐	☐	☐
Készség-, képességfejlesztés (ritmus, memória, állóképesség stb.)	☐	☐	☐	☐	☐
Páros lét megélése, fejlesztése	☐	☐	☐	☐	☐
Segít eligazodni a világban	☐	☐	☐	☐	☐
Önmagam és társaim megismerésének egyik eszköze	☐	☐	☐	☐	☐
Egyéb	☐	☐	☐	☐	☐

Egyéb megnevezése:

Melyik táncot szereted jobban? *

Többet is bejelölhetsz.

- ☐ csoportos
- ☐ páros
- ☐ szólisztikus
- ☐ mindegyik

Szerinted a tánc hatással volt az életed alakulására (gondolkodásodra, viszonyodra embertársaidhoz, testi-lelki egészségedre, stb.)? *

A vertical slider control with a central track and two end caps. The top end cap has a small upward-pointing triangle, and the bottom end cap has a small downward-pointing triangle. The track is currently empty, indicating no selection has been made.

Küldés

Google Űrlapokon soha ne adjon meg jelszavakat.

Gyűjtések adatai

A gyűjtések felvételei a szerző birtokában vannak.

Adatközlők

Ferjancsics József (született 1944) Szendehely
Hajdu Ferenc (született 1921) Ördögösfüzes
Harangozó Borbála (született 1940) Szépkenyerűszentmárton
Harangozó Márton (született 1931) Szépkenyerűszentmárton
Hideg Anna (született 1936) Ördögösfüzes
Ifj. Lőrincz János (született 1945) Szépkenyerűszentmárton
Lőrincz János (született 1916) Szépkenyerűszentmárton
Lőrincz Jánosné Hegyi Lília (született 1950) Kékes
Réti János (született 1929) Ördögösfüzes
Szegner Andrásné (született 1937) Szendehely
Újvári Anna (született 1942) Szucság
Újvári Samu (született 1932) Szucság

Helyszínek:

Szendehely: 2012-2017 között több alkalommal.
Százhalombatta: 2008. augusztus 16-21. Szóbeli gyűjtés az ördögösfüzesi adatközlőktől.
Szépkenyerűszentmárton: 2009. november 27-28.
Szucság: 2008. október 25. és 2009. november 29.

7.4 Szövegelemzés kódtáblázata

A „Szerinted a tánc hatással volt az életed alakulására (gondolkodásodra, viszonyodra embertársaidhoz, testi-lelki egészségedre, stb.)?” kérdésre adott válaszok elemzésére használt kódtáblázat:

0 igen válasz részletesebb kibontás nélkül

1 Társadalmi vonatkozás

1a közösség

1a₁ közösségbe tartozás

1a₂ közösségi együttműködés

1a₃ nemzettudat, hagyományőrzés

1b barátok

1c családi vonatkozás

1c₁ házastárs, barát/barátnő megtalálása, kapcsolat megélése

1c₂ szülő-gyerek viszonylatban

2 Egyéni vonatkozás

2a személyiségfejlődés, gondolkodásmód

2a₁ türelem, összpontosítás, kitartás, figyelem, fegyelem

2a₂ nyitottság, közvetlenség

2a₃ önismeret, önkifejezés, éntudat, jellemformálás

2a₄ magabiztosság, határozottság, önbizalom, tartás, lámpaláz leküzdése

2a₅ kiteljesedés, kiegyensúlyozottság

2b társas kapcsolatok

2b₁ kompromisszum, tolerancia, alkalmazkodás

2b₂ empátia, odafigyelés másokra, segítőkészség

2b₃ tiszteletre nevelés, alázat, előítélet mentesség

2c fizikális fejlődés

2c₁ testtudat, motorikus készség-, képesség fejlődés

2c₂ állóképesség

3 Egészség

3a lelki egészség

3a₁ feszültségoldás, stresszoldás

3a₂ örömforrás, sikerélmény, boldogság, szórakozás

3a₃ kikapcsolódás, feltöltődés

3a₄ terápia

3b testi egészség

4 Hosszan tartó, egész életre kiható, komplex pozitív hatás

5 Kiemelkedően pozitív hatás

6 Nincs hatás, vagy negatív hatás

7.5 Faktorelemzés adat táblázatai

Komponens	Teljes variancia								
	Kezdeti értékek			Faktoranalízis utáni értékek			Rotáció utáni értékek		
	Saját- értékek	teljes variancián belüli variancia- hányad %	összesített variancia- hányad %	Saját- értékek	teljes variancián belüli variancia- hányad %	összesített variancia- hányad %	Saját- értékek	teljes variancián belüli variancia- hányad %	összesített variancia- hányad %
1	3,300	33,003	33,003	3,300	33,003	33,003	2,569	25,694	25,694
2	1,215	12,146	45,149	1,215	12,146	45,149	1,529	15,289	40,982
3	1,069	10,694	55,843	1,069	10,694	55,843	1,333	13,326	54,309
4	,860	8,597	64,440	,860	8,597	64,440	1,013	10,131	64,440
5	,825	8,251	72,691						
6	,689	6,890	79,582						
7	,641	6,410	85,992						
8	,600	5,999	91,991						
9	,478	4,781	96,772						
10	,323	3,228	100,000						

Módszer: főkomponens módszer.

KMO és Bartlett teszt

Kaiser-Meyer-Olkin mintavételi arány		,803
Bartlett-féle szférikus próba	hozzávetőleges Chi-négyzet	4191,848
	df	45
	Sig.	,000

Rotált faktorsúlyok mátrixa^a

	Komponens			
	1	2	3	4
Számomra a tánc [Szórakozás]			,858	
Számomra a tánc [Hagyományőrzés]				,966
Számomra a tánc [Sport]		,731		
Számomra a tánc [Közösségi lét]	,420		,536	
Számomra a tánc [Színpadi megmutatkozás]		,718		
Számomra a tánc [Egyfajta terápia (feszültségoldás, feltöltődés, kikapcsolódás)]				
Számomra a tánc [Készség- , képességfejlesztés (ritmus, memória, állóképesség stb.)]	,486	,544		
Számomra a tánc [Páros lét megélése, fejlesztése]	,750			
Számomra a tánc [Segít eligazodni a világban]	,823			
Számomra a tánc [Önmagam és társaim megismerésének egyik eszköze]	,820			

Módszer: főkomponens módszer.

Rotációs módszer: Varimax Kaiser normalizációval.

a. A rotáció 5 iterációban konvergált

7.6 Válogatás a nyílt kérdésre adott válaszokból

7.6.1 Mi vonz a táncban?

- „A kifejező erő, ami számomra egyedi jelentést hordoz. A mozdulatok, figurák, folyamatok, melyek néha katartikus élményt adnak.”
- „A táncsal le tudom vezetni a feszültséget és a felesleges energiát.”
- „Az, ahogyan kitudod saját magad fejezni szavak nélkül, illetve az, ahogyan segít elfeledni a külvilágot, megismerni önmagad, a kultúrát, a hagyományokat és mindez annyira beolvad a tudatodba, hogy akarva akaratlanul továbbadod.”
- „Ilyenkor teljesen másképp működik az agyam. Kikapcsol a napi rutin dolgai közül.”
- „Örömet okoz, feliüdít, mozgáskoordinációt javít, fogyókúrának sem utolsó.”
- „Egy más világ!!!!”
- „Az, hogy valami olyan ősi erőt hordoz, ami felkelti az emberekben az életerőt.”
- „A segítségével le tudom küzdeni a gátlásaimat, kapcsolatokat alakíthatok ki, közösségben lehetek.”
- „Sokrétűsége (kapcsolatok, képességfejlesztés, kikapcsolódás). Más szférába repít.”
- „Király, csak ennyi ja, azért lányok is akadnak:)”
- „... közösség, együtt rezgés egy zenére, összetartozás, tradíció, hagyomány, szépség, kifejezőképesség, együtt-egyedül...”
- „Feszültségoldás, békesség az ott lévőkben, mert aki táncol, az egy letisztult, emelkedett érzelmi állapotba kerül, amiben nincs indulatosság, feszültség, gyűlölködés. ... egy "magasabb életminőség eléréshez" adott segítség. Az improvizáció kialakítja a helyzetfelismerő képességet, az önálló véleményalkotáshoz szükséges gondolkodási mechanizmust.”
- „Egy rendkívül értékes mozgáskincsről beszélünk, mely a mai életünkben a legkomplexebbnek tekinthető a szellemi-érzelmi-testi nevelést illetően. A nevelés tekintetében egy pedagógiai módszernek.”
- „A határtalan kifejezőképesség, a kimeríthetetlen ötlet, figuratár. Érzelmek átadása, a mozgás és a zene harmóniája. Szólásszabadság, amelyet a mozgással közvetítünk.”
- „Sokkal türelmesebb tudok lenni más emberekhez, jobban tudok összpontosítani az elsajátítandó feladatra. Növeli az állóképességet úgy, hogy közben szórakoztató, és a táncsal eltöltött idő mentálisan is erősít és feltölt.”
- „... a közösség nevelő képessége.”
- „... fejleszti az empátikus készséget.”
- „... a tánc egy közösségi, vidám dolog, mosolyra fakaszt, tehát terápiának is kiváló:)”
- „... önálló individuum fejlesztése.”

7.6.2 Szerinted a tánc hatással volt az életed alakulására (gondolkodásodra, viszonyodra embertársaiddhoz, testi-lelki egészségedre, stb.)?

- „Igen, a tánccal töltött napjaimon sokkal nyugodtabb vagyok.”
- „Ha rossz napom van, akkor dúdlok egy népdalt és forgok egyet-kettőt, és máris szebb lesz 😊.”
- „Édesapám halálának feldolgozásában rengeteget segített, és másként viszonyulok az emberekhez általa.”
- „Most már tudom, mint mentálhigiénés szakember, hogy mennyire fontos ez lelki egészségünk szempontjából.”
- „Egészen biztosan. Az üzemorvosom is azt mondta, mivel táncolok ezért vagyok panaszmentes, abba ne hagyjam! :)”
- „Mindenképpen. Magába forduló, önbizalom-hiányos, bizalmatlan (csak magára számító) gyerekből nyitott, más irányítását elfogadó, bár még mindig nehezen megnyíló ember lettem. Sőt, kalotaszegi forgás közben némi exhibicionizmust is felfedezni vélek magamban. :-) A tánc az egyik legerősebb örömforrás az életemben.”
- „Nemesített!”
- „Sokkal nyitottabb vagyok, amióta táncolok. Fejlődött az önismeretem, önbecsülésem, stílusérzésem. Ha kiborulok, van valami az életemben, amire támaszkodhatok. Ha dühös vagyok, csak nekiállok táncolni a szobámban, ha unatkozom mosogatás közben, eléneklek egy népdalcsokrot, és máris minden jobb.”
- „Döntően hatással volt. Házastársam megtalálása, életre szóló barátságok kialakulása terén. Értékrendem jelenlegi állapotának egy részét a táncnak illetve vezetőnk példaértékű erkölcsi minta mutatásának köszönhetem” (Dr. Osskó Endréné)
- „IGEN!!!!”
- „Igen, mert segít az alkalmazkodásban, levezeti a feszültséget, kitartóvá tesz más tevékenységekben is, javítja az állóképességet. Segít megtalálni helyemet a világban és egy adott közösségen belül is.”
- „A tánc tanított meg az áldozathozatalra, a küzdésre, a lemondásokra, a közös akaratra. Erősítette bennem az empátikus készségeket, az odafigyelést másokra és önmagamra.”
- „Szinte mindent a táncnak köszönhetek: élmények, család, kapcsolatok...”
- „Ezért érdemes túlélni az átlag hétköznapiakat.”
- „Moldvai alkalmával természetfeletti erő jelenlétét éreztem, valamiféle energiát, mely jó hatással volt rám.”
- „A tánc növelte teljesítőképességemet, állóképességemet, önbizalmamat és kitartásomat. Egy jó táncpróba, fellépés, táncház, táncelőadás megtekintése, népzene hallgatása teljes lelki felüdülést nyújt, érzelmek egész skáláját mozgatja meg bennem:) Akár katarzsisig is fajulhat ... :D.”
- „Mindenképp szélesítette a látókörömet, és az állóképességemet is növelte.”

- „... édesanyám terhes volt velem, amikor már táncházban együtt "mozogtunk". A tánc az életem része, soha nem tudnék lenni nélküle. Olyan mint egy ajzószer, ami ébren tart, néha úgy érzem, hogy ÉLVE tart. Ha nem táncolok akár csak 2 napot. feszült vagyok, ideges. ...állóképességem, erőm sokkal magasabb nívóval rendelkezik, mint korombéli társaimé.”
- „Abszolút jó hatással volt, tartást adott (fizikai és szellemi értelemben is) és fizikai állóképességet.”
- „...egészségesebben élek, ritmusérzékeimet kifejlesztettem, memóriámat javítottam, ... jó amikor leveheted egy helyen az állarcodat, a hétköznapi terhet, átöltözhatsz - lelkileg is -, erőt gyűjthetsz.”
- „A társasági kapcsolatokat is segít fejleszteni egyetemben a ritmusossággal és az önkontrollal.”
- „... a rendszerben gondolkodás képességét.”
- „A tánc az agyintegrációs torna egyik alternatívája, fejleszti a koncentrációs képességet.”
- „Összetett, logikus gondolkodás, önfegyelem, matematikai és logikai képességek fejlődése, térlátás, mozgásérzékelés finomodása, nagy türelem, nagy tüdő és izomzat ...”
- „... sokat fejlődött szervezőképességem, kommunikációs készségem, amit a munkámban is jól tudok kamatoztatni.”

7.6.3 A „Számomra a néptánc ...” kérdés egyéb kategóriájában adott válaszok:

- „Életformám, maga az Élet!”
- „Lételemem!”
- „Az életem!!!”
- „Életforma, életcél, életöröm.”
- „Életforma, hivatás, hitvallás.”
- „Önkifejezés!!! Munka!!! Életvitel!!!”
- „Az élet maga.”
- „A művészet kifejezőeszközeinek birtoklása és sajátos - egyéni - prezentációja.”
- „A transzcendencia megélésének egyik--ha nem a legjobb eszköze, mondhatni nyitott szemű meditáció, de annál több, a teljességgel való kapcsolat a jelenLÉT megélése, Csíkszentmihályi szóhasználatával FLOW állapot. A hétköznapiakból nem kiemel, hanem a LÉT-be emel, és különösen csodálatos társunkkal megélni ezt. De tapasztalatom szerint nagyobb hatású is, kisugárzódik ismerős, ismeretlen táncos társainkra is mintegy harmonizáló hatású az egybegyűltekre, nyilvánvalóan közösségformáló erő.”
- „Azt hiszem, útravaló utamhoz A-ból B-be.”
- „Jó kedv, egymás elfogadása, összetartozás, hovatartozás.”
- „Pedagógia, nevelési, oktatási eszköztár, mely akkor is működik, ha csak engedjük szabadon, érintetlenül átfolyni rajtunk keresztül a tanítványok felé

(bármilyen korú!). Ha jó pedagógiai érzéssel kihasználjuk a nevelési-oktatási lehetőségeit, csodákat lehet vele elérni. A rendelkezésünkre álló időben a kötelező oktatási időhöz képest sokkal eredményesebbek vagyunk a más szakos pedagógusokkal szemben.”

- *„Meditáció 2x is.”*
- *„A tánc természetesen művészet, ám a tánc a természet művészete is. Ahogy a tánc a mindennapok életét annak részleteit feldolgozza, úgy válik elemévé annak a néprajznak, amely viszont már egyet jelent a megismert természethez történt alkalmazkodás hagyományával és tudományával.”*
- *„Szabad tánc, lekövetve és alkalmazkodva a fiú improvizációjához. Amikor a két ember mozgása olyan, mint az olajozott csapágyé. Amikor a fiú nem csak magát akarja megvalósítani, hanem nekem is csap, nekem és velem bolondozik, mert a táncban nemcsak méltóság, hanem rengeteg humor is rejtőzik.”*
- *„Életem párjával is így találkoztam.”*
- *„Az élet, amely sokszor kegyetlen, nehéz, unalmas de mégsem tudunk nélküle megenni, mert van benne valami ami nem ereszt és azt is imádod csinálni amit nem szeretsz a táncon belül.”*
- *„Karbantartás.”*
- *„Szertartás: lelki odaadás, ráhangolódás az isteni dolgokra.”*
- *„(+ a közösségi lét jelenti nekem a páros lét és önmagam és társaim megismerését is úgy, mint akikkel együtt élek meg valamit: egyszerre a másik nemet, egyszerre önmagam, és egyszerre mindenkit. Ezért jelöltem a közösségi létet inkábbra, és a páros létet és a magam és mások megismerését kevésbé, mert szóval külön nem fejezik ki azt, amit együtt igen.)”*
- *„A nemzeti öntudat kifejlesztése és kifejezése is egyben, illetőleg kikapcsolódás és feltöltődés is egyben, amolyan ön-terápia, rengeteg játékkal és spontaneitással fűszerezve. /A magyar nyelv-használatán és az egyéb művészeti ágazatokon túl/.”*
- *„A tanító munkám frissítésének eszköze.”*
- *„Számomra a tánc, az idő megállítása. Nincs múlt, se jövő, se ma délután, se holnap reggel. Akkor és ott. A tánc és én. Leginkább.”*
- *„A mozgás és zene összehangolása, amit egy sima zenés tornaóra nem ad meg, sokkal jobba finomítja a mozgást, a lelket, s ez az egész életre kihat. Még akkor is, ha farmerben járunk, s nem vagyunk folksznobok ...”*
- *„Örök szerelem!”*
- *„Fegyelem-gyakorlás – személyiségfejlesztés.”*
- *„A tánc az egymásra figyelésre tanító mozdulatsor, mondhatom úgy is, hogy a másik rezdülésében való "olvasás", komoly de semmi esetre sem fárasztó koncentráció.”*
- *„Számomra maga az élet.”*
- *„Tánc közben megszűnik körülöttem a világ, mámorítóan hat rám, megélhetem benne a nőiességet.”*
- *„Számomra a tánc levegő nem tudnék nélküle létezni.”*

- „*A szívem egyik rejtett sarka.*”
- „*Nyugvópont a rohanó világban.*”
- „*A tánc maga jelenti a szabadságot. Ha táncolhatok úgy érzem, mintha repülnék a felhők felett.*”
- „*Egyfajta lélekformáló életforma.*”
- „*Fölös energiám levezetése.*”
- „*Esztétikai élmény.*”
- „*Tánc=élet.*”
- „*Öröm, önazonosság élménye.*”
- „*Csapatépítés.*”